

له نویسنی : (هاشم رضی)

زهردهشت و ناموژگارپه کانی

وهرگیرانی : م. گوهمی

م. گوهمی

زهردهشت و ناموژگارپه کانی

سویب - ۱۹۹۹

NOSINI, HASHIM RIZA

Handwritten text in Persian script, likely a preface or introduction to the book. The text is arranged in several lines, starting with 'بسم الله الرحمن الرحيم'.

ZERDESHT & NAMOJGARIPHE KANI

WERGERANI, M. GOMENI

ژماردی سپاردنی (۱) ی سالی ۲۰۰۰ ی و مزارعتی بوشنبیری دراوهانی

زرد دشت و ناموژگاریه کانی

له نووسینی
(هاشم رضی)

وهرگیرانی
م . گوهمهیی

چاپی دووهم - سلیمانی - سالی ۲۰۰۰

پیشکش ...

به - گیانی پاکي گشت نهر قاره مانندی خویان له ربیی بزگاری نه تدوه ژئیر دهست و خاک داگیر و پارچه کراوه که یاندا بهختکرد ...

به - گشت نهر ههستیاکانه ی بۆ تازادی بییر و هۆش و ههلویتستی چاک دهگۆشن ...

به - گشت نه نیتیش چاکی کردار چاکی گفتار چاک ... و

... به خوتنه ری هیژا

ناوی پهرتووک : زه ردهشت و نامۆزگاریه کانی

نووسینی: (هاشم رضی)

له فارسیه وه وهرگیتیران: گۆمه بیی

سپته ره ی گۆمه بیوته ری و مۆنتاژ: گۆمه بیی

تیراژ: 500 دانه

چاپی: دووهم

کاتی چاپ: ئۆفسیتی تیشک

Handwritten text in a cursive script, likely a collection of poems or prose, covering most of the page.

پیشہ کی

تہ گہرچی روتین وایہ لہ دوویارہ کردنہ وہی چاپی بہر توو کدا پیشہ کی بو دوا چاپ
بنووسرت و پیشہ کی چاپی پیشوو بی دستکاری بنووسرتتہ وہ۔ بہ لام من لیرہ دا
لہ روتین لامدا و وام پیباشبوو بہ سہر پیشہ کی پیشوودا بچمہ وہ و ہنڈیک تیبینی
نوئی بچمہ سہر۔

ہہ لویتست و ژیانہ زہرہشت لہ گہل ناموزگارہ گانی کہ رہوشی ٹاینہ کہین، زور
لایہن بو مرؤف رووندہ کہ نہ وہ و دیسہ ملتین کہ گشت رینمایہ گانی ژیان لہ پینا و
نہ وہ دان مرؤف ہہ میسہ بتوانیت پنا بہریشہی چاکہ " کہ لہ تہ نیدا مہنگہ "
بتوانیت بہرہ لستی نہ ہریمہن بکات و رہگی چہ پالی و رہشینی لہ ژیان دامالیت۔
مرؤف کہ لہ ادایکدہ بیت سہر بہست و نازادہ۔ نہ ٹایندهی دیارہ و نہ رہگی زہر و
زہنگی لہ ناخیدا چینراوہ، و نہو ہہ لویتستہی پاشان دیگریتہ بہر بہ پیبی خواستی
خوبہ تی۔ گشتکس مافی نہ وہی ہہیہ لہ سہر روی زہمین بہ نازادی بڑی و گشت
خواستی دلی بہ پاک و پوختی بہینیتہ دی و سوود بہ مرؤفاہ تی بگہ تینیت۔

ژیان زیندانی تاریک و دوزخہی سامناک نیسہ، بہ لکو روون و فراوانہ و
بہ ہشتیکہ دلگیر۔ نہو بہ ہہ شہیہ کہ خودی مرؤفی سہر زہمین دہ توانن ناوہ دانی
بکہن و بہ گشتی لہ پرووی ویرانخوازی و لہ خویاییبوون و بہ دکاری بوہ ستان۔

جیہان نہ بہ ہہ شہتہ بو یاخیبووان، و نہ زیندانی تارہ بو خوراگر و پاکبیر ...
بہ لکو زہمینہیہ بو راویزکار، شورہ سوار و جوش و خروش دلیپاک و پوشنبیر و
راست پمرستان۔ نہوانہی لہ سہر نہم زہمینہ فراوانہ دہ بنہ گوشہ گیر و دوورہ پاریز،
لہبری رہنجی پیشینی و بہرہم دہ بنہ ہق بو دو اخستنی رہورہ وہی ژین، و نہ ہریمہن
دہ بیتہ ری نیشاندہریان۔

گشت نہوانہی بہر بہ نی، دہرویشی، قہ لہ ندری، سہرکزی، سوالکہری، خوتیرئ
و دلتنہنگی و خراپہ کاری دہ ژین، نارہوان۔ مرؤفی راسترو نہو کہ سہیہ کہ ہہ میسہ
بہ سہر فرازی، مالداری، دلیری، سہر لند و شادمان ژیان دہ بنہ سہر۔ نہو توہوہ
رہوشی ژیانہ باویا پیران¹۔

¹ - نافتتا، لہ پیشہ کیہ کی خلیل دوست خواہ دا۔

ههروهك لههوهوهه رگوتومه: زۆر له مېژبوو ده مويست هه نديك له بهاره نايي
ديريزي باوبا پيرانم بزاتم، بهلام بهداخه وه تا له نيشتمان بووم نه وي ده مويست به
قراواني و به زماني زگماكي دهستم نه كهوت. پيش روو كردنه نه ورووپام، له تاران
په توكي (زدهشت و تعاليم او) م به فارسي دهستگيريو، له گهل نه وه ي شاره زايي
نه وتوم له زماني فارسيدا نه بوو هه ريارمدا به پشتيواني هه نديك فهرهنگي
فارسي خو مي پيوه ماندووكم تا له وه به رهه مه بگم و پاشان له به رگنكي خودي
باسه كه وه ريگتيرم بو زماني زگماكييم و بېخه مه به رهه مستي نه و كورده هيرزيانه ي
تاره زوي خو تندنه وه ي رهوش ي باوبا پيران

ههروهك له چاپي يه كه مه مدا ليبوردم خواستوه له كه موكوپي چاپ و وه رگتيران
(چونكه له راستيدا ده بيت و ه رگتير شاره زايي يه كجار ته واوي له هه رووك زماندا
هه بيت، بهلام من وهك زۆر شاره زاي زماني فارسي نه بووم، له وه رگتيرانيشدا نه وه
يه كه مه مېن كارم بوو). شان خسته تير نه و بار و نه رگم ته نه ا له به ره نه وه بوو
كه ساني كوتلور دۆست ببوزيم بو هه نگا وه له پنه انه ناو نه م جو ره ياسه ي زۆر كه س
له به ر تانوت ي هه نديك كه س يا لايه ني نايي نه يانوترا وه خو ي ليبدن و تينو تي
نه كه سانه دامرگتن كه وهك من قه تيس ما بوون له ناوا تي تيگه يشتي . پتموا يه
به ناوا ت گه ريستم چونكه ده بييم نيشتا هه نديك له وه با په ته به چهن ديا ليكي
كوردي بلا و ده بيته وه . جا وه رگتيرانه كه ي نه وسام به ياري ده ي فهرهنگي فارسي
ده قاو ده ق وه كه خو ي بوو ، بهلام نه م جاره كار تكم كرد به ته واوي له باسه كه بگم و
دووباره به شيويه گو نجا و دا ير تيمه وه ، بيله وه ي هيج له باسه كه بگوتيت .

نووسه ري نه م په رتوو كه يش وهك گشت نووسه ر و ميژنووسه يكي پان شيران يمي
تر وشه ي تيران و نه ته وه ي تيران ي زۆر به كار هينا وه . بيگومان له ويدا مه به ستي
نه و نيشتمان و نه ته وانميه كه له سه ده كان ي پيشو و هه روه ها نه م پزه كه و تيوونه ژير
ده سه لاتي رژيمه يه ك له ووا ي يه كه كان ي نيم براتزي تيران ي و خاكي كوردستان و
نه ته وه ي كورديش به شن له وان . بو يه خو يان به خا وه ن گشت به ره مه ي كوتلوري و
نايني "زه ره شه ت ي ماد (وا ته كورد) ده زانن .

له وه ته ي كوردستان دا به ش و ليكي چاره كورد بو وه ته پليشا وه ي ژير هه ره سي
داب و نه ري تي چهن د نه ته وه يه كي له كوتلوردا له و جيا واز و نا چار كر او خو به دا ته دم
شه يو لي كوتلوري نه وان ده كه به ره به ره ده بيته له ياد كوردي كوتلوري باوبا پيران
يان به هو ي ده سه لاته وه به ره به ره بېر و بو جووني نامۆ تيكه له به كوتلوري ره سه ني
نه ته وه ي ژير ده ست ده بيت. بو يه ته نا نه ت ناو چه شا خا ويه سه خته كان ي كه سه ده كان ي

پيشو ده ستي چه له لي دو ژم ني بي نه گه يسته وه هيشتا دي ار ده ي كوتلوري كو ني
تي دا ما بوو ، له م سه ده يدا تارما يي هه وري ره شي ره گه زه ر ستي رژيماني داگي كه ر
نه وشي سر يوه ته وه . بو يه پتويسته به گشتي كور ه بيه ستي ن بو سه ره له دا نه وه ي
گه نجينه ي ده له مه ندي باوبا پيران و كوتلوري نو ييه مه ناني بي پي پت كه ين ، چونكه
ته نه ا به ردي سه خت ده بيته بنا غه ي به وه بو دي واري قورس و بلند . و هيج كا ت
داري بي بنج به رگه ي ره شه با نا گر ت .

خوتنه ري هير ژا ...

كا تي خو ي كه له وه رگتيراني نه م په رتوو كه بوومه وه و امدا نا بوو هه زار دا نه ي لي
چا پكه م و پيشكه شكه م به يه كي تي قو تا بي ان ي كور دستان و هه ر خو يان سه ريشك
بكه م له به چهن د و چو ني تي فرۆش و بلا و كر دنه وه ي . بهلام نه وه بوو راپه رين و پاشان
ره وه كه ي سالي ۱۹۹۱ ي به سه ر داها ت بو يه باري گير فان ريگه ي له چا پداني نه و
ژماره يه ي نه دام . نه وه بوو ده زگاي رۆشن بيري ولا تي سو يد به يار مه تي ۶۰٪ خه ر جي
له چا پداني دام ، نه و جا به ها و كا ري به ري ژ "خا وه ني چا پخانه ي نازاد له سو يد" . ۶۰٪
دا نه مان له چا پدا . له و ژماره يه ۴۰۰ دا نه م خه لا تكرد به كو مي ته ي قه نديل ي سه ر
به " Svenska komiten för kurdernas mänskliga rättigheter " وا ته
"كو مي ته ي سو يد ي بو پاراستي مافي كور دن" تا دا نه ي بفرۆشن به ۱۰۰ كرۆ ني
سو يد ي و ياره كه ي ته رخان كه ن بو كر دنه وه ي پولي كي خو تندن ي من دا لاني نا بي نا له
شا ري سل يماني كه تا كو تا يي هه شه تا كا نيش لي تي نه بو وه و ده بوو من دا لي نا بي نا ي
حه و ت هه شه ت سالي نه و شاره ره وانه ي نامۆ زگاي كه مه ندا ماني هه ولي تر يا شا ري
تر بكه ن . و ۲۰۰ دا نه كه ي تريم پيشكه ش و ره وانه كرد بو هه نديك خو تهن ر و
كوتلور دۆست و ده زگاي رۆشن بيري و كو مه له ي كور دستان ي له سو يد و كور دستان و
ولا تي تر . بهلام !! دو يني نه و برا به ري زي له كور دستان سه ره ره ستي بلا و كر دنه وه ي
په رتوو كي دو وه مم (كه لي كي په ژاره و نيشتماني په رت) ده كا ت به فا كس پي ي
را كه يان دم كه كو بي كا روي نه م په رتوو كه ي بي ني سه له په رتوو كه خا نه كا ندا به گر ان
ده فرۆ شر ت ، بو يه ريارمدا پاش بيتا جوونه وه بو ي بي تيم به چاپي بگه ني تي ت و هه ر
به نر خي كي نزيك به مايه ي خو ي بلا وي كه نه وه .

نه كه ر چي من نه ركي خو م و گشت خه ر جي چاپي يه كه مه م له ده مه ي خزانم گر ت
كه وهك گشت كور ديكي تري ياشو وري كور دستان ي پاش راپه رين پتويستيان به
يار مه تي خزم و خي شي هه نده رانيانن ، و پيشكه شم كرد بو كا ري كي نه وتۆ پي رۆز ،

دهبوو براییانی که به تنگ خوتنه و کولتووردۆستانی کوردوهه دین سنووری رهوشی چاهمه نیان بپارتزایه و به لایکه مهوه پیش کوپی کردن له دووی منی خاوهن ماف بگه رانایه تا زۆر به سپاسه وه مافی چاپ، یان کوپیکردنیان بده من. چونکه تاکه مه بهستی من پرکردنه وهی که لینی پهرتوو کخانهی کوردیه و هسچیتر.

به بوئنه یه یه شه وه رووی سکالا ده که مه له کومه له، ریکه خراو و ده زگا زانستی و کولتوورییه کان تا ری به جوژه سنوور شکانده نه دن. ... و هه مان نهو برایه م که له کوردستان سه روکاری بلاو کردنه وهی (گه لیکه په ژاره و نیشتمانی پهرت) ای گرتووه ته نهستی له بری خۆم ده که م به خاوهن گشت مافیکه بپاردان له سه ره چاپی یه که هم و نه م چاپدیش که دووه مه.

نه مجاره یه شه ره موون هه مان "پوخته ی" باسی (به یامبه ری نه ندیش چاکه گفتار چاکه کردار چاک و نامۆزگار به کانی). توهیده وارم به چاکه مه بهستم پینکابیت

وه رگتیر؛ م. گۆمه یی

سوید

۱۹۹۹/۸/۲۹

روداوی پیش له دایکبوون

سه باره ت به گشت مرۆقیکه باستانی و ناوداری چه ره کانی پیشوو، گفتوگۆی زۆر هه ن. چونکه سه ره چاوه و به لگه نامه یی ته واو و له یه که چوو سه باره ت بهو جوژه که سه له به ره ده ست لیکۆله ره واندا نیه، و له پیشکنیشدا هه ره که، یا هه ره ده ستی په نا ده به نه بهر ری جوژا و جوژ. هه ره یه که، یان هه ره چه ند که سیان به بهی راسان و سه لیکه ی خۆ بو باسه که ده چن و نه نجام ده ره بهرن. زه ره ده ست یه که تیکه لهو که و مه له پیاهه باستانییه ی تارا ده یه که که وتوه ته بهر تیشکی لیکۆلینه وه و چه ند و جوژن و راسان، و هه ندیک بوچوونی جوژا و جوژ و لیکه نه چوو یا دژ به یه کی سه باره ت ده گو تریت، ته نه ا پیستی باسه کانی یه که نامیلکه پرده که نه وه.

به لام لیکه نه چوون ته نه ا له رووی جیاوازی کات و شوینی روودا و نیه، به لکوو هه ندیک شاره زا له خۆوه ده ریان بریوه که زه ره ده ست له که سیکه نه فسانه یی به ولاره چیتر نیه و هوسینگ Husing یه که تیکه لهو جوژه که سانه. به لام نه م ناوازه تازه نیه، به لکو ته نانه ت هه ندیک لیکۆله ره وه بوونی میژویی عیسا و محمه مد و په یامبه رانی تریشیان به نادیار ده رخستوه، ده کۆشین هه ره که له به شی تایبه ت به خۆیدا بخه یه به ریاس. هه ره چی بوونی میژوی زه ره ده شته به گو تیره ی لیکۆلینه وه زۆره کانی زانایان له بابته ی ده ستی یه که هم ده رکه وتوه که نهو بوچوونانه بووچ و بیبناغه ن، چونکه به لگه ی سه ره نجیکیشی نه وتۆ به ده سته وه ن به ره ره چی نهو جوژه راسانانه ده ده نه وه.

باسی ژیان و به سه ره هاتی که سانی وه که؛ عیسا، ئیبراهیم و ته نانه ت قاره مانی چیروکی نه فسانه یی هه میشه له به ره ده ستدا هه ن، به لام نهوی به ده ست نیمه نه گه یشتبیت به سه ره هاتی نو سراوه ن سه باره ت به که سانی وه که زه ره ده ست. زۆر ناساییه کهر بلتین داستان و چیروک و بابته ی سهیری تیکه له به باسی ژیانی نهو رابه ره کومه لایه تیه مه زنه، یان نهو په یامبه ره باستانییه یه کرابیت. به مه به ستی روونکردنه وه لیره دا کورته ی چه ند به سه ره هاتی نه فسانه یی له سه ره ژیانی په یامبه ری دیرینی تیران زه مین دینینه پیش که هه ندیک لهو سه ره گوروشتانه ی که م یان زۆر داستانی له دایبوون و لاوتی په یامبه ره ده گتیرینه وه.

نه ری له نیو قاره مانانی چیروک و په یامبه راندا نه مرۆ که س هه یه به سه ره هاتی له دایکبوونی ساکی ناسمانی پیوه نه بیت؟ بهی گومان وه لام هه نا ده بیت و

زهردهشت لهو گرويه جياواز و بهدر نيه. بهشكاني داهاتوو رواهتي زهردهشت و
رهوشيمان لهسهر پۆشنایي - گاڠاکان - یان سروودهکاني بۆ دهردکهويت که وینهی
سروښتيکی زۆر ناسايي، باری ژیری و هوشیاری نهوی بزواندوو بۆ راستکردنهوی
خووو رهوشتی کومهل. بهلام نهو رواهته ناسماني و باسی نهفسانهیی کۆن که
پاشان ترنجاولهته ناو بهسهرهاتی ژيانی نهو زۆر ناساييه نهگهر له پنی گرویی
په پیره و کار و باوه پیتکه رانیوه بوو بیت:

په رتوکی (دین کرد Dinkard) که دهقیکی تاینی په هلهویه، کمه یان زۆر باسی
له دایکبوونی زهردهشت دهگیریتته وه. نهو بهشانهی ده بوو وهک پیویست بگاته
ناستی له دایکبوونی په یامبهری تیرانی، کراوه به سین، و رواهتی ناسماني به
ههرسین به شهوه دیاره، و به پیز بریتین له مانه: شکوی یهزدانی، روان نهوجا تن².
له کۆندا تیرانیان سرویی پیتشهوا و به هرهوه ری وهک: پاشا، په یامبهری و قاره مانیان
به خاوهن وزه یهزدی زانیوه. وزه یهزدییان لا بریتیبوو له شنهیه کی روانی
چه شنی تیشک یان وزهیهک و جار جار به شتیهوی کۆتر یان شهتین له لایهن خوادوه
هاتوون و له ناکاو خویان کردوه به ناو له شی سروښتی دهردکهوتوو و بوونه ته هزی
بهخته وه ری و به پیتشهوا بوونی. ههرکاتیش یهزدان رووی له په کیکی لهو
شکوهمه ندانه و هرگیترا بیت نهو وزه یهزدی لیتسه ندپیتته وه نهو و وهک سروښتیکی
ناسايی دوو چاری شکست و نه هامة تی بووه.

که ناهورامه زدا ویستی پیتشهوا په بۆ پینمایی سروښت ده سنیشان بکات،
نه ندیشه و شکوی نهوی بۆ دهردکهوت. له شه شه مین پلهی ناسمانه وه که ناوکه ی
رووناکی بیتپایانه، سهر چاوه په کی وزه په دپهینا، نهوجا وزه له وی گواسته وه بۆ
خۆر و پاشان دوبه دوا یه کدا له خۆروه بۆ مانگ و له مانگه وه بۆ ته ستیره کان تا
گۆشه کرا. نهوجا شکوی یهزدانی له نه ستیره کان وه گۆترا په وه ناو ناگردانی خیزانی
فراهیم Phrahim. ههر لهوکاته وهی نهو په گهزه ناسمانیه کهوت، ناو ناگردانی
فراهیم بۆ هیچ سووسته مه نی و ههر له خۆروه ده گرا. کاتیک هاوسه ری فراهیم
ناوس بوو نهو شکۆ یهزدیه چه گیانیه وه و که مندال له دایکبوو کیژ بوو ناویان نا
دهغدوڤا Daghdhova. له هه مان سهره تاوه نیشانه ی مه زنی پتیه دیاره بوو تا
نهوکاته ی بوو به پانزه سال تهوسا له بهر نهو وزه یهزدیه له ته نییدابوو چه شنی
تهخته ر دهرده خشا و شهوان وه که چرای پر تیشک رووناکی ده به خشی. دیو و

² - ruwán واته گیان، و tan واته لهش - وهر گیترا.

دهستو پتیهونی نه هریمهن بۆیان دهردکهوت که نهوا زهردهشت له دایک ده بیت و ده شیان
زان ی به له دایکبوونی نهو په یامبهری ژیانیان ده که ویتته مه ترسیه وه، فراهیمیان
خسته سهر باری دوو دل ی له وهی ده غدوڤای کچی تیکه له به جادوو گران بووه و
له ری لایداوه؛ که فراهیم بیری له دره خشانی و شکوی کچه که ی کرده وه که وته داوی
دیوانه وه و کچه که ی به تاوانی دهست تیکه له به جادوو له بنه ماله و خیل دهرد کرد.

پاش ماوهیهک سهرگردانی دهغدوڤا په نای برد بۆ خیل سییتمان Spitman.
کاتیک سهر وک و سهر وری نهو خیله دیارده ی خانه دانی و نیشانه ی مه زنی
له سیمای نهو کیژه لاودا بینی، به گهرمی شادمان بوو و تیکه له به خیزانی خو ی
کرد. زۆر ناسايی ههستی نهوین و خوشه ویستی که وته نیوان پوروشته سپ
Porushasp کوری سهر وه ری خیل و دهغدوڤا و بهو په یمانی ژن و میردیه وزه
یهزدیه که له بنه ماله ی سپیتماندا گیر سایه وه.

بهشی دووه م بریتیه له روانی زهردهشت که ناهورامه زدا پایه ی یهزدی پین
ده به خشن. قه لسه فه و هدرودها رسته ی گشت داستان نهوه نیشان دهردن که روان
پیش چونه ناو تن و جیگیر بوونی له ته ندا، له ناسمان مه نگه. روانی زهردهشتیش
پیش دابه زنی بۆ جیهانی خاکی له جیهانی سهرودا ده ژیا. وهک ناستی له دایک
بوونی زهردهشت نزیگ بوو به همن و ئوردی بهیشت که دوو یهزدی شکۆمه ندن
چلتیک گیای پیروزی هوممه Hauma یان هیناوه و روانی زهردهشتیان خستوه ته
ناو. پاشان نهو دوو یهزده مه زنه چله گیاکه یان له بنکه ی ناسمانیه وه داگرتوه ته
سهر رووی زهوی و له سهر دره خستیکیان داناوه هیلانه ی جووتیک مهلی له سهره.
روښتیک یهک مار ری ده باته سهر هیلانه و مه له کان قسوت ددات، بهلام چله
گیای هومی پیروزی هیرش دهکاته سهر مار و پاش کوشتنی جووجه له مه له کان
رزگار دهکات.

که پوروشته سپ تازه بسوه هاوسه ری دوغدوڤا به پیشه شوان بوو - روښتیک
له گدل تازه لدا ده چیتسه بیابان، به همن و ئوردی بهیشت ده یخه نه سهر ری نهو
درهخته. پوروشته سپ چله گیای هوممه له گرت و ده بیاتوه مال، له وی دیداته
هاوسه ر که ی، روانی زهردهشت به و جوره له بنکه ی ناسمانیه وه هاته سهر زهوی.
نیستایش کاتی نهوه هاتوو له دوا به شی نهو چیرۆکه سین بشیه بگه ین که
پتیکه اتنی تنی زهردهشته. به دپهیتانی لاشه ی نهو سپیردرا به دوو یهزدی تر که
ناویان خورداد و نامورداد بوو. لاشه ی نهویان به گیا و ناو لیکدا. خورداد که یهزدی
شاو و نامورداد که یهزدی گیایه نهو کاره یان له ناسمان نه نجامدا و فرمانیان دا به

هه‌ور هه‌وتی سه‌ره‌تایی لاشه‌که له‌ناو‌خۆ‌دا په‌نا‌ده‌ن و له‌گه‌ل چۆ‌ره‌ی باران دای‌گه‌ر نه
سه‌ر زه‌وی. هه‌ور کاری خۆ‌ی وه‌ک پیتوست نه‌نجام‌دا، به‌وجۆ‌ره هه‌وتی له‌شی
زه‌رده‌شت له‌ده‌رونی گیادا جی‌گه‌یربوو. گیا له‌سه‌ر زه‌وی روا و کاتیک پوروشنه‌سپ
به‌رتنمایی خوردا و ناموردا شه‌ش گای خۆ‌یان برده بیابان بۆ له‌وه‌ر گاکان له‌و
گیاه ده‌خۆن که هه‌وتی نه‌نی زه‌رده‌شتی تیکه‌ل بوو، گوانیانی پێ پرشیر ده‌بیت.
ده‌غدو‌قا شیرێ مانگاکان ده‌دۆشیت و پوروشنه‌سپ چله‌ گیا وشک‌کراوی پیروزی
هه‌ومی ده‌هاریت و تیکه‌ل به‌و شیرهی ده‌کات و هه‌ردووک ده‌یخۆنه‌وه. به‌وجۆ‌ره که
ده‌غدو‌قا وزه‌ی یه‌زدی زه‌رده‌شتی ده‌که‌وتنه‌ ناخه‌وه. ره‌وان و هه‌وتی له‌شی نه‌و
له‌ته‌نیدا په‌کیانگیر ده‌بیت، زۆری پیناچیت زه‌رده‌شت له‌دایک ده‌بیت.

له‌به‌شی نۆ‌زده‌هه‌می نامیلکه‌ی Vandidad یشدا باسی له‌دایک بوونی
زه‌رده‌شت و نه‌به‌ردی نه‌وی دژ به‌ نه‌هری‌هه‌ن ده‌رکه‌وتوه. زۆر له‌ باسه‌کانی ته‌م
به‌شه‌ی فه‌ندیداد له‌سه‌ر به‌ریه‌ره‌کانی زه‌رده‌شته دژ به‌ دێو و درۆ په‌رستان،
پوالته‌ی سه‌ره‌تایی نه‌و داستانه له‌گاتاکان که سه‌رووی خودی زه‌رده‌شتی به‌روونی
و له‌ شتوازیکی بێ نارایش و تیکه‌ل به‌ ته‌فسانه نه‌بوودا به‌رچاو ده‌که‌وت.

کو‌ششی نه‌هری‌هه‌ن، دێوی دێوان له‌وه‌دایو زه‌رده‌شت که‌رپه‌ری راستی و چاکه‌یه
له‌ناو‌به‌رتیت. بۆیه دێوی درنجی ته‌رخانکرد بۆ له‌ناو‌دانی په‌یامبه‌ر. دێوی درنج که
ناوی بۆیتی Bultی بوو هه‌یرشی ده‌کاته سه‌ر. به‌لام زه‌رده‌شت به‌ره‌نگاری ده‌بیت و
ده‌لێت منم به‌ریاکه‌ری دۆستی، راست و دروستی، منم به‌ پشستیوانی ئاهورامه‌زدا
نایی راستی و شکۆ راگه‌ینم، که بۆیتی هه‌چی پینه‌کرا که‌رپه‌وه لای نه‌هری‌هه‌ن و
گوتی نه‌و ناتوانیت قاره‌مانی وه‌ک زه‌رده‌شت له‌ناو‌به‌رتیت. پاشان نه‌هری‌هه‌ن دێوی
زۆری کو‌کرده‌وه و که‌وته به‌دکاری. هه‌ره‌شه و گو‌ه‌شه‌ی زۆری له‌ زه‌رده‌شت ده‌دا،
به‌لام پوالته‌ی راستی و چاکه‌ به‌و گو‌مه‌رانه‌بوو. له‌ به‌شی ۵۶ ی مینو‌خورد،
په‌نده‌کانی ۲۴ و ۱۵۲۵ هاتوه که نه‌هری‌هه‌ن پینه‌لێت نه‌گه‌ر مه‌زدا له‌ بېرکات و ده‌س
له‌راگه‌یاندنێ نه‌و تاینه هه‌لگریت نه‌وا ماوه‌ی هه‌زار سال پاشایی و سه‌ردازی
سه‌رزهمینی بۆ ده‌ره‌خستینیت. به‌لام زه‌رده‌شت پیتی راده‌گه‌ییتیت که تا دوا‌هه‌ناسه‌ی
دریغی له‌ پایه‌دارکردنی تاین و به‌ریه‌ره‌کانی دژ به‌ به‌دکاری و شه‌رخوازی ناکات.

نه‌هری‌هه‌ن لیبی ده‌پرسیت که تاینه‌و به‌و به‌و چۆ‌ره چه‌ک و که‌ره‌سته‌ی جه‌نگی
توانای به‌ره‌نگاری خراپه و به‌دکاری و زینده‌وه‌ری گو‌مه‌ری ده‌بیت؟ - له‌وه‌لام‌دا
زه‌رده‌شت ده‌لێت بۆ له‌چاکه، راستی و نایی مه‌زدا به‌ولاوه که‌ره‌سته‌ی تره‌هه‌ن؟ -
ته‌نها به‌و جۆ‌ره چه‌کانه ناپاکی، به‌دکاری و وێرانکاری و دێوان له‌ناو‌ده‌به‌م. نه‌وجا

زه‌رده‌شت بۆ یاره‌ته‌ی رو‌وده‌کاته ئاهورامه‌زدا و بۆ رێگه‌چاره‌یه‌کیش ده‌گه‌رت
تاینه‌که‌ی له‌جیهاندا پێ بلا‌وکاته‌وه و درۆ په‌رستانی پێ تیکشکینیت. مه‌زدا‌یش
بۆ نه‌وه ده‌یخاته سه‌ر پیی ستایشی چاکه. پیتوسته نه‌وه به‌پینه‌وه یاد که گشت
نه‌و زاروه و ناسناوانه‌ی به‌ دێو و نه‌هری‌هه‌ن و ریه‌گه‌زی شه‌ر و چه‌په‌لی ناو‌براون له
درۆ په‌رست و نه‌یارانی زه‌رده‌شت و نه‌یارانی چاکسازیه‌کانی نه‌و به‌ولاوه چیتر نین
و نه‌و جۆ‌ره رابینه‌نه زۆر به‌رچاو ده‌که‌ون، به‌لام له‌دایکبوونی زه‌رده‌شت به‌روونی له
پایانی به‌شی نۆ‌زده‌دایه.

له‌ زاینه‌وه تا هه‌رزه‌کاری

کاتی له‌دایکبوونی زه‌رده‌شت له‌مالی پوروشه‌سپ، گشت نه‌هری‌هه‌ن و دێوان
له‌ترسی له‌ناو‌چوون هه‌راسانبون، نه‌و زشتکار و درۆ به‌ریاکه‌ر و به‌دکارانه به‌گشتی
که‌وتبوونه خۆ‌خه‌شاردان له‌په‌ناو پاساردا و هاواریان ده‌کرد: وا زه‌رده‌شتی رابه‌ری
راستی و چاکه له‌دایک ده‌بیت، رێگه‌ چیه بۆ له‌ناو‌دانی که‌ستی که ده‌بیته
هه‌لگری دروشمی راستی و چاکه که گشتیان چه‌کی کو‌شنده‌ی نێمه‌ن.

به‌پیی داستان، کاتی له‌دایکبوونی نه‌و به‌جۆ‌ریک پینه‌که‌نی گشت دانیش‌توان
گویان له‌ده‌نگی بوو. پستی سه‌ری ده‌ره‌یه‌ریو بوه که ده‌ستیان خسته‌ته‌سه‌ر هه‌ست
به‌تریه‌ی کراوه بۆیه به‌گشتی ستایش مه‌زنی و شکۆی نه‌ویان کرده‌وه و زانیویانه
نه‌و ده‌بیته خاوه‌ن تاینه‌یه‌کی دره‌خشان و پایه‌به‌رز. هه‌ر که ده‌که‌وتنه سه‌ر رووی
زه‌مین دوراژان Duragan ی دێوی نه‌فسوناوی خۆی له‌ناو شه‌وه‌زه‌نگی تاریکدا
ده‌شاریته‌وه و له‌ترسا ده‌که‌وتنه له‌رز، چونکه ده‌زانی نه‌و په‌یامبه‌ردیکه ماگ و جادو
و نه‌فسون له‌په‌سه هه‌لده‌گیشیت و کو‌مه‌له‌ی جادووگر و به‌دکاران له‌رووی زه‌مین
را‌ده‌مالیت. به‌هه‌له‌یه ده‌گه‌رت بۆ رێگه‌چاره، هاواری له‌یار و جادوویانان ده‌کات
نه‌نجومه‌ن بیه‌ست و هوشیارین. سێ که‌س له‌وان هه‌له‌به‌رتیت ده‌سه‌نه گه‌ر شتوونی
و خامۆشکردنی رووناکی پیتش ده‌رکه‌وتنی. یارانی نه‌و دێوه زله رو‌وده‌که‌نه نه‌و
ماله‌ی مندالی تیندا بوو و ناگری تێبه‌رده‌هه‌ن. تا نه‌وکاته‌ی دایکی ده‌گاته فریای
مه‌ترسی له‌وه‌یه کو‌ره‌که‌ی سووتابیت، به‌لام نه‌و له‌نیو‌ناگردا سه‌رگه‌رمی یاری
ده‌بیت و نه‌و ناگره زۆره‌ی چه‌شنی ناگره‌که‌ی نیسراهیمی په‌یامبه‌ری سامی بۆ ساره

دهبیت، و زهردهشتی را بمره مهرنی نارایی تیدا بیزیان دهرده چیت.

که دوراژانی نهفسوننگری نالهبار و بهدخو دهزانت کارهکه سهرینهگرتوه
برپاردهدات مندال بخهنه سهریسی گهرا نهوهی گاهله زورهکهی خیتل تا لهزیریبیانداندا
گیان بسپیریت. کاریان نهنجامدا، بهلام ههرکه یهکهمین گا دهگاته سهر زهردهشت
به دیاربهوه دهوهستیت و گیانی خوی بؤ دهکات بهپنا تا گاکانی تر تیدهپهرن و
مندالکه بهساغی دهمنتیتتهوه. که نه مجاردهش جادوگری زل نائومیند دهبیت بیر
له فیتلی تر دهکاتهوه بویه سن شو و سن رؤژ دهکویت نهندیشی قوول تا دهگات
بهوهی مندال بهرللالی ناو گهله گورگی درنده بکن، بهلام کاتیک گورگ له مندال
تیزیک دهبنهوه، ههر وهک گورگهکانی بؤ رومولوس Romolus بیزیان بوون، هیچ
زیان به زهردهشت نهگیشت. که لهوکاتهده مندال برسی دهبیت دوو بزین پهیدا دهبین
و خو دهکن به لانهی گورگهکاندا و مندال به شیرگی گوانیان تیرک دهکن. بهپیی
داستانهکه نهوانه دوو فریشته دهبین له شتوهی بزندا هاتوون.

لهوجوره نهفسانانهی بؤ تاخمه مرؤقی مهزن و بهناویانگی سدهکانی پیتشو
هدلبهستراون بؤ زهردهشتیش زورن. بهوپتیهی داستان دهیگرتتهوه زهردهشت له
تدمنی حموت سالیهوه تا پازده سالی لهلای زانای پیروز و مهرنی نهو سهردهمه
کهناوی "بهرزین" بوو فتری رهوشی ثابنی و کشتکاری و تیمارکردنی بیمارآن بوو
و بهوجوره بووه به زیرهکترین کهسی خیتل، و چورهته ریزی دهمراستان و پشتوتنی
که نیشانهی پایهپهرزی بوو کراوته پستی.

سالی زور بهسهر نهچوره توورانگان هیرشیمان کردوته سهر خاکی تیران،
زهردهشتی لاو بؤ پاریزگاری لهخاکی نیشتمان دهسدهداته چهک و روو لهگورهپانی
جدهنگ دهکات. جدهنگ درتخایانه و زورکسه لهبهر چاوی بهدم برینی تبغ و
کهرهستهی جدهنگهوه دهمردن. دهروانیت که زالبوون ههر بؤ لایهنی فیتل و تهلهکه
و بهدکاری و گهلهکومدکیتی و زامدار دهمرن. بهو ههلوتیسه دلتهنگ دهبیت، ریزی
جدهنگاوهرانی بهجیدتلیت و روودهکاته نهخوش و برینداران تا لهبری پیاو کوشتن
برین ساریژکات و ژیان خوشکاتهوه. جدهنگ کوتایی پنی دیت بهلام جوامبیری نهو
ههر وهکخوی دهمنتیتتهوه. سال وشک و ناهات و قه دهبیت، نهخوشی مرؤف له
پهلوی دخت، ناچار نهو ناگهرتتهوه سهر کاری ناسایی خوی و لهبری روودهکاته
ناو بیمار و نهخوش و بتدهرهتانان، بهسهریانداندا دهگهریت و تیماریان دهکا. ژیالی
مرؤقی لا بیباپهخ نهبوه. جیوازی نهو لهگهل بوودا نهوهبوو کهرهوشی بوودایزمی
و روانگی ههلوتیسی بریتیه لهخویاریزی، بهلام زهردهشت ههر لهسهرهتاوه خوی بؤ

کومهل تهرخانکرد و نهیتوانی خوی دوربگریت له نیش و نازاری تن و رهوانی
هاونیشتمانیان. دهیبینی چون دتوی بهدکار زاله بهسهریانداندا و فریشتهی چاکهش
ناگاته فریا. جیهان بووه به زمینهی کیشمهکیشی نتوان درق و راستی، چاکه و
خرابه، روونکی و تاریکی، ههر بیر لهوهدهکردهوه چون بتوانیت بهدکاری و
ناپهسندی له ناردات.

جدهنگ تهواو و نیشانهی شوومی وردهورده دهرهوییهوه. پاش ماوهیهک دووری
زهردهشت لهمهلبهند و خیتل، لهبری بیر گهرا نهوه بؤ ناو خزم و خیش پتر بیر
لهوه دهکردهوه چون چارهسهری شایسته بدوزیتتهوه بؤ رزگارکردنی نهو کومهلتهی به
شتوهی نازهل دژیان، خزم و خیش زوریان ناموزگاری دهکرد، و باوکی دهویست
نهو بکهویتته کشتکاری و پهروهدهی زهوی تا ژیالی خوش و ناسوده بؤخوی
دابینکات، ژن بهیتیت و خیزان پیکهونهیت. زهردهشت ناموزگاریه بهسوزهکانی
باوکی پهسندکرد و کیشکی جوانی لهناو خیتلی خوی ههلبارد و مالتی لهگهل
پیکهونه. لهناو خزم و خیشدا ژیا، بهلام پتر میتشکی گیرودهبوو به ههلوتیستی
مهزن و مرؤفانهترهوه. جدهنگ و سهرگردانی نیتور نهجهباچووان، دیمهنی بهدبهختی
مرؤف، ناپهسندی زور و نالهی نهخوش و بریندار بهجوزیک گری لهدلتهی نهودا
بهردابوو کهمکهک بکهویتته سهر بیریک که نهو بؤ کاری زور لهوه گرنگتر هاتوه، و
هوشی ههر لهلای نهوهبوو رینگهچاره بؤ نهبرک سووککردن لهسهر نهوان بدوزیتتهوه،
و مرؤف هاندات لهبری روخان و ویرانکاری دست بدهنه چاکهسازی و ناوهدان
کردنهوه و خرؤشکردنی ژیان. خرابه و ناپهسندی نههیتیت و لهبری راستی و
دروستی و چاکه بلاوکاتهوه. ههمیشه بهو ناواتهوهبوه کاتی بیتکاری تنها به بیر
له رزگاری کومهل پرکاتهوه. یاشان وهک بوودا، یوگا Yuga، ماهاگیرا Mahavir
و زور زانای تر له کومهل جودابوهوه و گوشهی تنهایی بؤ خوی پهسندکرد و کهوته
بیرگردنهوه. وهک یاجناقالکیا Yajnavalkya به هاوسهرکهی گوت: دهمویت
ماوهیهک پهناگیریم و بیر لهچاکه و خرابه بکهمهوه، تا سهرچاوهی بهدبهختیم بؤ
دهردهکویت و وشکی دهکم و رووی کومهل لهخوشی دهکم. هاوسهری پیتدهلیت
که دست لهو بیره ههلگریت و بؤ ژیان تیکوشیت. بهلام لای نهو رینگه راستی
ژیان ههر نهو بیرهی خوی بوو. گوری دایهخو و وزه و شکوفهی بیر خیزان و کهسی
پنی بهجیهیتت و لهکیوی سیلان گیرسایهوه. بریاریدا تا نهوکاتهی رینگهچارهیهک
بؤ رزگاری و سهرغرازی کومهل نهدوزیتتهوه نهوی بهجی نههیتیت. نهوسا تدمنی
بیست سال بوو، ساوهی ده سالیشتی لهوی به بیر و کوتینهوه دهباتهسهر، زوری

نه خواردوه و خهرجی نهیوو، کمه خهوتوه و زوری بیرکردهتوه. خوراکي برتیبوه له په نیر و میوه و چله گیا. نههریمه و دارودهستهی زوریان ویستوه له ریبی ده رکن بهلام پتهوی بیروباوه نهوانی لیج دور دهختهوه. له چیرۆکیکدا دهلیت نههریمه نی بهدکار له کاتی گهرمه ی بیرکردهتوه دا سنگی ههله ده دیت و دهروونی بهتال دهکات و پریدهکات له ناسنی تراوه و کولاو، بهلام زهردهشت چرکه ی بۆ ناکات و دهست له کاری خۆی ههلتاگریت. سه رته نجام پاش ماوه ی ده سال ناهورامه زدا " ناقتیستا " ی پتسپارد؛ لهو ناسته دا تاو له گشت روبرا ده کاندایه منگ ده بیت، مرۆف دهست له کار ده کتینهوه، ناژهل له خوراک ده کهون و به گشتی چاوه ریبی مژده ی ناین ده بن. ناهورا مه زدا مژده ی ده نیریت که: به کهم رۆزی سه ره تای ژین و پتیش په یدا بوونی مرۆف، فره قه هری چاکان ناسمانیان له سه رشان ههلتگرت، بهلام پتیمان قورسبوو و که فره قه هری به خشین به ته نه نا نیوه ی ناسمانی راگرت من تو م له گشت نه مشاسپه ند و یه زده کان گرنگتر به دیه پتینا و پتیزم پتیه خشینت.

بهلام ده سال گۆشه گیری و بیرکردهتوه زور ناسان نیه، شهو و رۆژ، هه یف و سال له بیرکردهتوه دا بوو. بیری له وته کانی ماموستا به رزین ده کردهوه، زور له کاره ساتی جهنگ ورده بووه، بهلام هه یج رتگه ی ژیرانه ی بۆ ده رنه کهوت. سه رده مینک هاته سه ر نهوه ی بگه رتته وه ناو خه یزان و مال، بهلام رۆژیک که له سه ر لوتکه ی کتیه وه ستاوه سه ری به رزه کاته وه چاو له ناو ابوونی خۆر ده بریت، له پر راستی و بناغهی مه زنی هۆشی بۆ ده رده که ویت ته و جا له خۆشیدا گشت گیانی کرژ ده بیت و پر په دل شاد ده بیت. نهوه ی بۆی ده رکهوت چه رخی رۆژ و په وتی شهو و رۆژه تی، تاریکی و رووناکی ده بیت ته و او که ری به کین، هه چکات رۆژ له برانه وه نایدت و شهویش بی ته نجام نیه، له گیتیدا وه ک ناشیرینی هه به جوانیش هه به، که خراپه ی تیدابیت چاکه یش هه ر هه به. بیری له وه یش ده کردهوه که رووناکی رۆژ هه ر هه به و به تاریکی دایه وشیرت و هه میشه شهو هاوتای تاریکی ده بیت و نایگات به رووناکی رۆژ، به هه مان شتیه چاکه په یوه سه ته به کردهوه ی چاک و خراپه ی په یوه سه تی به دکاریه. هه روه ها که بوودا ده گاته په له ی بوودایی، له پر نهوه ی بۆ ده رکهوت: هه ر چاکه هه ر چاکه په ییدا ده بیت و له خراپه ش، خراپه کاری نه بیت چیتری لیج په ییدا نابیت. جا به ییبی نهو رهوشه زه ردهشت بۆی ده رکهوت، بهدکار و به دخوازان ناتوانن به زدانی مه زن که کانگای راستیه بکه نه هۆ بۆ بلاو کردهوه ی به دکاری، یا له نههریمه چاکه رچا وکه ن. بۆ زه ردهشت روونیه وه که جیهان دوو ره گه ز ده بیات به رتیه، به کهم سازگاری و سه رفرازی چاکه یه و نه وه یشر دژایه تی و خراپه. به کهم سپه تنامه ی نو

Spanta Mainyu ی ناوه و نهو یتر نهنگر ده مه ی نو Angra Mainyu که خۆدی نههریمه نه به خشینت. بهلام نهوه هه ر سه ره تای بۆ چوونه کانی بوه چونکه پاشان بیری له وه ده کاته وه، هۆی په یدا بوونی نهو دوو ره گه زه چیه بۆ ژبان، و پتیه ی سه مرۆف چیه کات تا له رهنج و خراپه دوور که ویتته وه و رتگه ی سه رفرازی چۆنه و کامه به؟ ماوه ی زور بیری له وه کردهوه تا په ی به زور شت بیات. سه رته نجام کاتی نهو هات بیری بۆ چوونه کانی بلاو کاته وه له کتیه ها ته خوار و رو یکرده ناو کۆمه ل. فه یله سووفی جیهانی پایه بهرز و ویتیری به رتیز نیتچه Nietzsche ناستی له کتیه دابه زین و سه ره تای بلاو کردهوه ی په یامه که ی نهوی چهنده قه شهنگ هۆنیه توه. پاش ده سال په ناگیری له نه شکه ویتیکی کویستاندا، هه ر که میتسکی کراوه توه، رووی کردهوته خۆر و گوتویه تی:

نه ی نه خه ری مه زن! نه گه ر تیشکت بۆ نه وان نه بیت که رووناکیت ده یان گرتیه وه، نیتسر خۆشه ختی تو کامه به؟

ده ساله به رزیت لینگرتووم و بهر نه شکه وت کهم روژن ده که ییت - نه گه ر له بهر من و داله که ی من و ماره که ی من نه بیت، تو تا نیتسا به تیشکی خۆت له کوره ی خۆتا ده بوکایته وه. بهلام گشت به ره به یانیک تیه چاوه روانی ده رکهوتنی تو بووین و به راهی زور سوودمان له روژنایی تو وه رده گرت و دروودمان ناراسته ده کردیت. نای من چهنده به ته نگ خۆ ژیر کردهوه بووم، و وه که نهو ههنگه ی شانه ی ههنگوینی به کجار زور بهر کردیت ناره زووده کهم دهستم بۆ دریتیت تا هه ندیکیان به شدم.

من نهوه ی کۆم کردهوه توه، پرنا ره زوو له دابهش و به خشین... که زه ردهشت گه راپه وه ناو کۆمه ل، لهو سه رده هه دوور و ویزه دا، له سه ر خاکی نیران دوو گرۆ مرۆف ژباون. گرۆی شارنشین که پیشه یان کشتکاری و په روه رده ی ناژهل و چوارپتی مالتی بوه. زه ردهشتیش به کتیکبوو له وانه ی شتی سه روشتی وه ک: مانگ و خۆر، زهوی و باران، ناگری پایه بهرز و تاوی سه رچاوه ی ژنیمان په رسته وه. رتیزی خه یزان له لای نهو گرۆیه زوریوه و زور نه ریتی و هه لوتیستی خولی بیابانگه ری و ده وارنشین لای نهوان پشتگۆی خراوه. بهلام گوزهران و ناسایشی گرۆکه ی تر هه ر له قالبی رهوشی ژبانی پتیه بوودا بوه. بیابانگه ر و ده وارنشین بوون. ناژهل و ولاخی زوریان ده کرد به ناژه لکۆزی بۆ خودایانان. خودای دتیرین و جۆراوجۆر، یان گرۆی دتیرانان په رسته و به چه پاوتی و جه رده یی و هیتش برده سه ر ختلی به کتر و یه ک تالانکردن ژباون، زه ردهشت نه وانه ی به په یه وه کاری درۆ و ناراستی ناو ده برد. هه مانکات ویستویه تی نه وانه بیتیه وه سه رریی راست.

لهراپه رینهوه تا مهرگ

لهوسه زده مه دا که رهوشی ناپتی تاریانی کۆن بریتیبوه له به خشیش و نازه لکوری،
 ناههنگی پیروزی باده نۆشی و په رستی خودای جۆز او جۆز. گشت نهوانه لهو
 مه لیه ندهی زه زده شتی تیدا ژیاوه باویوو. شارنشین و کشتکاران تیدا که مبهوه. که
 زه زده شت رووی کرده وه ناوگۆمه ل و کهوته نامۆزگاری بۆ ریتی راست و یهک خودا
 په رستی و دور کهوته مه له نه ریت و رهوش و کیشی پیتشین. وته کانی زوری کار
 نه کرده سه رکۆمه ل. لهویاره ده این که ته نهها چهنده که سه له خزم و خیشی نزیکه خۆی
 باوه ریان به ناینه که هی ناپتی، بهلام وهک داستان باسی دهکات، یه که سه مین
 په پیره و کار و دۆستی به سۆزی نهو "مه دیوما" نامۆزای بووه و تا ده سال هه ره نهو
 بووه تاکه یاوه ری زه زده شت. له به شه کانی داهاتو دا ناوی نهو له گه ل یاوه رانی
 په یامبه ردا باسه که مین.

تائیره هیچ جۆره لیکۆلینه وه مان به زده ست نه که وتوه که زه زده شت له رۆژه لات
 یان رۆژ ناوای ئیراندا بوه، به لکو ته نهها بۆ گشت و گو. بۆچونی زۆری زۆری
 لیکۆله ره وه کهان به کارا ده بینین که ده لێن، له رۆژ ناوای ئیران له دایکبوه و تاکو نهو
 کاتهی ههستی پیکرا خاوهن په یامه و دهیه ویت رایگه تیتیت، ژبانی به نارامی
 برده ته سه ره و هه ره که بانگی بۆ دا، ده مرست و سه رکۆمه ل ناپتی و سه رانی ختیل
 نهویان به نه یار و له پتی ناپتی نهوان ژماره، نه نجومه نیان بۆ به ست و بریاری
 دوورخستنه وه یان بۆ ده رکرد. دیاره لیره دا جیاوازی نیتوان ناپتی بوودا و زه زده شت
 تارا ده یهک ده ره که ویت، چونکه مه رجی گۆران له لای زه زده شت نهوه بوو له ده زگا
 کۆمه لایه تیه که نه مه ده ستی پیکات. لهوانه یه هه ندیک لیکۆله ره وه باری چاکسازی
 کۆمه لایه تی نهویان زۆر زلکردیت، بهلام هه ره چۆنیت نهو په یامبه ره په یامه که ی
 خۆی به وه ده زانی که تیکشکیتنه ری کۆتی زۆر باری مرۆقا یه تیه، ریشه ی پر و پوچی
 و رهوشی ناپتی کۆن هه لده ته کینیت و مرۆف لهو کۆت و جه ور و سه تم و
 نه شه که نجانی زۆر داران رزگاره کات که سه ردار و پیتشه وایانی ناپتی ده یانگتیا.
 زه زده شت روون و ناشکرا ریزی له نازادی بیرو باوه ری مرۆقی گرتوه، هه رگیز
 باوه ری به وه نه بووه چاره نووسی مرۆف و بهرز و نزمی به زه ره دیار بیکرتیت. به ته وی
 کار و کۆنش و کارایی لای نهو مه به سه تبه. پیاوه تی مرۆقی لا نهوه بوه، نه پیاوی

که سه پیت و نه به رو بوومی که سه یخوات. له بری خۆ شلکردن بۆ زۆرگۆیی زۆره اران
 بیرو هۆشی خۆ بکات به رتینما. هه ره وهها رایگه یاند که ناپتی کۆنیان پوچه، خودا
 و به ته کانیان له کۆته به رد و دار به ولاره چیت نین و تاکه خودا هه ره نا هورامه زدا یه که
 وزه ی بیرو هۆشی هه لسه نگانندی به مرۆف به خشیه تا ژیرانه ریتی چاکه له به دکاری
 جودا بکه نه وه و ریتز له چاکان بگرن. نهو بیرو و بۆچونه بوه هۆی نه وه ی سه رکۆمه و
 پیاوه ناپتی کهانی سه و دیان له پیتگی ری په کتر ده بینتی نه نجومه ن به ست و بریاری
 دوورخستنه وه ی زه زده شت ده رکهن. لهوانه یه هیتشتا زوو بوویت تا مرۆف له راستی
 وته کانی گه یشتن. چه وساره کهان له گه ل بهو نه شه که نهجه یه راهاتوون و ناره وایانیش
 هه لوتستی خۆیان به ره وا زانیوه، جا نیتر نهو چۆن بتوانیت له گیتزای نهوتزدا په یام
 بهوانه په سه نکات. نهوجا رووه کاته خودای خۆی و ده لیت:

روو له چاکیک بگم. رووی په نا له کۆی بگم؟ - ناودار و پیتشه وایان خۆم لێ دور
 ده گرن و دلیم به وه رتیش خۆشینه. هه ره وهها به په پیره و کارانی درۆ که سه ره گوره ی شارن
 - نیتر چۆن بتوانم تر شادکم نهی مه زدا.³

به هه ره حال ناچار به کۆچ کرا. میتشکی ئیمه نهوه هه لئاگرت که له وتۆ روودا وه
 میتزویه ی کۆچبار، و به درتایی ده سال هه ره ته نهها مه دیوما ی نامۆزای په پیره و کار
 بوویت، چونکه خودی بریاری دوورخستنه وه نهوه ده ره دخت که که سانییک بوون
 په یوه ستی نهو بووین، بۆیه سه ردار و پیاوانی ناپتی مه ترسییا له ناویانگی خۆ و
 بلا بوونه وه ی ناپتی نوێ په یدا کرده. هه ره له سه ره نهویش دوورخاوه ته وه.

هه ره که له سه رووه کانی زه زده شتدا ده بینیت که نهو لهو چینه کشتکاره بوه که
 به شی فراوانی کۆمه ل بوون، و نه وه ی له دینکه ردا ده لیت پوروشته سپی باوکی له
 سه رانی ختیل بوه، فره گۆیه له لایه ن گۆی په پیره وایانیه وه. ده گیتز نهوه که هۆی ده ست
 کورتی نهو کهم نازه لێ و کهم په پیره و کار و کادیران بوه. له شوینی تریشدا نهو
 ئامازه یه دوویات بوه ته وه. لهوانه یه یه سنای چل و شه شه نه که ده ره که وتوه له
 سه روو کانی نهون و له کاتی دوورخستنه ویدا خۆتندیتتی. له خودای ده پرسیت:

کی نهی مه زدا سپیه ی به دیان ده ره که ویت و مرۆف روو له راستی ده کن. کتیه نهو رابه ره
 مه زنه ی به وتاری په پندی خۆی ده گاته تاوات؟ - که من نهوانه ی وه وه نه ی (هه ستیاک)
 ده پیتته فریایان؟ - پرناوتم به وه ی نهوه ده که یه ت به به شی من نهی نا هورا.⁴

³ - په سا ۱.۴۶

⁴ - په سا ۳.۴۶

په پيامبه له سروردهدا هوی نایاری هندیک روونده کاتهوه، و له راستیدا نهوه
 یه کیکه له به سوزترین سرورده کانی زردهشت. له به شه کانی داهاتوودا پاس له
 سهرانی نهو تاخمه ده کین. کاتیک ناچاری کوچ کرا خاوخیزان، باوک، دایک،
 کیژ و کوپ، مه دپوماي ناموزای و له وانه هندیک له په پیره ویانی نهو مه لینه دیان
 که ده که و ته پاکوری روزه ناوا به جیه شبتیت و له گه لی چوویتنه پاکوری روزه هلات.
 هرکات سهرنج به دینه هندیک له په نده کانی په سنای په نجایه که کاتی کوچار
 خویندووه تی، دوزانین که کچه که دیان له زستاندا بوه. په هیله و باران و شخته
 له و په پیدا بوه و زردهشت په نای برده و ته بهر مالتیک، به لام خاوه تی نهو باخه
 نهویستوه په نایان بدات و بهو سهرما و په هیله په دریکردون. په پيامبه ملی ری
 گرتود تا ده گات به سنوری شا گوشتاسپ.

له و پایته خندا خویکرده به کوشکی شادا و ویستووه تی چاوی بهو بکه ویت.
 له هه مان په یه کچه یشتندا پاس له نایینی نوئی، رهوشی راستی و دروستی، یه کتایی
 خودا و نادیده نی ژیان و بیهوده یی بته رهستی و گیتانی تاهه نگی پر و پوچی نهوان
 دواون و له گوشتاسپ یان فیشتاسپه Vishtaspe ده خوازیت باوه په نایینی نهو
 بکات. گوشتاسپ به لینی ده داتی که نهو کاره گرنه بخاته بهر راویژی نه نجومین،
 و چاوپیکه و تنی بو رتکخات له گه ل پیته و ا ناینه شکو داره کان، و په پانی داوه تی
 پشتگیری له ناینه که ی بکات. پاش چند روزه دانیشتنی زردهشت له گه ل سهرانی
 نایینی ناوات په دینه کات و گوشتاسپ که هیتشتا دوو دله بو فرماندان جاماسپ
 Jamaspe ی شالیازی دانا و زیهره که راده سپتیریت لهو بیرو باوه ری زردهشت
 بکولیته وه. که جاماسپ بهو رهوشی رهوش و ناینه مه زنه ی په پيامبه قایل ده بیت
 ده سته جی بریاری په سه ندردی ددها، گوشتاسپیش که په ایمانشکین نایت، نایینی
 نویی په سه ند ده کات. فره شوستره Frashoshtra ی برای جاماسپیش نایینی نویی
 په سه ند ده کات و بهو جوژه ده سته جی رهوش و نایینی زردهشت بو په گشتی
 چونکه کومه ل به گشتی بریاری سهرگه وره کانیان به په سه ند دوزانین.

روژگاری خوئی نهو لیروه ده ستپیده کات، ناواتی دینه دی، به چاری خوئی بینی
 سن ره گزی، بیبری چاک، گفتاری چاک و کرداری چاک بوه به پردی بناغه و
 کوله که ی نایینی ناو کومه ل. هقوی Hvovi کیژی فره شوستر بو په هاوسه ری، کوپ
 و کچ به گشتی باوه ریان به ناین هیتا. جاماسپی دانا و مه زن بو په هاوسه ری
 یه کییک له کیژه کانی نهو به ناوی پوروچیستا Pouruchista و بهوه تاستی په
 تهواری به هیز بوه. وه که له ینده کانی دوا پیدا دوزانین، بو گشت نه وانه ی دوستی

دروستی نهو بوون و بو بلاو کرده وه ی ناینه که ی تیکوشاون، ناواته خوازی خوئی و
 کامهرانی ده بیت. به لام که ناینده ی ژیانی نریک ده بیته وه. له ته مدنی هفتا و هفت
 سالدا ریی له گوشتاسپ ده گرت بو باجدان به توورانه کان. له چیره و کیکدا فیرده وه ی
 سهره خوئی، دلیری و جوامیری نهو ده گیتیه وه و ده لیت که گوشتاسپ بریاریدا
 خو له ژردهستی توورانه کان نازادکات، جهنگی نیوان هله ده گیرسیت، و به گوتره ی
 داستان که نهو جاسپی پاشای تووران له هیرشی دووه مهیدا بو سهر به لخ، زیان و
 ویرانکاری زور ده خاته وه، له و کاته دا گوشتاسپ له پایته خت نایت و نیرانیه کان
 شکست دین، هه مانکات زردهشت به مه بهستی تووی بو سهرکه و تن له ناته شه که ده ی
 نوش نافر ده بیت، یه کییک له توورانه کان که ناوی براتریش Bratresh بوو له
 پشتوه هیرش ده کاته سهر پيامبه و ده یکرژیت، بهو جوژه لاپه ره ی ژیانی هفتا و
 هفت ساله ی په پيامبه پاش گشت نهو گرفتاری و کوششه له پروناکی ده خات.

په پیره ویان و خیزانی

له م به شه دا مه به ست له کولینه وه ی نه و دیه که سانی نریک به زردهشت بناسین.
 به نه دمانی خیزانی تاشنابین و بزانیین په پیره ویانی سهره کی نهو کامانه بوون. وه که
 گوتان سهره تا چند که سییک باوه ریان به زردهشت هیتاوه، به لام ژماره ی نهو نوی
 باوه ره پنه رانه که مبوون. بهر له گشت ده مانه ویت پتر له یامی مه دپوما، یا مه ی دیوی
 مانگه Maidyoimangha وه ده سپیکه یین. مه دپوما که وشه ی پاشانی نهو
 مه دی پیمانگی ده گرتیه وه، واتای ناوه ندی مانگدا ده به خشیت، واته شهوی پانزه ی
 مانگ له دایکبوه. خزما یه تی نهو له گه ل زردهشت هدر وه که خزما یه تی عه لی بوه
 له گه ل موخه مه د. نهو ناموزایه ی زردهشت، به یه که مه مین هاوه ل و راهر و لایه نگری
 راسته قینه ی ژمیر دراوه. به وه ی نهو یه کییک بوه له بنه مالی زردهشت هیچ گومانی
 یتدانیه، چونکه زردهشت له گاتاگاندا به یه کییک له بنه ماله ی سپیتاما Spitama
 واته په گزی خوئی ناوی ده پات:

مه دپوما که یه کییکه له بنه ماله ی سپینتمان پاش باوه ره پنه نانی به راستی (تاین) و تاشنای
 بوو، چوه ریزی نهو که سانه ی بو جهانی تر بکوشن و که سانی تریش هوشیار بکه ن له وه ی
 په پیره و کاری نایینی مه زدا بو ژیان چاکترین هه لوسته⁵.

⁵ - یه سنا ۱۹، ۵۱

له بونده هشداد دلئیت پتیرنه سپ دوو کوری بووه یه کتی پوروشنه سپ و نهوی تر
 نیراستی Erasti ی ناوبوه. پوروشنه سپ تاکه یهک کوری بوو نهویش زهرده شته و
 له نیراستیش مه دیوما بوو. به للام نهوی ده لئین تا ده سالیس تاکه په پیره وکاری
 زهرده شته هر مه دیوما بووه له زادسپرم دا هه به. له فهوره دین یه شته که ستایشه
 بۆ فره وه هری گشت پاک و پیروزان هاتووه دلئیت: نیستا ستایشی پیروزی و
 فره هری مه دیوماهی پیروزی کوری ناراستی ده که یین، یه که هم که س که گوتراپه لئی
 گفتار و ناموزگار یه کانی زهرده شته بوو⁶. له مه دیوما کورتیک جیماوه به ناوی
 ناشه ستو Ashastu، نهویش پیاوچاک و یه کتیکبوه له پیره وکارانی ناین: ستایشی
 فره هری پاکي ناشه ستوی کوری مه دیوما ده که یین⁷. مه دیوما یه کتیک بوه له
 کۆمه لئی دوورخران له گه ل زهرده شته که له روژناواوه کوچیکرد بۆ روژه لات.

وهک یه کتیک له بنه مالهی زهرده شته ده بوو پاش نهوانه ناوی گوشتاسپ بیت.
 گوشتاسپ پادشای هاوکاتی زهرده شته و پاریزگار و دۆستی ناینه که ی بوه. له
 ناقیستادا به فیشتاسپه Vishtaspa ناوبراوه، آته خاوهن نه سپی سهرکتیش و
 چه موش. دهرکه وتتی ناوی هم پاشایه له گاتاکان و ناقیستادا بوه ته مایه ی
 لیکۆلینه وهی زۆر سه بارهت به دیار بکردنی سهرده می ژبانی زهرده شته. چونکه
 باوکی داریوشی هه خامه نشی ناوی گوشتاسپ بوو. کاتیک داریوش بوو به پاشا
 فیشتاسپی باوکی شاهروانی پارس یا خوراسانی نه مرق بوه و له هیچ نویسنیکی
 هه خامه نشیدا به پاشا ناو نه براوه، به للام زهرده شته له گاتاکاندا روون و ناشکرا
 نهوی به شای به لخ ناوبرده، له لایه کی تر داریوش له نویسنه کانی خۆیدا به مجۆره
 ناوی باوای پیرانی خۆی تۆمار کردووه: « داریوش کوری فیشتاسپ کوری نارشام
 کوری ناریمانه کوری چیش پیش کوری هه خامه نش. » به للام بریره پشتی
 بنه مالهی که ی گوشتاسپ که یه کتیکبوه له پاشایانی که یانی و فهرمانروای به لخ،
 له ناقیستا و ده که په هله وییه کان و شاهنامه و میثروی نیسلامیدا هاتووه ده لئین
 نه مانه ن: که ی کاوس، که ی خوسروه، که ی لیهراسب، که ی گوشتاسپ. که مییک
 وردبوونه وه له زنجیره ره گزی هه خامه نشیان دهریده خات که فیشتاسپ کوری
 نارشام، به للام فیشتاسپی پاشای هاوچدرخی زهرده شته کوری ناورقه تنه سپ
 Aurvatasp بوه و نه مرق به لیهراسب ناوده بریت.

⁶ - فره هردین یه شته، بهندی ۹۵

⁷ - بهندی ۱۰۶

له گاتاکاندا چوارجار ناوی فیشتاسپ هاتوه. له لایهک ده لئیت که فیشتاسپ
 باوه ری هیناوه هیشتا گروزی باوه رهینه ران هنده نه بوون و زهرده شته له دهریاری
 ناهورامه زدا یارمه تی ده خوازیت بۆ خۆی و شا⁸. له شوپنیتیکی تر نهو به ناسناوی
 یاوه ری ناین و مرقۆقی رهوشت پاک ناوده بات و ستایشی ده کات⁹. ههروه ها له
 شوپنیتیکی ده لئیت، به وهی که ی گوشتاسپ له وه ری پله ویا یه ی فهرمانرواییه وه بوه
 سهروه ری په پیره ویا نی ناینه که ی، و به وهی ناینی راستی په سه ندرکرد من ناواتی
 سه رکه وتن بۆ خۆم و نهو ده خوازم¹⁰. لیته دا روانینه خالیک به پتویست ده زانین
 نهویش نه وه یه که کاتیک گوشتاسپ ناینی زهرده شته په سه ندرکرد، که سی دوا ی شا
 نه که وت، به لکو ناوداران و به تاییه تی پیاوانی ناینی سه خت نه یاری بوون به للام
 ناین پاشان وردوورده بلا بووه وه. له لایه کی تریش ناوی شا و کوربه که ی خۆی روون
 به ناوتیشانی په پیره وکاری سه ره کی ناوده بات:

بۆ شادمان کردنی مه زدا پیوسته له رووی نارزه وه به بیر و گفتار و کردارمان له کوششی
 ستایشدا بین بۆ نهو. له نه جیامی په بیره ن به ستایشی نه وه که ی گوشتاسپه و کوری
 زهرده شته سپینتمان ریگه ی ناینی راستی و په یامی ناهورامه زدا روون و بلا بووه¹¹.
 گومان له وه هه یه که مه به ست له کوری گه وه ری زهرده شته نیسه ت فاستره Jsat
 Vastra بیت، له به شه کانی تری ناقیستا نهو به یاوه ری ناین ناوبراوه و له دیره کانی
 پاشدا سه بارهت به م گورهی بوه ته مایه ی سه رنجی زهرده شته ده خه یه بهر پاس.
 ناوی دوو که سی تر له گاتاکاندا هه یه هاو ری و شالیاری گوشتاسپ بوون و
 برای نهو که ناویان جاماسپ Jamasp و فراشوشتره Farashaushtra بوه و له
 خانه دانانی هه گه ه Hvgva بوون. نه م دوو برایه له بهر بلیمه تی، ده وله مه ندی و
 زیره کی نازناوی که ی "یان پی به خشراره. یه سنای په نجاو به که سه مین پیتاسه ی
 باوه رهینه ران به ناو دینیت چونکه ده ستی بالایان بوه له پهره پیدانی نایندا. ده لئیت
 جاماسپ، نهو ده وله مه نده به ناویانگه یه که له بهر رهوشت چاکی ناوی دهرکرد،
 ناینی راستی په سه ندرکرد، ده ژی هه تا ناهورامه زدا ییاوه ره¹². له شوپنیتیکی تر به

⁸ - یهنا ۲۸ - ۷
⁹ - یهنا ۴۶ - ۱۴
¹⁰ - یهنا ۵۱ - ۱۶
¹¹ - یهنا ۵۳ - ۲
¹² - یهنا ۵۱ - ۱۸

مدهبستی جاماسپ دهلیت، نمو کهسهی په یودهستی ناینی راستی بوو، پیوسته
 خوی دوور بگریت له هاوهلی درو پرستان¹³ پاشان جاماسپ بوو له هاوسه ری
 کیژکی زهردهشت که تازی پوروچیستا بوو و له یه کیژک له گاتاگاندا باسی نو
 هاوسه زینه هدی¹⁴.

هروه ها فره شوستر که له مخانده داتان و بهرین و برای جاماسپ بوو باورزی به
 ناینی چا که هیناوه و زهردهشت کیژکی خوی که ناوی هوئی بوو داوه تئو. چا که
 له مانه له گاتاگاندا به نازناوی پدیره و کارانی ناین باسی که سنی تر نیمه، به لام له
 یه شته کاندای چا که له مده دیوما ناوی شهن یا وری تری ناین دهر که و توه و دهمه ی
 اخواره به شتی که له قدره دین یهشت:

ستایشی فرقه هری ناینی که تاسوخشاندهت Asmoxvarvant ده که یی ستایشی
 فرقه هری ناینی که تاسوخشاندهت Asmoxvarvant ده که یی ستایشی فرقه هری
 ناینی که تاسوخشاندهت Gavayana ده که یی ستایشی فرقه هری ناینی که تاسوخشاندهت
 ParshatGao ده که یی ستایشی فرقه هری ناینی که تاسوخشاندهت Vohvasti ده که یی
 ستایشی فرقه هری ناینی که تاسوخشاندهت Jsvant ده که یی ستایشی فرقه هری
 له زوه ها له سویتکی گاتاگان باسی به ماله ی فریانه Fryana ی توری ده که
 نجیبی گومانه که نو توری ناینی له تاسوخشاندهت ناویان هالیست به وای نه توه یه کی
 نیرانین - به لام به هدر حال فریان. به کیژک بوه له سرانی خیل و هه رجه لده هینستا
 ناینی په سه تده کرده، به ره گشت و ناینی به راویه نه به یامبه تر کی. دهر له که و توه
 و زهردهشت به دلنیا ییوه گوتوه تئو سه زنه حجام ناینی چا که به مده دنگات و دیته
 یی سهر فرزان¹⁶ له به شته فانی هری تاسوخشاندهت چا که له گاتاگان ناوی زور یا وهر
 و په یوه کاری نوی همن، به لام نیمه لیزه داهفر و ستمان به کورته به یک باسی توه انه
 چا که یی که به پدیره و کاری سه زه کی زهردهشت ده تاسوخشاندهت. نه که رچی له سخوانی خویدا
 هه بیون لایه نگری به سوز بوون بوی، نینسا دینه شهن باسی به ماله کی خوی.
 نه وی پیزانین چهلد براهی کی بوه، به لام چوپیه تی زبان و ناو و نیشانه یان روون
 نیه - هروه که دوو یا سی ژنی بوه، توهانی له روژاواوه له گهل کیو چاره که یی بو

13 - په سنا ۴۹، ۹
 14 - په سنا ۵۳ - ۳ و ۴
 15 - فرقه دین یهشت، بهندی ۹۶
 16 - په سنا ۴۶ - ۱۲

روژه هلات چوون، پوروچیستا Poruruchista ی کیچیه تی. هروه که له به شه
 داستانی که ی پیتشوی ژبانی په یامبه ردا یاسکرا، له هره تی هره زه کاریدا له ناو
 خیلی خوی هاوسه ری هه لیزار دوه. لیمان روون نیه نو هاوسه ری له گه لی کیچی
 کرده یان نا. به لام گومان له وده که ریت پیتش کیچی نو گیانی سپاردیت یان هر
 له گه لیدا نه رویشیتیت. به هر حال پوروچیستا، نو کیژه ژیره ی له روژ هلات
 شویرد به جاماسپ. له یه سنا ی په نجوا سیتهمدا باسی نو هاوسه ری هدی و نیمه
 له به شه کانی داهاتودا باسی ده که یی، به لام بهندی سیتی یه سنا ی ناویراو باس له
 دروخال ده کات: یه کهه میان توه یه که ناوی بنه ماله ی کیژه که ی به هدیچه تنه سپ
 HaechastAspa و سپیته مان دهر که و توه، نه که رچی گومانی تیدانیه که توه ناوی
 بنه ماله که ی خویبتیت، و خالی دووهم توه یه که زهردهشت کیژکی تری بوه،
 چونکه له هه مان شوتن به جوانترین کیژی خوی ناویده بات. له یه شته کاندای باسی
 دوو کیژی تری زهردهشت همن که فرینی Freni و تریتی Thrity بن¹⁷. یه شته کان
 نیشانی ده دات که په یان بهر سنی کیژ و کوری بوه. باسی یه کیژک له کوره کانی له
 گاتاگاندا هدی¹⁸، نه که رچی به ناو باسی ناکات، به لام ده زانین که کوری گه وری
 زهردهشت په یوه کار و بانگدر و دوسته که ی باوکی هه مان نیسه تفاسره بووه:

ستایشی فرقه هری پاکناین نیسه تفاسره JsatVastra ی کوری زهردهشت ده که یی.
 ستایشی فرقه هری پاکناین نورقه تده نره UrvatatNara ی کوری زهردهشت
 ده که یی. ستایشی فرقه هری پاکناین خورشید چاره (= هزه - چیترا) Hvare
 Chitra ی کوری زهردهشت ده که یی.¹⁹

به یی باسه کانی « بونده هیش²⁰ » هریه که له و سنی کوره بوون به سهر کرده ی
 یه کیژک له سنی چینی کومه ل. له به شتی کیترا باس له و سنی چینه ییش کومه ل ده که یی.
 نیسه ت فاسره بوو به پیتشه وای موغان و تورقه ته تنه ره به سهر داری و هر زتیران و
 خورشید چاره ش به سپاسالار و پیتشه وای له شکر. له به شتی کی یه شته کانیشدا
 باسی سنی کوری ناینده ی زهردهشت هدی²¹ که به ستراره توه به و بهشی سهر خراو و

17 - قدره دین یهشت، بهندی ۱۴۹
 18 - په سنا ۵۳ - ۲
 19 - فرقه دین یهشت، بهندی ۹۳
 20 - بونده هیش بهشی ۳۲
 21 - فرقه دین یهشت، بهندی ۱۲۸

بیروین چونه کانی هاتونته ناو تاینی زردهشتی سه بارهت به باسی به بو هاتن و پسلان که گترانه و بیان لهم بایه تهی نیمه به دهره . سه بارهت به مه دیومای ناموزای په یامبهر که له دپره کانی پتیشودا باسکرا - هاوسه ری زردهشت له پاش کوزچه که ی کپری فره شو شتر بوو: « فره شو شتر، هقوگقو کپری به ریتز و خوشه ویستی خوی کرد به هاوسه ری من، پادشای به توانا، مهزدا - ناهورا نهوی له بهر باوه ریپاکی گه یاند به سامانی راستی »²².

نهو شه نده که سه بوون په پیره ویان و خزمانی په یامبهر که هه نندیکیان له کاتی کوزچدا بوون به په پیره وکاری راستی و خوداوه ندی خو و روویان له روزه هلات کرد، و پاش ماوه یک کوشین بۆ بلا و کورده وهی تاین له روزه هلات، سه رنه نجام که ی گوشتاسپ باوه ری به تاینی راستی هیناوه و زهمینه بۆ بلا و بونه وهی تاین خوش بوه . کلیلی پیتاسدی دروستی زردهشت و که سایه تی و رهوشی ناموزگاریه کانی نهو تنها له به شتیکی گاتا کاندایه سه لمپنراوه سرودی خودی نهون، نهوه له کاتیکدا به شه کانی تری ناویستا پرکراوه له زور بابت و رتوره وش و دیاردهی ناههنگی تاینزایی و چیرۆکی نه فسانه یی پتیش زردهشت، له به نهوه ده کوشین له به شتیکی تردا سیمای په یامبهر و ناموزگاریه کانی له پرووی گاتا کانه وه بنه خشیتین .

زردهشت و نه یارانی

پیتگومان هه همیشه هه لوتست نه وه بووه که دهرکه وتن و بلا و بوونه وهی رهوشی تاینی نوین و سه رکه وتنی به ناسانی و بن به رهنگاری کومه لی نه یار نه بووه ، راستی نهو باره ریک و رهوان ناقتیستا به شتیوهی هه لبه ست، به تاییه تی له به شی گاتا کان دهریده خات. هه چکاتیک بانه ویت له وه بکولینه وه که دانیش تووانی نیران و نه ته وکانی دورویه ری فلات چی په یوه ندی ره چه له کییان له گه ل په ک هیه، و له سه ر بناغه ی نه ژاد و نه زادنسی مرۆفی چه رخی ناقتیستا بۆ پیتاسدی دژ و نه یارانی مرۆفی ناقتیستایی و تاینی زردهشت بگه ریبن، باسه که هه نده دژوار و دوور و دریز و به پیتج ده بیت گترانه وهی له وزه ی نه م په رتووکه دهرده چیت²³ . به لام نهوتیش وهک باسی په پیره وکارانی تاینمانکرد، به کورتی باسی دوزمن و نه یارانی

²² - یه سنا، ۱۷ - ۵۱

²³ . خوینه ده توانن بۆ زانیاری پتر بگه ریتنه وه بۆ په رتوکی (دین قدیم ایران) و (عصر اوستا)

په یامبهریشی ده که بن - لهو سه رده مه یدا زردهشت دهرکه وت، له پرووی تاینزاییه وه تاراییه کان به گشتی دووده سته بوون: تاراییانی په پروکاری زردهشت که کشتکار بوون و له گونددا په روره دهی ناژهل و ولاخیان کرده، و تاراییی دژ و نه یار که هه رهسره روشی پتیشینیان ده وارنشین و کوزچه ری بوون و به پیشه جه رده یی و ریتگر بوون و له سه ر مووجه و به ره می خیتلتر ژیاون . هه چکات بهوردی سه رنج بدهینه چه ندوچونی نهویاره، بۆمان روونده بیتنه وه که هه چکات شهرو شوپ و سه تمکاری نهوان له سه ر بناغه یه کی تاینی نه بوه، به لکو هوی سه رکه کی په کجار له وه مه زنتره و بۆ ژبان بوه . دوزمنایه تی و به یه کدا هه لشاخانی نه م دوو به ره یه بۆ دابین کردنی رهوشی نابووری و ژبانی کومه ل بوه . په پیره وکارانی زردهشت و خویشی له که لیبو و ده یانویست رهوشی وه رزتری و نیشته جی بوون بخه نه بری رهوشی ژبانی کون، واته ده سته لگرتن له بیابانگه ری و راوړوت . چه رخی ژبان پرووی له پیتسکه وتن و شارستانیته کرده و زهمینه خو شکراره بۆ کار و کوشش. ژبانی کشتکاری پتویستی به نیشته جی بوونه له شوینی تاییهت و به شتیوه یه کی گشتی هه ر به ناوه دانی و شارستانیته فره هنگ دابین ده کرت، هاوتاههنگی کومه لایه تی فراوان کراون و ده زگای کومه لایه تی و فره هنگ پتکه اته و شارستانیته دروستیوه . که وتنه ته مالتیکردن و بایه خدان به ناژهل و چوارپن و یاسا و پرۆگرامی گشتییان دارشته بۆ ریتگخستن و یه کیه تی و راوئژ . نهوه له کاتیکدا ژبانی بیابانگه ری و راوړوت و درنده یی، رهوش و نه ریتی نامرۆفانه، کوشتن و برین، لهش سستی و دوورکه وتنه وه له شارستانیته به ولاره هه چ رواله تیکی چاکی تری نه بوه . بۆیه هه همیشه له نیتوان نهو دووه شه ر و لیکدانی زور هه بوه، و سه روشتیسه به ییسی ریشه ی پتگه یاندن سه رکه وتن هه ر بۆ لایه نی شارستانی و په پیره ویبانی رهوشی کشتکاری ده بیت .

له هه ندیگ شوینی گاتا کاندایا ریک و رهوان نهویاره دهرده خات . زردهشت له چاکه و خراپه مرۆفدا بیتلایه ن نه بوه، به لکو به گشت هیز و تواناوه کوشاوه بۆ بلا و کردنه وهی راستی و تاینی چاکه . هیز و توانای له مهزدا خواسته تا زالبیت به سه ر دوزمنان و درۆ په رستاندا²⁴ . ناحه زانی ناواناوه، جه رده و درۆ په رست . خواست و ناوات و ناره زووی سه رکه وتن بووه به سه ر دوزمناندا:

نهی راستی ده بیت که ی به تو بگم، و که ی وهک دانایه ک به دیدنه ی رهوشی ره گزی پاکت شاد بیم؟ له بندی باره گای ناهورای مه زن و شکوی مهزدا تومیتدوارم که به زمانی خۆم و

²⁴ - یه سنا، ۶، ۲۸

به روشی نایب لرئ دهرچوان بگتیرهوه سهر ریگهی نهو کسدی له گشت ههزرتیره²⁵
 ههروهک شیوه و بناغهی نایدیولوزی مهزدایزم، تیکهه لچووونیکهی لهسرهوت و
 بیتوجان ههیه له نیوان بههره و شهر، چاکه و خراپه، روشنایی و تاریکی. بههه مان
 رادهیش زهردهشت و پهیره و کارانی تاینی راستی بهرنگاری درۆ پهستان بوون و
 جهنگی بیتاویژیان دانامرکیت، چونکه کاری ناوه دانی و شارستانیتهت پیویستی
 به په ره پیدانی کشتکاری و پهروه ده کردنی ناژه له هه بوه، بۆیه ده بوو ده وارنشینی
 جهرده له ناوچن یانیش په یوهستی شارستانیتهت بن و قایلبن به روشی تاینی نوی.
 هه چکات گوزهران و راده ی ژبانی کشتکار و دینشینان له روی نه وانیتتر بهرزتر بویه،
 گشت مایهی کار و کۆشش، بهرهم، خانو بهره و پاشه کهوتیان ده کهوته بهر هیرشی
 تالانی ده وارنشیان و نابووت ده بوون:

ماد و من و رهوانی به دیهیتنر، دهست بۆ ناهورا بهرزده کهینهوه و ستایشی ده کهین تالای
 په واییت که چاکه کاران نابووت نهین و درۆ پهستان زال نهین بهسهر کاریکاراندا²⁶
 نا کۆکی وهزرتی و ناوه رزیران، یا کشتکاری دینشین و ده وارنشین لهسهر تاسه روی
 گاتا کاندای بهزدهقی دیاره²⁷ - بیتگومان دینشین له باری پنهانی ناشتیخوازی
 گهیشته بوون، چونکه ژبانی نیشته جیبی روشی شهروشتوری لئ دوورده خستهوه،
 هه مانکات کار و پیشهی ده وارنشینیان بیابانگه هه شهروشتور و گوشتن و برین
 و تالان کردنی خیتاتی تر بوه:

له تو ده پرسم نهی ناهورا، چشتیکه سزای نهو کهسهی ده کۆشیت بۆ په ریا کردنی دهسلانی
 بهدکاری و درۆ په رستی، هی نهو بهدکارانی جهگه له نازاردانی ناژه له کزیکارانی
 گوندشین هیچ کاری تری نهوتیان لئ ناوه شتهوه گوندشینان لئی بیزیانین²⁸
 نهی ده بی پهیره و کاری تاینی راستی چی له سه ریتهت؟ - زهردهشت بی چه ندرچون
 بۆ جوونی خۆی دهر پریوه: « هیچ یه کتیک له تبهوه بۆ نیمه گوی شلکات بۆ گفتار و
 بریاری درۆ په رست، چونکه نهوه سهروسامانی شار و لادئ ده خاته په ر مەترسی
 تالان و نابووتی، کهه واییت با به چهک له خۆمانیان دوور خهینهوه²⁹ ». ههروهها

- 25 - په سنا ۲۸، ۵
- 26 - په سنا ۲۹ - ۵
- 27 - په سنا ۳۱، ۹ و ۱۰
- 28 - په سنا ۳۱، ۱۵
- 29 - په سنا ۳۱، ۱۸

له وروهوه زۆر جار بۆ رهفتار بهرانبهر به درۆ په رستان فه رمانی بوه. ده بیته
 پهیره و کارانی پی راستی تابستان به رهه نستی درۆ په رستان بکهن و به و په ری
 توانوه بکۆشش بۆ گتیره وهی لایه نگرانی درۆ بۆ سه ر رتی راست، یان به وشه یه کی
 شیاو تر ده لیت، ده وارنشیان بۆ ناوه دانی و چه ته و جه رده کان بۆ کشتکاری و
 پهروه ده کردنی ناژه له و تیکۆشان له پیناوه سه لاتی ژبانی ماددی و خۆشگوزهرانی دا
 هان بدرین³⁰، دۆستانی ریگهی راستی، له هه چ چینیکی کۆمه له بن له پاداشی نهو
 کار و کۆشسهی بۆ پهروه ده کردنی ناژه له دیهین پی پر سامان و خۆشگوزهران
 ده بن و مهزدایش له به هشتا پلهی ریزیان بۆ داده نیت³¹.

دیرینی چه رخی زهردهشت و کۆنی سه رووده کانی رهنگدانه وهن بۆ روشی ژبانی
 کۆمه لئی نهو سه رده مه. له دیره کانی خواره وه دا ده بینین چون ژبانی نوی بوه به به شی
 نهوانه ی بوون به کشتکار و له کۆمه له ی راو بووت و ده وارنشینی خۆیان دوورگرتوه.
 له ناخی هه ندی کدا به پی پی پیداو یستی ژبان، ناره زووی نیشته جیبوون، و دارشتی
 یاسای کۆمه لایه تی، و دوور که وتنه وه له ده ره ده ری و به ره لایی پینین، په یدا بوه:
 راده بهک دهسلات، راده بهک توانا نهی مهزدا، نهی فه هۆمه نه و نهی ناشا - خواستی من
 له تبهوه نهوه یه دهستی نه خۆش و بیتچاره کان به گرم، نیمه خۆمان له دهستهی جهرده و
 درۆ په رست جودا کردوه تهوه³².

نهو نهوایه له سه رووده کانی په یام به ردا بی هه لوتیسته و سستی ده نگیدا تهوه. به
 ناوازی خۆش و وشه ی جوانی دلرفین، له ده رباری ناهورامه زدا، یا ژیری به خشی
 گشت جیهان رینمایی ده خوازیت. بههره له راستی ده خوازیت، چونکه توانا هه ر له
 راستی په یدا ده بیته. ههروهها ده لیت، با پهیره و کاران بیتوجان و پشو بن له جهنگی
 دژ به درۆ په رستان³³. له یه سنا کانی چل و چوار، به ندی سیانزه، چواره و پانزه
 به گشتی باسی رهفتارن بهرانبهر به درۆ په رستان. ناهورامه زدای به توانا، یار و
 یاهه ری نهوانه یه که رتیز له په یام به ربیان ده گرن و دینه سه ر رتی تاینی راستی و دژن
 به درۆ په رستی و ریگهیان پیناوه ن تیکه لیانین³⁴. وهک پیشتتر گوتمان، جهنگی

- 30 - په سنا ۲۳، ۲
- 31 - په سنا ۳۳، ۳
- 32 - په سنا ۳۴، ۵
- 33 - په سنا ۴۳، ۱۴
- 34 - په سنا ۴۵، ۱۱

ساخت و دژواری نموان بۆ هه‌لته‌گاندنی بنه‌ی ژبانه‌ ئالۆزه‌که‌ی ده‌وارنشستی و بنه‌ی کردنی فهره‌نگی پیشکه‌وتووی شارستانیته‌ و کشتکاران بوه‌: « درۆیه‌رست دژن به‌ره‌ی په‌یره‌وییانی راستی له‌شار و دێدا ناژه‌ل په‌روه‌رده‌که‌ن و په‌ره‌ی پێیده‌ن³⁵... » کشتکار و دینشینی، له‌پێناو خۆشگۆزه‌رانی خۆی و سه‌رگرتنی ئاواته‌کانی، به‌ گشت تواناوه‌ ده‌گۆشن ناژه‌ل په‌روه‌رده‌که‌ن و زۆرتریان بکه‌ن، هه‌روه‌ها چوامێر له‌ناو ناژه‌لداراندا که‌سی به‌توانا و دژ به‌ جه‌وروسته‌م و ده‌سه‌لاتی ده‌وارنشیمان و جه‌رده‌ و وه‌ک پێویست گشت په‌یره‌وییانی راستی ده‌بوونه‌ پشتگیری تا سه‌رکه‌وتن³⁶ . روون و ناشکرا، باری درۆیه‌رستانی ئاواله‌کرده‌وه‌: « ئه‌وانه‌ی به‌زه‌مانی خۆ له‌ناو دۆستاناندا یاسای جه‌وروسته‌م بلاویکه‌نه‌وه‌ و دژین به‌ په‌روه‌رده‌ی ناژه‌ل، ئه‌وانه‌ نه‌ته‌نها هه‌لته‌ت، به‌لکه‌و کاری ناپه‌سندیان پسه‌ و له‌به‌ر باوه‌ری درۆیشیان هه‌ر ده‌بیت ئاینده‌یان سه‌رای دیو و درنج بیت³⁷ . » دیاره‌ ئه‌وه‌ سه‌ره‌تای پێشکه‌وتن، و بناغه‌ی دامه‌زرانی کۆمه‌ل بوه‌، و که‌م که‌م یاسایان تێدا ده‌رکه‌وتوه‌ . قوول روانینه‌ سه‌روه‌ده‌کان ده‌ریده‌خات که‌ ئه‌و په‌دیامبه‌ره‌ به‌ چباوه‌ریکی پسه‌ و هه‌ستی دوور له‌ ئالۆزیه‌وه‌ ده‌سته‌پێتکرده‌وه‌ . هه‌ره‌شه‌ و تۆقاندن، که‌م یاوه‌ری، به‌یاری دوورخستنه‌وه‌ و دره‌نگ به‌ئاوات گه‌یشتن: هه‌یچیک له‌وانه‌ له‌تاوی به‌یرویاوه‌ری نه‌ویان دانه‌گرت. له‌به‌ندی داهاوتدا ده‌یبینن که‌ سیمای ئه‌و کارسازه‌ مه‌زنه‌ ئاریاییه‌ تا چته‌ندازه‌یه‌ک تابان بوه‌ و چۆن توانیوه‌تی بناغه‌ی کۆمه‌لایه‌تی داکوتی. هه‌روه‌ها به‌ وشه‌ی ساده‌ی په‌یامبه‌ر بۆ ناوه‌تانی زه‌رده‌شت به‌که‌م ده‌زانین، چونکه‌ زه‌رده‌شت له‌ په‌سناکانی سه‌یچوار، به‌ندی پێنجه‌مه‌دا ده‌لتیت، خێله‌ ده‌وارنشینه‌کانی لێک داچهری و ئه‌و کۆمه‌له‌ی هه‌تایه‌ سه‌ربیری دینشینی و داکوتانی بناغه‌ی ژبانی شارستانیته‌ . جا له‌وره‌وه‌ پێوسته‌ به‌وردی، دووباره‌ به‌ماکی ئه‌ودا بچینه‌وه‌ تا په‌یکه‌ری یه‌ک ریفۆرمیستی شوێشگیر، شوێه‌سواری رقی راستی، یاسا پێژی مه‌زن و هه‌مۆستانی ژبانی ماددی و سیمای دره‌خشانی سه‌رچاوه‌ی ره‌وشتمان بۆ ده‌رکه‌وت.

باسی نه‌یار و دوژمنانی تاین و خودی زه‌رده‌شت له‌گاتاکاندا په‌کسان نین، به‌لکه‌ هه‌ندیک له‌وانه‌ی زه‌رده‌شت روون و ناشکرا ناسناوی بۆ داناون، ده‌شیت له‌ دوژمنه‌ هه‌ره‌ زل و گرنه‌که‌کانی په‌یامبه‌ر بووین. بێگومان پێده‌چتی و هه‌یچیش دوور

³⁵ - په‌ستا ٤٦، ٤
³⁶ - په‌ستا ٤٩، ٤
³⁷ - په‌ستا ٤٩، ٤

نیه‌ له‌ناو به‌شه‌ بزر و له‌ناوچه‌کانی سه‌روه‌ و ئامۆژگاریه‌کانی زه‌رده‌شتدا زۆر ناوی تری دژانی بووبیتن و ئیتمه‌ ناوئیشانیان نازانین.

له‌ هه‌ندیک سه‌روه‌دا، ناوی کاشی Kavi، کارپان Karpan، و ئوسیج Ussig له‌ریزی نه‌یاراندا په‌که‌جار ده‌رکه‌وتوون . له‌ پارچه‌ی تردا ناوی کاشی و کارپان دوویات کراونه‌ته‌وه‌، به‌لام ناوی ئوسیج له‌ ئاقیستادا هه‌ر ئه‌و تاکه‌جاره‌یه‌ .

ده‌مه‌وی ئه‌وه‌ت له‌ بیرسم ئایا دیوان له‌ شه‌ه‌ریانی چاکه‌بوون، به‌چاوی خۆت ده‌بینی که‌ چۆن کارپان و ئوسیج بۆ رابواردنی خۆ نازاری گا ده‌ده‌ن و بێدای له‌گه‌ل ده‌که‌ن و کاشی - یه‌کان له‌بری به‌چاکی په‌روه‌رده‌ی بکه‌ن و به‌ رێنمایی ئاشا بۆ کیلتیان به‌کاربه‌یتن هه‌میشه‌ دیانه‌پێنه‌ بۆزان³⁸ .

گا بۆ کشتکاری و ژبانی وه‌رزیری به‌سه‌ودترین و لاخه‌ . نه‌یاران واته‌ دیوپه‌سنان بۆ رابواردن له‌ناهه‌نگی جو‌راوجۆری ره‌وشی ئاینی کۆندا ئه‌و ناژه‌له‌ به‌شیه‌ی ناچۆر ده‌که‌ن به‌خه‌لات بۆ بت و خودایانی جو‌راوجۆر، و زه‌رده‌شت سه‌خت به‌رگری له‌وجۆره‌ هه‌لته‌سه‌ کرده‌وه‌ . به‌هه‌رحاله‌ ئوسیج یه‌که‌بوو له‌نه‌یارانی زه‌رده‌شت و دوژمنی وه‌رزیر، هه‌روه‌ها کارپان و کاشی . ئه‌وانه‌ سه‌رکرده‌ی ئاینی ئاریایی سه‌رده‌می زه‌رده‌شتن و ده‌رکه‌وتن و گۆرانکاریه‌که‌ی ئاینی نوێ په‌رژه‌وه‌ندی ئه‌وانی خسته‌بوه‌ به‌ر مه‌ترسی، بۆیه‌ دژبوون به‌زه‌رده‌شت و په‌یره‌وییانی و نازاریان ده‌دان . به‌وه‌ی دژایه‌تی کارپان و کاشی پتر له‌ گاتاکاندا ده‌رکه‌توه‌، دیاره‌ ئه‌وانه‌ له‌موغانی ئاریایی بووین بۆیه‌ زۆر به‌کۆمه‌ل ناوده‌برین . ئه‌وانه‌ به‌ خۆسه‌پاندن به‌سه‌ر کۆمه‌لدا، هه‌نیاندان هه‌ر له‌سه‌ر ره‌وش و ئاینی کۆن بێنه‌وه‌ و ئاینی راستی په‌سه‌ند نه‌که‌ن . په‌یامبه‌ر ناوی ئه‌وان و په‌یره‌وییانیان زۆر به‌ ته‌لخی ده‌بات: « نه‌فرینی تۆ ئه‌ی مه‌زدا له‌وه‌که‌سانه‌بیت که‌ رێنمایی مرۆڤ ده‌که‌ن تا له‌کرداری چاکه‌ لاده‌ن³⁹ » . په‌ریه‌ره‌کانی له‌نیوان بوودا و به‌ره‌منان هه‌بوه‌ چونکه‌ به‌ره‌منان په‌کیکه‌بوو له‌ دیوپه‌رستان، ئه‌و به‌زۆری دژبوه‌ به‌ رێپه‌روه‌شی ناژه‌لکۆژی به‌ره‌منان . له‌مـلاوه‌ ده‌بینین دژایه‌تی زه‌رده‌شت به‌دیوپه‌رستان پێش گشت له‌سه‌ر ناژه‌لکۆژی و ناوه‌نگی ئاینی خوتنن و مه‌یخوری بوه⁴⁰: « که‌ی ئه‌ی مه‌زدا، شکۆداران په‌ی به‌ پیام ده‌به‌ن، که‌ی ده‌که‌ونه‌ سه‌ر ئاره‌زووی له‌ناودانی ئه‌و مه‌یه‌ چه‌په‌ل و سه‌رخۆشکه‌رده‌ی کارپانیان و سه‌رانی

³⁸ - په‌ستا ٤٤، ٣
³⁹ - په‌ستا ٣٢، ١٢
⁴⁰ - په‌ستا ٤٨، ١

خراپه کار به دهستی نه نقشه ست به ندهی پی له ری دهرده کهن « بهلام ریگرتن له ناژهل کوزی لای بوودا و زهردهشت دوو پرووی جیساوازی بوه - بوودا له ویاوه رده دابوه که نابیت هیچ گیانله بهر تک بیگیان بگریت، بویه له ناو هدانده کان به تاییه تی چهند تاخمتیکیان هه ندی کجار هه نده نویندرفق بوون پیسان به چاکی نه خستوه ته سه زهوی نه با جانوهری بچوک له ژیریتدا بگریت - زهویان نه کپتلاوه نه با جانوهری ژیرگل بکوژرتن - بهلام له باوهری زهردهشتدا بهرگری کردنبوه له درنده پی، و له سهرووی گشتهوه گرنگیدان بوه به گا و ناژهل تا له کشتکاریدا سوود بگهیتن: «کارپانیسیان نایانه ویت بچنه ژیر باری یاسای کشتکاری، له سهر نهونازاری دیدهن به ناژهل تو سزای خوئیان به سهردا بده ...»⁴¹

یه کتیکتیریش لهو نه یارانیه پیامبهر ناوی ده بات ناوی بیتنده Bendva یه - شیوه ناوبردنه که می وایده رده خات که دهرده سهری زوری بو زهردهشت سازکردبیت، و کوششه کانی پووچه ل کدریت و بوی بووبیت به درکی بهر پی:

تهی مهزدا و تهی ناشا، هه میشه بیندغه کوسه له پی من - به تاییه تی لهوکاتاندا که من دهمویت له پیددر جوان شادکم و بیانگتیرمهوه سهر ریگهی راست - تهی راستی ناوریکم لی بدروهه و ببه به پهای بتهو بوم، تهی فهومنه بیندغه بو له ناوه.

تهو بیندغه گومر آکره که یه کتیکه له دروهی رستان زور ده متیکه بووه ته درکی سهر پی من - یه کتیکه لهوانه ناشا نه فرته لی کرده - چونکه ته بو ریگرتی نارمه تی پیروز ده کوشیت و نه بیر لهوه ده کاتوه لایه نی هه سپاکان بگریت، تهی مهزدا⁴².

بهوهی بیندغه ناوی که وتوه ته ناو گاتاگان، ده بیت یه کتیک بووبیت له نه یاران و ههروا پیئشه وای رهوشی ناینی کون یان موغ، نهویش وهک گره هها Grehma که له دیوپه رستان و موغی ناینی کون بوه. نه مانه له کاتی ری و رهوشی ناینیدا زور گرنگبوون و زوریان ستم کرده بهرانبهر به مرؤف و بدناوه وایی خوئیان سه پاندوه به سهریاندا - له راستیدا پیئشه وایی ناین هویه کی خو سه پاندن بوه به سهر کومه لدا، بویه زهردهشت ده یویست تهو خو سه پاندنه روره ملیتیه ریشه که نکات و کومه ل له پرپوچی نهوان رزگارکات - نامانجی تهو دامالینی توئیالی کوزت و زنجیره قورس و داوه جالجالو که بیه که می موغ و پیساوه ناینیه کان بوه - ددیگوت نهوانه به ناموژی بیتوهده و پرپوچ و رهوشی دروزنان مرؤف گومر آده کهن و له پی راستیان لاده دهن،

⁴¹ - یه سنا ۵۱، ۱۴
⁴² - یه سنا ۴۹، ۱ و ۲

لهبری پیئشه خستنی ژبانی ماددی و کار و کوشش، به کوتی رپورهوشی بیتوهده گیروده یان ده کهن: گره هها و پهیره و کارانیشی که له پی راست لایانداوه⁴³ لهو جوژه که سهن - ناوی گره هها و پهیره و کارانی به گومر آکاری ژبان، ره شین و بلاوکه ره وهی درو و نامه ردی و داب و نه ریتی ناژهل کوزی گپتر ناوده بات، بهلام به و جوژه ییش هه ر ده سلات به ده ست نهوان بوه - دیوپه رستان به توانا بوون و دارایی و هیتزیان به ده ست بوو بویه سه رتا، یان ته نانه ت لهو ناسته دا پیامبهر بیتیه زی خو ی دهر پیروه:

جا له بر تهوهی نهوانه به پیئشه وانهی نارزهوی تو که وتونه ته ترس و تو قانندن و زور که س که وتوته بهر مه ترسییان، و له بهر نهوهی نهوان له منی بیتوانا به هیتز ترن، تهوی له به ره ی راستی بیتا گایه، له پاداشی به ههشت دوور خه ره وه⁴⁴.

بهلام نهو بیتیه زییه تاسهر نه بوه، به سه رده چیت و پیامبهر دیسان به هه مان هیتز و تواناوه ده که ویتوهه جهنگ و به رده نگاری دیوپه رستان - تهو پیامبهری بهر پکاری ناشتی، نارامی، ژبانی خو ش، به ختیار ی بوه و چه سپینه ری ریشه ی ناسایش، راست و دروستی، شارستانیه تی به فراوان و بناغهی کومه لایه تی بو گشت مرؤف، کهم کهم نه یارانی تووشی نه گبه تی ده کرد و نهوهی له ناسماندا مایه وه تاکه یهک خو ری دره خشان بوه، و له به شه کانی داهاتودا رهوشایی تهو خو ره تاراییه ده بینین تا چراده یهک پیروز بوه.

هه رچه نده نیمه ته نها رومان له گاتاگان ناوه، بهلام ده مانه ویت لیره دا ناوی نه یاریکی تریش بهیتینه پیئش که گه و ته مه Gautema ی ناوه و به شی یه شته کان یاسی ده کات - هه ندی ک ره ژه ه لاتناس له ویاوه رده ان که مه به ست له و ناوه گه و تاما Gautama واته (بوودا) بیت، بهلام زور ره ژه ه لاتناسان بهر په رچی تهو بو چونه یان داوه ته وه، و تا نیستا نه بوونی واتا یهک بو تهو وشه یه ی له ناو ناقیتسا ده رکه وتوه هیتشتا ساغنه بوه ته وه. به هه ر حال گه و ته مه یه کتیکه بوه له دیوپه رست و نه یارانی زهردهشت. پیئده چیت تهو ماکه مرؤفتیکی دانا، گفته خو ش و خاوه ن په ند و بو چون بووه که دیوپه رستان بیتچاره و ملکه ج گوترا یه لی راوتیر و فه رمانه کانی ده بوون، به جوژتیک که نارزه و ده کرا مرؤفتیک په یدابیت تهویان بو بو ریدات:

له تیشک و فه ری تهو [فه ره ی پاکان] که مرؤفتیکی ته نجومه نی (دانا و به زمان) له دایکیت، که سیک له کومه لدا تهی بهر گو ی بگریت - که سیک ته و تو شاره زا و زانست

⁴³ - یه سنا ۳۲، ۱۲ و ۱۳ و ۱۴
⁴⁴ - یه سنا ۳۴، ۸

بشوانیت له پروپروو بوندا گه ووتمه به زیوا (درخا) و خوی سرکه ویت⁴⁵.

به هرحال ده توانین بیج هیچ گومان و دوودلی بلتین وهک له گاتاگاندا ده رکه و توه
ریزی نارایی بریتیبوه له دورگوز سرؤقی دژ به یک. دهسته ی سرکه کی نه وانه بوون
که باورپان به ناینی زهردهشت هپناوه و په پرهوی به دهستوری نهو، وهرزتریسان
کردوه به پیشه و ستایشی ناهورامه زدایان کردوه، و گایان بویه لا پسرؤزبوه بؤ
باری نابوری و ناوه اندکرده و هی زهوی یار و کومه کیانبوه. گریزی دووه میش
که سانیکبوون دژ به ژبانی وهرزتری و حهز به چه پارولی و راو و پروت. نرخ ی گا و
ناژله لی سوو ده خشیان نه زانیبوه و همر نیش و نازاریان پیگه یاندوون. باورپان به
ناهورامه زدا نه بوه و همر له سر رهوشی پتیشوو بیت و خوای جؤراو جؤریان په رستوه.
بیج هیچ گومانه ههر دووک دهسته لهو ناریه کؤنانه که پتیکه وه کؤچیان هپناوه ته
ناو نیران. زهردهشت پرووی بانگه واز له ههر دووک دهسته دهکات و له گشتیان
دهخوازیت رهوشی ناینه که هی په سنده کن و پروویک نه ژبانی دامه زراو و ناوه دان -
کردنه و هی زهوی. سر و شتیبه که هه نلیک له وانه چوون به دهنک بانگه واز که یه وه و
روشی ناینی نوتیان گرتوه ته نهستو، و گریزه کی تریش دهستی یان له رهوشی ناینی
کؤن و په رستی خودایانی سر و شتی هه لنه گرتوه و همر له سر هه مان رهوشی کؤن
بوون. تیروانینه یه سناکانی چل و پینجه م هیچ جؤره گومان و دوودلیه کمان لهو
باروه بؤ ناهیتیتیه وه که ههر دوو دهسته ی نه یار و په پرهوکار خاوه نی یهک زمان و
یهک پتیناسه ی میلی و یهک نه ژاد بوون. مایه ی سر نهجه که له نافیستادا وشه ی
تور وهک ناسناوی خیتلیکی تورک ره گه زهر که و توه و نهو خوی لی دوورده خاتوه،
ناوی خیتلیکی نیرانیه و له شانامه ی شدا همر به تور هاتوه و له هیچ پروویه که وه
په یه وندی بهو تورکانه وه نیه که تورکی عوسمانی ده یان ریست خویان بگتیره وه
سه ری، و له راستیدا نهوان لهو دهسته نیرانیه ن که له پرووی شارستانییه ته وه
دواکه و توتورین بوون. پتیبوسته نه شکانیه کان بهو خیتله بزانیان، چؤن ده کریت
تورانان کان له تورکی مه غولی بن له کاتیکدا نهوان ناویان ناراییه⁴⁶.

45 - فهره دین یهشت، بهندی ۱۶

46 - بهروانه «گاتاها» له نویسی ماموستا پورداود، لاپه ره ۹۰

سیمای په یامبه ر له بهر پؤشنایی سرووده کان

دهمانه ویت له گاتاگان بدویین، واته نهو کومه له سرووده ی له نافیستادا به
هؤنراوه ی خودی زهردهشت ده زانترین. بهلام نیتستا ده مانه ویت به شتیوه په کی گشتی
لهو و تاران به بدویین که رؤزگار و سرده می زهردهشتان بؤ روونده که نه وه. نره گله ی
لهو باره وه له بهر ده سته دیه، پتیش شهش هه زار سال تا شهش سه د سالی پتیش
ده رکه و تنی عیسا ده رده خات، جا کؤلینه وه ی ورد بؤ ده ستیشان کردنی رؤزگار تکی
له وه نزدیکتر بؤ ژبانی په یامبه ر پتیبوستی به کاتی زؤره و له ووزی نه م په رتو که دا
نابیت، بهلام نه وه ی تاراده یه که نه مرؤ دانی پتیدانراوه، تیوان سه ده کانی هه شته م تا
یازده هه می پتیش زاینه. کسانتؤس Xantus که نزدیکه ی ۴۵۰ سال پتیش زاین
ژباوه و یه کتیکه لهو کؤنترین میژونووسانه ی یؤنانی باسی زهردهشتیان کرد بیت،
ده لیت؛ زهردهشت ۶۰۰ سال پتیش جهنگی خشیارشای دژ به یؤنان ژباوه، نهوی
ناشکرایه، نهو شا هه خامه نشیه سالی ۴۸۰ ی پتیش زاین هتیشی کرده سهر یؤنان،
که واته ژبانی په یامبه ر ده کاته ۱۰۸۰ سالی پتیش زاین و نه وهش به نزدیکترین
بؤچون ده زانریت بؤ دیار یکردنی ژبانی په یامبه ر، و لیکؤلره وه مه زنه کان نهویان
په سه نده. ههر چه نده له دوو سه رچاوه دا له بری ۶۰۰ شهش هه زار سالی پتیش
جهنگی خشیارشا ده رکه و توه، گشت به لگه میژویسه کان نه وه به زنده رؤیی و
ناراست ده زانن و مه سینا Messina ناوی رؤزه لاتناسی زؤر سووره له سر نه وه ی
نهو میژوه نادرسته. ههر کات بانه ویت رسته یهک به ناوی میژونووسی یؤنانی و
رؤم و که سانی تری نهویاره تومار که یین له سه ره گپژکه و ماندوبوون به ولاوه چپترمان
ده سگیر نابیت، و نره ی وهک ۶۰۰ سال پتیش مردنی نه فلاتون Plato و ۵۰۰
سال پتیش جهنگی ترویا⁴⁷، و تیکه لکردنی میژوی بابل و ناشور و رودای سه ییر و
سه رسامی تر به گشتی لهو نه فسانه و یابه تانه که رخنه ی میژوی نه مرؤ گشتیان
پوچه ل ده کاتوه، و به شتیوه په کی گشتی دهستی مرؤف تده نانه ت نه گه یشتوه ته کون
و قورینه زؤر تاریکه کانی نهو سه رده مه. ههر چه نده زؤر له لیکؤلینه وه و رؤزه لات
ناسان پشت به میژوی سه ده ی شه شه می پتیش زاین ده به ساتن و نهو چه واشه یه ی
که و توه ته تیوان ناوی قیشتاسپ یان گرشتاسپی پاشای هاوچه رخی زهردهشت و

47 - پتموایه مه بهست له «ترواده» بیت

بشوانیت له پروپروو بوندا گه ووتمه به زیوا (درخا) و خوی سرکه ویت⁴⁵.

به هرحال ده توانین بیج هیچ گومان و دوو دلی بلتین وهک له گاتاگاندا ده رکه و توه
پیزی نارایی بریتیبوه له دوو گرو صرقتی دژ به یک. ده سته ی سره کی نه وانه بوون
که باور یان به ناینی زهردهشت هیناوه و په پرهوی به ده ستوری نه و، وهرز تریسان
کردوه به پیشه و ستایشی ناهورامه ز دایان کردوه، و گایان بویه لا پسر زبوه بژ
باری نابوری و ناوه اندر دنه وهی زهوی یار و کومه کیان بوه. گزی دووه میش
که سانی کببون دژ به ژبانی وهرز تری و حه ز به چه پارولی و راو و پروت. نرخ ی گا و
ناژله لی سوو ده خشیان نه زانیبوه و هر نیش و نازاریان پیگه یاندوون. باور یان به
ناهورامه زدا نه بوه و هر له سر رهوشی پتشیو بیت و خوی جژا و جژریان په رسته.
بی هیچ گومانه هردووک ده سته لهو ناریه کونانه که پتیکه وه کز چیان هیناوه ته
ناو نیران. زهردهشت پرووی بانگه واز له هردووک ده سته ده کات و له گشتیانی
ده خوازیت رهوشی ناینه که ی په سنده کن و پرووی که نه ژبانی دامه زراو و ناوه دان -
کردن وهی زهوی. سر و شتیبه که هه نلیک له وانه چوون به دهنک بانگه واز که یه وه و
روشی ناینی نوتیان گرتوه ته نه ستو، و گز که ی تریش ده ستیانی له رهوشی ناینی
کون و په رستی خودایانی سر و شتی هه لنه گرتوه و هر له سر هه مان رهوشی کون
بوون. تیروانینه یه سناکانی چل و پینجه م هیچ جوره گومان و دوو دلیه کمان لهو
باروه بژ ناهیتیتیه وه که هردوو ده سته ی نه یار و په پرهوکار خاوه نی یهک زمان و
یهک پیناسه ی میلی و یهک نه ژاد بوون. مایه ی سر نهجه که له نافیستادا وشه ی
تور وهک ناسناوی خیتلیکی تورک ره گه ز ده رکه و توه و نهو خوی لی دوورده خاته وه،
ناوی خیتلیکی نیرانیه و له شانامه ی شدا هر به تور هاتوه و له هیچ پروویه که وه
په یه نندی بهو تورکانه وه نیه که تورکی عوسمانی ده یان ریست خویان بگتیر نه وه
سه ری، و له راستیدا نه وانه لهو ده سته نیرانیه که له پرووی شارستانییه ته وه
دواکه و توتورین بوون. پتیبوسته نه شکانیه کان بهو خیتله بزانیان، چون ده کرتیت
تورانان کان له تورکی مه غولی بن له کاتیکدا نه وانه ناویان ناراییه⁴⁶.

45 - فوره ردین یه شت، به نندی ۱۶

46 - به روانه «گاتاها» له نویسی ماموستا پورداود، لاپه ره ۹۰

سیمای په یامبهر له بهر پو شنایی سرووده کان

ده مانه ویت له گاتاگان بدویین، واته نهو کومه له سرووده ی له نافیستادا به
هژوراوه ی خودی زهردهشت ده زانرین. به لام نیستا ده مانه ویت به شتیوه په کی گشتی
لهو و تاران به بدویین که رزگار و سرده می زهردهشتان بژ روونده که نه وه. نره گله ی
لهو باره وه له بهر ده ستدایه، پتیش شهش هه زار سال تا شهش سه د سالی پتیش
ده رکه و تنی عیسا ده رده خات، جا کولینه وهی ورد بژ ده ستیسان کردنی رزگار تکی
له وه نزدیکتر بژ ژبانی په یامبهر پتیبوستی به کاتی زوره و له ووه ی نه م په رتو که دا
نایت، به لام نه وهی تاراده یه که نه م رز دانی پتیدانراوه، تیوان سه ده کانی هه شته م تا
یازده هه می پتیش زاینه. کسانتوس Xantus که نزدیکه ی ۴۵۰ سال پتیش زاین
ژباوه و یه کتیکه لهو کونترین میژونووسانه ی یونانی باسی زهردهشتیان کرد بیت،
ده لیت؛ زهردهشت ۶۰۰ سال پتیش جهنگی خشیار شای دژ به یونان ژباوه، نهوی
ناشکرایه، نهو شا هه خامه نشیه سالی ۴۸۰ ی پتیش زاین هتیشی کرده سهر یونان،
که واته ژبانی په یامبهر ده کاته ۱۰۸۰ سالی پتیش زاین و نه وهش به نزدیکترین
بژ چون ده زانریت بژ دیار یکردنی ژبانی په یامبهر، و لیکه زهره وه مه زنه کان نهویان
په سنده. هه رچه نده له دوو سه رچاوه دا له بری ۶۰۰ شهش هه زار سالی پتیش
جهنگی خشیارشا ده رکه و توه، گشت به لگه میژویسه کان نه وه به زنده رویی و
ناراست ده زانن و مه سینا Messina ناوی رز هه لاتناسی زور سووره له سر نه وهی
نهو میژوه نادرسته. هه رکات بانه ویت رسته یه که به ناوی میژونووسی یونانی و
رژم و که سانی تری نهویاره تومار که یین له سه ره گیتکه و ماندو بوون به ولاوه چیرمان
ده سگیر نایت، و نره ی وهک ۶۰۰ سال پتیش مردنی نه فلاتون Plato و ۵۰۰
سال پتیش جهنگی ترویا⁴⁷، و تیکه لکردنی میژوی بابل و ناشور و رودای سهیر و
سه رسامی تر به گشتی لهو نه فسانه و یابه تانه که رخنه ی میژوی نه م رز گشتیان
پوچهل ده کاته وه، و به شتیوه په کی گشتی ده سته صرقت تهنانه ت نه گه یشتوه ته کون
و قورینه زور تاریکه کانی نهو سه رده مه. هه رچه نده زور له لیکه زینه وه و رز هه لات
ناسان پشت به هتژی سده ی شه شه می پتیش زاین ده به ساتن و نهو چه واشه یه ی
که و توه ته تیوان ناوی قیشتاسپ یان گرشاسپی پاشای هاوچه رخی زهردهشت و

47 - پتموایه مه به ست له ترواده بیت

فیشتاسپ که باوکی داریوش بیو، هون له دروستبوونی ههله و ناوی گوشتاسپ شا و بوونه ته هۆی لیکۆلینهوه. گریمان وهک باسی لیدهکهن، هیشتا پهردهی تاریکی له سههر چهرخی زهردهشت لانه برابیت و لهوانیه له رۆژێکی نایندهدا خۆری میژو نهو رازی نهیینهی ناشکرکات. بهلام گشت نهو دیاردانهی ههن نهوه نیشان دهدهن که دهبوو بۆ کۆلینهوه له سههر چهرخ و میژوی زهردهشت سهرووی سهدهی دههه می پش زاین بهرچاو بگرن بهرینهی له خوارهوه شیدهکینهوه.

جگه لهوهی سههرهتای پهرتوو کدا باسکرا، کۆلینهوه له بهارهی دایک و باوکی په یامبهه بیسووده. نهوی به راستی لای ئیمه گرن گبیت، ناشابوونه به نامۆزگاری و بیروباوهی و چاکسازیهکانی نهو که به هۆی گاتاگان یا سهرووهکانی په یامبهه وه ناشکراده بن. ئیمه زۆرمان لا مه بهسته له پتی پتهوترین و دلنیاترین په لگه نامه ی زیندوهوه، واته گاتاگان، بیتلایه نانه له سیمای په یامبهه پروانین. به زۆری له کولتوری فارسی سههرهتای ده رکهوتنی ئیسلامه وه تا نه دواییه، و ههروهه له کولتوری په هلهوی رۆژگاری ساسانیان، و داستانی میژو نووسانی یونانی، رۆم، سریانی و ئهرمهنی، و به تاییهتی له میژوی پرنهوه میژو نووسانی ئیسلام و هندیکی له رۆژه لاتناسان و سههرهتاجام تاخمی لیکۆله روه و میژو نووسانی خۆمانی له بهارهی نهوماگه میژوییه، باس و کۆلینهوهی بیتلایه ن و له پرووی راستیه وه، بی هه لگیشان له بهر خۆشویستن یان سووک تپروانین له بهر دوژمنایهتی نه به وه و نامازه ی پتی نه دراوه. دیاره بهم کورتهیه ناتوانین به لینی کاریکی نهوتوی گرنگ به دین، بهلام له گه ل گشت نهوانه ی شیدا ده کۆشین ته نها به یارمهتی گاتاگان که نه مرۆ جیتی باوهری گشت لایه که، سههرهتای گشت که سوکوری نهوهی له بهر دهستاندایه و به گشت ناتاواییه کیه وه، سههرهت به زهردهشت باسیک بنووسین.

له سهرووه سههره کیهکانی په یامبهه ردا ده بینین هاوکاری له نا هورامه زدا ده خوازیت و دهویت نهو کۆمهکی بکات تا به نامۆزگاریه کان و شیوهی رهوایان جیهان ناسایش و نارام بکات،⁴⁸ تهوجا بهوته یهکی بتهو مه بهست ده بریت، و ده لیت « مته نهو که سهی له پیناری تۆدا راپه ری نهی نا هورامه زدا »، و له بری نهوه دهویت فهی و شکوی دوو جیهانی بداتج. زهردهشت له پروگرامه که یدا نه ناوی معنه و بیاتی بیهووه ده بات و نه ماددیات، چونکه به یی یاسای رهوشی نهو بی بوونی نهو

⁴⁸ له (تاریخ عموم ادیان) نویستی هه مان نووسه ر که تا ئیستا حدوت بهرگی لی بلاد بووه تده و بهشی ئیران و نایهکانی سن بهرگه و به دهسته وهن بۆ نووسین، تاراده که نهوه نه بجم دراوه.

دوهه یس هیج له کار ناگۆریت. کاتی بیستنی ناوازی نهو که تیتیدا سپاسگوزاری نا هورامه زدا یه، چیت و نارهزو، دلگه رمی و باوهی بهو پروگرامه ی رایده گه بینیت له جویری خۆی بیتهاوتایه. ههروهک دلداریک سهروود بۆ خوداوهندی مه زنی خۆی ده خوینیت: « سهروودی نهوتۆ تا ئیستا کهس نه یهوتیوه ته وه »، و له راستیشدا هه ر وایه، و به وهی بهی باوهی وه بۆ بلا و کردنه وهی پروگرامی خۆی تیده کۆشیوه؛ تا هیتز و توانام تیدابیت، دمه ویت نامۆزگاری کۆمه لم به کم بۆ رتگه ی راستی - لای نهو جوژه که سه جیاوازی نا یه کسانێ له چاکه ی هه ندیک و خراپه ی گرۆیه کی تر دا نیه. له بهشی پشودا بینیمان چۆن له قایی نا هورامه زدا ده پارته وه تا به ههروهه ریکات تا چهرده و به دکاراگان پیده بهن به تاینی راستی: « نو میتده وارم که به زمانی خۆ و به هۆی نه م تاینه وه، رتیمایی چه رده کان به کم تا روویکه نه نهو که سهی له گشت مه زنتره - » به وشه ساده، و کارایی وتار ناره زووی سه رکهوتن بۆ په ی رهویانی پتی راستی، ناوچاکی و شادومانی ده خوازیت. بهلام نهوانه ی کاتی راگه یاندنی ناینیان په سه ند نه کرد، ده بوو به زۆری چهک له ریزی په ی رهوکارانی تاینی راستیدا ده رکرین. دیاره بۆ نهو که سهانی ناگایان له بناغه ی تاینه که ی زهردهشت نه بوو، په سه ند کردنی نهو یاره سته م بوه، بهلام پتیوسته نهوه چاک بزانی که زهردهشت موغتیکی هه روا ناسایی یان مه لایهک نه بوه، به لکو نهو رابه رایهتی کۆمه لیک کشتکاری گه رتبه وه نه ستۆ، که نهوانه به نازه لداری و په روه رده ی زهوی و خاوه ن خانوویه ره و له به ره می کشتوکال و باغ و بیستان ژیاون. یاسای دارشته بۆ راگرتنی داد و ناسایی کردنی کاروباری کۆمه لایهتی و به رژه وندی که سانی تر و نهو یاسایانه رتزیان لیکیراوه و کاریان پیکراوه. بهلام که باس دیته سه ر نهوانه ی به تاین قابل نه بوون، نهو گرۆیه ک بوون هه ر ده یانویست به ده وارنشینی و بیابانگه ری بژین و دژ به ژیاکی کشتکاری نازه لداری. نهوانه جار جار هیترشیان ده برده سه ر نه مان و ژنیان لی ده فراندن، به رو بووم و سامانیان تالان ده کردن و نازه لیمان ده دزین. ده بینین یهک نه گرتنی نهوتۆ کیشیهک بوه نیتوان مردن و ژیان، و وهک له بهشی پشودا روانیمان، هۆی سه رهکی نهو نا کۆکیه له گاتاگاندا به پروون و ناشکرا ده رده که ویت. نهو شه ره شوێر و دژایهتی له پناوی سه پاندنی مشتیکه دا بیرو باوهری میتافیزیکی⁴⁹ و هه لرتستی گرتدراو به په رستنی خودا و ره وشه ناینیه وه نه بوه، و نه گه ر جوړتیکیش لهو یاره بوویت، نهوا له بهرانه رکتیشه ی بنه رته به شتیک بوه بیتایه خ. پاشان بیر کردنه وه

⁴⁹ میتافیزیکی - نهو دیوی سروشت - یان جیهانی هزی (واته خه یالی) - وه رکتی

لهو جوڙه ناسازگاري بي ناشتبونوهويه بههانه و ليټورڊني كه سيٽيڪ يهڪسان دهڪات بهناجووت و شڪهستي خوڙي . له بهر نهويه زهردهشت له سروده كانيدا دهخوازنت مهزدا نه بيٽه هڙي زوربووني درقپهرست ، و بيٽه ياريدهر بڙ پترگردني په پرهوياني تائيني راستي⁵⁰ .

لهوسهردهمهدا زهردهشت بڙ ڪڙمهنگهڪي بچوڪي وهزرتيران بوته پالپشت و مايهي نوميد . هم راهري شوڙش و راميار بوه و هم پيشهواي تائيني . كه رهواي بهديپينهري جيهاني ماددي و زميني خاڪي له بيٽادي سهونشينياني پهست دهبيٽ ، و دهپرسيت : « ٺهي ٺههوهمن لهناو مرڙقاند ا ڪيت بڙ پارترگاري من هه لٽرارد⁵¹ ؟ » - شههوهمنه ولام دهدهتوه « تاكه كهسي تائيني يهزدي پهسه ندرديٽ زهردهشتي سپينتمان ، نهوه ٺهي مهزدا بلاوڪه رهوهي نه نديشه ي راستي ، له بهر نهويه به لٽيني دلگيري درايه » . بڙيه سهرنجي ديها تيان ، تاره زووكاراني ژياني شارستاني و دووركهوتوان له چه پاوڙ و هيرشبه راني دهوارنشين رويان له زهردهشت كرد . نهو يش بوو همميشه ناشتيخواز ، چونكه بڙ راهريڪي تيكوئشهر بڙ پهردان به ژياني ماددي و چه سپاندي بناغيه ڪڙمهلايه تي نوي ، ناشتيخوازي له گشت چاڪتره ، كه ده لٽيت ٺهي خوداوهندي من ، هيتريڪ بهرپاڪه ناشتي و ناسووده يي بخاته بري شهروشور و دورمنايه تي ، و باوهريشي به وهديها تني ٺهو داخوازيه ي بوو ، چونكه ٺهو له رهوشه كهيدا ده لٽيت ، من ده زانم ناشتي سهرنه نجام بناغيه دهڪوتيت .

ههستي پر ناوات ، روون بيئي به نائنده ويهرسه ندي چاڪه و باري ياسا بڙ زهردهشت هاتنه بهر . ههرچهنده له سروده كانيدا جارچاره ژاروي تلخ و ناخوشي دهبيترت ، بهلام نهوتوئيش ههر پرپاوهريوه بهخوڙي و رهوش و پهيامي خوڙي . گهر بمانهويت په ي به دليري و جواميري زهردهشت بهرين ، ٺهوا دهتوانين تارادهيهڪ قهواره ي دووگرڙي دڙبهيهڪ له بهرچا وگرين : گرڙي لايهني كه م و بچوڪ به زوري كه سانتيڪيوون نارام و ناشتيخواز و سهرقالبوون به ڪشتڪاري . و گرڙي تر لايهني زوري شهرخواز و ژيانيان برتبيوه له بيابانگهري و ههل وهرگرتن له ياريڪي لاواز تا هيرشي بڪنه سر و لٽيان بکوژن . نهوهنده كارابه ، بهنٽو ڪڙمهلدا گهراوه و بهدهنگي بهرز له خوڙي ڪوگرڙوونهتوه و ناموژگاري بهگوتدا داوون : « ٺهي مهردوم به دهنگهوه بيتن تا ڪڙمهلتي په پرهويانسان فيترکه م » ، و چونكه « وته ي دلرفين » ي

⁵⁰ - وتار و بهلگه نامه ي ٺه م بهشه بهگشتي له يهساڪاني 28 ودرگيراون :

⁵¹ - رامن و بڙچونهڪاني ٺه م بهشه له يهساي 29 -وهن

لابوه ، سهرنه نجام گرڙيهڪ قايلبوون گوي لهوتهڪاني بگرن .

دوويهش لهناو سروده كاندا ههن ، دهركهوتوه لهو وتارانه ي زهردهشتن كه لهناو ڪڙمهلدا خوتندوونيهتوه⁵² . نهوهي له گرڙي مهردومي خواستوه ڪڙمنهوه و گوٽراگرن بڙ ناموژگاريهڪاني ، ههنديڪ لهوڙڙ هه لاتناسان و يستوويانه ٺهو بهشه بهراوردهڪن لهگهڻ « ٺهو بانگهوازه ي عيساي لهسهر ڪيتو داويه تي⁵³ » . بهلام نهوه چلهرووي چوئيه تي وچيش له لايهني چهنديتبهوه بهراوردي بيتهوودهيه ، و نهوجوڙه بهراورده مايهي بيٽادي دهنوٽن بهرانبهر به زهردهشت . جياوازي نيوان ههستي شوڙشگيري ، بڙچووني مرڙقانه ، ههست بهدليري و جواميري دڙيه ستهمڪاري ، رٽز و بايهخدان به خيٽان ، ڪار و ڪوشش ، ژياني ماددي به گرنگ زانين ، نازادي بير و هوڙشي مرڙق ، يهڪيتي ، راماني روون و ژيرانه بهرانبهر به ثاقرين ، رهوشتي گاتايي و زور راماني تر كه زهردهشت له ناموژگاريه كانيدا رايگه يانديوون - بهرانبهر بههه مان شيوه ههلوٽيستي لاي عيسا زورن . ههچكه سيٽيڪ نهوجوڙه بهراورده ي نه نجامديٽ ، ٺهوا نادروسته و هيچي گوٽنادرتيٽن . راهريني زهردهشت له بهر داماليني ڪوٽ و تهوني نهفسانه يي بوه له پهيهڪهري ڪڙمهلاني مرڙق . زوري بايهخ نه داوه به تهواوي باري خوداوهندي بيترهوش ، بهلڪو گشت ههنگاوٽيڪي بڙ دهستخسته ناو ڪيشه ي ڪشتڪاري ، خاوهندارتي زهوي ، رتيگه نه دان به دهسهلاتي دهمراس و زهويداران و پياواني تائيني . هاندهري ڪارو ڪوشش بووه . خوئيهستنهوه به نوٽو و رڙو و دهشت و چوڙ گرتنه بهري به نائنداري نه زانيوه . ههستي دليري و جواميري لهناو مرڙقدا زيندو دهڪردهوه . زهردهشت وهڪ عيسا خوڙي شلڪردن بڙ سته م و زهبووني و نالچاغي به مرڙقان رانه گه ياندهوه . نهوهي بلٽيت ؛ كه يهڪيٽي نازاريدايٽ و جوڙه ڪاري نارهواي لهگهڻ ڪرديت يان دهستدريزي ڪرده سهرت رتيگه يده جارتيڪي تر نهوهت لهگهڻ بڪاتوهه ، نهوه لهدهسهلات پهخشين به ستهمڪار بهولاوه چيتر ي پين ناوترتيت ، و نهوجوڙه كهسه لهپلهوپايهي نازادي مرڙق دادهگرنه راده ي كه مشر له مافي ژياني نازهڻ . بهلام زهردهشت به وته ي روون و ناشڪرا ده لٽيت⁵⁴ « سته م دهبيٽ بنپرڪريت ، سهر بڙ ستهمڪار دانه نوٽ و بهرگري لهخو بگرتي . » زهردهشت گرنگي داوه به رٽزگرتن له خيٽان . پهرتنهوازه نهبووني ٺهندا ماني خيٽان و ڪوشش

⁵² - يهساڪاني 30 و 40

⁵³ - ٽينجيلي مه تي ، بهندهڪاني 7، 6، 5

⁵⁴ - يهسا 48 ، 7

بۆ پتهوی ئەو دەبیتە هۆی خوۆشی ژیان و هیز دەبەخشیت بە کۆمەل که پیتکدیت له
 خانه بچووه کانی خیزان - له سهرتاسهری ئاقیستا یهک وشه نابیرت هانی
 بهره لایی و له خیزان داچهران بدات، بهلام عیسا روون و ناشکرا ئەو دەستوورهی
 داوه که ئەندامانی خیزان دەبێ سەر به ستن له جیهیتستی مال، و خو خه سالدن .
 باشه دهکرتیت پله و پایهی مرۆف نزمترینت لهوی لاوازترین نازهل - ناوازی کار و
 کۆشش له سهرتاسهری گاتاگان و به شه کانی تری ئاقیستا دا دهنگه داتهوه . پایه دار
 و به هره وه ترترین ئەو که سهیه پترکار دهکات، چاکترین له زهوی کیتلندا و به رهه م پتر
 وه ده سدیتیت . پیکار و سواله کهری تهنگه و مرۆف سووک و رسوا دهکات . بهلام
 تینجیل هانی بیتکاری و سوال دهکات. له بیس و فلهسه فهی زه ده شتدا ههست و
 ناره زووی مرۆف پیرۆزن، و له کاردا زۆرداری نیه و ده بیت مرۆف به ناره زوو بگاته
 پله و پایه و جیتی بهرز، بهلام له ناینه سامیه کاندای زۆرداری به شتی که له فلهسه فه و
 باوهی، و مرۆف چه شنی بوو که سه ما که ره له شتیکی لاواز و زه بوون و که ره سه تهی
 یاری به و لاوه چیتر نیه . له جیهاندا زه ده شت یه که هه مین که سه بانجی بۆ یه کیتی
 راسته قینه ده نگه داتهوه، بانگه وازی ئەوتۆ تانیستا رووی نه داوه . چاوپرینیک له
 گاتاگان ئەو باره یه جوانی روون ده کاته وه و له به شه کانی تریشدا به وردی دیتینه وه
 سه ره ئەو یاسه . گاتاگان له سهرتاسهری جیهاندا بووه ته بابه تهی شکۆ فهدار بۆ
 لیتکۆ له ره وه کانی باری ناینی، فلهسه فه و میتزوی مرۆقایه تی . ته نه ا کاتی به راورد
 کردنی ئاهورامه زدا له گه ل یه هودا Yahoda و خودایانی مه سیحی تا ده گاته باری
 سیانه په رستی ئەوان و ههروه ها خودا، یان خودایانی تر لیتمان روون ده بیته وه ئەو
 رامانه تا چراهه یه ک رۆشن و دروسته . به به راورد کردنی دهقی گاتاگان له گه ل
 تینجیله کان ده توانین گشت ئەو بابه تانه روون و ناشکرا که مین. ئەوجا ئەوی بیهویت
 ئەو به راورده بکات، ده بێ بێ دوو دلی ناهه زانه لیتی به روانیت، چونکه جیا وازی
 نیتوان به را ده یه که ری به هیه جۆره لیک نزیک بوون نادات .

نیتستایش دیتینه سه ریاسی یه سناکانی سی . له هه مان پرگه کانی به ندی یه که هه مدا
 هاتوه که زه ده شت بۆ کۆمه لیک مه ردوم ده دوتیت - دانا یان، نیتستا ده مه ویت
 له گه لتان بدویم، منی په پیره کاری راستی و ره گه زی پاکی و به رستیاری ئاهورا
 مه زدا له گشت نیتوم ده ویت گوئی بۆ نامۆزگاریه کانم شلکه ن و بیبری لیتکه ته وه . -
 له خۆیدا ئەوه روون کرد نه وه یه کی رۆشن و ریکۆره وان له په یدا بوونی ژبانی مرۆف .
 ئەوه وته گه لی که سپکه خاوه ن ئەو په ری توانای هۆش، ده بیت ئرانیهی زه ده شت به
 خاوه ن شکۆی - جادووگر - ناو ده بن، یان ناو نیشانی یه ک پاشا و شوانی ئەوی

ده ده نی و یان گومانی ئەفسونگر و جادوگری لیتده که ن، با سه رنج بده نه ئەم به شانیه .
 ئەو جۆره رامانه پر فهی و بته وه به جی و هه لیتژاردیه له وه ده چیت له ده مرۆقی زانا
 و دانا و هۆشه مند وه ده رکه و تیتیت:

گوی بۆ گرنگترین وتار شلکه ن، به ئەندیشهی روون هه لیتسه نکیتن. له جیا وازی نیتوان دوو
 رهوشی (راست و درۆ) بکۆنه وه، پش نزیک بوونه وهی رۆزی په سلان گشت یه کتیک به
 خواست و ناره زووی خووی رتیگی خووی دیاریکات، نه گه ره ئەوه بکه ن سه رنه نجام گشتمان
 به ختیار ده بین .

ئەو دوو گه وه رهی دوو به راهیه که سه ره تا له جیهانی راماندا په یدا بوون، یه کتیک چاکی
 ئەندیشه و گفتار و کرداره، و ئەو پتر کاری خراپه (به ئەندیشه و کردار و گفتار)، ده بیت
 مرۆقی دانا له نیتوان ئەو دووه چا که که یان هه لیتژیت نه ک خراپه .

که ئەو دوو گه وه ره به یه ک ده گه ن ژیان و مه رگ په یدا ده بیت. له به رنه وه یه سه رنه نجامی
 درۆ په رستان خرایترین شوینه، و په پیره و کارانی راستیش شاد ده بن به چاکترین شوین.
 له نیتوان ئەو دوو گه وه ره، درۆ په رست ناپه سه ندرتین کردار بۆ خو په سه ند ده کات .
 په پیره و کاری راستیش ئەو که سه یه که به کرداری چاکی خووی ناواته خوازه مه زدا ئاهورا شاد
 بکات، ناوه ندی ئەو به ده شته بۆ خو دابین ده کات که به زێهه ری یه زدان زاخدا وه .

جیا وازی نیتوان دوو گه وه ره ری پیتی چا که و پیتی به د . به دکاران رتیگی به د
 ده گره به ره و بیس و بۆچوونی خراپ بۆ خو هه لته به تیرن و ده یانه ویت جیهان و ژبانی
 مرۆف به به دکاری و ناپه سه ندی ناته با که ن . به لام ره گه زی چا که : راستی، رهوشی
 چاک و هیز و توانای یه زدی که ئەوانه رواله ت و کرداری چاکن هه میشه له گه ل
 په پیره و کارانین و له یاری ده دانی خاوه نیان درتیگی ناکه ن. ئەو تۆبوه وتهی زه ده شت .
 مرۆف به گشتی تازادن و به ناره زوی خو روو له چا که یا خراپه ده که ن . سوودی چا که
 و نه نجامه کانی بۆ ناشکرا کردوون و ژبانی خراپه و ناپه سه ندی بۆ شیکردوه ته وه .
 چا که و خراپه دوو به راهن و بوونیان له جیهاندا وه که هه . ئاهورامه زدا خودای مه زته
 و هۆش و ههستی به راوردی به گشت به خشیوه که به توانن پیتی خو یانی پتی بدۆز نه وه .
 کاکلهی گفتوگو و بناغه ی رهوشته له سه ر ناستی چا که و خراپه یه . زه ده شت تا
 توانیوه ناره زو کاری به ری کردنی راستی بوه، و دوو ژمنی درۆ و بلا و که ره وه ی بووه :
 « نیتسه ده مه انه ویت وه ک که سانیک ژیان به رینه سه ره که مرۆف به ره و ری راست
 برانیت . » به ختیار و خو شگوزه رانی بۆ ئەو که سه انه یه که ناویانگی چا که بۆ خو
 ده بچرن . ئەو کاته رۆزگار خو ش و ژیان نارامه که مرۆف له رتیگی راست به و لاوه
 پیتی تر نه بینیت و پر ناواتی زه ده شت هه ره ته وه بوه .

لهیسه سناکانی ۱۴۵۰ دا زه‌دهشت له‌گفتوگۆدا ده‌بینینه‌وه - لیره‌دا کۆی مروژ، دوور و نزیک بۆ گوینگرتن له وتاره دلر فیتنه‌که‌ی زه‌دهشت وه‌ستاوان؛

من ده‌مەوی ب‌دویم، نیتسا گویم بۆ شلکەن، گوئ راگرن ئەوی ئەو کەسەنی له دوور و نزیکه‌وه هاتوون بۆ وشیاربوون، نیتسا به‌گشتی ئەوه بگرنه میتشک، که مه‌زدا چه‌ند شکۆفە‌داره - ئەکەن ڕینگه به درۆباز و نامۆکارانی به‌دخووبه‌ن بینه‌زمان و ئاینی درۆتان به‌ناودا بلاوکه‌نوه و ژیاستان لێ تال ب‌کەن -

دیسان دیته‌وه سه‌رباسی دووگه‌وه‌هه سه‌ره‌کیه‌که‌ی په‌کێکیان گومراکار، درۆ و خراپه به‌ریاکاره، و ئەویتر سازکاری راستی و چاکه‌یه، به‌لام له‌راده‌ی ئەندیشه وگفتار و کرداردا ئەودوه وه‌کیه‌ک نابن. مژده‌ده‌ری ناهورامه‌زدا و ڕاگه‌پنه‌ری چاکه زه‌ده‌شته: « ئەگەر که‌سیکی ناوتان دل‌ی لای ئەوباسه نیه که‌من بیری لیده‌که‌مه‌وه و ده‌یلتیم، سه‌ره‌نجام په‌شیمان‌ی و هه‌ناسه‌ساردی بۆ ده‌هیتیتسه‌وه » ڕیزنان له کشتکاری، واتای ڕیزگرتنه له زه‌وی. زه‌وی لای ناهورامه‌زدا وه‌ک کیرتیکه بۆ مروژقی پیاوچاک و په‌یره‌وکاری راستی و ده‌بیته‌ مایه‌ی به‌رهم و خۆش‌گوزهرانی. ناهورایش بۆ وه‌رزیران وه‌ک باوکه و به‌ره‌فتار و کرداری چاکه‌کارانی شاده‌بیت - زه‌ده‌شت له یه‌سناکانی چلوپیتنجا باسی ناهورامه‌زدا ده‌کات: « که‌سیتکه له‌گشت مه‌زنتر ... و به‌ره‌خواری نافرینه » - زه‌ده‌شت زۆرچار په‌ندی بۆ کۆمه‌ل‌داهیتناوه، له نامۆگاریه‌کانیدا ئەو مه‌به‌ست‌ی تاکه‌که‌س‌یان کۆمه‌ل‌تیک‌ی تایه‌ت نه‌بوه، و زۆر جار دێو و درۆپه‌رستان، و نه‌یار و ده‌وارنشیان، و دوژمنانی ورزیر یۆ هاتنه سه‌ر ریتی راست و چاکه هاند‌اوه؛

بۆ که‌یشتن به نامرازه‌کانی مه‌زدا ناهورا پیتسه‌وایان، شکۆمه‌ند و وه‌رزیران (سئ جینی کۆمه‌ل) و ئیوه‌یش ئەوی دێوان گوئ لهو بگرن که‌من فیزتانی ده‌کم، نیه ده‌مانه‌ویت وه‌ک پالپشت تۆ له‌وه‌کسانه دوورخه‌ینه‌وه که دوژمنی تۆن⁵⁵.

له‌کۆمه‌لدا سئ چین ئاینی په‌سه‌ندکرده و یاسا و ریتوهروشی نویی کۆمه‌ل‌ایه‌تی گرتوه‌ته ئەستۆ، به‌لام دێوان، ئەوانه‌ی قایل نه‌بون ده‌ست به‌رداری درۆپه‌رستیپن و هه‌ر له‌سه‌ر ره‌وشی ئاینی پیتشو مانه‌وه و زه‌ده‌شت و ئاینی راستیان په‌سه‌ند نه‌کرده. به‌وانه‌ی ئاینیان په‌سه‌ندنه‌کرد ده‌لێت: « له‌وه‌ته‌ی ئیوه که‌مو توه‌نه‌ته سه‌ر بیره‌ی به‌دترین جه‌زه‌به‌دان له کۆمه‌ل، ئەو ناوی دوستی دێوان که پیتی به‌ناویانگن پر به پیتستی خۆیه‌تی، چونکه ئیوه له ئەندیشه‌ی چاک دوورن و به‌تاره‌زووی

⁵⁵ - یه‌سنا ۱، ۳۲

ناهورامه‌زدا ئالۆزده‌بن و پشت له‌ناینی پیروژ ده‌کەن⁵⁶»

زه‌ده‌شت جارجاره له سه‌رووده دلر فیتنه‌کانیدا به‌کورتی هه‌ندیک باسی خۆی کردوه و سیمای خۆی بۆ نواندوون. له‌به‌شیتکی سه‌رووده‌کانیدا به‌وشه‌ی «منم ئەو که‌سه‌ی ...» ده‌سپێده‌کات - ده‌لێت منم ئەو که‌سه‌ی به‌دخوازان به‌هیزی بیروباوه‌ر دوورده‌خه‌مه‌وه و مروژ له‌خۆپه‌رستی و له‌خۆباییبوون و درۆزنی ده‌پارتزم، و ئاژه‌لی درنده و زیانبه‌خش به‌ ڕاوێژ له‌ له‌وه‌رگاکان دوورده‌خه‌مه‌وه - زه‌ده‌شت په‌ر په‌ری ژیان خۆشه‌ویستی بۆ خۆدای خۆی که ناهورامه‌زدا یه‌ ده‌نویتیت: « منم ئەو ئەقینداره‌ی ستایشی مه‌زنی تۆی کردوه به‌ پیشه، و ده‌یه‌ویت به‌وه‌ری توناوه ببه‌ چاودێر و پشتیوان بۆ ناشای (راستی)⁵⁷ ». پشتیوان و یاری و ئەقینی ئەو له‌راده به‌ده‌ربوه: منم ئەو که‌سه‌ی سه‌ره‌نجام، پاش کۆتاییهاتن به‌ژیان، و له‌بیتاو ریکه‌ی راستدا که‌ پروی له سه‌رچاوه‌ی راستیه، چاوده‌برمه پشتیوانی کیشه‌وری پاکخووان و ئەو شوقنه که باره‌گابه بۆ مه‌زدا - ناهورا، و له‌مه‌زنی خانه‌ی تۆ.

ئه‌گه‌رچی باری خوداوه‌ندی ناو گاتاگان زۆر له‌راده‌ی هه‌ست و هۆش یتنا په‌ریت و ناهورامه‌زدا هۆشی گشت جیهانه، روژنایی ئەو لای ژیر و راسته‌په‌وان ره‌نگ ده‌داتوه. له‌گشت به‌شیتکی په‌یامی راستی زه‌ده‌شته‌دا زه‌ق دیاره. هاوکات له‌گه‌ل پروی به‌هره‌وه، دادگری، شۆرشگری، پارتزگاری پیاوچاک و کریتکار و وه‌رزیران، دژ و دوژمنایه‌تی به‌ خراپه‌کاری ده‌بینن: « منم ئەو پیتسه‌وایه‌ی ریکه‌ی راستی دروستی نیشان دده‌م، نیتسا له‌سه‌رچاوه‌ی پاکان ده‌خوایم شتیکم فیرکات بۆ کشتکارانی به‌کاری به‌یتم⁵⁸ ». هه‌رده‌م به‌راده‌ی که‌م باری خوداوه‌ندی ناوه‌یتناوه ئەویش ته‌نھا بۆ نیشاناندانی بوونی ته‌واوه‌تی ناهورامه‌زدا و یه‌کتایی ئەو بوه، بۆ داریشتی بناغه‌ی ره‌وش و مالمالایی دژ به سه‌رووشگه‌ری و چه‌ند و بت په‌رستی و نه‌هیتستی ناھنگی ناژهل کۆزی، و به‌رانبه‌ر به‌وانه، زۆر ستایشی ژبان‌ی ماددی وته‌نی کردنه⁵⁹: « ئەوی مه‌زدا بۆ گشت ئەو خووشیه‌ی ژیان که له‌ژیر ده‌سه‌لاتی تو‌دایه، له‌وه‌ی که‌ بووه و هه‌یه و ده‌بیت به‌تاره‌زووی خۆت پیتمانی به‌خشه - به‌ ده‌سه‌لاتی هه‌ومنه‌ [ره‌وشی پاک] و خشه‌ترا [وزه‌ی یه‌زدی] و ناشا [راستی]

⁵⁶ - یه‌سنا ۴، ۳۲
⁵⁷ - یه‌سنا ۴، ۲۳ و ۵ و ۶
⁵⁸ - یه‌سنا ۶، ۳۳
⁵⁹ - به‌ندی تۆهم

ژیانی تن خوش و به اختیار بکه. «. له ناینه کۆنه گاندا هیچکات وینه و شیوازی نهوتۆ و بهوجۆزه بیروباوهره پاک و دوور له پروبوچییه نه بیئراوه. ماگ و جادوو، رتورهوشی ناژهل کوزی و باری میتافیزیقی له دهزگای ئەمدا نارەوایه. چەندخودا پەدرستی، هەنبازی و بەرتیل و خۆینی ناژهل رتۆزی پیتی لەناو ئەو ناینه دا چیتگه یه نه بوتهوه. که زهردهشت رتگه ی له گشت ئەو هەلوێستانه بری، له سروودیکدا زویری خۆی بۆ په پیره و کار و باوه رۆتیهینه رانی دهرده بریت که نایا به خشیخ له پیتا و دهرباری خودای مهزن و خاوهنشکۆدا چیه:

زهردهشت، له نیشانهی سپاسگوزاری، گیان و په سندرترین ئەندیشه و کردار و گفتاری چاکی خۆی، و گشت ئەو بینیزی و پیتسه واییهی ههیدی، ده بیه خشیخ به دهرباری مهزدا و راستی.⁶⁰

ئه گهر هه چکات مانه ویت له پیتسه وایانی رۆزانی پیتش بدوین و له ناسه واریان بگه رتین، هیچ پرویه کی سیمای نه وائمان بۆ دهرده که ویت؟ بی گومان نه نجای رواتنمان له شتیوهی سه ره تایی ناینی زهردهشت، هه رگیز ولامی دهسته وئان به نا ناییت. مرۆش دۆستی و رتیزگرتن له کۆمه له، روه گرنه که ی رهوشی مرۆشایه تی ده به خشیخ که پیاویتی ئەوتۆ له ئیران زه میندا دهرکه ویت: «ئهی مهزدا، له ئیوه ده خوازم دهستی نه خوش و بیتچاره کان بگرن»⁶¹ خودای ئەو، ئەو په روه رده گاره ی وزه ی ئەندیشه ی سازه له گه له ئەم چه رخی ئیمه ییش، ته ندروست باشی ره خساندوه بۆ ژبانی ماددی و پاکیزه یی ئەم جیهانه: «ئهی مهزدا... ئەوه، بۆمن مرۆه یه کی یه کجار ته و او و خوشبه ختی هه مان ئەم جیهانه یه که هه میشه شاد و کامه ران روو ده که مه ستایش و دروود بۆ ئیوه»⁶². ئەوه ی له سرووده دلگیر و خوش ناوازه کانیدا له مه زدا ی ده ویت، رتیمایی کردنی خۆی و په پیره وایانه تی. نه خوشگوزهرانی ژبانی به هه شتی وسته وه و نه دوورخستنه وه له ناگری دۆزهخ، نه به لئینی نوێ، ناژهل کوزی، ناههنگ و به زمی پروبوچی ده دات به مهزدا و نه سه ر و سامانی له مهزدا ده ویت، به لکو گشت خواست و ناوانی ئەو هه ر رتگه یی راست، چاکه و ههستی پاک و رۆشنتری بۆ دا بینکات. سه رده میتک تیشکی رووناکی ئەو لوتکه ی فله سه فه ماددی و تیره واینه گشت لایه کی سه یر گرتیوه وه. به راستی له ناوه ندی ئەو

60 - په سنا ۱۳۳، به ندی ۱۴
61 - په سنا ۳۴، ۵
62 - به ندی شهش

گیتاوی پروبوچی، باوه ری له سروشت به ره وژوورتر، ماگ و جادو، باوه ر به به هه شت و دۆزهخ و هه روه ها رتورهوشی تری موغ و بتیه رستی که به ناههنگی ناژهل کوزی و به رتیل بۆ رهوانی خودایانی به ردیندا دهرکه و توه، ئەو بیروباوهره زایده ی میتشک و ئەندیشه یه کی ژیر و پایه به رزه، و هه ر له مرۆقیکی گورج و هوشیار و پیتسه وای مهزن و خاوهن دروود بۆ رهوشی چاکه و پیتسه وای رهوش به رزی و بتیفیز و پیتشکه و تن و به ره خواز ده وه شیتنه وه که به کار و کۆششی مرۆف و له رتگه ی راستی و پاکیه وه. هه مان ئەم جیهانه خوشگوزهران و کامه ران بکات بۆ کۆمه لتی کارگیتانی:

به لئێ نه ی مهزدا - ئەو پاداشته به ترخی ده سه لاته بۆ رهوشته جاکان، له جیهانی خاکیدا بیه خسه به وه ی له کار و کۆششدا یه، چونکه نه ویه به لئینی ناینی چاکه ی تۆ، ئەو ناینه ی کرتکار به ره و ژیری وهوشیاری ده بات.⁶³

که گه یشته ئەوه ی خۆی بناسیتیته وه، ئه هومهن، یان رواله تی پاکرهوشی مهزدا ده پرسیت تۆ کتیت ئەه ی زهردهشت و که لیت بیرسن تۆ له چ بنه ماله و دارای چی ناو نیشان و پله و پایه ی، وه لامت چیه؟ « به لئێ من به ئیوه م گوت: سه ره نا منم زهردهشت و تا نه وه نده ی هتیم تبادایه توند دوژمنی درۆ په رست و پارته رری به هتیم بۆ دۆستانی رتگه ی راست...» کاتیک ماوه ی پیترا چی نارزه وه بیه خوازیت - زهردهشت گوتیوه تی: ده مه ویت له ناین و په یام بگه م، ئەه گه رچی له سه ره تای بلاو کرده وه ی نایندا زۆر گران گۆرانسازیم بۆ ره خسا، به لام خۆم گرتنه وه و ترسی ته نگ و چه له مه م لا نه ماوه، ئەوجا ئەوه ی به ویت نه ویه که چۆن وه ک دۆست و هاوکار دهستی یارمه تیم بۆ درتێ ده که یت و هتیم پیت ده به خشیخ تا گۆرانسازیه که م به ته وای نه نجامده م و گومراییانی ژبانی ماددی و پروبوچ په رستی و چه رده و سه مکاران له کۆمه لگای نوێ دوورخه مه وه.

به نده سه ره که یه کانی په سناکانی چلوشه ش، سیمای غه هگینی په یام به ر نیشان ده دات. تارا ده یه ک له به شه کانی پیتشودا باسی نه مباره مان کرد و ئیستایش دینه سه ر باسی هه ندیک خالیتر. کاتیک زهردهشت ئەو سروودانه ی هۆنیوه ته وه، زویر و بیزاریوه له چه ور و سه مه ی که شیش و دهره به گ و ناوداران: «روویکه مه کام خاک، په نا بۆ کوی به رم...»⁶⁴ کاتی ئەم گله ییانه ی ده سکورت و کرتکار و په پیره و کار و ناژهلته که م سوون و له رووی مادی بیه وه به رانه به ر به سه مکاران

63 - په سنا ۳۴، به ندی ۱۴
64 - بۆ روونگراوه ی توتیر بره وانه «گهره ی نهفته»، نوسینی: مراد آوزنگ ۸۵ - ۱۲۰

دهستگويوت بوه و پيششپوتى له بوه. هابعمى سمرنج نه دويده كه هفتديگ پوخنجان له بيهشه گرتوه كه گوايه نه دويده پوه ياميه ر بهو چوره گلبهيكات، يا بيش دهشت هه لوتسته كه بهه له شېكرابسته وه. وه كتر، زهردهشت پياوتېكبره صاددى، وهك كهسانتر مرؤف بوه و له هيج چيگه يهكي سرورده كانيدا خوږى به مرؤفنى ناسايى، له سروشت بهر زتر، پالوان و نهفسانه يى نه نواندوه. گشت مه زنى نه وه له هه مان ساده يى، سروشتى بوون و باري ناساييدا توانه ته وه. بهلام پاشان گله يى و بيزارى به سهرده چن، پاش شه وه زهنگى تاريك وليل سپيده ي بهر به بيان دهرده كه وىت: «كهى نهى مه زدا سپيده ي بهر به بيان دهرته كه وىت و مرؤف روو له سه رچاوه ي راستى ده كه ن». وهك دهر كهوت دروچه رستان زوربان داو بو ناوه ته وه. كه شيشان ويستويان له پله و پايه ي داگرن. دهر به گ و نار هوا و سه رانى چه ته ويستويان له ناويدن. نه و جا له خوداى خوږى دهر سپت كه ناي له ره گه زى چا كه به ولاره، كنى هه به بتوانيت گيانى نه وى له دروچه رستان بيارتيزيت؟ :

نه گه كه سېك ويستى ناخوږى بخاته ناو خېلى من تا خودانه خواسته بيته هڅى زبان بو من، كارتيك بكه گشت دزايه تى نه و پرچېدا ته وه بو خوږى، به جوړيک ژيانى خوږى نهك ناخوږى لى دورخه يته وه نهى مه زدا.

سه رته نجام، له دوا هه ناسه ي ژيانى پاش نه و خولى پر هه وراز و نشيويه ي نزېك بوه وه. له ياسى به شيكى ترى ناموزگارى گاتاكان و بناغه ي رهوشى زهردهشتيدا كه ته واو كه رى نه مپاسه به پتر له سه رى دهر وېن. نه و تا دوا هه ناسه ي ژيان كوښيويه تى پديام و نايه كه ي بلاوكا ته وه و بناغه ي كوښه لگاي نوږ له سه ر ناستى هه ره وه زى بچه سپيتيت و له ناهورامه زداى ويسته وه سه ركه و توويكات:

خاوه ن ناموز، ستا بشكاران دهنگ بهر زده كه نه وه. نهى مه زدا، تا نه و ناسته ي زمانم بو پرتمايى ريگه ي راست ده پريت پرتمايى زهردهشتى دوستى راستى بكه. نهى ناخريده ي وزه ي ژيرى، به ياريده ي ره گه زى پا كه رهوشى نايتم تيگه يته⁶⁵.

سه رته نجام كه له نزېكه وه مهرگ ده بينيت، ده كه وىته و تيرد ده خوږيندن، به سروروى نه و تو قوول و پرپيت و پايه بلند سيماي دوا هه ناسه ي ژيانى تيدا دياره و نه وه له راستيدا سپاسه بو خودا وه ند كه له وماوه درتريه ي ژيانيدا توانى نايى راستى بلاوكا ته وه، كوښيى ها توه ته پى و خوږى و ناخوږى ژيانى بينيوه، ئيتر نار ه زوى پشودانى هه ميشه يى هه يه:

نهرى دهشت پوهانم باش مهرگ بتوانيت په نا بو كسى به ريت - پريا وه پم به وه ي له راستى و سه رچاوه ي پاكي و تو به ولاره نهى مه زدا، كه له هه مان جيهاندا ناوا ته كائت به دي به يتا وه و بو يته ياريدهر به خوږم و ناوه له كائت [ستان دده] كه سى تر نايتم⁶⁶.

شورشي كومه لايه تى

روانين و قولبوونه وه له گاتاكان، تواناي نه وه مان ده داتى رهوشى كه زهردهشت په يامده رى بوه، زيندو كه ينه وه و دووباره بيناسيئين. نه وه ي تا ئيستا به نه نجام كه يشتبېت به راده ي زور يارمه تى خواستى داوين بو روونكر د نه وه ي پيتناسه ي نايد يو لوجى زهردهشت. دياره هه چكات مه به ستان له قرتاندى نه و سنور و كوږته هه بيت كه تا ئيستا خو مان پيتقايل كرده تا خو دور بگرن له چوارچيويه ي گاتاكان، گشت رامان و رهوش به شيويه كي تر ده ته نه نجام. له م به شه دا ده كوښين رهوشى ناساوارمان بيارتيزين، و پاشان به ناشنا بوون و تيگه يشتن له نايى مه زدا يزمى زهردهشت، روښنايى نايستا بو مانى دينيته وه پيش چاو. له پيش گشتدا ده بيت نه وه روونكه ينه وه كه ناشكرا بوه نيوه ي راستى گاتاكان، يا سرورده كاني نه مرؤف له بهر ده ستدا هه ن هونرا وه ي خودى زهردهشتن، و سرورده كاني تر هونرا وه ي شاگرده سه ره تا ييه كاني خودى زهردهشتن كه ها ونا ههنگى ناموزگاريدكان، دتيرينى زمان، شيويه دارشتن، ناوه روك و مه به ستيان نه و باره ده سه لميتيت. بهلام نه وه ي كه به شه كاني ترى ناويستا پي كه ها توه له بوچونى پيش زهردهشت، به تا ييه تى نه وانه ي له يه شته كاندا دهرده كه ون، باري جوړاوجوړى ترى پاش زهردهشتى تاروزگارى ساسانيان، و بابته تى نايين و فله سه فه و داستان و بوچونى نه ته وه ي تريشى به پيتى پيدا ويستى روژ، ورده ورده خنرا وه ته ناو.

شورشى كشتوكالى:

له م به شه دا پتويسته تا دوا په ندى پيشين، له بهر روښنايى زانيارى گاتاكان به شى گورانسازييه كاني زهردهشت ده خه ينه به ريا س. دهر كه وىتى په يامى زهردهشت له نيو كوښه لتيكى ليكدا به چراو و پيتساماندا بوه. دكترينى زهردهشت به ريتيويه له

دوو پروو: روی ماددی، و شیوهی مه‌عنه‌وی - واته دووشتی پروو له ههره‌س و له‌یه‌ک داپچراو. تابوری داراییان به‌واتای ته‌واو نه‌بوه. ژبانی کۆمه‌لی نازه‌لدار و بیابانشین ههر گهرمیان و کویتستان بوه. کات بوه بیشتیو سه‌ریان ناوه‌ته‌وه بۆیه ههرچهن خاوه‌ن ره‌وشت و نه‌ریتی پیاوه‌تی بوونایه، زه‌بوونی ناچاری ده‌کردن هیرش به‌رنه سه‌ر خیتل و که‌سانی دراوستی تا پاروی ژبانیان بۆخۆ لێدا بچرن. به‌رینی زه‌وی نوێ باوه‌شی بۆ کشتکار کردوه‌ته‌وه. زه‌رده‌شت به‌و نه‌خشه و پلانی نوێی تاوی به‌ناپوری داوه، و پاشه‌که‌وت بۆ رۆژانی نه‌بوونی، نازه‌لدار، ژبانی نازاد و کاری بۆگشت دابینه‌کرده. نه‌وکاره‌ی بۆته‌وه‌بوه خیزان، تیره، تایه‌فه، ده‌ستی ههره‌وه‌زی بۆ یه‌ک درێژکه‌ن و ژبانی گهرمیان و کویتستان و بیابانگه‌ری بگۆرنه‌وه به‌ دامه‌زران له‌ گوند و که‌وته‌ کاری کیتلان. بێگومان نه‌وه نه‌خشه‌به‌ک بوه ناسان و زوو له‌بار بۆ ده‌سدانه کار و به‌ره‌م. به‌لام نه‌و تاخمه‌ی له‌سه‌ر باوه‌ری کۆنیان مانه‌وه، و نه‌وانه‌ی قایل‌بوون به‌ نه‌خشه‌ی نابوری و ره‌وشی نوێی ژبان، رابه‌ری و پیشه‌وایی زه‌رده‌شتیان په‌سه‌ند کرده. لیره‌وه ناکۆکی نیوان دووگرو گرده‌ستینیت. دیاره کۆمه‌لگه‌ی دینشین یاسای پیتیستی خۆیان بوه. نه‌گه‌رچی شیوه‌رشتی یاسا و خاوه‌نداریتی و باری دابه‌شکردنی زه‌وی و ده‌سمایه‌ی به‌ره‌م و کاری تری له‌و بابته به‌نیتمه نه‌گه‌یشتوه، گومان له‌وه‌دا نه‌یه که به‌ژیری خۆی زه‌رده‌شت و توانای پێک‌ه‌ساق بوه‌ته مایه‌ی نه‌وه‌ی به‌وردی یاسای بۆ نه‌و باره‌ بدۆزته‌وه.

قه‌ده‌غه‌کردنی نازه‌لکۆژی و مه‌ستی

دژبوون به‌ ره‌وشی گا کوشتن به‌وجۆره ناهنگی نازه‌لکۆژی به‌ی له‌کۆندا بیوانه، به‌راستی له‌به‌ر راگرتنی باری نابوری بوه. له‌و کۆمه‌له‌دا که‌تازه‌ بناغه‌ی کوتاوه، له‌ ژبانی جوتیاردا گا زۆر گرنگ بوه. له‌لایه‌که‌وه سه‌رچاوه‌ی خۆراک بوه بۆ مرۆف و وه‌کتر کوودی زۆر به‌پسته بۆ پوه‌ک و کیتلگه، و له‌گشت نه‌مانه گرنگتر نه‌وه‌یه که نه‌و نازه‌لیکی به‌کاره بۆ زه‌وی کیتلان. زه‌رده‌شت و په‌یره‌ویانی زۆرتوندی دژبوون به‌وجۆره ریت و ره‌وشی نازه‌لکۆژی. په‌یره‌وکارانی درۆ و نه‌یارانی ره‌وشی نوێ و دوژمنی کۆمه‌لی کشتکار ته‌نها نه‌وانه‌ن که چه‌ک به‌ده‌ست و شه‌رکه‌رن: «نه‌مه که‌سته‌که [مه‌به‌ست و ته‌بیژ و سه‌رداری دێوانه] وته‌ی پیروژ ننگ ده‌کات، و ناوی نازه‌ل [ی زه‌مینی] و نه‌خته‌ر به‌خرایه‌ ده‌یات ... و له‌وه‌رگاگان تیک ده‌ات»⁶⁷.

⁶⁷ - په‌ستا ۳۴، ۱۰

نه‌وانه‌ن مرۆفی درۆزن و بێ ناین جا سه‌نگ و سه‌وای دۆست و دوژمن لیره‌وه به‌پیتی نامانجه‌کانی زه‌رده‌شت هه‌لسه‌نگینه‌راون: «نه‌فرینی تو ته‌ی مه‌زدا له‌وکه‌سه‌نه بیت که به‌ناره‌زووی خۆ مرۆف له‌پتی کرداری چاک لاده‌ده‌ن، له‌وکه‌سه‌نه که کاتی ناهنگی نازه‌لکۆژی به‌پۆره‌ی گا شاده‌بن»⁶⁸. زه‌رده‌شت سه‌ره‌زنه‌شتی نه‌وانه‌ی ده‌کات که له‌سه‌ر ره‌وشی ناینی کۆن ماونه‌ته‌وه و ده‌یویست له‌ گۆتراه‌لی سه‌رکرده و که‌شیشه‌کانیان دووخاته‌وه، چونکه نه‌وانه دوژمنی راستی و چاکه‌کارین و ده‌یان‌ه‌ویت به‌ وته‌ی پرویوج و داب و نه‌ریتی ناپه‌سه‌ندی وه‌ک خوارنه‌وه‌ی مه‌ی و ناهه‌نگی نازه‌لکۆژی گا، سه‌رنجی نه‌وجۆره راکتیشن به‌لای خودایانی نه‌بوودا⁶⁹. دیاره نه‌م پارچه‌یه‌ی خواره‌وه مه‌به‌ستی سه‌ره‌کی راپه‌رینه‌که‌ی زه‌رده‌شت و نامانجی گۆرانسازیه‌که‌ی روونده‌کاته‌وه:

ده‌سه‌وی نه‌وت لێ بیرسم، نایا دێوان له‌شالیارانی چاکه‌بوون؟ - نه‌وانه به‌ چاوی خۆ ده‌پوانن که چۆن کاروان و ئوسپج بۆ مه‌به‌ستی رابواردن ناره‌وایی به‌رانبه‌ر به‌ گا [گیتی - زه‌وی] ده‌که‌ن و بێداده‌ی له‌گه‌ل ده‌نوین و کاوییه‌کان له‌بری په‌رورده‌کردن و به‌ رێنمایی ناشا بۆ کشتکاری په‌ره‌پێدانیان هه‌میشه بۆره‌یان لێ هه‌لده‌ستین.

له‌ «به‌هرام یه‌شت» یشدا باسی نه‌وجۆره نازه‌لکۆژیانه‌ی هه‌یه که دێویه‌رستان نه‌نجامیان ده‌دا⁷⁰. جگه له‌ بیری سه‌ره‌کی دژبوون به‌ نازه‌لکۆژی، وه‌ک مرۆفیتیکی میسه‌ره‌بان هه‌ستی به‌زه‌یی و دلسوتانی بزواندوووته‌ی بۆ به‌ره‌هه‌ستی نه‌و جۆره رتوره‌وشه به‌ره‌لا و سامناکه، چونکه خودی ناهنگه‌که به‌وجۆره‌بوه که، نازه‌له‌که‌یان راوده‌نا تا ماندووبوون، نه‌وجا ههر به‌زیندویی به‌تیخ و نه‌شته‌ر تییسه‌ره‌بوون و ته‌نانه‌ت ئیتسکیشیان تیکشکانوون و چاویان هه‌لکۆلیون⁷¹، و زۆر کرده‌وه‌ی ناچۆر و ناره‌وا و نامرۆفانه‌ی تر که دێویستان به‌ هاندان و ناره‌زوی که‌شیشه‌کانیان گێتراه‌یانه. به‌لام له‌ کۆده‌تاکه‌ی زه‌رده‌شتدا نه‌وانه به‌و تاخه هه‌لوسته ژمیردراون که نه‌فره‌تیا لیکرا، و له‌بری، په‌روه‌رده‌کردنی نه‌و گیانه‌له‌به‌ره دۆست و به‌ سووده‌ی مرۆف کرا به‌ره‌وشی باو⁷²: «دروود بۆ چوارپیتیان، وتاری خۆش له‌پیتناو چوارپیتیان،

⁶⁸ - به‌ندی دواینه

⁶⁹ - به‌ندی چوارده

⁷⁰ - به‌هرام یه‌شت، به‌ندی ۵۴

⁷¹ - به‌ندی ۵۶

⁷² - په‌ستا ۱۰، ۲۰

لهوهرگا بۆ چوارین، کیتلگه و وهرز بۆ چوارین که خۆراکمان بۆ دابین دهکن. « له یشتهکانیشدا رهوشی ناشکرا و بهکارتری نهوباره ههیه ⁷³ و بهگشتی له گاتاگان وهرگیراون: « کیتلگه و وهرز گونجاندن بۆ ئاژهل و پهروهدهکردنیان تا نهوانیشن خۆراک بۆ تیمه دابینکن ⁷⁴ » لهجیهکی تریش دووباره کرداری نامرۆقانهی نهیار و دۆپههرستانی دژ به یاسای کشتوکال ههن ⁷⁵ و لهسههر رۆشنایی نهوانهی باسکران بۆمان ناشکرا برو که چون زهردهشت بهو راپههینه کۆمهلاههتی و نابوریه، باری رهوشتی لهوپهری نشیتوی و ناپهسهندیهوه ههلهگهراوهتهوه بۆ دیوی پایهبلندی و گۆرانسازیهکای راستهوخۆ بوون بهرهوش بۆ بهشه ناینزاکانی تر. دۆپهستان لهکاتی ناههنگی ئاژهلکوژی و ری و رهوشی ناینزایدا یهکجۆر مهیی سههرخۆشکهریان خواردهتهوه پیتی بیتهوش دهبوون و گشتی دهکهوته « سههای یهککیش ⁷⁶ » بۆیه زهردهشت تهو مهیه سههرخۆشکهرهیسی قهدهغهکردهوه: « کهی نهی مهزدا پیاوچاکان پهی به پهیامم دهبن، کهی واز لهو مهیه سههرخۆشکههر و چهپهله دینن ... ؟ ⁷⁷ »

ریژ و بهگرنگ زانینی ئاژهل:

بارتکی سروشتیه که کودهتا کهی زهردهشت لهگهله باری کشتوکالدا چاکی ناوهر له ئاژهل داوهتهوه، بهتایبهتی مههر و بز و زیندهوههری مالتی، بۆیه لهزۆر شوونی ئاقیستادا هاندان و زۆر ریژگرتن لهئاژهل دهپهریت: « نهو شوینهی دهپیتته پهناي ئارام بۆ ئاژهل، مههری توانای لئ بیباکه ⁷⁸ ». چونکه گشت کاتیک رهنگی ناینی تهو ئاویتیه به ههلهوتیست و زۆر کاربگهروه، بۆیه تهو ههلهوتیستهی بهرانبهه به ئاژهل بۆیان بوه به رهوشی ناینی. مهزدیسنیان لهکاتی نوژدا پاراونهتهوه له ناهورا مهزدا: « نهم کیشوهه پرئاژهل و مرۆقهمان بۆ تاوهدانکه ⁷⁹ »، لیرههه بیرهینانهوهی نهوهیشمان پیتویسته که نهوباره هیچ فرهههیهکی تیدا نیه. له تاینی زهردهشتدا به

⁷³ - بههرامبشت، بهندی 61

⁷⁴ - پهستا 48، 5

⁷⁵ - پهستا 51، 14

⁷⁶ - تاریخ ادیان، بهرگی دوو، بهرهمی نوسهه-

⁷⁷ - پهستا 48، 14

⁷⁸ - مهر بهشت، بهندی 15

⁷⁹ - فهروهردین بهشت، بهندی 52

پیتچهوانهی ناینه هیندیهکان ریژگرتن له ئاژهل لهو رادهیهکدا بووه که دهبنه هۆی ژبانیکی خۆش و ئاسوده بۆ مرۆق. فهرمانی نهوهیسی داوه که جانوهه وئاژهلێ زیان بهژیان گهیتهر لهخۆ دوورخه نهوه یان لهناویهرن - نهوه لهکاتیکدا ههندیک گرقیی هیندی شیوه ریژی نا ئاساییان ههیه بۆ ئاژهل و زیندهوههرا و تارا دیهک کاتی هاتوچۆ زۆر بهئهسپایی پێ دهخهته سههر زهوی نهبا بهرینهکوت کرم یان زیندهوههری ژیرگلی لهژیریانیاندا بهریت، و ناو بهقورسی قوتدهدهن نهوهک زیندهوههری بهچوکی بهچاو نهپینراو لهگهله بچنهخوار. زهویان نهکیتلاهه نهک مارومیترووی ژیرگلی بیتگیان بکهن. جا قوولی ریشهی راپههینه کۆمهلاههتیه کهی زهردهشت لیرهوه دهکهوته که راپههینتیک بوو کتیشه و قهوارهی ماددی بهرفراوانی تهو گشت لایهنهکانی رهوشتی گرتبوهتهوه و تهو کهمه باری خۆداوهندیهیش که تیکهلی بوه تهنها بۆ ودهسهپتانی نهنجامی کار و باری رهوشتی بوه.

پیداویستی کارو کۆشش:

زانیمان که له سروودهکانیدا زهردهشت زۆرجار سهرو سامانی له ناهورامهزدا خواستوه لهجیهانی خاکیدا بهپیاوچاکانی بیهخشیت - بیتگومان تهو ئاواتهش بی کار و کۆشش نایهته بهر. بههیچ کلۆچیک له تاینی مهزدا پیدا تهنبهلی و ویتکاری بهرهو نهپینراوه و نهکراوه بهدهستوور. کۆمهلهگهی نویی جوتیاران تهنها به بههوی باوه و دینامیکهتی نهندامانی بۆ کار و کۆشش ناوهه دانیان خستوهتهوه و ژبانیان شکۆفه دارکرده - گشت نهندامیکی تهو کۆمهله گه یاندن بهپلهی ریژ، شکۆمهندی، سامان، توانا و ئارامی دهگههیتهوه بۆ پتر کارکردنیان. کارامهیی و کار و کۆششه بیتجانی بوهته هۆی شاردتانیهت لهسههرتاسههری ناویستا، هههله گاتاگان تا ئهههلهندا Vandidad دیاره. لهش وتهن بۆ نهنجامدانی کاری تهوتو پیتویستی به وزه و توانا بوه، و وزه و توانایش به رۆژو و خۆراک لهخۆ برین پهیدانابیت، بۆیه گرتنی رۆژو و خۆ برسیکردن له کۆمهلهگهیهکی کارای وهک تیران پهسهند نهبوه - ئیستاش لهم بهشهی خوارهوهدا دهروانین چون رهوانی پرتاو و سازگاری زهردهشت کۆمهلهی هیناوهته جۆش، و لهرووی پیداویستی کارو کۆششدا بوون بهچی:

نهی پهدهپهتیهری جیهانی تهنی، دهبن خۆشترین جیتی سههزههین کوییت؟ - پاشان ناهورا مهزدا دهلی: نهی سهپتمان زهردهشت، تهو شوینهیه کهمرۆقی خاوهن باوه(باوه) به تاینی زهردهشت، خانیی تیدا دهکات و ناگر و گا و مههر و بز و زن و مندال و خیزانی تیدا ددهههپهتیهوه - پاشان نهوخاوهیه که گا و مههری زۆر و نارهدی زۆر و سهکی زۆر و زن و

مندالی زور و ناگری زور و که رسته‌ی ژبانی تری تیدا زوره ... خوشترین سهرزه‌مین نهو شویته‌یه که دانیشتوانی زورین و دهغل و دان و لهوهرگا و درختی بهرداری زوره، و لهزهوی وشک ناو دهردیتن و بز بوژانه‌وهی زهوی وشک به‌کاریدیتن ... (نهرج دیسان) خوشترین سهرزه‌مین له‌کویه؟ - له‌لامدا ناهورامه‌زدا ده‌لیت، نهی سپینتمان زهرده‌شت، نهوشویته‌ی گشت جوژه ناره‌لیکی چاکتر تیدا په‌وره‌ده‌بیت و زورتر سکوزای تیدا بگریت ... نهو شویته‌یه که په‌ینی ناره‌لی پتر تیدا بلاوه ... نهی به‌دیپینه‌ری جیهانی گیانی چکه‌سیک زهوی چاکتر خوشه‌کات؟ - ناهورا مه‌زدا ده‌لیت، نهو که‌سه‌ی زورتر پرووی زهوی بکپلیت و چاکتر ژماره‌ی درخت په‌وتیت و به‌گیا زهوی سه‌وز بکات و کارتر هه‌لکه‌نیت و ناری لئ دهریتیت. مانه‌وه‌ی زهوی بین کشت و کپلنگه و به‌ره‌م، وهک ژنی جوانی بی‌مترد نه‌وه و مندالی نابیت⁸⁰.

نهم گفتوگویه هه‌روه‌ها دره‌یه‌ی هه‌یه. کۆکه‌ره‌وانی ناه‌یستای سهرده‌می ساسانیان، فره‌گردی سیه‌م و فه‌ندیدادی ئیستایان، که یه‌کیکه له‌کۆترین به‌شی ناه‌یستا، بئ وردبو‌نوه و تیکه‌یشتنی له‌و به‌شهی فه‌ندیداد دا جیکردوه‌ته‌وه که کرچترین به‌شی ناه‌یستای نه‌مویه، به‌هه‌رحال له‌م به‌شه و له‌نیوان نه‌و گفتوگویه‌دا له‌گشتی پتر خۆمان له‌سهره‌تای رۆژگارانی زهرده‌شت و نامۆژگاریه‌کانی به‌نزیکتر ده‌زانین، زهوی به‌جوتیار ده‌لیت نه‌ی نه‌و مرۆقه‌ی منت به‌ کار و کۆشش هیننایه به‌ره‌م، ئیستا من به‌ری زور و سامانت پئ دبه‌خشم، به‌لام زهوی به‌تووپه‌یه‌وه به‌ مرۆقی تهنه‌ل و بیتکار ده‌لیت، تو که‌بیتکاریت بو‌خۆت هه‌لبژاردوه و هیچت به‌سه‌ر کشتکاریه‌وه نیه، له‌هه‌ناسه‌ی سارد به‌ولاره چیترت به‌ش نابیت و هه‌رده‌بیت به‌ دهروشی و سوال ده‌ژیت و موچه‌ی خۆت له‌سه‌ر خوانی که‌سانی تر کۆده‌که‌بته‌وه - له‌ناهورامه‌زدا دهرسیتت نایا چیشتیک نایینی مه‌زدایی به‌هیتزده‌کات، وه‌لامی پیده‌گاته‌وه که زورتر زهوی کپلان و به‌ره‌می پتر به‌ده‌سته‌یتان، نه‌وکاته‌ی نایینی راستی مه‌زدایی په‌سه‌ندکرا و له‌دلدا چه‌سپا کشتوکال پتر زهوی داپۆشپوه، به‌ره‌م زۆریه، مرۆقی برسی تیر و ناسووده‌ بوه، و نه‌وه‌ی گه‌می بچیتنایه، له‌چاکه به‌ولاره چتری نه‌دووریه‌ته‌وه. نه‌وی زهوی زور بکپلیت نه‌وا به‌ره‌می زوری دیته‌ده‌س، و که پیت و به‌ره‌م یه‌ک بگرن ترس و هه‌راسانی درۆپه‌رست و دپوسنان داده‌گریت، چونکه به‌بئ ترس و هه‌راسانی مه‌زدیسنان بی هیتز و توانا نابن. نه‌وتویه‌ گشت ره‌وشی ساده‌ی نایینی مه‌زدایی - کار و کۆشش له‌سایه‌ی راستی و ره‌وشی چاکه و

⁸⁰ - فه‌ندیداد، فره‌گردی ۳

کۆشش بز په‌ره‌سه‌ندنی ژبانی ناسووده و وه‌ده‌سته‌یتانی سه‌ر سامان و هیتزی ته‌واو بز پاراستنی سه‌ره‌خۆیی بوه. نه‌وتۆ زهرده‌شت ده‌ناسین.

ته‌نی به‌هیتز به‌وپه‌ری تواناوه له‌ کار و کۆشش‌داپوه و گوری داوه به‌ برۆگرامه نابووریه‌که‌ی زهرده‌شت - رۆژو له‌نایینی زهرده‌شتیدا قه‌ده‌غه و نابه‌جئ بوه: «نه‌نجامی نه‌خواردن هه‌ر لاوازیه و نه‌ نایینی پئ به‌هیتزده‌بیت و نه‌ ته‌وانای نه‌وتوی ده‌دات بز کپلانی زهوی، و نه‌ ده‌بیته‌ هۆی په‌یداپوونی به‌چکه‌ی له‌شساع. ژینی له‌شساع پتوسستی به‌خواردنه، چونکه نه‌خواردن ده‌بیته‌ هۆی ره‌نج ولاوازی و مه‌رگ» نایینی مه‌زدیسنا به‌توندی دژبه‌وه به‌گشت جوژه ره‌وشیکی په‌ناگیری و ره‌به‌نی، جیوازی نیوان دووکه‌س، خاوه‌ن ژن و ماله‌که‌یان پایه‌دارتریه له‌ بین ژن، و پله و پایه‌ی خاوه‌ن سامان و دارایی زور به‌رزتریه له‌ سو‌فیه رۆژوگریه بیتکاره - چونکه مرۆقی به‌هیتز و خاوه‌ن ژبانی ماددی چاک نه‌ویه که له‌نه‌نجامی کار و کۆشش سامانی کۆده‌کاته‌وه چاکتر ده‌توانیت خۆی و خزم و خیتش له‌ده‌ست دو‌ژمن به‌اریزیت و خۆی و خاوخیزانی به‌رگه‌ی سه‌رماوسۆله و وشکسالی و پروودنوی تر بگرن.

ناه‌زوو:

نازادی مرۆف لای زهرده‌شت ره‌وابوه. وه‌نه‌بیت نه‌وه باسته‌کبیت ته‌نها ره‌وشی فه‌لسه‌فی گرتبیته‌وه، به‌لکو نه‌و نرخ و پله و پایه‌ی مرۆقیشی به‌رزکدوه‌ته‌وه، و ریشه‌ی سستی و تهنه‌لی له‌ره‌گه‌وه هه‌لکیشاوه - خودا نه‌ که‌سی به‌چاک ئافرانده و نه‌ که‌سپش به‌خراپ، نه‌ له‌سه‌ر ته‌ختی نه‌زله چاره‌نوسی که‌س نووسراوه، و نه‌ پینوس ژماره‌ی به‌دی پیتش له‌دایک بوون بو‌که‌س تو‌مارکردوه، و ته‌ چاکه و به‌خته‌وه‌ری - به‌لکو وه‌ک له‌جیهاندا ریتی چاکه هه‌یه ریکه‌ی خراپیش هه‌یه: « ده‌بیت مرۆف به‌ نه‌ندیشه‌ی روون بپیر له‌وه‌بکاته‌وه و له‌نیوان نه‌و دوو ره‌وشه‌ خۆی ریکه‌یه‌ک بگریت ... له‌ نیوان نه‌و دووه نه‌گه‌ر یه‌کیک ناره‌زووی له‌ سه‌رکه‌وتبیت نه‌وا ریتی چاکه هه‌لده‌بژتیرت نه‌خراپه‌که⁸¹. » به‌شیتویه‌کی رووتتر و جوانتر، نه‌وی لایه‌نی ناره‌زووی مرۆف روونبکاته‌وه نهم به‌شه‌یه:

که‌تو نه‌ی مه‌زدا، رۆژی سه‌ره‌تا به‌میشکی خۆت مرۆف و ناین و وزه‌ی هه‌ست به‌دیپتئا، نه‌وکاته‌ی ژبانته‌ خسته‌ ناو‌قالبی ماددییه‌وه، کاتیک تو هه‌لویتست و ناره‌زوت په‌یداکرد، نه‌وت ویست که هه‌چکه‌س به‌خواستی خۆی ناره‌زوی ناخی خۆ دهرپرت -

⁸¹ - یه‌سنا ۳۰، ۲ و ۳ و یه‌سنا ۳۱، ۱۱

خواستی بهر هوهری و چاکه بۆ په پیره و کارانی راستی:

وهک روانیمان، زه دهشت گوتوویه تی من دۆستی جوتیار، دینشین و په پیره ویانی راستیم، و دوزمن به جهرده و درۆ په رستانی که دژن به ناوه دانی و کشتکاری. سهرتای رۆژگارانی نایینی زه دهشتی که هه مان رۆژانی ژبانی خۆی و ماوه په کیش پاش ئه و بوه، بهر بهر کانی و جهنگی نیوان دوو دهسته هه ر بوه. ههروه ها له هه مان ئه و کاته ی زه دهشت دژ بوه به درۆ په رست و پیتشه و ایانی نایینی پتی نادروست و نه فره تی لیکردوون، ستایشی په پیره ویانی نایینی راستی و دینشین و لایه نگرانی راپه پینه که ی خۆی کردوه و ناواته خوازی کامه رانی و به خسته وهری ئه وان بوه: « ئه و که سانه ی ده ته ویت له بهر دروستی کردار و پاکى هۆشی خه لات بکه ییت، به به دی - هینانی ئاره زوو کامه رانیان ده فره موویت⁸². » ده توانین سیمای په یام بهر له توتی ئه و نامۆژ و وتاره نه دا بپینه وه که تینی گه رمی گه یانده ته دلێ په پیره ویان: « ئه وى، دواى دۆستی راستی بکه ویت له نه گبه تی هه میشه یی پاشه رۆژ و لیلتی و زوخاو دوور ده که ویته وه⁸³. » ئه وانه ی به ئاره زووی په پیره و کارانی راستی دلنساد ده بن، له هه رچای و دهسته یه کهن ده توانن به په روه ده کردنی ئاره ل و خۆشویستنیان بگه نه ئه نجامی کاری خۆی: « ئه ی ئاهورا و ئه ی ئاشا گووی بۆ ئه وانه شلکه ن که ده لپن گوتی په لێ ئیوه ی و په نا ده بن بۆ رهوشی چاکه، به وانه ی که تو خۆت نامۆژگاریت کردوون ئه ی مه زدا⁸⁴. » به گشت شیوه و له گشت سروود و گشت وتار و نویتیکدا زه دهشت، ناواتی سه رکه وتن و به خسته وهری و به وهی باوه ری خواسته وه بۆ یارانی خۆی که په پیره و کاری راستی و چالاکن له ناو کۆمه لگای نویتدا.

ئاسایش:

ئه و ناشتیخواز و خۆ له جهنگ دوورگر بوه، چونکه ناوات له لای مرۆڤیتیکى په وانی، په وتی ماددی و یا هه ردوو ئه وانه ن که هه ن، بۆیه ئه و ته نها به ناشتی ده گه یشته ناوات: « ئه ی ئاهورا، هیتز وتوانا بده به په وانی تافه رین - له راستی و هیتزیک له رهوشی پاکه بپنه دی تا ناشتی و ناسوده یی له جیهاندا بهر پاکات...⁸⁵ »

82 - یه سنا ۲۸، ۱۰

83 - یه سنا ۳۱، ۲۰

84 - یه سنا ۵۱، ۳

85 - یه سنا ۲۹، ۱۰

ئه وه سۆزی زه دهشته له توتی رۆژانی دیرین و نادیاره وه ده گاته گویمان، که گروى په پیره ویان و خاوه ن باوه له به لپن نامه یه کدا رسته یه کیان به م شیوه یه بۆ گونجاندوه: « من ستایشی نایینی مه زوتسنان ده که م چونکه جهنگ و خۆشپه یزیمان لێ دوورده خاته وه⁸⁶. » نای ئافیتستا چه ندی له وجۆره رستانه تپدایه که کۆمه لگه ی نوێ و تازه دامه زراو ئاره زوی ده کرد: « ئیمه نویت بۆ ناشتی و ناسوده یی ده که یین چونکه له جهنگمان به دوورده گرت⁸⁷. » ناشتیخوازی هه ر له سه ره تاوه زۆر پیتوست و پر ایشه بوه، ته نانه ت تا دوا رۆژانی ساسانیش، وقه وه ری خۆیان هه ر به وجۆره پاراستوه و له بهر هه مان هۆش بوه که له ئافیتستا و ههروه ها په رتووکه په هله وه یه کان و داستانه کانی دوایدا هه مان مه به ست دوویات کراوه ته وه، به لام ئه و ناشتیخوازه به هیه چ کلۆجیک رووی لاوازی نه توانده. ستایشی گشت په وایه کی کراوه و سه رزه نشتکاری ده سه لاتى ناره وابه وون، بۆیه له وجۆره پرگه یه له گاتاگاندا زۆر ده بپه رین: « پیتوسته بهر په رچی جه ور و سته م بده ینه وه، خۆ له سته مکاری بیارپه زین⁸⁸ » ئه ویه گاتاگان، و ئه وانه ن سرووده کانی زه دهشت، هه رکات پمانه ویت له و کۆمه له که م و دیرینه بکۆلینه وه، نایینی پر و پته ومان به هه مان شیوه ی رۆژانی سه ره تا خۆی نیشان ده دات، بۆیه بوونه ته مایه ی سه رنجی گشت رۆژه لاتناس، مپژوونوس و ئه وانه ی له مپژووی ناین ده کۆلنه وه -

رهوشی پاداش له م جیهانه و جیهانی تر

به ردی بناغه ی گشت ناینتیک به نده به هه ندیک بپه ر و بۆچۆنی په وان و ژینی هه میشه یی و په رسی په سلان - ئه و جا که ئه و جۆره بۆچونه نایینه تیکه ل به هه ندیک باری تر ده بیت، شیوه پاشه روشتی ده گه رنه خۆ - شیوه ی سه ره کی نایینی زه دهشت پالاوته یه له زۆر باری میتافیزیکى و هه چکات بۆ روونکردنه وه ئه و به شه له شیوه ی گاتایی ئه و ناینه پروانین، رووبه رووی جۆره بۆچوونیکى نایینی ده پینه وه که

86 - یه سنا ۱۲، ۹

87 - سروشت په شته کان، دوخت، به ندی ۱۵

88 - یه سنا ۴۸، ۷

زور کارایه له دابینکردنی « ژبانی چاک و لهشساغ » بهلام تهو ناینه‌ی زهردهشت نه‌خسه‌ی کیشاوه زور خو ده‌به‌ستیته‌وه بهو رهوش و باره ستیلایه‌نیسه‌ی رهوشی زهردهشتی ناسراوه له‌جیهاندا، واته: بیرکردنه‌وی چاک، گفتاری چاک و کرداری چاک. خویره‌وشی نه‌هریمه‌نیش ده‌قاوده‌ق پیچیه‌وانه‌ی تهو سئ ره‌گه‌زه‌ن، واته: بیرکردنه‌وی بهد، وتاری بهد و کرداری بهد. وهک له‌پیشدا گوترا زورچار زهردهشت هانده‌ریوه بۆ هه‌لبژاردنی ڕینگه‌ی راست که‌مایه‌ی سه‌رکه‌وته. مرۆف نازاده له‌ده‌نیشنانکردنی یه‌کیک له‌وه، بهلام گشتکات ڕینگه‌ی چاکه‌گرتن پاداشی ماددی ته‌م جیهانه و مه‌عنه‌وی زمینه‌ی جیهانی تری له‌دوابوه. پاداشی ژبانی ماددی هه‌مان ته‌وانه ده‌گرته‌وه که‌پیشتر له‌به‌شی کار و کوژشدا باسکرا. هه‌ر پاداشی کار و کوژشه‌ی په‌یره‌وکارانی له‌زیاندا کرده به‌خاوه‌ن سه‌روسامان. ناساییه که‌ته‌مه‌لی و بیکاری و نه‌کوژش به‌رواله‌تی خراب بژمه‌ین بۆ مرۆف و نه‌هریمه‌ن بکه‌نه‌هۆی به‌ریابوونی. مرۆفی ته‌مه‌ل و کارنه‌کر ده‌بیته‌ هاوکاری سپای نه‌هریمه‌نی و پین له‌چاکه‌ برین: « لاوازی له‌خۆت دورخه‌روه، نه‌گینا ته‌و له‌چاکه‌ت دوور ده‌خاته‌وه⁸⁹ ». له‌زور شوینی نا‌قیستا و به‌ره‌می په‌هله‌بوکاندا نه‌وجۆره بۆچونه ڕیک و ره‌وان دوویات کراوه‌نه‌ته‌وه. بهلام په‌یره‌وکارانی راستی و دادپه‌روه‌ران سه‌ره‌رای خوژی و کامه‌رانی ژین چاوه‌روانی ژبانی به‌هه‌شتیش هه‌ن. له‌گاتاگاندا باسی ره‌وان و هه‌میشه‌بوون و جودابوونه‌وه‌ی له‌ته‌ن نابینریت. ئیسه‌ تانیستا نازانین که‌تایا له‌رۆژانی سه‌رتای ناینی زهردهشتیدا باوه‌ر به‌وه‌میشه‌یی ره‌وان و جودابوونه‌وه‌ی له‌ته‌ن هه‌بووه یان نا. بهلام له‌گاتاگاندا باسی سئ چینی کۆمه‌ل ده‌کات له‌رووی سه‌نگی باوه‌ری ناینی و هه‌روه‌ها ته‌و سئ پله یان سئ شوینه‌ی که‌ ده‌یگه‌نئ، وهک: به‌هه‌شت، دۆزه‌خ و به‌رزه‌خ. له‌هه‌ندیک شویندا ده‌توانین له‌شپوه سه‌ره‌تاییه‌که‌ی ناین بیری خو‌مان قایلکه‌ین به‌پایه‌کانی ژبانی ناینده: « ته‌وه‌ی مه‌زدا له‌وره‌وه له‌هه‌ست و زمانه‌ی خوتم بگه‌ینه‌ که‌ بزانه‌ ژبانی داها‌توو چۆنه⁹⁰؟ » لیه‌ریه‌ باری ویزدان به‌نه‌بوو دانانریت، به‌گوتیه‌ی پراوپری وشه و پیتداویستی ڕیتوشوین، ده‌توانین هه‌ندیک جار له‌سه‌ر روژنایی گاتاگان، به‌هه‌شت و دۆزه‌خ و باره‌کانی نارامی و نازار بگه‌ینه‌وه بۆ ویزدان. واته ویزدانی باشی لای که‌سیکی چاکه‌کار هه‌نده ئاسووده ده‌بیت له‌خۆوه هه‌ست به‌ناسایشی به‌هه‌شت بکات و به

⁸⁹ - مه‌ینۆخورد، پرسی یه‌ک، بابته‌ی دوو - به‌ندی ۲۹ - ۳۰

⁹⁰ - به‌ستا ۲۸، ۱۱

پیچیه‌وانه‌وه مرۆفی تاوانکار و به‌د که‌هه‌میشه له‌به‌ر نه‌رکی نازاری ویزدانی خو‌ی شله‌ژاو و نه‌سه‌روه. به‌هه‌شتیان به‌ « زه‌مینه‌ی دره‌خشان » ناوبریده‌وه و ته‌نها ته‌و که‌سانه‌ی ده‌گه‌نئ که‌ په‌یوه‌ستی ناینی چاکه‌ بوون⁹¹. ره‌وشی پاداش له‌وجیهانه‌ی تردا بۆ چاکه‌کاران ده‌بیته‌هۆی ژبانی خو‌ش، ئاسووده و بیگه‌ردی هه‌میشه‌یی: « پاداش به‌لینێ زه‌مینه‌ی دره‌خشانێ مه‌زدا و شه‌هۆمه‌ن و ناشایه و به‌وه‌که‌سانه‌ی ده‌به‌خشن که‌ ناوی چاکه‌کاریان بۆخو پچیره‌وه⁹² ». »

بهلام وهک باسکرا، له‌رووی هه‌له‌سه‌نگاندنی کردار و هه‌له‌تیه‌سته‌وه ته‌و کۆمه‌له‌ کراوه به‌ سئ چینی و ته‌و دابه‌شکردنه‌یش له‌به‌ر ته‌م دیاردانه‌ی خواره‌وه‌یه:

وهک ڕۆژی سه‌ره‌تای ناین فه‌رماندرا که، ده‌بیت دادپه‌روه‌ر به‌ ویزدانه‌وه په‌فتار له‌گه‌ل درۆبه‌رست و په‌یره‌ویانی راستی بکات. هه‌روه‌ک له‌گه‌ل ته‌وه‌که‌سانه‌ی کرداریان بریتیه‌وه له‌تیکه‌له‌ی چاکه‌ و خراپه‌ و دروست و نادروستی به‌گوتیه‌ی ته‌ویته⁹³.

وهک ده‌بینین، سئ ده‌سته‌ی کۆمه‌ل بریتی بوون له‌که‌سانێ چاکه‌کار و شایسته‌ و که‌سانێ به‌دکار و ناشایسته. گرو‌ی سیته‌م ته‌وانه‌ن که‌ کرده‌وه‌ی چاکه‌ و خراپه‌یان وه‌کیه‌که، ته‌مانه له‌ به‌رزه‌خ گیرده‌کرتن. به‌هه‌شت چه‌ندین ناوی هه‌یه، وهک: زه‌مینه‌ی دره‌خشان، کیشوه‌ری چاکان، ژبانی هه‌میشه‌یی، میترگوزاری ناشا و شه‌هۆمه‌نه، فه‌ردۆس، زه‌مینه‌ی ره‌وشپاکان - وه‌کتریش ناوی دۆزه‌خ پیچیه‌وانه‌ی ته‌وانن. زهردهشت ده‌پرسیت: « له‌ته‌وه‌پرسم ته‌ی ناهورا و به‌راستی له‌وه‌م تاگادار به‌هه‌ر وه‌که‌ تایا له‌سه‌رتای ژبانی تردا که‌سانی چاک کردار ده‌گه‌نه‌ پاداش⁹⁴؟ » بیگومان وه‌لامی ته‌و پرسیاره هه‌ر به‌لینیه: « ته‌وه‌که‌سه‌ی چاکترین پیتداویستی من که‌ زهرده‌شتم به‌گوتیه‌ی ناینی په‌رۆژ ته‌نجامدات، ژبانی ناینده‌ی زه‌مینه‌ی هه‌میشه‌یی ته‌و سه‌رفرازی ده‌بیت⁹⁵ » بهلام وه‌کتر پایه‌ی درۆ یا زه‌مینه‌ی دێوان بۆ ته‌وه‌که‌سانه‌یه که: « به‌زه‌مانی خو‌ ره‌وشی جه‌ور و سته‌م له‌ناو دۆستانیان بلاو ده‌که‌نه‌وه‌و و نه‌یارن به‌ په‌روه‌رده‌کردنی نا‌ژه‌لن، و چاکه‌ له‌ره‌وشیاندا نابینریت و یه‌کجار زور به‌دکاری ده‌که‌ن، بۆیه له‌به‌ر ته‌و باوه‌ره‌ درۆزنیه‌یان زه‌مینه‌ی دێوان

⁹¹ - به‌ستا ۳۰، ۱

⁹² - به‌ستا ۳۰، ۱۰

⁹³ - به‌ستا ۳۳، ۱

⁹⁴ - به‌ستا ۴۴، ۲

⁹⁵ - به‌ستا ۴۶، ۱۹

بهلام دهستهی سیهم نهو کهسانن که نهچاکه یان کردووه به پیشه و نهخرابه، نه لهنیو دهستهی چاکاندا جییان دهبیتهوه و نه لهنیو خرابهکان، بهلکو شوینی نهوانه بهرزخه - میسثانه Misvana وشهیهکی ناوتستاییه و بهرزخ دهگهینیت و به پهلهوی Hamestakan همیستهکان، واته شوینی ناوتتهی پیگوتراوه، و له ناینی مهسیحیدا پییدهلین Purgatoire پورگاتوریه: « نهوهی ساتیک چاک و گاهیکیش بهد بیره. نهوهی ویزدانی لهکردار و گفتاردا بخاته دواي ههوس و تارهزو، نهوا بهپیی یاسای نهزلی تو لهروژی پهسلاندا بیکهس دهبن⁹⁷ ». چیتسر سوود لهوچوره سهراوانهی گاتاگان وهرناگیرت که لهو بابهتانه دهچن بوونهته سهراچاره بق داستان پهلهویدهکانی وهک نامیلکهی «مینوخورد»، «بوندههش» و بهتاییهت «نهرداغیر نامه». نهو شیوه ساکار و بناغهمیانهی له گاتاگاندا ههن تنها بق کومهک و یارمهتی باری رهشت و سهرنج کیشانی مرۆف بوه و لههیچ رویهکوه روالتهنی ناجور و درندانه و ههوسبازی بیترخ و پروپوچی تیکهال نهبود. بهلام پاشان وردهورده سوود لهو سهراوانه وهرگیراوه و کراون بهسهراچاره بق ناین و ناینزایانی تر، و به ناوتتهباسیکی خومالی وهک بههشت و دوزخ که گشتمان دهیزانین شیوهیان گزراوه. له ناینی زهردهشتدا که ههمان نهوگوتراوانکاریه مهزنانهی تیتداکراوه، نهو رهوشه ساده و بیتنارایشه هاتووته بهر که له «نهرداغیرنامه» دا دیاره.

لهگاتاگاندا ناوی پردی چینهنت Chinvant Peretav یش هاتوه که دهتوانین نهو به (پردی سیراط) بزانبین که له چیرۆکه ئیسلامیهکاندا دهبنرین. له زمانهوانیدا چینهنت یان چینوت، دادگر دهگهینیت، و پردی چینهنت دهبیته ریگهی داد که پاشان لای ئیسلام ناوی «سراط» لیتراوه. لهچند شوینی گاتاگاندا ناوی نهو پرده دهکرهوتوه: «... که رهوان و ویزدانی نهوانه لهپردی چینهنت نزیک دهبیتهوه بههژی ترس و شلمزانهوه دهکونهخوار⁹⁸» بهگوتیهی داستانه پهلهویدهکان، پردی چینهنت ریگهیهکبوه بق پهینهوهی رهوان. کاتی پهینهوهی رهوانی پیاوچاکان پان و بهرین بوه و نهوان زور به ناسانی بهسهریدا پهرونهتهوه بق بههشت، و کاتی

⁹⁶ - پهسنا ۴، ۴۹
⁹⁷ - پهسنا ۴، ۴۸
⁹⁸ - پهسنا ۱۱، ۴۶

پهینهوهی تاوانباران بوته دهمه گوتزانی زور تیر و باریک و نهوانی لی کهوتوته خوارهوه بق ناو دوزخ. له «مینوخورد» و «نهرداغیرنامه» یشدا بق باسی (اعراف) یان ههستگان دهلیت؛ ههمهستگان دهکوتته نیوان زوی و ناسمان، و نهوشوتنه نهسارده و نه گهرم، نهرهنجی تیدایه و نهشادی و نهوانهی نهوی تا روژی پهسلان چاوهروان دهبن تا چاکه و خرابهیان بهرانبهر دهبیته⁹⁹.

تیتستایش بهگورتی لهوانه دهوتین که له یهشتهکان و دهقه پهلهویدهکاندا باسی جیهانی تر و نایندهی رهوانی مرۆف دهگتیرنهوه. دهروونی رهوانی مرۆف لهتهن یهکسهر پاش مهرگ نیه، بهلکو لهروژی سیهمهی پاش مردن له تندا ههلهدهجیت و لهلهش جودا دهبیتهوه تا نکواتهی کردهوی دهخریته بهر ترازوو، و دهگاته سهر پردی چینهنت¹⁰⁰ - گهنیداد باسی چارهرووسی رهوان لهجیهانی تردا کرده¹⁰¹:

نهی بهدیهنهری جیهانی تهنی نایا نهو کردهوه چاکهی مرۆف لهجیهانی تهنیدا کردویهتی بهرانبهر به رهوانی خوی بوکوچ دهجیت و لهکویدا کوتهبتهوه؟ - پاشان ناهورامهزدا دهلیت پاش مردنی مرۆف، دیوانی بهدکار دهکوشن لهرتی لادهن. پاش شوی سیهم روژدهبیتهوه، و لهسهر کتیری درخشانهوه لریشتهی هیهر دهردهپهرت و ههتاو ههلهلیت - نهی سپتمان زهردهشت دیوی که ئیزاراش Vizaresh ی ناوه رهوانی مرۆفی دیو پهست و تاوانکار دههستیتتهوه و بهکتشی دهکات، پاشان دهیگهینیتته سهر پردی چینهنت، لهویدا له هوش و رهوان دهپرسن نایا لهزیانی تهنیدا چی کردهوه.

پاش نهوه کردهوهی چاکه لهشیوهی ژنیکی جوان، نهندام ریک و پیک، ژیر و دانا و زیرک دهردهکویت - کردهوه بهدهکانی رهوانی تاوانکاری دیوپهست زویر دهبیته. کرداری چاکه [که شیوهی ژنی جوانه] رهوانی خاوهن باوه دهگهینیتته سهر کتیری البرز و لهپردی چینهنتی تیدهپهرتیت تادهگاته شوینی خوی. ههمان کات بههمهنی نهمشاسپهتند لهسهرتختی زهرینی خوی رادهپهتی و دهلی: نهی پهستیار چۆن لهجیهان دهرجویت و گهیشیتته نه جیهانی ههمیشهیه؟ روانی پهستیارباران به شادهانیوه دهگنه لای ناهورامهزدا، دهگنه لای نهمشاسپهتدان و له «گروغان» [واته، بههشت یا تمختی خودایی] تیکهال به کومهلی پهستیاران دهبن.

پتویست بهیادهیتانهوهی نهومان ههیه کهچۆن نهو دهسکاریه سهیرانهی باسی

⁹⁹ - پهسنا ۱۳، ۵۱ و ۴، ۵۰
¹⁰⁰ - داستانی دینیک بهشی ۲۰ بهندی ۳ و ۴
¹⁰¹ - گهنیداد، فرهگردی ۱۹، بهندی ۲۴ و ۲۷

بههشت و دوزخی و با بسادهایی هاتونته ناو. بهوی چی لهچاکه یان خراپه به
 مرۆڤ بگات، له پئی ویزدانی خویهوه ده بیته - وشمی دهنا Deana ی ناقیستایی،
 یه کیتک له واتاکانی ویزدان و ههمان نهو «دهنا» یه شتیوهی سه رهایی دین بوه .
 ناین یه کیتکه لهو پینج وزهیهی بریتین له: گیان، ویزدان [ناین]، ووزهی ههست،
 رهوان و قهرقههره¹⁰² . له راستیدا ناین یان ویزدان بریتیه له ههستی بهراورد و
 توانای نامازهیه بو مرۆڤ، و له خودی ناره زووی مرۆڤ په یاد ده بیته و ریتیوشینی بو
 ده بیته شهوه . ویزدان پاش له ناوچوونی لهش زیندوو ده میتیت و کاتی لیپرسینه وهی
 کردار نهو ناها دهیه . له داستان ه پاشینه کاندا ده لیت ویزدانی مرۆڤی چاکه کار له
 پو شاکتیکی جوان و نهفسانه پیدا، وهک په یکه ری کیرتیکی جوانی گنج خاوه نه که ی
 به ناسانی له پردی چینقه نته ده په ریتیت شهوه و به بهه شتی ده گه پیتیت، و ویزدانی
 تاوانکار له په یکه ری ژتیکی ناشیرین و نه فیره تلکراودا خاوه نه که ی به رهو دوزخ
 ده بات . پاش نهو سه رده مه که مکهم «دین» یا «دهنا» وهک یه کیتک له فریسته کان
 ده رکه وتوه¹⁰³ ، و زۆر جوژه گۆزانی تری له وبار هه ن. دوا کلیشه ی نهو ده بیته که
 بو په پیره و کارانی ناین و چاکه کاران ده بیته کیرتیکی جوان و مرۆڤ ده باته به ههشت
 و بو تاوانکار و به دکارانی ده بیته ده عبا یهک خاوه نه که ی بو دوزخ به کیتسکات .
 له دهقه په هله و بیبه کاندا هم باسه به فراوانی ههیه ، و بو به رتیچکه بو هامان
 داستان ه کانی رتیان برده وه ناو ناینه کانی تر، به تاییه تی نیسلام .

هادوخت نهسک که بیسته هم نهسکی ناقیستای له ناوچووی چهرخی ساسانیه ،
 نهنجایی رهوان له رۆزی په سلان و قهواره گرتتی ویزدان له په یکه ری کیرتیکی جوان و
 بالابه زدا بو چاکه کاران و شتیوهی خیتی سامناک بو به دکاران باس دهکا . نه مرۆ
 شتیوهی ته وای نهو باسه همان له نامیلکه ی هه شته م و نه هه می «دینکه رد» دا پی
 گه یشته وه . هادوخت نهسکی نیستا بریتیه له سچ بهش . بهشی یه که هم له هه ندیک
 تاییه تمندی ویزد و پارانه وهیه ده دوتیت، و بهشی دووه هم باسی قهواره گرتتی
 ویزدانی مرۆڤی چاکه کار و سه رنه نجایی دهکات، و بهشی سچ ههمان باسه کانی
 بهشی دووه هم و دهقاو دهق هه لگه تر او هته وه سه بارهت په مرۆڤی تاوانکار :-

زه ردهشت له ناغور امه زدا ده پرستیت، ده رچوونی مرۆڤ له جیهان چۆن جوژیه ، و شهوان له کوئی
 رهوانی نارام ده بیته ؟ - وهلامی بو دیتسه که نهوشه وهی له تنه دا ده میتیت شهوه لای نهو

¹⁰² - فرقه رین به شت ۱۴۹ و ۱۵۵

¹⁰³ - میهر به شت - ۱۲۶

خۆشترین شهوه، و له ناو له شدا هه ر به نارانی لیپوردنی ستایش ده خویتیت . که زه ردهشت
 به ههمان شتیوه پرسیار له شهوی دووه هم و سته هم دهکات، ههمان ولامی پیتشوری بو
 دیتسه وه، واته رهوان سچ رۆژ له ناو لهش ده میتیت شهوه . که پاش شهوی سته هم رۆژی له
 هه لدیت، سه ره به یانی رۆژی سته هم شه بایه کی بو نه خۆش له لای باشوره وه به پرویدا دیت
 و له خۆشیدا ده که ویت به زم و سه ما چونکه بو نه که هه نده خۆشه هچ جوانیتک بوئی ته و تۆی
 نه کردوه . هه ر که نه بو نه خۆشه ی ده جیت به سه ردا، و گیانی له شتیوهی کیرتیکی زۆر جوان و
 بالابه ز و پروو سپی، خانومان و سنگ به رزی پازنه سالیدا له ده رده که ویت، گوایه راده ی
 جوانی هه نده یه گشت جوانی جیهانی له خۆدا کو کور دیت شهوه . نهو جا رهوانی مرۆڤی په رستیار
 لهو ده پرستیت: نهی جوانترین که نیشک، تۆکیت؟ - له وه لامدا نهو کیرته جوانه و ده لیت:
 نهی مرۆڤی نازادی بیرچاکی گفتارچاکی کردارچاک، من ویزدانی تۆم، و تۆمنت بهو جوژه
 جوان و نازاد کرده، کاتیک له ژباندا کهسانی تر هه ر له خراپه و به دکاریه باوون، تۆ به
 کرداری چاک و هه لوتستی شایسته منی جوانت هه ر جوانتر کرده . نهو جا نهو که نیشکه
 جوان، یان ویزدانی نه رۆقه ناین دار، پیتی رهوانی مرۆڤی به خته وه ده که ویت و خاوه نه که ی
 ده بات به رهو یه که به مین کو شک که زمینه ی بیرچاکانه و پاشان بو کو شکی دووه هم که
 زمینه ی گفتار چاک و سته همی بنکه ی کردار چاکانه . بهوه رهوانی مرۆڤی ناین پاک
 به یاری ده ی ویزدانی قهواره گرتوی خۆی ده جته ناو بههشت، یا زمینه ی بیباپان .

نهوهیه کو تاییه قه شهنگ و وشهی به سوژ و چیتی نهفسانه یی رسته ی پرههستی
 ویزداری نیرانی کۆن . له بهشی سته همدا که ههمان نهو جوژه باسه یه و سه بارهت به
 مرۆڤی تاوانکار دوویات بوونه ته وه، به لام جیساوازی له وه دایه که شهوی یه که هم،
 رهوان نازاری زۆر ده چیری و پاشان له به ره به یانی رۆژی سته همدا، ویزدانی له
 ده بیته به دیتوکی سامناک و رهوانی به سچ پله ی دوزخ و وهک: نه ندیشه ی به د،
 گشتاری به د و کرداری به د دا تیده په ریتیت و سه رنه نجام له زمینه ی تاریک و
 نوته کدا به ره لایه ده کات .

سه بارهت به باسه کانی سچ پله یا بنکه و نهومی بههشت و دوزخ و بهراورد و
 گهیرانه وه یان یوسه ر سچ رهوشه بنه ره تی زه رده شتیته، نهو په ری زیره کی و دانایی
 بوچوون به کارهاتوه . هه چکات بانه ویت چاوپۆشی له دیارده کانی نهو باره بکه بین و
 نهو بابه ته داستانیه بجهینه لاره که بو رونکر دنه وهی چاکتری رهوشی نیرانی وهک
 رهوشی دلرفیتن به کارهاتوون بو شار دنه وهی بوونی بنه رهت، روونده بیته وه ریشه ی
 رهوشتی ناینی زه رده شتی تا چراهه یهک قووله . هۆمه ته Humata - نه ندیشه ی
 چاک، هۆخته - گفتاری چاک، هه ره شه Hvarshata - کرداری چاک که بناغه ن

بۆ ئایى زەردەشتى - لەسەر ئاسەرى گاتاكان و ھەروەھا سەرتاسەرى ئافىستا و دەقە پەھلەو بە کانى تردا چەندىن جار سوور لەسەر ئوباسانە ڕۆيشتون. پەيرەوى كردن بە يەکتىک لەو سى قوناغە تەواوەکەرى بەرەوشى مرۆڤايەتى دەژمىردرئىت لەخۆزە مرۆڤ بەرەو دوو دەکەى تر ڕادە کيشيت. گشت بناغە يەکی رەوشى کارىگەر لەجىهاندا بەو سى رەگەز ناسراون کە پىرتىن لەو سى رەوشە. کارىگەرى ئەوجۆرە دەستورە دەبىتە چاکترىن گەرەنتى بۆ گەياندى مرۆڤ بەئاوات. ئەوانەى خواوەنى ئەو باوەرەن و پەيرەوى بەوجۆرە دەستورە سادە و بىتارايىشە دەکەن ھەميشە راوژ، ميبەرەيانى، دۆستى و ناشتى و ناسايشيان لەتویدا يە - ژيانى ماددى خۆش دەچىژن و مەعنىويات لەنێواندا بى نارايىسى لەسروشت بەدەرە بالتى رەوايان بەسەردا دەکيشيت.

ھەر لەبەر ئەوەى لەخولەکانى داويدا، کاتى نووسىنەوى يەشتەکان، و لەوکاتەدا کە وردە وردە ئەفسانە، داستان و بابەتى نەتەووەکانى تر تىکەل بەکولتورى تاينى زەردەشت بوە، و ھەروەک گوتمان باسى سادەى پاداشى پەسلان کە بۆ ڕاگرئى بارى رەوشت دارىژراو، لەمەبەستى گرانباى خۆى دوورکەوتەو و لەبرى سى رەگەزى رەوشتى و سەرزەنش، بوە بە سى پەلە بەھەشت و دۆزەخ. بەلام ئەگەر بەوردى لەوبارە بکۆلئىنەو دەبينىن گۆراني يەکجار زۆر بەسەر کاکلەى باسەکاندا نەھاتەو. وەک لەسەرەو بەزمان روونکردنەو «داينا Daena» يان ويژدانى مرۆڤى چاکەکار لەشتىوێ کىرئىکى جواندا دەردەکەوت و رەوانى مرۆڤ لەپەلە يەکھەمى بەھەشت کە ھۆمەتە، واتە ئەندىشەى چاک دەگۆزىتەو بۆ پەلەى دوو کە ھۆخەتە، يا گفتارى چاکە، و پاشان رەوانى مرۆڤى چاکەکار لە ھۆخەتەو دەگۆزىتە ھۆرشتە يان پەلەى کردارچاکان. داستانە پەھلەوييەکان دەيگىتەنەو کە شوئى يەکھەم لەناو کورەى ئەستىرەکاندا يە، دووھەم لەچەرخى مانگ و سىھەم بلندترىن مەلەبەندى ڕۆشنايدا جىگىرە. وردبۆنەو لەو شانۆگەرييە دەريدەخات کە مرۆڤ بەبىنى ئەو سى پەلە دەگات ئەوپەرى پاىە لە رەوتى مرۆڤايەتيدا و پاشان لەدەزگای خودايدا شوئى بۆخۆى داين دەکات. کاتىک رەوان بەيارمەتى ئەو کە نيشکە جوانەى لە ويژدانى خۆى دروستبوو دەگاتە پەلەى سى کە بارەگای شکۆى ئاھورامەزدا، واتە «گەروزمان» يان گرومانە Gronmana يا «زەمىنەى سرود» بەو شوئى و دوا پەلە گوتراو ئەنگەر ڤەھىشتە Angho Vahishta واتە چاکترىن جىھان و بەھەشتى فارس لەرستيدا ھەمان ئەو «ڤەھىشتە Vahishta» يە دەبەخشيت.

بەلام باسى بەد و خراپەکاران کو تووموت پىچەوانەى ئەوانەى سەرەو دەپە. پاش

سى شەوى يەکەم، ويژدانى مرۆڤى ناپەسند و تاوانکار لە بەرەبەيانى ڕۆژى چوارھەمدا بەشتىوێ خىوئىکى ھەراسان لىي راستدەبىتەو و بە خاوخليچکە کەو بەرەو پردى چىنڤەنت راي دەکيشيت. رەوانى تاوانکاران يەکھەمجار لە دوشمەتە Dushmata يان پەناى بەد، دووھەم دۆزوختە Duguxta ي گفتارى بەد؛ و پەلەى سىھەم دۆرە رىشتە Dugvrshta ي رەوشتى بەد جىگىرە بىت. پاش تىپەر بۆونى رەوانى تاوانکار لەو سى پەلە دەگاتە زەمىنەى ئالۆزى «ئەنگرە تىمن Anaghra temanh» کە ھەمان «مان دروج» واتە يانەى درۆ و جىي ئەھرىمان، يا «دۆژانگە Duganh» يانەى بەد کە وشەى دۆزەخى ئەمرۆ لەووە وەرگىراو.

يەکتا پەرستى

ئایا تاينى زەردەشتى رەوشىکى خاوەن باوەرە بە يەکتا پەرستى؟ ئەو پرسىارە ئەمرۆ شتىوێ بەسەرچوو، چونکە زۆرەى لىکۆلە رەو و زانايانى مەزن گەيشتون بەو پەلەى باوەرەى زەردەشت سەبارەت بە خوداوەندى برىتيمبو لە پەيام و ڕاگەياندى تا کە پەرستى. بەلام لەبەر ئەو راسان و بۆچونانەى ئەوجۆرە تاينەدا ھەن، لەکۆنەو رىگەخۆشکە رىبون بۆ لکاندن رەوشى دوالىزمى بەئايى زەردەشتىوێ. لە چەرخى ساسانيدا کە خولى نشوستى تاينى زەردەشتى دادەنريت، خودى زانايانى تاينيان يەکھەم ھەنگاونەرى ئەوبەزەمە بۆون. پاشان موسولمانان لەبەر ناحەزى بەرانبەر بەپيشکەوتوى فەرھەنگى و نەژادى پارس¹⁰⁴ پىروپاگەندەى ناچۆريان لىگوتەو، و ھەروەھا رۆژھەلاتناسانى کە لەسەردە تاي چەرخى ئافىستاناسيدا تازە دەستيان بەو کارە کردبوو و زۆر شارەزاي چەندوچۆنى تاينى زەردەشت نەبوون و پتر لە بارە پەھلەويە کەيان دەکۆلئەو، دوالىزمى زەردەشت بەجىھاندا بلاوکرايەو. بەلام خولى ئەو گۆژمە زوو بەسەرچوو و لىکۆلئەو قوول و بەپىزەکانى دوايى زۆر خىرا و بە

¹⁰⁴ - پارس، لەکۆندا بەو نەتەويە گوتراو کە لە باشورى ئىران دەژيان. بەوشوئەيش دەوترئىت کە فارسى تىدا دەژئ. ئەو تەنھا فارسە پانئىرانىزمەکانە ئەو کونتورە دىرئە تەنھا بە ھىنى فارس دەژان. ئەمرۆ گرمان لەو دەدان تەماو کە ئەو ھىنى گشت نەتەو ئىزانەکانە. پىويستە ئەو ھىش لەپادە کە بىن کە زۆرەى شارەزايانى جىھانى و خۆمالي دان بەو دەندا دەنئىن کە خودى زەردەشت لە کەتارى رۆژھەلاتى باشورى گۆمى ورمى لەدايک بوو و لەوێو کۆچىکردووە بۆ رۆژھەلات، و ئافىستاي دىزىن زمانى زگمكى خۆى بوو. (وەرگىر)

گورمیتیکی چاکتر و رۆشنتر یه کتایی ناینی زهردهشتی چهرخی سهره تائی بۆ جیهان نواند، و بئ هیچ گهردی تایبست و بئ هیچ مدهست و تووردهیی، نه نجاهی کاری رۆژهلانتاسان، به تایبستی نیراناس و شاره زایانی ناوتستاناس و زانا مهزنه کانی میتروی ناین، نه وهی دهرخست که شیوه سهر تایبسه کهی ناینی زهردهشت یه کهه مین ناوازی ژیرانهی یه کانه پهرستی بووه له جیهاندا . ئیستایش لهم به شده دیتنه سهر باسی شتیوازی ناهورامهزدا و یه کانهیی نه و پاشان «دووگه وههری دورباله» واته چاکه و خراپه.

له گاتاگاندا خودای تاک و تنها، هۆشی گشت جیهانه و به بوهیتنهری بیتهاوتای بهم ناوانه ناسیتراوه: ناهورامهزدا، مهزدا ناهورا، ناهورمهزدا، مهزدا - و ناهورا - سهردهمی ژیری و کاتی هۆشباری بوو، بۆیه ناهورا - و مهزدا که دوو خودای مهزنی پیتشین بوون، لیکدراون و به شتیوهی ناهورامهزدا، خودای گشت جیهان دهرکه وتوه - وتووژ له سهر سهرچاوهی ناوی ناهورا - مهزدا Ahuramazda و نه وهی که شتیوه سهره تایی دوو خودای ناینه ناراییه کانی پیتش زهردهشت بوون، په یوهندی به ناینی پیتش زهردهشتهوه ههیه¹⁰⁵ - شیکراوهی نه و دوو وشهیه واتای «سهردهری دانا» ده به خشیت و له ودا رۆژهلانتاسان یه کبیرنن.

وردبوونهوه له گاتاگان و خویندنهوهی سروده کانی، ویتنهی نه و ناینه مان نیشان ده دات که له سهررووی گشتهوه ناهورامهزدا، سهرور و دانا و به بوهیتنهری گشت گیتییه و زهردهشت په یامه ریه تی - دیاره به بو بۆچونانهی که تاکه رینگه بون بۆ لی گیشتن و تینگه یاندن و روونکردنهوهی نه و پیره هاتوو ته میتشکی زهردهشت و به بۆنه یهوه ناینی په خش کرده، ریشهی هۆش و ههست، و دوربینی بیتهاوتای نه و دهرده خات، و نه وهیش که نه و هۆش و تیروانینه ناساییه له ههستتکی بنبری پیتش رووداو یان ههرزی خودایی نه بووه - شتیوه بلاوکردنهوه کهی ناین، له لای په پیره و کارانی زهردهشت شۆرشیتکی ناسایش به خش بوه، چونکه کۆت و بهندی پروبوچی قرتاندوه و نه نیشهی مرۆقی نازا کرده - له سهر لوتکهی نه و ناینه دا: نه ندیشهی چاک، و تهی چاک، کرداری چاک بوه، نه و سنج په گهزهی زۆری نه بردوه بازی هه لداوه ته قوئاعی کار و پشتوینهی مرۆقایدتی روو له چاک کرد و ناسایشی ههردوو رووی ماددی و رهوانی بۆ دابین کردن.

بیتگومان له و رۆژگار هه دیرینه دا، ده بوو له سهررووی ناینیکی نوئی و شۆرشگیتی

¹⁰⁵ - پروانه پهرتوکی «دین قدیم ایران» له بهرهمی هه مان نوسه.

نه و تۆدا یهک خودا هه بیت بۆ راگرتنی باری نایدیولۆجی و چیتژ بیهه خشینی، و ههر وابوو. ناهورامهزدا، سهرورهی دانای جیهان یهک خودایه جیا له گشت خودایانی تر - نه له باسکردنیدا هیتی زۆر و له راده به دهری بۆ دیار یه کراوه و نه به شتیوهی تۆگه سهرنی قاره مانی دهر بخستوه و وهک له گاتاگاندا دهبینن خودایه که له بۆتهی لیکۆلینه وهی فهلسه فی و گومانکاراندا سهر بهرز دیتنه دهر. یه کیتکه له و خودایانهی نه رستۆ و زۆر له زانا مهزنه کانی یۆنان باسیان کرده. جیهانی نافرین و نه گهر به شتیوهی چاکتر بیلتین نه وهیه که ژانی به خشیه به بوون، به لام هیچی به سهر کار و باری سهروروشتیوه نیه، چونکه پتویسته نه و پرۆگرامه ی ژبان ده بات به رتیوه به پیتی رهوشی سرورشت و سازگاری هیتزه سروروشتیوه کان بئ دهستکاری له گهر دابن - نه و به شتیوهی خودایانی تر، هیتزه سرورشتی و ناسروشتیه کانی وهک سهره نیتزهی تووردهیی، نایا به هره، دژ به مرۆف یان له سرودی خۆی به کارنه هیتناوه. رهوشی ناره زووی نه و به ننده کانی سهریشک ده کات بۆ هه لپژاردنی رینگه ی راست یان درۆ و گشت یه کیتکه، به ناره زوی خۆی چاره نووسی خۆی دیاری ده کات و هه لپژاردنی رتی چاک یان خراپی خستوه ته بهر ناره زووی خۆی و خودا له سهر تدهختی نه زهل نمره بۆ نایندهی کهس نانو سیت. پاش نه و باری ده ستیوه رنه دانه له کاروباری سرورشتی، و رهوشی سهریشک کردنی مرۆف، و بیدهنگی له چوونه ناو ورده والتهی باسی چۆنیتی نافرین، رینگه له و ره خه گره فهلسه فی و ژیرانه ده گرت که له باری ناهورامهزدا ده کۆلنه وه. ناهورامهزدا هۆشه بۆ گشت جیهان، به بوهیتنهرتکه له چاکه به ولاره چیتری لیق ناوه شیتته وه و هه همیشه هاندهری مرۆف بووه بۆ گرتنی رینگه ی چاک، و کۆشش و هه لسوران بۆ پیتش خستنی ژبانی ماددی و مدهعنه وی. ئیستایش له رتی گاتاگانوه چاکتر له رووی راسته قینه و سیمای ناهورامهزدا ده گه یان:

ناهورامهزدا ی تاکه خودا که سیتکه له گشت مهزنتر¹⁰⁶ - له گشت چاکتره و هاو رازی چاکترین راستیه¹⁰⁷ - له گشت داناتر و دادپه روه ره¹⁰⁸ - خودای دانا و ناین ناسه¹⁰⁹ - خواستی مهزدا ناهورا یه کسانه به راستی¹¹⁰ و راستی له وزه ی هۆشی نه بووه په یدایه، که سیتکه هاوشان به

- ¹⁰⁶ - یه سنا ۲۸، ۵
- ¹⁰⁷ - بهندی شهش
- ¹⁰⁸ - یه سنا ۲۹، ۴
- ¹⁰⁹ - بهندی ۶
- ¹¹⁰ - بهندی ۷

راستی و گذرانی به سهردا نایهت^{۱۱۱}، که سیتیکی سهره تاپه و هم نه نجام و باوکه بز رهوشت پاک و نافریده راستی و دادوهری کرده وی جیهانی^{۱۱۲}. که سیتیکه له رۆژی سهره تادا وزه ی نه ندیشه و ویزدانی له ژیری خۆی به ریا کرده و توانای ناره زووی به مروف به خشیوه^{۱۱۳}. که سیتیکه له وهری ژیریوه به ده سلاتی راستی خۆی ناگای له گشت روداوه. که سه به به ته واری هیز و توانای خۆی ده بیته پشتیوان بز نه ندیش چاک و کردار چاکان^{۱۱۴}، تنها نه وانن یاری نه که راستی و دروستی به کرداری چاک و گفتاری چاک ده پارین^{۱۱۵}، مه زدانهورا خودایه کی په یوه سه به پاک رهوشتی و به کسانه به رۆشایی^{۱۱۶}. که سیتیکه بز گشت که سه بوته مایه ی سهر که وتن^{۱۱۷}. دادوهه بز سزای درو په رستان و خاوهن یاداش به دۆستانی راستی^{۱۱۸}. که سیتیکه هیچ هیزیک په نده کانی بوو چهل ناکات^{۱۱۹}. مه زدا خودایه کی باوک و پشتیوانه بز وهر زیری چاکه کار و گشت راستی هوان^{۱۲۰}. له گشت مه زنتره و به تنگ گشت نافرینه وه دیت و هیچکات بو نوژی نه وان بیوه لام نیه^{۱۲۱}. نه وه وردبین و تیرینترین دادوهری کردار^{۱۲۲}. نه وهوشی گشت جیهان، باوکی راستی^{۱۲۳}، باوکی په رۆزو مبه ره بان و به بو هینه ری جیهانی شادیه حش^{۱۲۴}. له نپو به بوها توانیدا چاکه خواز نه و که سه به په هه ژیری و هیزی نه ندیشه ی فراوانه وه هه مزان بیت و ناگای له گشت بیت^{۱۲۵}. خاوهن

- ۱۱۱ - یه سنا ۳۱، ۷
- ۱۱۲ - به ندی ۸
- ۱۱۳ - به ندی ۱۱
- ۱۱۴ - به ندی ۲۱
- ۱۱۵ - به ندی ۲۲
- ۱۱۶ - یه سنا ۳۲، ۲
- ۱۱۷ - به ندی ۱۶
- ۱۱۸ - یه سنا ۴۳، ۴
- ۱۱۹ - به ندی ۶
- ۱۲۰ - یه سنا ۴۵، ۴
- ۱۲۱ - به ندی ۶
- ۱۲۲ - یه سنا ۴۶، ۹
- ۱۲۳ - یه سنا ۴۷، ۲
- ۱۲۴ - به ندی ۳
- ۱۲۵ - یه سنا ۴۸، ۳

توانای به رزه و دزای هیزی هه میسه یی^{۱۲۰}. و پاشای به توانایه بز گه یاندنی چاکه کاران به دولته تی جیهان^{۱۲۷}.

نه وه ییش به شیک بوو له پو الوته و کرده وه و شیتواری هه لو تستی ناهورامه زدا، نه و خودایه ی زهرده شت له ناوه ندی گیتواری زورخوذا په رستی و رهوشتی به ره لایی و به ریلواری باوه ری نابه جیدا بانگی بز هه لدا. نه وان به یون له جیهانی پتیشندا به ردی بناغه ی په کانه یی ژیرانه و بیگه رد، و نه مرفو بو نیسه تاشکرابه. نه گه رمانه ویت شیکر نه وه و ناراسته کردنی میژی په کانه یی به خینه پاسه نگی رهوشی ته کامول، پیویسته نه وه بلتین که رۆزگارانی تاقیستا لوتکه ی ته کامولی په کانه یی بوه. به ندی په کی په سناکانی دوانزه هه م، ناهورامه زدا به ناسناوی به بووه یته ری جیهان و گشت چاکه و سازگاریه ک ده ناسینیت و نه و «ها» په ی له پرووی رهوشی رهوشتی زهرده شت و گشت سازگارانه وه به بریارنامه ی په ک مه زدا په رست ده ژمی ردریت بز گشت چاکه و باشیه کان و په گزی به سوودی ژیان به خش و زور مایه ی سهر نجه، و له به شه کانی داهاتوودا دینه وه سهر باسی^{۱۲۸}.

تافریده ر ناهورامه زدا په، به لام بز ناهورامه زدا نه و کاری به بووه یته نه گراوه به هه لو تستی نه فسانه یی هیزو توانا و باسه که له شتیه ی رهوشتی ویزه یی زور ساکاردا نه نجام دراوه: «نه وی رۆژی سهره تا بیری له وه کرده وه تم گیتیه رووناک و دره خشان بکات، که سیتیکه راستی له وزه ی ههستی خۆی په یدا کرد...»^{۱۲۹} «سه رچاوه ی تریش له وشیتوه رهوشه به ولاره به هیچ شتیه ی تریاسی به بووه اتن ناکرات:» له وکاته ی رۆژ سهره تادا نه ی مه زدا مروف و ناین و هیزی نه ندیشه ت له وزه ی ههستی خۆته وه به بووه یته، نه وکاته ی ژبانته خسته بهر قهواره ی ماددی، و کاتیک که تۆ کردار و ناره زوت به ریا کرد و ویستت گشت په کتیک به ناره زووی دلی خۆی په ی به ره فتار به ریت^{۱۳۰} «ناره زوه که ی زهرده شت و هلامه ره وه ی نه و رووداوه بوو که له راستیدا هه نگاو له لایه ن زهرده شته وه تا زهرده شت خۆی له قهواره په کی فه لسه فی تاپیه تدا

- ۱۲۶ - یه سنا ۴۹، ۱۰
- ۱۲۷ - یه سنا ۵۱، ۱۷
- ۱۲۸ - تاریخ ادیان، په رتوکی سیهه م، به شی «ره رده شت و فه لسه فه کی»
- ۱۲۹ - یه سنا ۳۱، ۷
- ۱۳۰ - به ندی یانزه

یه کتایی یان دوو الیزمی

نایا له وده ده چیت سیستیمی نایینی زه رده شت دووانه پرستی بیت؟ - له مرۆژده دا بۆچوونه کان زۆر بۆ نه وده چن که نه و پرسیاره له جیتی خو به تی و دیردهی کۆنی بۆ بوونه ته پالپشت، واته باوه پری زه رده شتیان به دوولایمن پرستییه. بۆ چاکتر تاشنا بوون بهم باسه، سه ره تا پتویسته بزاین دوو الیزمی چی ده گه تینیت: « نه گهر ناینیکی خاوهن رهوشی دوولایه نه یهک هیزی نه هریه نی وهک دژ نیشاندا بیت به بوونیکی ناسایی خاوهن ناره زوی چاکه و یه کتا پرستی له که ناری نه ودا بۆ خۆی په سه ندرد بیت، نه وایه دیاردانه وه نه ته نه نایینی زه رده شتی، به لکو گشت ناینه کۆنه کان له قه واره ی دوو الیزمی ناترا زین. به لام نه گهر به وردی بۆی بچین و چاکتر ناینی دوولایه نه شیکه یه نه وه، پتویسته نه وه مان لئ روون بیت که ته نه نایینی کاتیک تاین به خاوهن دوو رهوش پرستی ده ژمیرد بیت که هه ر دوو ره گزی چاکه و خراپ. له مرچ و توانادا یه کسان و رووه پرووی یهک بوه ستن و له ژیر هه مان مه رچی وه کیه کدا به یهک نه ندا زه یین و ده سه لاتیان به سه ر جیهاندا وه کیه ک بیت و مرۆف به یهک راهه خۆی به سه ستیته وه به و دوو هیزه وه و وه کیه ک هه ستیان پت بکات. یان کورته ی باس نه وده یه که گشت جۆره توانایه ک بۆ نه و دوو هیزه وه کیه ک به رخصیت و له مه رچی هاوساندا که وتیته کار، که واته نابیت هیزی سه روویان دوو به رانه ری نه و بتری ده سه لات هه بیت¹³⁴»

به پتی نه و شیکردنه وه یه تیتستا به لگه نامه کانی پتچه وانه ی نه و بۆچوونه ی سه ره وه ده سه لیتن ده خه یه به ریاس. روانیمان که نا هورامه زدا به بووه تینه ری گشت جیهانه و هه میسه مرۆف راده هیتیت بۆ چاکه، راستی، دروستی و جهنگی دژ به به دکاری. هه ره وک مرۆف نازاده له وه ی به تاره زوی خۆی رتگه ی راست هه لپرتیت و خۆی له به دکاری دوور خاتوه. پتداویستی سیستیمی دوولایه نه نه وه یه مرۆف به هه مان یهک شتیه ی قایلن به هیزی چاکه و ره وانی باش و نوژیان بۆ ده که ن و نازه لئ بۆ ده کوژن و به خشیشی پتیکه ش ده که ن، هه مانکات بۆ دامرکاندن هیزی خراپه کاری بکه ونه ری و رهوشی نازه لکوژی و نوژ و دیاری گری توو رییه و ناپه سه ندی سه رچاوه ی خراپه و به دکار. که واته هه مان نه و شتیه ده گرتته وه که بۆ

¹³⁴ - عصر آوستا، ۷۹

بدات له کیتشه ی جیهان و باسی به بووه اتن. سه رتاسه ری یه سه ناکانی چل و چوار به زمانی و تیره رتیک نه م پرسیارانیه ده کات:

له تۆ ده پرسم نه ی نا هورا، به راستی له ودم ناگا به فرمو - کتیه نه وکه سه ی سه ره تای رۆژ خۆی له تافرین کرد به باوکی راستی - کتیه نه وکه سه ی رتیه ی بۆ خۆر و نه ستیره کان دیاری کرد، کتیه نه وکه سه ی گاهیتیک مانگی بۆ پرده بیت و گاهیتیک تنگ؛ - نه ی مه زدا ده سه وتیت له وانه و زۆر شتی تریش به گم.

له تۆ ده پرسم نه ی نا هورا، به راستی له ودم ناگا به فرمو - کتیه چاودیری نه م زه وه له خواره وه و له ناسمان (به به رزه وه) ناهیتیت بکه و تته خوار - کتیه به بووه تینه ری ناو و گیا - کتیه نه و خپراییه ی قتری هه ور و بای کرد - کتیه نه ی مه زدا به ریاکه ری سه رچاوه ی پاکي؟ - له تۆ ده پرسم نه ی نا هورا، به راستی له وانه م ناگا به فرمو - کتیه به ریاکه ری رو ناکي سوو ده خش و تاریکی - کتیه به ریاکه ری خه وی خۆشی به خش و هوشیاری - کتیه به بووه تینه ری به ره به یان و نیه رۆ و شه و که مرۆف تیدا به رۆشی کار و پيشه ن ...¹³¹

هه روه ها له سه ر نه و پرسیارانه ده ووات و ولا مپیش ناشکرایه، چونکه خودای مه زن له مه زدا به و لاوه ده بیت کتیتیت. زه رده شت به و سه روو دانه ی بناغه ی باوه ره که یین خرداوه ندی خۆی ده ناسیتیت: « نه ی مه زدا، به هه مان نه و شتیه یه ی تو م به چاوی دل بینی له وزه ی هه ستیشدا نه ودم بۆ ده رکه وت که تۆی سه ره تا، و تۆی سه ره ته نجام، که تۆی باوکی رهوشی پاک، که تۆی دادیه ره ری کرداری جیهانی¹³²». نایا نه مپیش هه ر ناوازی یه کانه یی ناگه تیتیت که مرۆف تیک هه نده خۆی بیه وده پتیشمان بدات. وه نه بیت باوه پری زه رده شت به بوونی خودا کویر و کویرانه بوو بیت بۆ چه سه پانندی ده زگایه کی میتافیزیقی، به لکو نه وه له نه نجامی لیکدانه وه ی زۆر و بیر و هۆشی خۆی به بۆ رتگا دۆزینه وه: «من ده کۆشم نه ی مه زدا به ویه ری هوشیاریه وه تۆی به بووه تینه ری جیهان بناسم¹³³». روانیشمان که نه و ناسینه چۆن به کۆشش به وه -

¹³¹ - یه سنا ۴، ۴، ۵ و ۶

¹³² - یه سنا ۳۱، ۸

¹³³ - یه سنا ۴، ۷

پهوانی چاکه‌ی ده‌کهن. به‌لام نایا نه‌وه له‌نافیستادا هه‌بوه؟ - بیتگومان نا - ره‌وشی دژایه‌تی و به‌ریه‌ره‌کانیتی چاکه‌ی دژ به‌خرابه، ناسووده‌یی دژ به‌شهر و سه‌رکه‌وتنی دژ به‌نشوستی که باوه‌ری ناینی زه‌رده‌شتیه له‌گشت جیهاندا ده‌نگی داوه‌ته‌وه. یه‌ک مه‌زدا په‌رست به‌گشت هیز و تواناوه به‌ریه‌ره‌کانیتی هیزی شه‌رخوازان ده‌کات و ده‌بیته دژیان، و خو به‌دوژمنی هه‌میشه‌یی نه‌هریمه‌ن و گشت هیزی نه‌هریمه‌نی ده‌زانیت و تانوت و نه‌فره‌تیا ناراسته‌ده‌کات و به‌ویه‌ری تواناوه ده‌کوشیت له‌ناویان به‌ریت و هیچ جوژه ناهه‌نگیتک بو‌نه و بابه‌تانه سازناکات - هه‌ر به‌ویاره خو‌ی ناشکرای ده‌کات که سیستیمی ناینی زه‌رده‌شت دووانه په‌رستی نیه.

هه‌رچی شتیوه ناجوژه‌کانی کرده‌ته هۆ و گومان سه‌باره‌ت به‌ دوولایه‌ن په‌رستی نه‌ویه که نه‌هریمه‌ن Ahriman یا نه‌نگره‌مه‌ینۆ AngraMainyu خراوه‌ته به‌رانبه‌ر ناهورامه‌زدا، به‌لام گاتاگان نه‌وتۆی ده‌رناخه‌ن. ناشکرایه که گاتاگان ناوی په‌وانه به‌دناوه‌کان هه‌مان هاتوه، و هه‌ماناکات ناوی روانه چاکه‌کانیشی هیتاوه. به‌رانبه‌ر به‌هه‌ر په‌وانیتی چاک یه‌ک په‌وانی به‌دکار و دژ هه‌یه. به‌لام لیره‌دا یه‌که‌جار زور پرون نیه وه‌ک به‌شه‌کانی تری نافیستا که جه‌نگی نیوان په‌وانه‌کانی چاکه یان فریشته‌کان و هه‌روه‌ها دیوانیان به‌زه‌قی تیدا دیاره. له‌گاتاگاندا نه‌نگره‌مه‌ینۆکانی چه‌په‌لیه و سه‌په‌نتامه‌ینۆ سه‌رچاوه‌ی پیروژ و پاکسی. نه‌ودوو هه‌ر له‌سه‌رتاوه وه‌ک دووبراله و هاوتا هه‌ن: «من ده‌مه‌وی له‌و دوو ره‌گه‌زه بدویم که له‌سه‌ره‌تای ژیا نه‌وه هه‌ن - له‌وه‌ی که یه‌که پیروژه‌که‌یان به‌ویتری چه‌په‌ل ده‌لیت: هه‌ست، نامۆژ، هۆش، تاره‌زو و گفتار و کرداری په‌وانی نیمه دوبراله و یه‌که‌سان نین¹³⁵». و «ژیان و مردن له‌به‌یه‌ک گه‌یشتنی نه‌و دوو ره‌گه‌زه په‌یدا بو¹³⁶». هه‌روه‌ک باسکرا روونی به‌ره‌نگار بوون و دژایه‌تی ناشکرای زۆر له‌به‌شه‌کانی تری نافیستادا هه‌ن. په‌وانی چاکه‌ی زۆر یارن به‌ سه‌په‌نتامه‌ینۆ و په‌وانی ناپه‌سه‌ندی و نه‌هریمه‌ن یارن به‌ نه‌نگره مه‌ینۆ. هه‌ر چاکه‌یه زال به‌سه‌ر خراپه‌دا و نه‌نجامی شه‌ر و لیتکدانیش به‌سه‌رکه‌وتنی سه‌په‌نتامه‌ینۆ ده‌بیت به‌سه‌ر نه‌نگره‌مه‌ینۆدا، نه‌وه له‌کاتیکدا ناهورامه‌زدا تاکه به‌بووه‌یتنه‌ری جیهان و گشت بوونه:

هه‌رچه‌ند له‌و زانیاری و ده‌سکه‌وتانه‌یی له‌نه‌نجامی خویندنه‌وه‌ی سروده‌کانی په‌یامبه‌رمان ده‌ره‌یناوه وردبینه‌وه، سه‌رته‌نجام ده‌مانباته‌وه سه‌ر هه‌مان مه‌به‌ستی

¹³⁵ - په‌سنا ۴، ۴۵

¹³⁶ - په‌سنا ۴، ۳۹

به‌شی پیتشووی سه‌باره‌ت به‌ ناهورامه‌زدا. خوداوه‌ند و به‌رزترینی گشت، نه‌و ناهورامه‌زدا یه‌ که رواله‌تی گشت چاکه‌کان بوه و هه‌ر به‌ته‌نیا چاکه، چاک و میه‌ره‌بانی له‌و ده‌وه‌شیته‌وه. نه‌هریمه‌ن ناپه‌سه‌نده و دژ به‌چاکه و هه‌ر به‌ته‌نیا تاریکی، به‌دی و خراپه‌ی لیتده‌وه‌شیته‌وه. به‌هه‌مان نه‌و راده‌یه‌ی ناهورا مه‌زدا و نه‌مشاسپه‌ندان کاران، نه‌هریمه‌ن و رواله‌ته‌کانی بیغه‌ر و ته‌مه‌لن. سه‌په‌نتامه‌ینۆی رواله‌تی چاکه و نه‌نگره‌مه‌ینۆی قه‌واره‌ی خراپه‌کان هه‌ردوو هاوتا و دووقولون. نه‌و دووه‌ خاوه‌ن بوونی سه‌ره‌خۆی خو نین و هه‌ردووک پایه‌ندی یه‌کن و له‌ژیر فه‌رمانی بوونیتی خودایی و سه‌رگه‌وره‌ن به‌ناوی ناهورامه‌زدا.

دوو نیشانه‌ی هه‌میشه‌یی ناینی زه‌رده‌شتی بریتین له‌باری ره‌وش و رابوون و ره‌وشی پاداشت¹³⁷. سه‌ردتیری تابلۆی زانیاری ره‌وشته: نه‌ندیتسه‌ی چاک، گفتاری چاک و کرداری چاکه و دیارده‌ی پیتچه‌وانه‌ی نه‌وان: نه‌ندیتسه‌ی به‌د، کرداری به‌د و گفتاری به‌ده. له‌وانه‌یه بتوانین نه‌وه بلتین که زۆر له‌ لیکۆله‌ره‌وه‌کان گوتوو یانه کۆتایی گشت سه‌ره‌تای ره‌وشی جیهانی به‌و سنی رگه‌زه دیت. په‌یره‌وه‌کارانی چاکه و په‌یره‌وه‌کارانی خراپه‌ روژی پرسینه‌وه ده‌گه‌ن به‌ پاداش و سزای خو. نه‌هریمه‌ن و دیوان شکسته‌خۆر ده‌بن و هه‌لدین و ته‌نیا یه‌زد و نه‌مشاسپه‌ندان و مرۆقی چاک پاداشتی چاکه‌ی خو و هه‌رده‌گرن و ژیانی هه‌میشه‌ییان بو ده‌میتنه‌وه. به‌هه‌رحال له‌ ناینی زه‌رده‌شتیدا ره‌وشی زۆر هه‌ن به‌ریه‌رچی دووالیزی به‌ده‌نه‌وه و رواله‌تی یه‌گتا په‌رستی نه‌و ناینه‌ دتیرینه‌ ده‌رخه‌ن. به‌لام سه‌ره‌رای نه‌و باسه‌ ده‌بیت نه‌وه‌یش بلتین که ناینی زه‌رده‌شتی وه‌ک ناینی تر دوچار ی ده‌ستیه‌وردانی ناخه‌زان بووه و زۆریان لێ گۆریوه. له‌گه‌ل ره‌وره‌وه‌ی رۆژگاردا ورده‌ورده نه‌نگره‌مه‌ینۆ کراوه به‌ شانه‌شانی ناهورامه‌زدا، نه‌گه‌رچی له‌ گاتاگاندا نه‌وتۆنیه. به‌لام نه‌مشاسپه‌ندان یان یه‌زده‌کان بیتکه‌س و په‌وانین - یان به‌واتای پرونتر نه‌وانه رواله‌تی ره‌سه‌ن و مایه‌ی سه‌رنجی ناهورامه‌زدا و له‌قه‌واره‌ی فریشته‌ی زۆر نزیکی نه‌ودا ده‌رکه‌وتوون، و جارچاره له‌ شتیوه‌ی په‌یکه‌ری ماددی و کلتیسه‌ی نه‌ندامیدا ده‌رده‌که‌ون. خودایان مه‌زنی پیتش زه‌رده‌شت که ماوه‌یه‌ک له‌ په‌رستن دوور بوون دووباره باویان گه‌راوه‌ته‌وه و یاد و بیه‌ره‌ریان دووباره به‌هۆی چاکسازیه‌کانی زه‌رده‌شته‌وه له‌میتشکدا زیندوو بووه - یه‌شته‌کان Yashts هه‌ر زۆر زوو له‌یادچوون. به‌شیتک له‌وسروودانه له‌سه‌ر خولی پیتش زه‌رده‌شت و زانیاری ناینی تاریایی کۆن و په‌یامبه‌ر زۆری تال و شه‌که‌تی

¹³⁷ - واته هه‌سته‌نه‌وه‌ی رۆژی په‌سلان، و پاداشی ژیا نیانده. - وه‌رگتر

چه شتوه بۆ لابرديان. خودا و يهزد و فریشتهی زوریان لئی پهیدا بوه، یا بهه مان شیوهی سهره وه پله و پایه یی کونی خویمان بۆ هاته وه. جیرۆکی ئەفسانه یی زوریان بۆ به بهاتن هه لیه ستوه تیا یاندا جهنگ و لیکدانی ناهورامه زدا و نه هریه نه که ناری ناینی زهرده شتیدا خراوته قالیی چیرۆک - میترا Mitra و ناهايتا Anahita که دو ان بوون له سهرانی خودایانی پیش و گه یاندوو یان نه ته وه هه مان پله و پایه یی به رزی پیشویان. سهرده می ساسانیان، له خولی تازه کردنه وه یی نایندا، نه و گشت هه لته و پر و پوچی و رهوشه ئایینه یی پیشین و باس و بۆچونه یی نه ته وه و میلله تانی تری هه لیا نه ستوه له و نا قیستایه دا کو کراره ته وه که سهرده می ئەسکه نده ری مەكدونی له ناوچوو. زۆر له به شه کانی هه ندیدا، خورده نا قیستا، پیده چیت گشت یه شته کان و هه ندیک له یه سنا له و کو مته له پاشکویه به نه که ناوی نا قیستایان لیتا وه و ناینی زهرده شتی به و جو ره رووی له نشوستی کرده.

ئەمشاسپه‌ندان «ره‌گه‌زه‌کانی چاکه و خراپه»

ئەمشاسپه‌ندان دەسته‌یه‌کن له‌گه‌رنگ و په‌سه‌نکراوترین رواله‌تی ناهورامه‌زدا. دیاره‌ ته‌نھا به‌شیوازتیکی تایبه‌ت و به‌ن ئاو بردنی بوونی تر ناتوانی ت باسی شه‌ش یاری ناهورامه‌زدا بکریت، چونکه‌ ته‌نانه‌ت گاتا کانی ش باسی ئەوانه‌ی به‌شیوه‌یه‌کی روون و تایبه‌ت و له‌سنووری و تیره‌ی رواله‌ت به‌ده‌ردا باس کرده. نه‌و ناوی ئەمیشا سپه‌نتا Amesha Spenta یه‌ له‌ نا قیستادا به‌ واتای « پیرۆز و هه‌میشه‌یی» دیت. ئەمشاسپه‌ندان کوژی نه‌و وشه‌یه‌ی سهره‌ویه‌ و واتای پیرۆزانی بیتمه‌رگ ده‌گه‌نیت. له‌گاتا کانا ده‌رکه‌وتنی ناوی نه‌و پیرۆزه‌ بیتمه‌رگانه‌ی بریتین له‌ شه‌ش بوونی فریشته‌یی، له‌خویدا نیشانه‌یه‌ بۆ ده‌سلات و دێرینی ئەوان. ئەوانه‌ رواله‌تی پیشکه‌وتووی ناهورامه‌زد و سه‌رچاوه‌ی روشنایی، شکۆ، چاکه، به‌هره و فراوانین و هه‌ریه‌که‌ی کاریکی تایبه‌تی پیشپیردراوه. نه‌وه‌ی سه‌باره‌ت به‌ ئەمشاسپه‌ندان گه‌رنگی ت، سه‌رچاوه‌ی چاکه و کرداری پر یایه‌خ و سوو دبه‌خشی ئەوانه و هیچیش گه‌رنگ نیه‌ ئەوان به‌ فریشته‌ی معز ن یا ره‌وانی چاک و یا چیچۆره‌ ناویکی تری له‌و با به‌ته‌یان بناسرین. دیاره‌ له‌ به‌ر هه‌ج هۆیه‌ک کو لینه‌وه له‌با به‌تیکی تایزایی وه‌ک ناینی زهرده‌شت گرد و پرتوانا و به‌دیه‌تیه‌ری گشت نه‌و کو مته‌له‌ فریشته له‌ توانای نه‌م په‌رتوو که به‌ده‌ره، و له‌لایه‌کی تری شه‌وه لیکۆله‌ره‌وه و زانایان تانیستا له‌رووه‌وه

دیاردی نه‌وتۆ به‌جیانی ده‌ر نه‌خستوه. به‌لام ئەمشاسپه‌ندان به‌و شیوه‌یه‌ی گاتا کان ده‌ریده‌شات بریتین له‌چه‌ند بوونیکی کو تومت ره‌وانی که به‌ره‌گه‌زی ره‌وشتی بزمیتر دین، به‌لام پاشان به‌ره‌به‌ره له‌ به‌شه‌کانی تری نا قیستای چه‌رخه‌ی بشیویدا له‌ شیوازی ره‌وانی و ناسایی دوور خراونه‌ته‌وه و هه‌روه‌ک ته‌ن ده‌رکه‌وتوون. که سهرده‌تا سپه‌نتا مه‌ینۆ یا هه‌ستی پیرۆزی کرا به‌ سهر کرده‌یه‌ن و جهوت فریشته‌یان دروست کرد پاش ئەوان ناهورامه‌زدا یان کرده‌ی به‌سه‌رداری شه‌ش ئەمشاسپه‌ند. به‌شیوه‌یه‌کی ره‌وشن ده‌توانین بلیین نه‌و ئەمشاسپه‌ندان ه‌ی رواله‌تی ده‌رکه‌وتووی ناهورامه‌زدان و شیوازی ناسایی ره‌وانیان هه‌یه، له‌قالیی فریشته‌ی مه‌زنی ناینی مه‌زده‌تساندا ده‌رده‌که‌ون. ناوی نه‌و شه‌شه له‌تووی ناوی دوا زده‌ مانگه‌ی سالدا¹³⁸ هه‌ن و به‌ هه‌مان نه‌و شیوازان ه‌ی باسکرا له‌ یه‌سنا و یه‌شته‌کاندا هه‌ن:

- ١ - هه‌ومه‌نه Vohomana - واته‌ نه‌ندیشه‌ی چاک که هه‌مان به‌هه‌نتی نه‌مرۆ ده‌گریته‌وه.
 - ٢ - ناشا هه‌یشتا Asha Vahishta - واته‌ راستی یان چاکترین پارێزگار « نه‌ردی به‌هیشت ».
 - ٣ - خشه‌تره‌ هه‌ئیریا Xshatra Vairya - یا هیز و توانای « شه‌هیریور » توانای ماددی «.
 - ٤ - سپه‌نته‌ ئارمائیته Spenta Armaiti - یا سپه‌نتارمذ - رواله‌تی له‌خو بووری - ره‌وان پاکي « ئەسفه‌ند » (نه‌وبین و خو شه‌ویستی).
 - ٥ - هه‌ورقه‌تات Haurvatat - ته‌ندروست و پیگه‌یشتویی « خور داد ».
 - ٦ - ئەمیرتات Ameretat هه‌میشه‌یی، بیتمه‌رگی « = نه‌مرداد ».
- وه‌ک ئاماره‌ی پیدرا، له‌سه‌ر لوتکه‌ی ئافریندا ناهورامه‌زدا نیشته‌وه و تا کاتی نه‌و یاسایه‌ له‌کاردا بیت و بوون شیوه‌ی خو یی به‌پارێزیت، هه‌ریه‌ک له‌ ئەمشاسپه‌ندان راوه‌کی کاریکن، واته‌ سه‌ریه‌رشتکاری جو ره‌ها باریان پین سپیردراوه. دیاره‌ را ده‌ی سه‌پارده‌ و پیتاسه‌ی نه‌و جو ره‌ سه‌ریه‌رشتیه‌ له‌قالیی واتایه‌کی خودی یان ره‌هایی ئەمشاسپه‌ندان ده‌رکه‌وتوون په‌یوه‌سته به‌وه‌ی له‌نا قیستادا چۆنیان بۆ دیار بکراوه.
- هه‌وه‌مه‌نه‌ یا خو یی چاکه، سه‌ریه‌رشتکار و پارێزهری و لاخ و تازه‌له‌ گه‌ر له‌و باری نابووری و کو مته‌لایه‌تیه‌ی زهرده‌شت پروانی که له‌ راپه‌رینه‌ مه‌ز نه‌که‌یدا نه‌نجامی داوه، چاکتر په‌ی به‌ گه‌رنگی هه‌وه‌مه‌نه‌ ده‌بین. له‌به‌شه‌کانی پیتشودا بینیمان چۆن

¹³⁸ - مه‌به‌ست له‌ سالی فارسیه، - وه‌رگرتی

زهردهشت گرنگی داوه به ژيانی لادئ و شارنشینی و پوره پیدانی کشتکاری و نازدهلداری . چاکه کاران به دهمه پویهستی نه و بوون و رهوشتی پیتشینیان پشتگویی خستوه و کهوتونه ته کشتکاری و بهختی کردنی نازدهل و ولاخ و چوارین . چواریتی به سوود و نازدهلی مالی ههنده گرنگبوه بوونیان بۆ نه نجای کوده تا کومه لایه تیه که ی زهردهشت زۆر پتویستیوو ، بۆیه قوه همنه له جیهاندا بوو به موزترین نه مشاسپهنده ، و به سه ره رشتکار و پاریزه ری گشت نازدهل ژمیردراوه : له نیوان نه و دوو دهسته یه ی مرۆقدا ، واته وهرزیر و ناوه رزیر ، دیهاتیانی ره نچدره و راسته ره وان بۆ پاراستی ژيانی نازدهل دیاریکرا¹³⁹ . به لام فهرمانی به و سپیردراو ته نه ها نه و نه بوو ، به لکو قوه همنه چاودیر و پاریزگاری گشت نافرینه ، به تایه تی مرۆق ، و نه و مه به سه ته له فره گهرد Fragarad دا « به شی » نوزده همی قهنیداد به روونی دیاره . له گشت نه مشاسپهنده نان پتر گرنگی دراوه به م نه مشاسپهنده و به یکه هه میان ده ژمیردیرت .

ناشافه هیسته سه ره رشتکاری ناگره ، سه رچاوه ی نه و وشه یه پاکتر ، پاریزگار و راستی ده گه پیتیت . له وانیه ده نیشان کردنی ناشافه هیشتا بۆ چاودیری ناگر له بهر نه و به بیت که له خویدا ناگر گرنگی و پله و پایه ی به رزی بوه و یه کتیکه له رواله ته کانی پاک و چاکه و پوخته یی . له نا قیستادا به گشتی که متر نیشانه ی ماکی روون و ناشکرای نه م پاریزگاری ناگره ده بیتریت ، به لام به نیشانه یه ی له په شته کاندا ههن ده بیت نه و دورمنی پرزه بری دیوان بیت ، به تایه تی نه هه مهن ، و ده بیت نه و ساته یش له بهرچاو بگرین که نه هه مهن دیتیتته ناله و هاواری پرنیش و دلیت : « نه وه ی منی به ناشافه هیشتا { ناگری پاک } سووتان و وه ک فلزی تو اوه له سه رزمین رایالم و ته نه های هیستهمه وه ، زهردهشتی کوپه ی نه سپی تامایه¹⁴⁰ . « هه روه ک نه ردیه هیشت یان ناشافه هیشتا له جیهانی مادیددا سه ره رشتکار و چاودیری ناگره ، له جیهانی ره وانی و مه عنه ویشدا به غاینده ی رواله تی راستی ، پاک و پوخته یی و پیروزی ناهورامه زدا ده ژمیردیرت .

خشه تره قه ئیریه واته ده سلاتی پتویست و کیشوه ری ناره زو کر او . پیناسه ی نه م به گوپه ری نه و ده و نه مشاسپهنده ی سه ره وه زۆر گیر دیت ، له نا قیستا ناوی خشه تره قه ئیریه به کیشوه ری هه میشه یی ناهورامه زدا و به هه شتی دلخواز هاتوه . فهرمانی پتیسپیردراوی ماددی نه و له سه رزمین چاودیری و پاریزگاری به رد و کانه زاکانه .

¹³⁹ - په سنا ۳۱ ، ۱۰

¹⁴⁰ - به شتی هه وتم ، نه رت به شت ، به ندی بیست .

به لام له جیهانی مه عنه ویدا خشه تره قه ئیریه نیشانه ی ده سلات ، توانا و شکزی خوداوه نده و له پایه ره وانیه کاتیشدا نه خشه ی سه رنجکیشتی بۆ پیتگه یانندی مرۆقه . سپهنه نارمه یی Spenta Armaiti واتای پریه پیتست بۆ نه م نه مشاسپهنده شتوازی هوشی مامناوه ندی و گونجاو ده گه پیتیت ، هوشیتک که هه میشه له ناستی راستی و چاکه دابیت و گهردی به دوور بگریت . ته نه ها نه و شتوازانه بۆ پیناسه ی نارمه نیستی له که متواناییه ، چونکه نه و رواله تی بیفیزی و ملکه چی ته واوه له بهرانه ر خواست و ناره زوی ناهورایی ، به لام له جیهانی مادیددا چاودیری زه وییان به و سپارده . فهرمانی نه و هه میشه زه وی به بیت و به ره هه م راگرتنه . پاریزگاری له و که سانه ده کات که رووی زه وی پاک ده کیتلن و سه وز و جوان رایده گرن ، و نه وان به ره وه ر ده کات .

هه نورقه تات - نامیریتات Haurvatat Ameretat دوو نه مشاسپهنده یه له یه ک خودانه بوون و به سه ره یه که وه ناوده برین ، پایه یان به گوپه ری چوار نه مشاسپهنده ی تر هه ندیکه نزمتره . هه نورقه تات یا خورداد پیتگه یو ، بیترتیر و ته ندروستی ده گه پیتیت و نامیریتات یان نه مه رداد نه مری و هه میشه یی ده به خشیت . له دیدنه ی مه عنه وی و له جیهانی ره وانییدا نه م دوو نه مشاسپهنده رواله تی پیتگه یویی و نه مری ناهورا - مه زدان . له جیهانی تردا نه م دوو نه مشاسپهنده گرنگی ده به خشن به ناینده و سه رنه نجای ره وانی چاکان : « نه مانهن خورداد و نه مه رداد ، که به بووها توانم ده گه نه زه مینه ی تر ، بریاری یاداش و چاره نووس له و ده وه وهرده گرن » به لام له جیهانی مادیددا خورداد چاودیری ناوه کانه و بهر پرسیاری ناو به و سپیردراوه ، و چاودیری و سه ره رشتی گیاکان ، و کشت و زار دراوه به نه مورداد .

به لام هه روه ک باسکرا ، له شتوازه مه عنه وه تایه ته کانی ناینی زهردهشتیدا ، نه وانه رواله تی بۆ ناهورامه زدا که هه ره یه که یان وه ک بوونیککی تاک نریک به ون . به لام له خوله کانی پاشیندا که مرۆق خوی به رابوردوه وه به ستوه ته وه و سووربوون له سه ر هیتشتنه وه ی خودایانی پتیشوو ، نه و باره ماددیانه به نه مشاسپهنده یان به خسراوه و په یوه ندی خزما یه تیان له گه ل ناهورامه زدا بۆ په یدا کردوون .

ره گی دژایه تی شتیه کانی پاشینی ناینی مه زدیستا چه شنتیکی روون و بنبرتری په یدا کرده . بهرانه ر به گشت چاکه یه ک ، یه ک خرایه هه یه و بۆ گشت لایه نیککی پۆزه تیغ ، رووی نیتگه تیغ هه یه . باشه ده شی له جیهاندا باری ژیان له وه بریتیی ؟ به هه مان نه و شتیه یه ره وشت پله و پایه ی به رز و نشیوی هه یه ، به هه مان شتیه پله و پایه هه یه بۆ سووکی و ناچاغی و به دی . له جیهانی زانست و ماددیات و جیهانی

مه‌عنه‌ویات و ره‌وشت و روانه‌ت و هه‌روه‌ها هه‌لویتست و کرداردا ده‌شیت ده‌سه‌لات بۆ لایه‌نی پۆزه‌تیف یا نینگه‌تیف بیت. ئەو روداوانه له‌تاینی مه‌زدایدا به‌ وشه‌گه‌لی روون و توتی ئەفسانه‌ی دلفریتین خراوته‌ه‌ روو. هه‌روه‌ک ئەمشاسپه‌ندان هه‌ن، و به‌ ره‌وانی به‌هره و نه‌مری و خۆشی و به‌خته‌وه‌ری داده‌نرتین، نه‌هریه‌نیان به‌رانبه‌ر هه‌یه که‌ره‌وانی شه‌ر و ناپاکی و ناپه‌سندی و نابووتی داده‌نرتین.

وه‌ک بینیمان، تاینی زه‌رده‌شتی چاک باری دوو هه‌تزی کاریه‌گری چاره‌سه‌ر کرده. لوتکه‌ی جیهان و سه‌ری گشت بوون ئاهورامه‌زدايه. به‌بوونی دوو هه‌تزی چاکه و خراپه، جیهان ناچارکراوه به‌ بوونی روئاکي و تاریکی. سپینتامه‌ینتو Spenta Mainyu خاوه‌ن بپیاره به‌سه‌ری ریزه‌ فریشته مه‌زنه‌کانی وه‌ک یه‌زده‌کان، و هه‌تزی و روانه‌تانی چاکه. زۆریه‌ی ئەمشاسپه‌ندان به‌جه‌وت ده‌ژمه‌تردین که‌ سپینتا - مه‌ینو یه‌که‌مه‌یان و شه‌شه‌کی تر ئەوانه‌ن که‌ باسکرا - سه‌ری زنجیره‌ی دیوانیش ئەو ئەنگه‌ره مه‌ینو Angra Mainyu یه‌ که‌ دژ و نه‌یاره به‌و سپینتامه‌ینتو و ئەوه‌یه که‌ له‌پاشا به‌شیتوه‌ی نه‌هریه‌ن ده‌رده‌که‌وتت. به‌هه‌مان شتوه سپینتامه‌ینتو له‌به‌ر به‌ره‌نگاربوونی نه‌هریه‌ن ئاره‌زوی به‌بووه‌اتنی شه‌ش فریشته یا روانه‌تی ره‌وان ده‌کات و ئاهورامه‌زدا ئەو ئاره‌زوه‌ی بۆ دینیتته‌ دی. نه‌هریه‌ن یا ئەنگه‌ره مه‌ینتویش بۆ به‌ره‌رچدانه‌وه‌ی ئەوان به‌هه‌مان شتوه، شه‌ش دتو یا ره‌وانی شه‌رخواز به‌رانبه‌ر به‌و شه‌ش ئەمشاسپه‌نده‌ داده‌نیتت. یارانێ ئاهورایی، یاوه‌ر و هاوکاری هه‌ستی پیرۆز یا سپینتامه‌ینتو ده‌بن و ناوی ئەمشاسپه‌ندیان لێ ده‌نیتن، و شه‌ش دتوی ره‌وانی شه‌رخواز که‌ نه‌هریه‌ن بۆ به‌ره‌نگاری ئەوان ترخان کران، ناوی کاماریکان Kamarikan بوه و هه‌ریه‌ک له‌وانه به‌ریز به‌رانبه‌ری یه‌ک ئەمشاسپه‌ند ده‌گرت و به‌ره‌رچی کاری ئەوان ده‌ده‌نه‌وه.

۱ - ئاکه‌مه‌نه Akamanah واته « ئەندیشه‌ی به‌د » به‌رانبه‌ره به‌ شه‌وه‌مه‌نه یا به‌هه‌من. هه‌ندیک لیکۆله‌ره‌وه بۆ ئەوه ده‌شن، ئاکوان ناوی ئەو دتیه‌بیت که‌ شانامه‌ی فیرده‌وسی به‌ ئاکه‌مه‌نه یان ئاکومان ناوی هه‌تتاوه و واتای ره‌وانی ناپاک ده‌به‌خشیت.

۲ - ئیندرا Indra واته ره‌وانی گومرای، دتوکه‌ له‌ به‌رانبه‌ر ئاشاوه‌هه‌شته یان ئوردیبه‌هه‌شت و دژایه‌تی ئەوی گرتوه‌ته‌ ئەستۆ. ئیندرا یه‌کیه‌ک بوو له‌ خودایانی دتیرینی ناراییی¹⁴¹.

¹⁴¹ - بۆ زانیاری پتر برونه «دین قدیم ئیرانی»، به‌ره‌می هه‌مان نوسه‌ر.

۳ - سه‌ورقا saurva دتوی ئاشوب و سه‌مه‌کاری، به‌ره‌رچده‌ره‌وه‌ی خه‌شتره‌فایریا، یا شه‌هریوه‌ری گرتوه‌ته‌ ئەستۆ. ئەمیش یه‌کیه‌ک بوو له‌ خودایانی ناراییی کۆن و له‌ سانسکریتدا به‌ ساندر Sandra ناوبراوه.

۴ - ناوئنگ هه‌یتیا Naonghaithya یان ناوئنگ هاتیا Naonghatya که‌ دتوی نافه‌رمانی و یاخه‌بوونه و دژه به‌ سه‌نه‌تا نارمایتی یان سه‌نه‌تارمذ و ئەمیش یه‌کیه‌ک بووه له‌ خودایانی خولی به‌ش زه‌رده‌شت.

۵ - ته‌ورقی Taurvi یان تاروماتی Taromati دتوی نازار و ئەشکه‌نجیه‌یه و دژه به‌ هه‌نورقه‌تات یا خورداوه.

۶ - زه‌یریش Zairish یان زه‌ریجه Zarija هاوکاری تاروماتی و ئەهریه‌نی نازار و ئەشکه‌نجیه‌یه و دژه به‌ ئەمورتات یان ئەمورداده.

بێگومان جگه‌ له‌م جه‌وت دتوه‌ گه‌وره‌یه، گرو‌ی تری دتوان بوه و که‌پتر له‌ شتوازه‌ پاشینه‌کانی تاینی زه‌رده‌شت بکۆلینه‌وه‌ ده‌رده‌که‌ویت چه‌ند زۆریوون، به‌لام هه‌ریه‌ک له‌ ئەمشاسپه‌ندان خاوه‌نی چه‌ند یاوه‌ریان بوه و به‌ یه‌زد نابرون، ئیستا دینه‌ سه‌ر باسیان.

به‌شیتوه‌کی گشتی واتای یه‌زد هه‌مان وشه‌ی یه‌زه‌ته Yazata ی ئاقتیستایی ده‌به‌خشیت و یه‌کیه‌که‌ له‌ شتوازه‌کانی ریشه‌ی یه‌ز Yaz واته په‌رستان. دوو ناوی «یه‌ستا» و «یه‌شت» که‌ به‌شن له‌ پیتنجینه‌ی ئاقتیستای ئەمیرۆ له‌هه‌مان ریشه‌ وه‌رگیراون و یه‌زه‌ته یا یه‌زد که‌ کۆیان «یه‌زدان» ده‌کات واتای شایانی پاداش و په‌رستان ده‌به‌خشیت و به‌ ره‌گه‌زی ره‌وانی ناسراون و به‌ یه‌ک پله‌ ده‌که‌ونه‌ خوار پایه‌ی ئەمشاسپه‌ندان. ژماره‌ی ئەو یه‌زدانه‌ له‌گه‌ل ئەمشاسپه‌ندان ده‌گاته‌ سی.

وه‌ک روونبوه‌ته‌وه‌ فرمانده‌ر به‌سه‌ر شه‌ش ئەمشاسپه‌ند، یان هورمزد دتیت یانیش سه‌نه‌تاه‌ینو که‌ سێ یه‌زدیان یاوه‌ره به‌ناوی: ده‌ی باذر، ده‌ی بیمه‌هر، ده‌ی به‌دین. هه‌هه‌مه‌نیه‌ یا به‌هه‌مه‌نیش سێ یه‌زدی یاوه‌ره به‌ناوی: یه‌زدماه، یه‌زدگوش، یه‌زدرام. ئاشاوه‌هه‌شتا یان ئوردیبه‌هه‌شت سێ یاوه‌ری هه‌ن به‌ناوی: یه‌زدی ناذر، یه‌زدی سروش و یه‌زدی رام. ئەوانی خه‌شه‌شه‌یه‌ریا یا شه‌هریوه‌ر چوار یه‌زدن وه‌که: یه‌زدی خۆر، یه‌زدی هه‌به‌ر، یه‌زدی ئاسمان؛ و یه‌زدی ئەنیران، ئەوی سه‌نه‌ته‌ نارمایتی یان سه‌نه‌تارمذ چوار یه‌زدن به‌ ناوی: یه‌زدی ئابان، یه‌زدی دین، یه‌زدی ئه‌رت، یه‌زدی ماراسپه‌ند. هه‌نورقه‌تات خاوه‌نی سێ یه‌زده‌ که‌ به‌: یه‌زدی تویشتریه «تیر»، یه‌زدی فره‌قه‌ردین؛ و یه‌زدی با ناوه‌برتین، ئەمیریتات یا ئامورداد که‌ ئەمشاسپه‌ندی جه‌وته‌مه‌: یه‌زدی ره‌شن، یه‌زدی ئەشتات و یه‌زدی زامیاد یاوه‌رین. که‌واپوو کۆی

ی‌زد و نه‌مشاسپه‌ندان به‌ته‌واوی ده‌گه‌ته «سی» دانه و هدریه‌ک له‌و سی دانه‌یه
 رۆژتیکي مانگی به‌ناوه. له‌وانه‌یش به‌ولاوه ی‌زدی مه‌زنی تر هه‌ن . باسی نه‌و
 ی‌زدانه له‌ سه‌رتاسه‌ری ئاڤیستادا هه‌ن. گاهیتک له‌شیتوازی رواله‌ته باسکراوه‌کاندا
 دین و تاوتیک به‌شیتوهی ره‌وانی ی‌زدی و جارچاره‌یش له‌توتی ئاڤیستادا قه‌واره‌ی
 ماددیان بۆ دیاری کراوه. له‌وانه‌یه به‌وردی شیکردنه‌وه‌ی نه‌و جوژه غومانه له‌توانا
 به‌ده‌رییت، به‌لام پیتویسته ناگاداریین که ته‌و نارێکیانه ده‌که‌ونه ناو شیتوازه
 پاشینه‌کانی ئاینی زه‌رده‌شت. تاراده‌یه‌ک به‌سه‌رهاتی کلێشه و شیتوازی پاشینی
 گشت ئاین و ئاینزایه‌ک هه‌ر نه‌وتۆیه. هه‌روه‌ها پیتویسته سه‌رنج به‌دینه جی‌وازی
 نیتوان ناوه‌رۆکی نه‌و ده‌قه ئاینانه‌ی ده‌بن به‌ به‌لگه‌نامه له‌گه‌ل نه‌وانی پاشین که
 خاوه‌ن باه‌تی کولتوری ئاینین، و گشت لیکۆلینه‌وه‌یه‌کی له‌و باه‌تانه‌ی سه‌روه‌ه که
 په‌نگده‌ره‌وه‌ی ره‌وشی ئاینی زه‌رده‌شتین. له‌ به‌شی شیکردنه‌وه‌ی ئاڤیستادا، وردتر
 و فراوانتر له‌و باه‌ته ده‌دوتین.

لاوک و داستانی نه‌به‌رده ی‌زدانیه‌کان

له‌ خورده ئاڤیستادا که یه‌کتکه له‌ پینجینه‌ی «ئاڤیستا» پارچه‌یه‌کیان باسی
 نه‌و سی ی‌زده ده‌کات که ناوی سی رۆژه‌ی مانگیان لی وه‌رگیراوه. به‌شی «یه‌شت
 ها» ی‌شدا که یه‌کتیکه‌ره له‌ پینجینه‌ی ئاڤیستای نه‌مه‌رۆ به‌دریژی باسی هه‌ندیک
 ی‌زد ده‌کات، و له‌توتی نه‌و یه‌شتانه‌دا زۆر نه‌فسانه و جیروک و داستانی ئیترانی
 هه‌ن. دیاره ده‌بیت وه‌ک پیتویست به‌وردی له‌شیتوه‌ی دارشتی نه‌و داستانه زۆره
 بکۆلریته‌وه، چی له‌رووی جوژ و چۆنیتی یان چه‌ندیتی .

هه‌روه‌ک باسکرا ی‌زدان واتای شایانی ستایش و ره‌گه‌زی په‌رستن ده‌به‌خشن و
 کراون به‌ دوو به‌ش: ی‌زدانی مه‌ینۆبی یا ی‌زدانی «مایه‌شی Mainyave» و
 ی‌زدانی جیهانی یان ماددی. «گیته Gaithya» وه‌ک له‌ یه‌سنا - های یه‌که‌م،
 به‌ندی نۆزده‌دا هاتوه ده‌لتیت «... ی‌زدانی مه‌ینۆبی و جیهانی که به‌ ستایش و نوێژ
 قه‌شه‌نگ ده‌بن ...» . ئاهورامه‌زدا له‌ سه‌رووی گشت ی‌زدانی مه‌عنه‌وی یا رواله‌تی
 ره‌وانی ده‌وه‌ستیت و زه‌رده‌شت یه‌کتکه له‌و ی‌زده جیهانیانه. خورده ئاڤیستادا له
 دوو به‌شه‌که‌ی سی رۆژه‌ی بچوک و سی رۆژه‌ی مه‌زندا باسی فه‌رمان و کار و
 پیشه‌ی ی‌زده‌کان نیشان ده‌دات.

یه‌شتی یه‌که‌م که‌ناوی «هورمزد یه‌شت»ه تیییدا رواله‌ت و شیتوازی خوداوه‌ند
 باس ده‌کات، و یه‌شتی دووه‌م کراوه به‌ دوو به‌ش: جهوت ته‌ن یه‌شتی بچوک، و
 جهوت ته‌ن یه‌شتی مه‌زن. جهوت ته‌ن یه‌شتی بچوک ته‌رخان کراوه بۆ باسی نه‌و
 جهوت نه‌مشاسپه‌نده‌ی پیشتتر باسکرا . له‌ناو یه‌شته‌کاندا ته‌نها دوو نه‌مشاسپه‌ند
 خاوه‌ن یه‌شتی تایبته به‌خۆن، ته‌وانه‌یش ناشا‌هه‌یشتا واته نه‌ردی به‌هیشت، و
 هه‌وروات و اته خورداوه . گومان وایه که‌هه‌ریه‌ک له‌نه‌مشاسپه‌ندان یه‌شتی تایبته
 به‌خۆیان هه‌بوه، به‌لام وه‌ک به‌شه بزیه‌وه‌کانی تری ئاڤیستای له‌ناوچوون به‌تیمه
 نه‌گه‌یشتون . به‌سپه‌مه‌ین یه‌شت ده‌گوترت «نه‌ردی به‌هیشت یه‌شت»، واته
 نه‌مشاسپه‌ندی دووه‌م که له‌کوێ «نه‌مشاسپه‌ندان» ی پیشتودا باسکرا و به‌ یه‌شتی
 چواره‌م ده‌گوترت «خوردا یه‌شت» که پینجهمین نه‌مشاسپه‌ند ده‌گریته‌وه .

یه‌شتی پینجهم ناوی «ئابان یه‌شت»ه و تایبته به‌ «یه‌زدی ناو» که پیتی
 گوتراوه ئاناھیتا Anahita . نه‌میش یه‌کتکه له‌کوێتر و درێژترین به‌شی ئاڤیستا
 که هه‌ر زۆر مایه‌ی سه‌رنجه . دیاره ی‌زدتیکه‌ره‌یه بۆ ناو به‌ناوی - نه‌په‌م نه‌پات
 ApamNapat واته زایده‌ی ناو، له‌ به‌شی نه‌فسانه‌کانی تردا ده‌یخه‌ینه په‌ریاس.

بوغ بانو ئوردویسور ئاناھیتا:

وه‌ک ده‌یزانین ئیترانیانی باستان زۆریان ریز له‌ چوار ره‌گه‌زی ژبان گرتوه. خاک
 و زوی له‌ژیر ده‌سه‌لاتی سپه‌ندارم‌دابه‌، ی‌زدی ناگریان لا زۆر پایه‌داربوه چونکه
 ئاینی مه‌زدایی له‌جیهاندا به‌ریز دانانی تایبته بۆ ناگر به‌ناویانگه . ڤایۆ Vayu
 ی‌زدی با بوه و ناهید یا ئاناھیتا که تاکه مه‌به‌سته بۆ لیکۆلینه‌وه ناوی به‌ ی‌زدی
 ناو ده‌رکدوه . ئیترانی زۆه‌یان ریزه‌یه بۆ ناو و سه‌خت کۆشیون تا هه‌رچۆنیت نه‌و
 له‌ لیتلی به‌اریژۆن. ئاناھیتا، نه‌و خاتو فریشته‌یه‌بوو که سه‌ره‌رشتی ناوی خراوته
 نه‌ستو، به‌لام کاری نه‌و ته‌نها سه‌ره‌رشتکاری ناو نه‌بوه، به‌لکو پیشه‌ی تریش به‌و
 خاتو فریشته‌یه سپی‌درابه¹⁴²:

ئاهورامه‌زدا به‌ سپنتمای زه‌رده‌شت ده‌لتیت : له‌به‌ر من نه‌ی زه‌رده‌شتی سپنتمان ریز له
 ئوردویسور ناهیده بگه‌، نه‌وکمه‌یه که له‌گشتجی پیدایه، ده‌رمانی لیبوردن و دۆزمنی
 دێوانه، ریزگه‌ر له‌ کیشی ئاهورایی، مایه‌ی ستایشه چونکه نه‌و ئاسووده‌یی به‌جیهانی
 ماددی ده‌به‌خشیت، شایانی ته‌وه‌یه له‌جیهانی ماددیدا نوێژی بۆیکه‌ن، پیرۆزه چونکه

¹⁴² - بروهانه «دین قدیم ایرانی» ۹-۲-۲۲۲. به‌ره‌می هه‌مان نوسه‌ر.

گیانبه‌خشه، پیروزه چونکه مهورمالات به‌ردار ده‌کات، پیروزه چونکه سامان زورده‌کات، پیروزه چونکه ولات ناوهدان ده‌کاتمه¹⁴³.

له‌پاستیدا تابان یه‌شت سپاسنامه‌یه بۆ مهنزی و ریزنان له‌نازادی، هیز و توانای سهر ریتی شایسته‌یی و به‌رغراوانی، خو و په‌وشت به‌رزی، ریزنان له‌چاکه، کاری په‌سه‌ند، ئاره‌زوی نه‌وه‌ی تونگوتۆل و ناین په‌رستی. بوغ بانو ئوردو‌یسور ئانا‌هیتا سهر و سامان به‌خشه به‌ گرژی نه‌وانه‌ی دروشمی ژبانیان پاک‌ی و پیاو‌ه‌تی، به‌هره، و دژایه‌تی بی‌په‌روای خرایه‌و نا‌په‌سه‌ندیه. نه‌و پاریزگاری به‌ر و نه‌وه‌یه و به‌پاک و پوخته‌ییی راگرتتی تۆوی پیاو و منداندانی ژن له‌به‌ر په‌یدا‌بوونی نه‌وه‌ی پاقره.

ده‌ردی ژنان سوک ده‌کات و گوانیان پر له‌شیر ده‌کات. یاری‌ده‌ره به‌گشت چه‌نگاوه‌ر و تیکۆشه‌رانی ریتی راستی و سه‌ریانده‌خات. دوزمن به‌ ده‌رد و دلته‌نگی ده‌کوژت. له‌و لاوکه سه‌یرانه‌دا توانای هاوشان به‌ پیاو‌ه‌تی کراوه به‌مه‌رج. نه‌گهر هیزی په‌یوه‌ست به‌ پارسایی له‌ئارادا نه‌بوو به‌لوه‌پایه و ئابروی مرۆڤ له‌که‌دار ده‌بیته. نه‌و لاوکی جوامیتریه بو‌ه‌ته هۆی بزواندنی هه‌ست و به‌وه‌کردنی ژبانی ئیرانیان. سه‌روودییتری نه‌و لاوکه هه‌ستی نازادی و پیاو‌ه‌تی خۆی تیکه‌ل به‌ویه‌ری هیز ده‌رخستوه. ئانا‌هیتا نه‌و خاتۆزینه‌یه که به‌ده‌رژبانی ساتی روو له‌ ئاوه‌کان ده‌کات تا به‌سه‌ر رووی زه‌میندا بیان‌چۆرینیتیه‌وه تا برژینه ناو ده‌ریای فراوان. نه‌و خاتۆزینه سه‌ره‌په‌رشتگاری گشت ئاوه‌گانه. که‌سه‌تیکه هه‌زار ده‌ریا و هه‌زار رو‌باری له‌ژێرده‌سته و دریزی گشتیه‌ک له‌وانه په‌کسانه به‌ قۆناغی چل رۆژه ریی ته‌سپ سواریکی شامواری و بی‌وچان.

له‌وانه‌یه و‌ستبیتیان به‌وشیوازه ده‌ریسرن که‌نه‌وان چه‌ند سه‌وربوون له‌سه‌ر کاریگه‌ری ریشه‌ی قولی ریفۆرمی زه‌رده‌شتی که جوامیتری نواندنه دژ به‌ بوغان په‌رستی، چونکه ئاهورامه‌زدا نه‌وه دینیتیه‌وه یاد که‌نه‌وی له‌توانا و ئاره‌زووی خۆی به‌بووه‌یتناوه تا ببیته هۆ بۆ به‌ریاکردنی چاکه و په‌وشی که‌مه‌لایه‌تی چاکتر. له‌ تابان یه‌شتدا که‌دیته سه‌رباسی خاتو ئوردو‌یسور، زمانی لاوک و خۆشی هه‌لبه‌ه‌ست ده‌گه‌نیتیه‌ لوتکه به‌جۆرتیک له‌ برینه‌وه نایه‌ت. بازووی جوان و سپی، له‌گه‌ل پان و به‌رینی ناوشانی ته‌سپی، ته‌م خاتو یه‌زده به‌سواری گه‌ردوونه‌یه‌کی جوان که‌ چوار ته‌سپی سپی و یه‌ک شیوه‌ پتوه‌ی به‌ستراون، هه‌میشه ناماده‌ی هیترش ه‌ بۆسه‌ر دێوان و جادووگران تا له‌ناویان به‌ریت.

¹⁴³ - تابان یه‌شت، به‌ندی یه‌ک.

خورشید یه‌زد:

خورشید یه‌زد هه‌روه‌ک پیتش هه‌نده‌یان پله و ریزی له‌ئیران و جیهاندا هه‌یه پتر لیدوانی خۆراییه. له‌زۆر به‌ش و پارچه‌کانی ئاقیستادا ستایشی نه‌و یه‌زده ژبان به‌خش، شادی به‌خش و پاقرکاره گشتیه هه‌یه. له‌ئاقیستادا شیوازه‌کانی ته‌م یه‌زده به‌زنده‌ی بی ده‌که‌ویته روو نه‌مانه‌ن؛ شکۆدار، ده‌وله‌مه‌ند، هه‌میشه‌یی، پاقرکاری و سه‌ره‌نجام ته‌سپی چالاکه. به‌م یه‌زده مه‌زنه یه‌شتی شه‌شه‌می پتی تاییه‌ته. ناینه ئاراییه‌ کۆنه‌کانی پیتش زه‌رده‌شت سه‌روشت په‌رست بوون و خۆر که‌ ژبان پاریز و شادی و به‌هره و رووناکی به‌خشه، زۆر به‌ریتزه‌وه ستایش کراوه. ریز و پایه‌ی خۆر له‌وراده‌یه‌دا‌بوه په‌یکه‌ری ئاهورامه‌زدا و قه‌واره‌ی نه‌ویان له‌ دره‌خشانی نه‌خته‌ردا بی‌نیوه‌ته‌وه: « نه‌ی مه‌زدا ئاهورا له‌نیو کۆی نه‌ستیره‌کاندا قه‌شه‌نگترین دره‌خشانی ته‌م جیهانه. و له‌جیهانی پایندا [نه‌ستیره‌یه‌ک] هه‌یه له‌نیوان بلنده‌ترین رو‌شنایی که‌ پیتده‌لین خۆر، نه‌و به‌تۆ ده‌زانین¹⁴⁴. » شیوه و ناویانگی ئاشکرای خورشیدیه‌زده به‌ « ته‌سپی تیژ » ناوبراوه بۆیه ئیرانیان ریز و پایه‌ی تاییه‌تیان بۆ « گه‌ردوونه‌ی پیروزای خورشید » هه‌یه و هه‌ندیک جار له‌به‌ر گزنگی نه‌و، و له‌به‌ر ده‌رخستنی پیروزی و ریز له‌و په‌گه‌زه ژبانبه‌خشه، هه‌میشه پتیکه‌وه ناوبراوان. کاتی هه‌له‌پاتنی خۆر و ئاوابوونی به‌ئاوه‌نگی تاییه‌ت ستایش کراوه. زۆریه‌ی نه‌ته‌وه‌کانی سامی و ئاری له‌و باوه‌رده‌دا په‌کبیر بوون و خۆر په‌رستی په‌کیتیک بوه له‌ کۆنترین شیوه‌کانی ناین. وه‌ک گشت په‌گه‌زی سه‌ووده‌بخشی سه‌روشت لای ئیرانیان مایای ستایش بوه، ستایش و ریزگرتنی له‌خۆر له‌به‌ر نه‌و سه‌ووده‌ تاییه‌ته‌ی بوه که‌ ده‌یه‌بخشیت به‌ ژبانی ماددی. خورشید له‌ ئاقیستادا وه‌ک فریشته یا یه‌زده‌کانی تر، یان به‌ واتایه‌کی روونتر له‌نیو په‌گه‌زه په‌وانیه‌کاندا ناویکی یه‌زدی تاییه‌ته و ناسناوی وه‌ک ته‌سپی تیژ یان ته‌سپی خیرای لێراوه، نه‌ویش له‌به‌ر نیشاندانی خیرایی تیشکی خۆره، چونکه له‌رۆژانی ده‌یریندا خیرایی و تیژی ته‌سپ به‌ناوبانگ بووه و داستانه‌کانی « بونده‌هیش » نه‌و رو‌نکردنه‌وه‌یه ده‌سه‌لمینن که‌گوايه خیرایی تیشکی خۆر په‌کسانه به‌ سێ به‌رانبه‌ری خیرایی تیری که‌وانتیک مرۆڤی به‌توانا به‌وه‌په‌ری هیز بی‌هاوت. لێره‌دا پتویست به‌ بیره‌یتانه‌وه ده‌کات که‌ میهر و خورشید یه‌ک نین، میهر یه‌زدتیکه و خورشیدیش یه‌زدتیکه تر، جا خورده ئاقیستا ته‌م باسه رووتده‌کاته‌وه¹⁴⁵. خورده

¹⁴⁴ - ده‌فته‌ن یه‌شتی بچوک، به‌شی دوو، به‌ندی شه‌ش.

¹⁴⁵ - میهریه‌شت، یه‌نده‌کانی ۹۵-۱۴۵

ثاقبستا به شیکتی تپدایه به ناوی «خورشید نیایش» تایبته به نویتز و لهبر مهزنی
 خور کاتی بهرزبوونه و کاتی گه یشته تاسمان و هروه ها له ناو ابونیدا خوینراوه،
 نهوه له «خورشید یهشت» وهگریراوه. بهلام خورشید یهشت زور کورته و نهوهی
 پیویست و گرنگه بۆ تیگه یشتنی نم بهشه به داخهوه دهستان ناگاته خویندنه وی.
 له گشت یهشته کان روانین نه وه مان نیشانداده ات که چند نهوین و خوشه ویستی
 هیه له دلی ئیرانیان بۆ ره گهزه به سووده کانی سروشت و چۆن به گشت تواناوه
 سوپاسگوزاری سروشت بوون. له راستیدا سروشتی چاکه ی مهزدا کرد هه مان خودا
 ده نویتیت که مانگ و خور، نه ستیره و گیا، نار و ناگر و با، خاک و زهوی، به سه ر
 یه که وه یا به شبهش له پدیکه ری گشتی خودایی خوی دروست کرده. په رستان و پیز
 و نویتز بۆ نهوه ره گه زانه له راستیدا ستایشن بۆ خودا، سپاسن بۆ ناهورامه زدا:
 «نهوهی ستایشی خوری هه میسه یی و شکۆمه ند و تیرته سپ دهکا... نهوا ریزه بۆ
 ناهورامه زدا، ستایشه بۆ نه مشاسپه ندان [روالتهت و رهوشی چاکه و ره گهزی
 سروشتی تر]، ستایشه بۆ رهوانی خوی [که نهوش به پیی رهوشی چاکه یه کیکه
 له به شه کانی سروشت] و گشت یه زدی مه یزوی و جیهانی پت شاد ده بن¹⁴⁶»

ستایشی خوری هه میسه یی شکۆمه ند و تیرته سپ ده که یین. له کاتیکدا خور تیشک په خش
 ده کات و که خور پوناکی ده به خشیت سه د (و) هه زاران یه زدی مه یزوی له خودی نهوه به ره ره
 گۆده به نهوه و تیشگه که شوته ده که نهوه، نهوه فه ره به سه ر رووی زهوی ناهورادا بلازده که نهوه ...
 کاتیک خوره له دیت، زهوی ناهورا کرد پاقر ده یته وه، ناوی ده چولیت ... [و] ناوی مه نگ
 ... و نا فرینه ی راستی که له خودی ههستی پیروز دروست بوون پاکده به نهوه. نه گه ر خور نه بیت
 دیوان گشت نهوانه له ناوده ده ن که له سه ر رووی حوت کیشوری زهوی هه ن، و له م جیهانی
 ماددیهدا یه زده مه ی نه وه کهان جیله ق ده بن و شوینی نارام [نادۆز نه وه]¹⁴⁷.....

یه زدی مانگ:

هه مان به وشیه وه یی باسیخور کرا، ده توانین بۆ مانگیش دوو پاتیکه ی نه وه -
 مانگ بۆ تاریکی شهو، که تاریکی زه مینه بۆ نه ره عه مان خوشده کات و له سایهیدا
 ده که ونه به دکاری، نهوه به رهوشایی خوی په یکه ری رهش و لاشه ی نه ره مینه نهوان
 ده رده خات - ههروهک له نه فسانه ی گوشورون یان گه وشورشان *Geuch Urvan* دا

¹⁴⁶ - خورشیدیهشت، بهندی چواره م.

¹⁴⁷ - میهریهشت، بهنده کانی ۱۴۵ - ۹۵

هیه، کوروهی مانگ ده بیته پاریزگار بۆ تووی ناژه له. ده زانین تا چاره یهک ناژه له
 و به تایبه تی گا مایه ی ریزه وه چند جوتیاری ئیرانی په یوهستی نهوه. مانگیش
 وهک خور خاوه ن گه ر دوونه یهک بوه یهک گای پرشنگدار به دوو شاخی زیرین و ده
 گوریسی زیوی رایکیشاوه. یهشتی ههوتته می ثاقبستا «ماه یهشت» ی ناوه. له
 خورده ثاقبستایشدا یهک یهشت هیه به ناوی «ماه نیایش» که سپاس و نویتز بۆ
 پیز نیشاندان به مانگ و وهک نهوهی خور سن جار ده خوینرا - بهلام وهک بۆ خور له
 رۆژیکدا سن جار، بۆ مانگ له سی رۆژدا سیجار ده خوینرت، واته سه ره تا که
 که وانه ی ده رده که ویت، جار تیکیش ناوه راستی هه یف که مانگ کوروهی ده به ستیت
 و خر و پر ده بیت و دوا جار که کوروهی مانگ ده بیته وه به که وانه. ماه یهشتیش
 هه مان وهک خورشید یهشت کورته و ستایش کردنه که ی له به ره نه وه یه که ره گه زیکی
 به سوود و قه شهنگ و شادی به خسه و نه خسه ی تایبته تی هیه بۆ ژبانی ماددی.

تیش تریه - یه زدی باران:

هه شته مین یهشت به «تیش تریه» ناوده برت و «تیر یهشت» یی پیده گوترت،
 بهلام نه ستیره ی تیشته هه مان نه ستیره ی تیر نیه، به لکو پیویسته نهوه به هه مان
 نه ستیره ی «شیرا یه مانی¹⁴⁸» بزاین - شیهوی ثاقبستایی تیشتر - تیش تریه
 Thishtrya نیشان ده ات و یه کیکه لهوه نه ستیرانه ی کولتوری ئاینی مه زدیستان
 به فریشته ی بارانی ناوده بات. به گویزه هه ندیک یهشت، تیشته یهشت کۆنه و
 زمانی ویزه یی و بابهت و ناواز و برآورده کانی زورخوشن، تیشته یهشت زور به
 روونی جهنگ و نه به ردی نیوان به دی و چاکه ده رده خات و نه نجامی به زینی به دکار
 و هیزی نه ره مینه ی به رانه ر له رووی هیزی چاکه نیشان ده ات و له ناو چونیان روون
 ده کاته وه. نا شکرایه که جوتیاری ئیرانی زوریان ریز گرتوه له ناو و باران و زوریان
 خوشویسته وه. دیاره له به ره نه وه ی که وه زدی سالیان و شکبویه مه ترسی نه مان رووی
 تیده کردن، چونکه باران نه بارین کشتوکال وشک ده کات و ناژه له روو له تهنگی
 ژبان ده کات. نه و جا نه ستیره ی تیشته ره که فریشته ی باران بوو و ئاپه شووشه
Apalusha ی دیوی وشک ساز له تاسمان ده بوو به شه ریان.

بیتجگه له جهنگ و لیکدان و به ره ره کانی نیوان ره گه زکی چاکه و خراپه، یان

¹⁴⁸ - ... شیرای یه مانی که "عبور" یی پیده گوترت نه ستیره که شیهوی سه رده کی له قولایی
 گه وره ده چیت و رۆشتیرینی نه ستیره کانه شهوانی زستان ده رده که ویت. ... برآونه وشه ی
 (شعری)، فرهنگی فارسی عمید (دو جلد)، بهرگی دوو - وهرگتر

یہ زدان و دیوان، نہ وہی چٹری و پڑھی لچ بینرابتیت شیوہی داپشتنی و گپرانہ وہی خودی نہو داستانه قہشہ نگہیہ کہ بہ زمورہ زمی بہرہ رکانی و سہرکہ و تنی تیشترہ بوہ بہ سہر ناپہ نوشہی دیوی و شکسازدا و نہوہ لہ خڑیدا نشانہی و شکی و بیتاوی سہرزہ مینی نیران نیشان دہدات، بہ تابیہ تی ہاوین، بویہ لہ کوششہ داستانیہ کاذا "گشت نہو پرتیشانی و تنگہ بہرہ دہبیرین". نہوہی نیرانیان بوچچون تیشترہ بہ نہستیرہی شیعرای یہ مانی یان شیردلی رہ خستینہری بارانی بہ سودہ بہ تابیہ تی بو ہاوین، نہوہ لہ کاتیکدا ناپہ نوشہی دیوی ناپاکی و شکساز دہبیتہ بہرگر لہ ناو و ناہیلتیت نہو ناوہی لہ ژیر دہ سہ لاتی توشترہ رداہیہ پەرہ سہ نیت، بویہ لہ یہشتی ہشتہ مددا نہو جڑہ ستایش و نوپڑہ دہبیرین کہ ناینداران بہر توہی دہ بہن:

ستایشی نہستیرہی تیشترہی راویژ و فراوانی دہکمین [کہ] دلژیی ناوی گرتوتہ نہستو ... ہی نہو کہ سہی چوارہ پیتیانی ورد و درشت چا و ہروانی نمون، ہر وہا نہو مرؤفانہی پیشتر ستمکار بوون و [درؤ پەرستہ کان] کہ پیشتر گریان لیدہ بوہوہ - چیکات تیشترہی راویژکار و ژیرمان بو دہر دہ کہویت؟ دہبیت کہی سہر لہ نوپڑ سہر چاویہ ناروکان بہ توانای و ہک نہسی تیز پڑی پدہن؟¹⁴⁹ ...

کاتی نوپڑکردن و پارانہ وہی پہ سہ ندرکراو بو دلخوش کردنی تیشترہ نہنجامدہ درا و کہ نہو بہ نوپڑ و دیاری پہ پیرہ و کاران دلگہش بوہ چہشنی نہسپی سپی و جوان، بہ گوئی زتیرنہ کان و لغاوی زتیرنہ وہ دہ بہ زیوہ تہ سہر دہریای « فراوان » - دیارہ لہ ویتدا بی بہرہ نگاری ناپہ نوشہ، واتہ دیوی و شکساز نہ بوہ کہ نہویش و ہک نہسپی سامناک بہ یال و کلکی سامناکیہ وہ دہ بہ زیوہ تہ کہ نار دہریای بہر فراوان. پاش سنی شو و سنی رؤژ زؤرانی دژواری نیتوان دیوی و شکساز و فریشتہی باران، کوتایی نہ بہر د بہ بہ زینی فریشتہی باران و سہرکہ و تنی دیوی و شکساز دہبیت و تیشترہ ہزار ہنگاو لہ کہ ناری دہریا دووردہ کہویتہ وہ، نہوجا تیشترہ بہ دللی غہمگینہ وہ دہلیت:

واي لہ من نہی ناہورامہ زدا، ہر وہا لہ تیتوہ نہی ناو و گیاکان، ہاوار بو تو نہی ناینی مہزدینسا، چیتہر نہوانہی لہ نوپڑدا ناویان دہہننام و ہک نوپڑ و ستایشی بو یہزدانی تری دہکمن ستایشی من ناگمن - نہ گہر مرؤفان لہ نوپڑدا ناوم بہتین و ستایشم بکن، ہیزی دہ نہسپ، دہ و شتر، دہ گا، دوو کیتو و وزی دہ ناوی کہشتیرانم لچ پیددا دہبیت¹⁵⁰.

¹⁴⁹ - شیر یشت - بہندی ۴ و ۵

¹⁵⁰ - بہندہ کانی ۲۳ و ۲۴

ناہورامہ زدا ناوپڑک لہو گپرمہ کیشہ دہداتہوہ و ہانی نایندار و پہ پیرہ و کاران دہدات بو ستایش کردنی پہزدی تیشترہ کہ نہستیرہی پہزدی بارانہ، لہ نہنجامی نہو ہلرتیستہ فریشتہی راویژکاری ہوشمہند دوویارہ چہشنی نہسپ سپی و بہ گوئی زتیرن و لغاوی زتیرنہ وہ دادہ بہ زیتہوہ دہریای فراوان - دیوی و شک سازیش، واتہ ناپہ نوشہ بہ ہمان شیوہی نہسپی سامناکیہ دیتہوہ گورہ پانی چہنگ - یہک رہبازتی زؤر توند و بہ تین تر ہلڈہ گپرسیت سہر نہنجام لہ ناستی نیتوہ پڑدا دیوی و شکساز دہ بہ زیت و ہزار ہنگاو بہرہ و دوا دہ کشیتہوہ - نہوجا فریشتہی باران بہ شادمانی بانگ ہلڈہ دات:

خوشی لہ خوم نہی مہزدا، خوشی لہ تیتوہ نہی ناوہ کان و گیاکان، خوشی لہ ناینی مہزدینسا، خوشی لہ تیتوہ ہیللہ تان - ناوی جوگہ کان بی بہرگری و بہ دلژیی درشت دہگاتہ پەرہ بووم و بو لہ و ہرگاکان و بہ دلژیی چڑا وہ روی جیہانی ماددی ناوہ دان دہکاتوہ¹⁵¹. پاشان تیشترہ سہرکہ و توانہ شیر دہبیتہوہ ناو دہریای فراوان « دوورنہ مہ بہست لہ ثوقیانی ہیندی نیتستابتیت ». لہ دہریادا دہبیت بہ شہ پؤل و جوش و ہلسمی باران بہرزدہ بیتہوہ تا پہر زاییہ کانی کیتی ہیندی نزدیک بہ دہریای بہر فراوان، ہرور نہوی دادہ پوشتیت و دیسان بہ شیوہی باران و تہرزہ دہ چوڑتہوہ سہر زہوی و زاری نہو ناوہ، پہرتوگہ پہلہویہ کانی و ہک بوندہ ہیش و مینو خورد و چہند نامیلکہی تر نہو داستانہ دلگیر و قولہ یان پکرودہ بہ بایہ تی زؤر و دورودریژ، بہ لام گرنگی لہ ویتداہ کہ داپشتن و شیوہی ناسایی روداو ہندہ داستانی ہؤ تراونہ تہوہ لہ خودی نہوانہی تیر یشت بہجن. تیشترہ، نہو فریشتہی باران و نہستیرہ پہزدیہ پیتش قہراولی بارانی پایز دہ کہویت و دہیکہویتہ دہ چہنگ لہ گہل ناپہ نوشہی و شکساز ہاوین و سہر نہنجام تیشترہ زال دہبیت و باران دہبارنیتہ سہرزہ مین -

گوش پہزد:

گوش یا گاوش Gaush پہزد، فریشتہی چاودتری ناژہل و چوارہ پیتیانی مائی پہ سوودہ کہ درقاسپا Drvaspa یشی پیتگوتراوہ - ٹم پارتزہری چوارہ پیتیانی لہ پہشتہ کاندہ بہشی تابیہ تہ ہدیہ بہ ناوی « گوش یشت » - ہر دوو ناو بہروونی ناژہل دہگہ پین، و گوش یشت پہر جڑہ دہسپتہ دہکات:

سہر تا ستایشی توانایی مہزدای بہدیبتہری پیروز دہکمین، نہو کہ سہی چوارہ پیتیانی خوی

¹⁵¹ - تیر یشت، بہندی ۲۹

ده پاريزت، نه و كه سهی چوار پيتانی مه زن ده پاريزت، نه و كه سهی دؤستان ده پاريزت، نهی
به چكه كانيان ده پاريزت¹⁵².

به پیتی پتویست گوش یه زده تنها پاريزگاری نازدهل و چوار پیت نه بوه، به لكو نه و
یه زده كه خاوه نه سهی زین و گهردونهی زرتیوشی جهنگی بو، پاريزگاری مروئی
چاك و سهر گهردان و نه و پالنه واناندهش بوه كه كار و كوئششیان له پیتناو چاكه و
پیاوه تیدا بوه. مروقه مه زنه كانی وهك: هوشهنگی پیتشادی، جه مشیدی خاوهن
ولاخ و نازهلنی چاك، فهره بدون، هومیه زده، كهی گوشتاسپ و زهدهشت بۆ یارمه تی
نه و به ناواتیون و نه ویش داخواری نه وانی به جیه پیتناوه.

میهر یه زده:

تانیستا سه بهارت به یه زدی میهر، پتر له گشت فریشته كانی دی گفتوگو نه انجام
دراوه. پیتش زهدهشت میهر یا میترا Mithra په كتیك بوه له خودا مه زنه كانی ناو
ناریه كان. له فیداكان Vedas دا ناوی هاتووه، و كوئترین باسی نه و له سهر تاشه
به رده كانی كاپاتوكا Kapatuka ی ناسیای بچوك ههیه و ده گه پیتنه ووه بۆ هه زار و
چوار سهه سال پیتش زاین، نه گه رچی میترا له رفیورمی زهدهشتیدا پله و پایه ی
پیتشوی خوئی له ده ستدا، به لام میهریهشت بهم باسه وهك هاوشانی ناهورامه زدی
نیشانداده. باوی میهریه رستی جار پیتش له كاتی هه خامه نشیانداندا هاتوه ته ووه، و
گۆرانی به سهردا هاتوه و له نیران به رده ووه رتی گرتوه ته بهر، نه گه نه و گۆرانه ی
به سهردا نه هاتبا نه و له جیه انداندا ناویانگی وهك ناینی گشتی ددرده كرد. به لام له م
كورتیه ده مه بهست و توویژه له سهر میهری تانیستا یی. له میهریهشتی راستیشدا
نیشانه ی ناریاییانی كوئن ده پیتش. به گویره ی پشكنینی لیتكوئله رده وه كان پیتی
گه یشتوون، بهنده كانی: ۹، ۱۸، ۲۱، ۲۳، ۲۴، ۲۸، ۳۴، ۳۷، ۴۳، ۴۸، ۸۳، ۹۴،
۹۸، ۱۰۱، ۱۰۵، ۱۱۱. له و به شانن كه باری تاینی زهدهشتیان تیکه و توه، چكه
له و بهنده كانی تری میهریهشت كه م یان زۆر له تاسه واری چدرخی تار یاین.

میهر فریشته ی راستی، دلیری، نه بهرد و به لیتن و پهیمانه. لایه نی سروشتی و
رهوشتی نیو میهریه زده له گشت پتر ههستی پتده كرتت و هه ر له بهر نه و دوولایه نه یه
له گشت یه زده كان زۆرتر سه رنجی مروف بۆلای خو راده كیتشیت. له بهشی سه ره كی
میهریهشتدا هاتوه كه ناهورامه زده ده لیتت؛ من، میهری خاوهن دهشتی به رفراوانم

¹⁵² - گوشیهشت، بهندی ۹

به راده و پله و پایه ی خوتم به بووه پیتناوه. نه و جا پاش نامازدهدان به و پیتشه كیه مه بهست
رونده كاته ووه. میهر یه زده، فریشته ی به ناگایه، یه زدی كی فریب نه خوور و توله سیتی
سهخته له درۆ په رست و دوژمنانی خوئی و چاكترین یا وهره بۆ دؤستانی و پهیره ویانی
راستی. له گشت پتر سوژ و نه وین ده نوینیت بۆ نه و جهنگاوه رانه ی پرپاوه رن به
پهیمانی راستگویی و نه نجامدانی ری و رهوشی ستایشی نه و. كاتی جهنگ فریای
پهیره و كار و یارانی ده كه ویت و له مه ترسیان ده پاريزت، به لام هه رچه ند دوژمنانی
به تین و خاوهن هیز و توانا و كارا و شاره زاین، له ناستیدا هیه چیان پیتناكریت،
نه سهیه كانیان سه رگیش ده كات و كه ره سهته ی جهنگیان بیکه لك ده كات تا تووشی
شكستین. پاشایان ده كاته خاوهن كلاوی زترین و به هره و پله و پایه یان پت بهرز
ده كات، به لام هه ر كه له ری نه و لا بدنه نه و خویتری و سه رشوور ده بن بۆیه له نیو
چینی جهنگاوه ر و سه ركرده كاندا زۆر گرنگ بوه. نه وانه ی درۆ یان له گه ل نه كرت بیت
و ریزان له رهوشی نه و گرتیتت، خانو به ره ی چاك، به ره هم، به هره و ژیانی خووش،
نه ویه چاك و به هیز و ناینداری پتبه خشبون، به لام تووره یی و زوخواوی باراندوه
به سهر دوژمنان و كلۆل و زه بوونی كرده وون. میهر له هه مان جیهانی مادیددا پاداش
به چاكه كاران ده به خشیت و له هه مان جیهاندا سزای به دكاران ده دات. نه و به
به شتیک له لایه نه كارا كانی ناینی زهدهشتی ده ژمیردیت. پتر میهر به فریشته ی
به لیتن و پهیمان ناسراوه و له م قوناغه دا رهوشت ده گه پیتنه به رزترین پله كانی: «تۆ
ناییت له گه ل میهر په ایمانشكیتیت، نه نه و [پهیمانه] ی تۆ داوته به درۆ په رست و
نه نه ویه داوته به راست په رستتیک، چونكه په ایمان به هه ر دووك هه ر دروسته چی
بۆ ناره زوكارانی درۆ په رست و چیش بۆ ناره زوكارانی راست په رست¹⁵³.» له هیز و
توانا و كارایشدا میهر پایه به رز بوه: «ستایشی میهر ده كه بن كه خاوهن دهشتی پان
و به رینه، كه ناگای له وته ی راستیه، كه زمانی نه و خاوهن هه زار گوئییه، نه و خووش
نه ندانه ی خاوهن هه زار چاوه، بالا به رزه وهك نه ویه له سهر سه ری یهك سه كوی پان
[وه ستابیتت]، پالنه وانه و پت خه و پاسه وانی ده كات¹⁵⁴.» هه زارگوئی و
پاسه وانی پتخه و، گشت نه مانه وردیینی نه و ده سه لیتن، وهك نه ویه هیچ هه له و
له هه ج شتیوه یهك بیت له چاوی نه و شاره و نه یه. وهك له بهشی خواره و ده بینین
میهر یه زده، خووشید نه یه، شوینه وار و دیده نی نه ویشمان له داهاتوودا لی ناشكرا

¹⁵³ - میهریهشت، ۲

¹⁵⁴ - بهندی جلوت

دهبیت: « تاکه یه زدی مهینه وی که نایه ویت پیش خور ناوایت و تیر له سهر لوتکه ی کتو دهیکات به هرا - یه که مهینه له سهر لوتکه ی [کتیو] سهرده رخات و ده که ویت هابیشستی تشکی زترین، [نهو میهره] لهو شوینه وه زور به توانا مالی گشت نارایی به سهر دهکاته¹⁵⁵. » نهوی له رواله تی ماددی میهری دهیگتیره نهو نهو یه که له گهرده وونه یه کی مهینه وی زور جوان و گشت نه ندای له شی به گهرده سته ی جنگی داپوشراوه دا دانیشته و چوار نه سپی سپی رایده کتشن و یه زده مه زنه کانی وهک: به هرامی یه زدی سهر فرازی، و سروشی یه زدی ده سلات و دارایی، و ره شی فریشته ی دادگری، و نه رشتادی فریشته ی دروستی، و پارندی فریشته ی بهخت و فراوانی، و یه زدی سهر و سامانی نه رتیش یاوه ری ده که ن.

سهرتاسهری میهریه شت پره له ستایش بۆ کرداری چاکه، دلیری، راستی، جوامیری و توانا. میهریه شت هه لبه سستیکی داستانیه نه بهر: و سپاسی چینی جهنگاوه وهک رهوشتی جوامیری ده رده خات بۆ گرتنی ریگه ی مهردانه و راست. له روی میهریه شت وینه ناینیک ده بئریت دووره له سستی و لاوازی، توانای هاوتا به رهوش دهبیته مایه ی بهره بۆ نهو ستایشه ی ریشه ی دهبیته هوی رامالینی په یمانشکینی و درۆ و گیره شتیوتی جیهان. به چاوپوشی له رهوشه پاشکوه ته کانی جیهان، لهم جیهانه دا زبانی گونجاوی هاوشان به راستی و دروستی ده چه سپیت. نه گهرچی میهریه شت نرخ و به های دیارده ی نارایی کونی هدر پتوه ساوه، دیره له بهر نهو یه که زهرده شت لهو چاکسازی و ریفرمه ی خویدا لایه نی چاکه و کارای ناینی نارایی کونی تورنه داوه، به لام نهوی گرنجیت گۆز انسا زه کانی نهون له باری میترایزم Mithraisme دا.

یه زدی ناذهر:

یه زدی ناذهر، فریشته ی ناگر ده گتینیت. به شیوه ی گشتی ناگر و په رستن یان ستایش کردنی له سهرتاسهری جیهان باوبوه. گشت جۆره باس و لیکرتینه وه یه کی ته نانهت پرووی نارایی بوونی سهرچاوه ی نهو، زۆری و تویتز له سهره - به لام نهوی گرنجیت سهارهت به ناگر له کۆندا پیش ده رکه وتنی له شوتنانی تری جیهان له نیو ناربیاندا ره گی داکوتاوه و بوته مایه ی ریز و ستایش. ده توانین هم باسه له پروی فیداکان ببینین که پیش زهرده شت نهو گرنکی و پله و پایه ی تایبه تی خۆی هه بوه.

¹⁵⁵ - یه ندی سیانزه هم

ثاقیستا له زور شویندا یه زدی ناذهر به کوری ناهورامه زدا ناوده بات و نهوه نیشانه یه بۆ ده رختنی مه زنی و پایه ی ناگر. گاٹاکان - یه ساکانی جل و سیه هم، به ندی نو باسی ناگر و ریزلنگرتن و نیشانه ی یه زدی نهو ده رده خات، و نهوه کۆنترین شوتنی ثاقیستایه ناوی ناگری تیدا ده رکه ویت. سهره تاسهری ثاقیستا دروود نیشاندانه به ناگر. ناگر سهره ری راستانه، یاریده ری سپه تاسه مینویه و دوژمنی نه هریمن و دیوان. له داستانه ناینزاییه کانی پاشدا باسی زور هه ن که گواپه نهو به یارمه تی یه زده و ره گزه کانی چاکه سهرکه و توبوه و نه هریمنه نانی به زاننده. وهک زور لهو نه مشاسپه ندانه ی خاوه ن یه شت نین، ناذهریش یه شتی تایبه تی خۆی نیه، له وانه یه بوویت و وهک به شه کانی تری ثاقیستا له ناوچوو بیت - به لام له گشت شوتنیکی ثاقیستادا په یتا په یتا باسی چاکی و پایه به زری نهوی دوپات کراوه ته وه.

سروش یه زده:

سروش یه کتیکتیره له یه زده مه زنه کان و مایه ی سهرنجی مه زدیسان. سروش، یه زدی په پیره و فه رماندایه و به شه کۆنه کانی ثاقیستا، واته گاٹاکان پایه ی زور بهرز نیشان ده دات¹⁵⁶ و زور مه زن و پیروزی ناوده بات. نهویش خۆی به نماینده و دیمه نی بی فیزی و قایل بوون و په پیره و کاری ته واوی خوداوه ند نیشان داوه، و له پیناوی راستیدا مرۆقی فیزی هه مان په پیره و کاری و فه رمانداری و خوره وشتی خۆی کرده. گاهیک هه نده پایه داربوه گه ریشته ته شانبه شانی نه مشاسپه ندان و به دوا دانیه نهوان ژمیردراوه. له پۆزی په سلاندا هم یه زده نه خشه کیشی شایسته بو بۆ کاری لپیترسینه وه و سیرات و هاوکاری یه زده کانی تری. به لام که مکه له شتوه پاشینه کانی ناینی زهرده شتیدا سروش یه زده خراوه ته قالبی فریشته ی په یام و به هری خودای، بۆیه به هه مان واتاوه که وتوته ناو زمانی فارسی و نیستا نهو به رانبهره به جویرائیل که له نیسلامدا به فریشته ی په یامه یته ر ده ناسریت.

زور له رواله ته کانی میهر یه زده بویت، دراوه به سروش یه زدی. سروش پارتره ری هه ژاران، یه زدیکی هه میسه به ناگایه و وهک خور ناوا ده بیت، نه هریمنه ن به چه کی کوشنده ی خۆی ناتوانا و ده رده دار ده کات¹⁵⁷. سروش یه زده وهک میهر یه زده دلیر، زیت و چالاک، لاوچاک و که نه گهت و نه ترسه. دیو و نه هریمنه ن له ترسی

¹⁵⁶ - یه سنا ۳۳، ۵

¹⁵⁷ - یه سنا ۷۵ که به « سروش یه شتی سته سغه » به ناو بانگه، به ندی جۆز او جۆز.

نەو نۆقرە ناگرن و ھەمیشە چەكەدەست ھوشیارە بۆ پاسەوانی ئافرىنى مەزداکرد - شوینی سروش یەزد وەك میهر سەر لوئكەى چیاكانى ئەلبورزە - گەردوونەكەى ئەویش وەك گەردوونەى میهر یەزدە: «چوار جەنگاوەرى سەپى، روون، دەرەخشان و پاك و ھوشیاری بێستیبەر لەبارەگای بەھەشتیەو ھاتوو، پادەكیشن؛ سمى شایینیان زێركەف كراوە - وەك ئەو دوژمنىكى دەستەپارتزە لە دێوان، ئەھرەمەنیش بەھەمان پادە دوژمنى سەرسەختى ئەون - چونكە سروش لەگشت پتر دوژمنە بە دێوى درۆ، و لەیەك شەو و پروژدا سێ جار بۆ پارتزگاری ئافرىنى چاك ھوشیارانە گشت گردى زەوى دەگەریت. سروش یەزدیش یەكێكە لەو یەزدە مەزنانەى مەزەتسنا سەرتاسەرى بابەت و نووسین و داستانەكەنى باسى ئەو دەكەن، لەچاكە و راستى، پەوشت پاكى، دلیری و دژیوونى بەدكاری و ناپەسەندى، شكۆ و خانەدانى بەولاوہ چىتریان لى بەدى ناكړیت.

پەشن یەزد:

پەشن، یان پەشنو Rashnu یەزدى دادگری و یەكسانیه. ئاقیتسا، بە تايبەتى یەشتەكان، ئەم یەزدە و دوو یەزدى تر، واتە میهر و سرش ھەمیشە پێكەوہ ناو دەبەن. ئەمانە بۆ بەرپەرێوەبردنى پى پەوش پەسلان و دادوہرى پێكەوہ دادەنیشن و شوینی ھەرسیتگیان لوئكەى گىوى ئەلبورزە - لەپادەى گرنگیدا بە پەلەى یەكەھەم میهر دیت و پاشان سروش و ئەوجا پەشن سێھەمیانە. لە یەشتەكاندا بەرپز ناویان بەمجۆرەیه: میهر یەشت، سروش یەشت و پەشن یەشت. ھەرەك ناوى شانزەھەمىن پۆزى مانگ میهرە و پۆزى ھەقەدھەم ناو سروشە و ھەژدەھەمیش تايبەتە بە پەشن یەزد.

سەرچاوەى ئەو وشەى داد و یەكسانى دەبەخشیت، بەلام پەشن وەك پێویست تەنھا یەزدى دادوہەرەورى نیە، بەلكو وەك گشت یەزدەكانى تر زۆركارى تری پت سبێردراوہ. ئەو دوژمنى بێ بەزەبى دز و جەردەبە و گوى بۆ خواستى ئازەلداران شلەكات و دەگاتە فریایان: «ئەى ئەو پەشنەى توانای دیتنى دوورى لەگشت چاكترە. ئەى پەشنى لەگشت چاكتر دەگەیتە فریای ئازەلداران، ئەى پەشنى كە لەگشت چاكتر دز راودەنیتیت... ئەگەر دڵشكست نەبیت، چاكتر [مرۆش بەئاوات] گەیتەرى. تۆى چاكترین دەسوہشتن و چاكترین دز و جەردە نابووتكار»¹⁵⁸. پەشن

¹⁵⁸ - پەشن یەشت - ۷ و ۸

یەزد لە ھەمان چاوترووكە و ھەمان چركە لەگشت شوئیتىكدا پەیداىە، ھەمیشە ھىە، و ھەمیشە ناگای لەگشت شتێكە. ديارە ئەونە سیمبولن بۆ دەرخستنى دادوہرى و راستى و دروستى ئەو كە ھەردەم و لەگشت شوئیتىكدا ھەبیت. وەك لەداستانە پاشینەكانى مەزەیسناندا باسكراوہ، پەشن فریشتە پۆزى پەسلانە و لێپرسینەوہى پەوانى لە ئەستۆیە. لە مینوخورد، بوندەھىشى مەزن و ئەرداویراف نامە و دەقە پەھلەویەكانى تردا پەشن بەو كار و پێشانە ناوبراون.

بەھرام یەزد:

ڤیرتەرەغان verethraghan یان بەھرام، یەزدى پیرۆزى و یەشتى چواردەھەم تايبەتە بەباسى ئەو، و یەكێكە لە داستانە پەشكۆكانى باسى نەبەردى، ھیزوتوانا و پسرۆزى ئەو. ئەو یەكێكە لە یەشتە كۆنەكان و ناوہرۆك و باس و بۆجوى بەشەكانى لەشیوہى داستانى درامیدا داپترراوہ.

یەزدەكانى تریش ھەر بەوجۆرەن. ھەر یەك لە یەزد یا فریشتەكان لەراستیدا بریتین لە پەگەزى چاكە یا روالەتى پەوش و كار و ھەلوئست، بەلام لە فرمائى تايبەتى خۆیان بەدەر دەبن بە كۆمەك و یاوہرى چاكە، دلیری، جوامیری، راستى و ئەو روالەتە چاكانە بەگشتى لە جانگى دژ بە دێواندا بەشداری، بۆ بەبارى دژایەتى نێوان چاكە و خراپە گەیشتوہ ئەو جۆرە بەر بەرەكانیە. ڤایو Vayu یەزدى بايە، رامە Rama یەزدى ناویری و ئاشتیە، چىستا Chista یەزدى زانست و ڤیروونە، ئەرت یا ئەردى فریشتەى تواناییە، ئەرشتات Arshtat یا ئەشتاد فریشتەى راستى و دروستیە و زامیاد یەزدى زەویە. ديارە ناویردى یەزد و فریشتەكان ھەندەى دەوتت لە قەوارەى گشت ئەم پەرتووكەدا جیگەى گونجاندنى ستەمە. لە بەرانبەر گشت یەك لەو یەزد یا فریشتانە چەند دیتوتك ھەن بۆ بەر بەرەكانی ھەمیشەبى. لەناینى مەزەیسناندا فریشتە یان یەزد، مەبەست لە روالەتى چاكە، راستى، ژبانى ماددى چاك، دلیری و جوامیری، ئازادى و سەرفرازى نواندە، و ئەو راستیە روون و ئاشكرا لەبەشە جۆراوجۆرەكانى ئاقیتسا دیارن. خۆ پادەى پێكەیشتنى كولتور، فراوانى میتشك و چىترى قەشەنگى ئافرىن و ھەستى و ئۆزەرى باوبا پیرانان، وەك دەبینین بە زۆرەرى گفىتى خۆش، ھەستى نەرم و رشتەى جوان، شیوازى ئەوتۆیان بە گەنجینەى پەوشتى ئیمە بەخشىوہ، پاش گشت ئەو ناسپاسى دێو و دێندانەى لەجیھاندا ھەن ھیتسا وەك دەریای بێسنوور لە ئارادان، زۆر پێویستە ئەمرۆ ئەو ئاسەوارى كار و كۆششە سەرلەنوێى لە شیوہ و قالبى نویدا

فرهقهههر - بهسههرهاتی رۆح و رهوان

له بهشیکدا بهناوی «رهوشی پاداش لهم جیهانه و جیهانی تر» باسی نایندهی رهوان کرا. بهلام لهویدا دهرک ماکی رهوان ناکات. ئهم بهشههیش وهک گشت سههرچاوه ناینیهکانی تری زهردهستی بابهتی سههرسورینهی سپاردوه به جیهانی فهلسهفه، ههر له فهلسهفهی بهرزی ئهفلاتونهوه سهبارت به پیتوانهسازی و شیوهی خوداوهندی رۆح لهلامی نایشی جو، و مهلهک یان فریشتهی پاسهوان لهلامی عیسایی و بهرزترین شیوهکانی تری فهلسهفه، تادهگاته ئاویتهبوونی شیوازه ئهفسانهیهی کۆنهکانی سهبارت بهباری خوداوهندی رهوانی مرۆف له جیهاندا بوه بهباو، ئهو شیوه سهیره نیشانی دهدات که باری رهوان چهندی کار کردوته سههریاوهرائی زهردهشت. ئهو لهم ناینهدا ئاشکرا بیت ئهو پینج وزه دیار و نادیارهی مرۆفه که لهژیندا نهخشهی جوژاو جوژ نهجام دهن. زۆر بهشی ئافیتستا باس لهو پینج وزه ناخیه بهسههریهکوه دهکهن: «تیتسته ئیمه ستایشی گیان و ویردان [دینا - ناین] و وزهی ههست و رهوان و فرهقهههر دهکهن که تاموژگاری سههرهکی رهوش¹⁵⁹». ههرههک له بهندی 100 ی فرهقهردین یهشتدا دیسان ئهو پینج وزهیه باسیان بهسههریهکوه دیت. ههرهههه له بهندی چوارهمی یهسناکانی 26 دا که تایبهته به فرهقهههر باسی ئهو پینج وزهیهی هاتوه، دوا بهدوای یهک بریتین لهمانه:

1 - ناھو Ahu وزهی گهشه، جو له و گهرمی خودی ژبانته واته «گیان». بهلام ئهو گیانه هیچ په یوهندهیکی واتایی نیه له گهله رۆح و رهوان، چونکه گیان ههست و کارایی رهوانی نیه، بهلکو ئهوکاتهی لهش قهواره دهرگرت و له دلتیبهی تۆوی ناو مندالندان پیکدیت، ئهو له گهله پهیدا ده بیت. کاتی ههراش و پینگیه یشتنی لهش، گیان هیز و توانای پتر پهیدا دهکات، و له دهسدانی گیان ده بیتته هۆی له جووله کهوتنی لهشی مرۆف. واته گیانی گشت یه کیتیک بریتیه له وزهی خودی جووله و بوونی راسته وخۆ بهستراوه بهمان و نه هانی ئهوهوه و به له ناوچوونی لهش ئهوش نامینیت.

¹⁵⁹ - فرهقهههر، دین بهشت 149 - 100

2 - وزهی دووههه دهینا Daena ی ناوه، ئهو وشهیه بهناسایی له فارسیدا دین یا رهوش، کیش و ناین ده بهخشیت و هه مان شیوهی وشه ئافیتستاییه که ی خۆی ههیه. بهلام وهکتر له ئافیتستادا زۆر جار «دهینا = دین» لهبری «ویردان» به کار هاتوه، ئهو وزهیهکی خوداییه و لهژیانی گشت په کیتیکدا ههیه. ناین یا ویردان وزهی ههلسهنگاندن و ریتمایی مرۆفه بۆ قوناغی ژبان. ریتی چاکه نیشانی ئهو دهدات و ئارهزوی پهیره و بکردنی دهخاته بهر، و ریتگیه به دکاریش به گشت خراپه و زیانهوه دهخاته پیتش چاری و هانی لیدوورکهوتتهوهی دهدات. ویردان وزهی ریتی دیتنه وه په بۆ مرۆف و خودا ئهوی بۆ ریتمایی پیتبهخشیهوه. ئهو مرۆفه ی لهژیاندا گوتهرایهلی ئارهزوی ویردانی خۆی بیت و پهیرهوی به ریتمایی ئهو پکات، پاش مردن، له زه مینهی پهسلان و، کاتی په رینهوه له سههر پردی چینه هت، ویردانی له شیوهی کیرتیکی زۆر جواندا دهرده که ویت و ده لیت: من کردهوه و ههلویتستی چاکه ی تۆم بهم شیوهیه دهرکهوتووم. پاشان ریتمایی ئهو دهکات به رهو به ههشت یان زه مینهی سرود. بهلام ههچکات سههر پیتچی ئارهزوی ویردانی کرد بیت ئهوا له دوارژدا لیتی ده بیت به خیتو و ده لیت: منم وینه ی ئهو کردهوه خرایانه ی تۆ له جیهانی خاکیدا کردو تن، و ئهو له زه مینهی درۆ، واته دۆزهخ توند دهکات. گو مان له وه دانیه که ئهو نه نیشانهیه بۆ رو نکرده وه ی باری ویردانی گشت مرۆفیتیکی چاکه کار که قهواره ی که نیشکیتیکی قه شه ننگ و پرو به ههشتی بیتته هۆی خۆشی و شادومانی ئهو، و ویردانی بیتزار و شهرمه زاری گشت مرۆفیتیکی خراپکار، چه شنی مێرده زمه خاوه نه که ی تووشی پهستی و نا نارامی پکات.

3 - سیهه مینی پینج وزهی مرۆف، وزهی ههست و هوشه که واژه ئافیتستاییه که ی یهوزه Eaoza یه و «بۆن» دهگه نیتیت. ههردهه وزهی ههست له مرۆفدا به پیتی پتروست ئاگای له باری لیکدانهوه و ههلسهنگاندن ده بیت نه یا میتشک توشی ههله بیت و ریتگیه ناچۆر بکریت، یان هوش به ههله دا بهجیت و سههر نه لجام له سههری بکه ویت. وزهی ههست و تیتگیه یشتن وهک «گیان» یا لهش دیتته بوون، بهلام له ناوچوونی وهک گیان یا وزهی خودی بزاونن نیه له گه لیدا به سههر شیت، بهلکو پاش له ناوچوونی لهش ئهو ده میتیتته وه بۆ لیت پر سینه وه ی دوارۆژ و له گهله رهواندا دهگاته زه مینهی چینه هت.

4 - چواره مین وزه رهوان یان رۆحه، و وشه ی ئویرقان Urvan ی ئافیتستایی سههرچارهیه بۆ وشه ی رهوانی ئه مرۆ. ئه مپیش وهک وزهی ههست و تیتگیه یشتن

سهر پهرشتی هه ندیگ هه لوتیست ده کات. سهر پهرشتی دوا وزه کانی تر خراوه ته نهستوی رۆج یا رهوان. دوا وزه رهوانه له مرۆفدا بتوانیت بهوی پیری نارەزو و به شاره زایی له نهنجامی کاری چاکه و بهدی خۆی بگات و دوا چاره نووسی مرۆف دیاری بکات. یه کجار نازاده بۆ هه لێژاردنی ڕیگهی چاکه یا ڕیگهی بهد. ته گهر ڕیگهی چاکهی هه لێژرتیت نهوا ده شیتته به ههشت، و که ڕیگهی بهدی بگرتیت نهوا به دترین شوینی بهرده که ویت که دۆزه خه.

پیش له وهی بیینه سهر باسی پینجهه مین، یان بهرترینی پینج وزه، واته بۆسه ر باسی فره شه ههر، یان گهر دیلهی مهینه وی و تیشکی یه زدی، پیتویسته سهرنج بهدینه نه وهی نایا رۆج یا رهوان له گه ل فره شه هردا یه کن یا دوو وزدی جیاوازن؟ ته گهر بۆ کۆلینه وهی ته و باره بانه ویت ناسه واری ته واری نافیستا بگهینه نهنجامی بنبر، قه تیس ده مینین، چونکه له نافیستادا شوین و بۆچوون هه ن رهوان و فره شه ههر وهک یهک وزه نیشان ده دن، و ههروهک شوینی هه یه رهوان و فره شه ههر به دوو وزهی جیا له و پینج وزه ناخیهی مرۆف داده نیت. ته و به شانهی رهوان و فره شه ههر به یهک تیده گه ن له نافیستادا که مین: «نیستا ستایشی رهوانی مرۆف ده که مین، هی ته و فره شه ههره پاکشایانه ...¹⁶⁰». به لام له دوو بهندی تری هه مان یه سنادا ده لیت: «نیستا ئیمه ستایشی گیان و ویزدان و ههست و رهوان و فره شه ههری با و با پیران ده که مین ...¹⁶¹». و له هه مان به شدا ته م جوژه بۆچوونه ده بینین: «ستایشی گشت فره شه ههری پاکان ده که مین، ستایشی رهوانی مهردان ده که مین، هی ته و فره شه ههری پاکانه¹⁶²». وهک له دوا پارچه دا ده بینین ههردو رهوان و فره شه ههر بوون به یهک، ده شیت له باسی پینج وزهی هه سندا «رهوان و فره شه ههر» پیکه وه و له پال یهک، مه بهست له هینانی دوو وشهی له یه کچوو و خاوه ن یهک واتا بیت؟. ته وه زۆر دووره، چونکه له گشت ته و شو تانهی باسی پینج وزه به سهریه که وه هاتوون، به گشتی ناوی رهوان و فره شه ههر یان به سهریه که وه هینا وه و ناشکرابه مه بهست له دوو واتای جیاوازه، ته گه رنا ده بو جاریک به ڕیکهوت ناوی رهوان یا فره شه ههر به تنها له کاتی باسی پینج وزه دا به اتبا و به وه ده بو هۆی دانانی ژماره ی سهره کی وزه ناخی ببیت به چوار. دیسان به پیی هه ندیگ بۆچوونیه تر که سه لێنرا وه فره شه ههر

¹⁶⁰ - یه سنا ۲۶، ۷

¹⁶¹ - به نده کانی ۴ و ۶

¹⁶² - بهندی ۱۱

و رهوان جیاوازن: «سهر پای گشتیهک له ئیمه پیکهاتوه له پیکهاتیه کی لهش و ئیسقان، گیان و په یکه ر، تاو و بۆن [ههست]، رهوان و فره شه هرد [فره شه ههر]¹⁶³». و له شو تینکی تر دا ده لیت: «... ستایشی رهوانی خۆم ده که م، ستایشی فره شه هردی خۆم ده که م¹⁶⁴». به لام له گه ل ته وه یشدا پینده چیت هه ندیگ جار رهوان و فره شه ههر یهک واتا به خشن به تایبه تی لای مرۆفی ناین په روهر.

۵ - نیستا ییش دیینه سهر باسی پینجهه مین وزهی ناوخی مرۆف که نافیستا به فره شه شی Fravashi ناوی ده بات و به په هله وی به فره شه ههر Fravahar. واتای به ره تی ته و وشه یهش «په نا به خشین» یان «پار تیزگاری» ده به خشیت - به لام لیکه لره وه کان خاوه ن بیه ر و بر وای جیاوازن سه باره ت به و بوونی چه ند واتای ناوا جوژا و جوژه بۆ ته و وشه یه. له نافیستادا فره شه هردین یه شت، سه روودی ستایشی تایبه ته به فره شه ههر، بۆیه ده توانین فره شه ههر به فریشته ی پار تیزگاری چاکان و راسته رهوان ناویه رین. به و شیکه ر نه وه یه ی خواره وه، ده توانین فره شه ههر به تیشکی خودایی، ناوکه ی مهینه وی، یان شیوازی ناسمانی و خودایی گشت شتیک بزاین.

بۆ پتر ناسینی فره شه ههر، ناچارین په نا به رین بۆ روونکر نه وهی ته واری یهک چیرۆکی ناینی که ده لیت. پیش له وهی ته م جیهانه ماددییه به ته واری به بووبیت، ما وهی سه ه زار سال بوو جیهانی پوخته یا جیهانی مهینه وی هه بوه. وهک داستانی «بو نده هیش» ده یگه ر ته وه نا هورامه زدا که وتبه و نیتو رۆشنایی و چاکه و فراوانی بیسنور. لای سه رووی جیهان رۆشن بوه و تاریک و نوو ته کیش دامینی گیتی دایه وشبو، و نا هورامه زدا له پیش گشت جیهانی مهینه وی به بووه تیا وه. له و جیهانه دا هه وینی: گوشت و پیتست، ئیسقان و لهش و په یکه ری نه بو، ته وی که بوو وینه ی رهوانی گشت به بووه اتوانی ناینده بوه و گشت ته و رواله تانه له رهوان و ته ندیشه به ولاره چیه تر نه بوون. به و جوژه جیهانی مهینه وی سه ه زار سال ما وه ته وه تا نا هورا مه زدا نار ه زوی ده کات ته م شتیه ی نیستا به جیهانی ماددی به خشیت. ده که ویتته گشتوگۆ له گه ل فره شه ههر یا رواله تی رهوانی و مهینه وی مرۆف و گشت بوونه چاکه کانی به ردینه و روهک و نارۆل تا بزانیته ته وان قایل ده بن له په یکه ری ماددی دا ده رکه ون و له جیهانی خاکیدا بژین تا تاریکی و نه ره یه ن له ناویه رین - که

¹⁶³ - یه سنا ۵۷، ۱

¹⁶⁴ - یه سنا ۷۱، ۱۸

نموان زانیان سه نه نجام سهرکه وتن بۆ نهوانه ، قایل ده بن . پاشان ناهورامه زدا لهو
 رواله ته پهوانیهانه تهنی ماددی نافراند ، بۆیه سه ره تا رواله ت و شتیوهی بنه رتهی
 مهینهوی و ناماددی گشت شتیگ له جیهانی سه رودا ههیه و نهوهی قهواره ی گرتوه
 شتیوهن له پرووی نهو رواله تانه . ناشکرابه که نه فلاتون Plato ، نهو فهیله سو فیه نه مر
 و ناوداره ی یۆنانی باستان ناگای له زه رده شت و ناینه که ی هه بوه ، باشه ده بیته بۆ
 رسته مه زنه که ی پیتوانه سازی Ideas نه که وتبیته ژیر باری فه لسه فه ی فره قه هری
 زه رده شت ؟ - بناغه ی سه ره کی فه لسه فه ی نه فلاتون که رتی برده وته ناوگشت نویسن
 و ده زگا فه لسه فه ی و کاری کرده وته سه ر باری ناین و ناینزایی و زانست و ته سه وف
 له بهر ته وهیه که ده لیت گشت قهواره یه کی ماددی خاوه ن رواله تی مه عنه وی و هۆشی
 خۆبیه تی ، و نهو دیاردهیه ته نها په یوه ست نیه به سه رۆقه وه ، به لکو گشت شتیکی
 گیاندار و بیگیان خاوه ن نهو رواله ته مه عنه وهیه هه ن . نهوجا رواله تی مه عنه وی و
 بیته ن که په وانه ناوتیه ی له ش ده بیته . به وجۆره ده بیته گشت که سیتیگ پیکهاتبیته
 له دوو بهش : په وان یا بهشی یه زدی و له ش که مایه ی نه مان و گۆرانه . هه رکات
 نهو په وان یا بهشه مهینهویه له سه ر شتیوهی سه ره تایی خۆی پاک و پیکه رده له نیو
 ژبانی له شیدایه له له ش جیا بیته وه ، جارتیکی تر ده گه رپته وه بۆ جیهانی مهینهوی .
 به وهی نه فلاتون ناشابوه به زه رده شت و فه لسه فه و ناینی زه رده شتی ، هه روه ها
 له یه که چوونی بروای فه لسه فه ی نهو له گه ل فره قه هه ر و رواله تی بیگیان و مهینهوی
 بوون ، و ریکه وتتی وه رد و درستی رامانه کانی نهو له گه ل ده قه ناقتیستاییه کان ،
 ده توانین به گریانی نزیک به دلنمایی بلین که نهو بناغه ی فه لسه فه ی خۆی له بهر
 رۆشنایی فره قه هه ری زه رده شتی بریارداوه .

بۆ پتر تیگه یانندی نهو بابه ناماژه دراوه به وهی له جیهانی مهینهویدا که سنی
 هه زار سالی درۆژه بوه ، هه ر به ته نها فره قه هه ری سه رۆف نه ژیاوه به لکو گشت بوونی
 وه که به ردینه ، تاژه ل و پروه ک ، و ته نانه ت نه مشاسپه ندان و خۆدی ناهورامه زدا
 فره قه هه ربانن له وی هه بوه ، واته شتیوهی بیگیان و مهینهوی هه ر له سه ره تا وه هه یه :
 « ستایشخوازین بۆ فره قه هه ری ناهورامه زدا و نه مشاسپه ندان ، بۆ فره قه هه ری پاک
 گشت به زدانی مهینهوی ... »¹⁶⁵ له راستیدا فره قه هه ری ناهورامه زدا کانگا و لانه ی
 گشت فره قه هه ره ، و سه ره چاوه و کانه بۆ گشت چاکه و جوانیه کان¹⁶⁶ : « و له ناو

¹⁶⁵ - یستا ۲۳ ، ۲

¹⁶⁶ - قه نیداد ، فره گه رد ۱۹ ، ۱۴

گشت فره قه هه ره سه ره کیانی نیستا ستایشیان ده که یه ن ، فره قه هه ره ی ناهورامه زدا یه
 که گرنه گتر و چاکتر و جوانتر و به هیتر و ژیرتر و له گشت پیروتره¹⁶⁷ . له گشت
 نهو به شانیه ی ناقتیستا که تایبه تن به فره قه هه ره ، وه ک فره و ده ردین یه شت ، یه سناکانی
 بیست و سنی و بیست و شه شدا فره قه هه ری گشت سه رۆف چاک و پاکناین ، له ژن و
 پیساو ، پیر و گه نه ج ، مندال و به چکه ، و نهوانه ی بوون ، نهوانه ی هه ن و نهوانه یه شی
 که ده بن مایه ی ستایشن . گشت گیای چاک ، کتیوه کان ، زهوی ، روباو و ده ریاکان ،
 دیتها ت و شار ، جانه وه ری چاک و به سو د ، گشت نهوانه ی له جیهاندا چاکن ستایش
 ده کرتین . له تاسماندا په وان ی بالا ، یا گردیله ی مهینهوی ، یا فره قه هه ره پر و زۆرن .
 که مهیژو نووسانی کۆن گوتویه نه ئیرانی له ویا وه ره دان تاسمان پریت له فریشته ،
 له راستیدا مه به ست له ناماژده انه به فره قه هه ره کان . له ناستی فرماندا ناهورامه زدا
 سه رلو تکه ی زنجیره ی نافرین ده گرت و نه مشاسپه ندان یا رواله ته ناشکراکانی نهو
 له پله ی دووه مدا و یه زدان یا په یکه ره سیمبۆلیه کانی چاکه ده که ونه پله ی سیه م
 و سه رنه نجام فره قه هه ره کان که له ژماره دا به رانه به ره گشت به بووها توانی ناهورایی
 له پله ی چواردان :

ناهورامه زدا به سپه نتمان زه رده شت ده لیت ، نیستا به راستی ده مه ویت تو نه ی
 سپه نتمان به ناگاکه م له زۆر و هیز و فەر و یاری و پشستیوانی فره قه هه رانی به توانا
 و سه رکه وتوی پاکان و چۆن فره قه هه رانی به توانای پاکان ها تته فریای من ...
 نهوجا ده لیت چاکه به هۆی تیشکی نهو رواله ته مه عنه وی و ناوکه مهینهویانه
 چه سپا و زهوی و تاسمان ریکو پییک و گشت شتیگ به پیبی رهوشی سه روش و
 چاکه ی به رفراوان ده چیت به رپوه . نهو فره قه هه رانه یار و یاوه ری ناهورامه زدان ، و
 له به شی هه مه شیه ی بوونی نهو به و لاوه چیرنن . نهوان به شن له چاکترین فره قه هه ره
 که ناهورا مه زدا یه . به پیبی نهو فه لسه فه یه به شی فره قه هه ری به رزی جیهانی یان
 خۆدایی له خۆدی بوونی گشت که سیتکا هه یه و ده بیته به ناینداری و ژبانی خۆش
 و دروستی ماددی و باوه ر به پاکی دووری بگرن له نالۆزکاری خراپه تا له پرۆژی
 دیاریکراوی کۆتای ژینی ماددیدا ده گه رپته وه کانی ره گه زی تاسمانی خۆی ، و
 ده چیته وه لای گشت فره قه هه ران . وه ک نهو فه لسه فه ی ماددی و رۆشنه ی بۆ خۆشی
 ژیان دانرا و ته سه وف کاران کردیان به سه ره چاوه ، هه نده ی گۆران تیدا کراوه شتیوه ی
 نوئی ترۆکردنی ژبانی ماددی و خۆ نازاردان و نه شکه نهجه ی له شی تیکه لپوو وینه ی

¹⁶⁷ - یستا ۲۶ ، ۲

بیماریان نیشاندات. چونکه به پیسی فلهسه فهای تهسه و ف و په رستکاران ده بیت بهشی خودایی له زندانی لهش و ماده دا به ندبیت و لهوا وایه نو به شه خودایی و ناسمانیه به لاوازگردنی لهش و نازاردانی سه رفراز ده بیت و ههر نه و جوژه باوهره بوته هوی ده رکه و تنی باوهر به دؤنایدوون و رتی هه لهی تر. نه فلاتون جیهائیتیکی له شتیوی رهوشی فلهسه فی لیکناره به لام پاشان کرا به ردی بناغه بو میتا فیزیکی و له رتی ناپنی جوله که وه رتی برده ناو ناپنه کانی عیسانی و نیسلام.

نایندهی فرقه ههر له پاش جیا بوونه وهی له تن له خزیدا چیرۆکیکه. فرقه ههری بینگهرد پاش له ناو چوونی تن سه رده که ویت بو ناسمان. به لام نایندهی فرقه ههر و شتیویان له لای چاکان و به دکاران جودایه. تنها چاکان و کهسانی خاوهن باوهر به تاین و نه ندیشه، گفتار و کرداری چاک شدن به به هری فرقه ههر، له تاوانای هیچ گه ردیله به کی مهینه وی و پارچه ی یزدی و بهشی خودایدا نیه لهو له شه دا بئینیته وه که خاوه نه که ی دوور له چاکه و نه ندام بیت له دهسته ی نه هریه نان. فرقه ههر - فریشته ی پارترکاری چاکانه و هک پاسه وانیتیکی دلیر و پالوانی هوشیار لهش و نه ندامه کانی دیپارتریت. ههر که ده گاته ناستی مهرگ، لهش به جیدیلتیت و ده جیته وه بو جیگای سه رکه ی خوی. به لام دووباره چوونه ناو لهشی تری بو تیه، به لکو له شوینی مهینه ویدا ههروهک خوی ده میتیه وه. لهو روه وه ده لیتین باسی دؤناو دوون نه که وتو ته ناو ناپنی مه ز دیتسان، له گاتیکدا هیندی هکان باوهریان به وه ههیه که پاش نه قوئاغه چهن دین خولی بی کؤتا ههیه بو تیه نهو باری دؤناو دوونه، و ههسان نهو شتیوه و چۆزانه ی تری گواسته وه ی رهوان و دؤناو دوون رتیان برده ته ناو تهسه و ف.

له ناپنی مه ز دیتساندا، فرقه ههر پاش مردن، له لهش دهرده جیت و روو له ناسمان دهکات. به لام لیته دا تاییه ته ندیه ک ههیه نهویش کاتی له ناو چوونی لهش په یوهندی و په یوهستی مه عه نوی نهوی له گه لدا ههر ده میتیت. فرقه ههری گشت خیزان و خزم و خیش په یوهندیان له گه ل نهوه کانیان ههر ههیه، و ههر له بهر نه وهیه نیمه بهو باسه گه یشتووین که شتیوه گه لی ناپنی به ناوی «باو با پیران په رستی» هه ندیک شوتنی جیهان بوته باو و تانیستا پاشماوه یان ههیه ته نانهت له ناو نه ته وه پیشکه وتوه کانی جیهان¹⁶⁸. له سالدا کاتی دیاریکراو هه ن فرقه ههری گشت بنه ماله یه ک ده گه رتیته وه ناو خیزانی خۆ. هه میسه په یوهندی مه عه نوی ههیه له

¹⁶⁸ - تاریخ ادیان - پهرتوکی دوو «میتولوژی، افسانهها، اساطیر».

نیوان نهوه و فرقه ههری باو با پیران. له کاتی تهنگانه دا نهوه کان رتیمایی و سۆز و خۆشه ویستی لهوان دهخوازن، هه میسه دهگوشن ژیان به و جوژه هه له سو رتیت و شتیوه هه لویتستیک بنویتن نهو رواله ته مه عه نوی و مهینه ویانه قایل و شادبن. له کۆتایی نه سفه ند و سه رتهای مانگی فرقه ر دیندا فرقه ههر داده به زن بو ناو نهوه کانیان¹⁶⁹.

بو تیه نه مان ده که ونه خۆ بو ناو مال پاک کرده وه و خۆ نارایش و رازانه وه و ناههنگی خۆش گتیران تا فرقه ههری باو با پیران شادبکه ن. ته مرق زۆریه ی ری و رهوشی نهو ناههنگی نه ورزده ی له کۆتایی مانگی ره شه مه و سه رتهای ده رکه وتنی یزه ی به هاردا ده یگتیرن، بو تیه و سه رچاوه ی فراموش کراون، کم یا زۆر له ری و رهوشی باو با پیران داتا شراوه و تانیستا ههر پیرو ز ده کرتیت.

وهک ناماژی بۆکرا «فرقه ر دین یهشت» باسی تاییه تهندی کردار و ناویانگی فرقه ههره کان دهکات و به یه کیک له فراوانترین یه شته کان ده میتی رتیت. نیوهی وانه سه رکه یه کانی نه م یه شته باس و گفتوگۆن له سه ر فرقه ههر، و مه زنی پله و پایه و شتیوازی رهوانی نهوان و نیوهی دووه می دروود ناراسته کردنه بو فرقه ههری مه زن و پیرو زه کان، و دلیر و چه کداران، ژن و پیاوانی به ناویانگ. فلهسه فهای قره ههر، رهوشه بو راگرتنی پایه به رزی رهوشت و پله ی رتیزان له رابوردوو. فرقه ر دین یهشت سپاسنامه یه بو نهو مه ز نانه ی رهگ و ریشه ی شارستانیته و فرههنگ و خۆشگوزهرانیان داهیتا، یادگاری ستایش نامیته لهو باو با پیرانه ی تیکوشین، رهنج و نه رکیان کیشا و پاشه که وتیان بوو به ناسه وار بو نهوه کانیان. گشت یهک له وانه کار و کۆششی خۆی کرده تا ده سه که وتی نهو پاشه که وتیه یان پر به هه تر، رهنگینتر، به ترخ و گرانت رکه ن و بو نهوه کانی پاش خۆیانی به جیهیتین، چونکه ده یانزانی نهوه کانیان پاداشی نهو رهنج و به رهه می کاره یان ده ده نه وه و به یاد کرده وهی نهوان ژبیانان ناسووده تر ده بیت. فلهسه فهای فرقه ههر و فرقه ر دین یهشت، سپاسنامه و دروون بو مرۆقا یه تی و کار و کۆششی نهو.

¹⁶⁹ - مه به ست له کۆتایی ره شه مه و سه رتهای مانگی نه ورزده. نه میان به لای منه وه راسترین بو چوونه بو پیرو ز گردنی نه ورز، نهک کوشتی زوحاک و هاره کانی له سه رشان. - وه رگتی

رہوانیان، پیشہ‌ی نائینی

پیش لہ کہوتنہ سہر باسی تہواوی نائیتستا و پیناسینی نہو، لہم دواہشہدا ہندیک کولتور و رہوشی نائینی، نوپڑ، جہڑنہ مہزنہکان، چینہگانی کومہل و پلہ و پایہی پیوانی نائینی پرووندہکینہوہ۔ ہدپی رامانانہگانی لہنائیتستادا ہن، مرؤٹی سہردہمی نائیتستایی نیرانی باستان بریتیبوون لہم سن چینہ: پیشہوایانی نائینی یا ناموزگارانی رہوانی، سہرباز یا جہنگاواران و وہرزیران. لہ پمروتکی «ہوندہش» دا ہاتوہ کہ، سن کوری زہردہشت ہہریہکھی دانہری بناغہی یہکتیک لہو سن چینہبوون. نیسہت فاسترا IsatVastra سہرہک و پیشہوای نائینی مہزن و یہکھہم موہد بوہ و موہدان لہنہوہی نہون. کوری دووہم نورقہ تاتہ ترہ Urvatatatra وہرزیری سہرہکی و پیشہوہا و رابہری جوتیاران بوہ، و کوری سیٹہم ہہقارہ چیترا Havar Chitra یہکھہمین سہرلہشکر و جہنگاوار بوہ، و نہو سن چینہی کومہل لہزیر فرمانی سن کوری زہردہشدا بوون. لہ «شانامہ» دا فردہوسی چینہگانی کومہل بہجوار ناودہیات و سہریہرشتکاری نہوان دہگتیرتہوہ بوجہمشید. دورنیہ نہو بوجوونہکھی لہسہر پوٹنایی نہم پارچہیہی نائیتستا نووسیبت کہناوی جوار چینی تیدا ہاتوہ:

دہبت کامہبن [جوار] پیشہ؟ - ناگرہوان، جہنگاوار، وہرزیری ناژہلدار و پیشہساز -
نہرکی سہر شانی گشت [نہم چنانہ] رہفتارکردنہ بہ راستی نہندیشہ، راستی گفتار،
راستی کردار ...¹⁷⁰

دیارہ بہیہی پیداویستی، قوناعی بناغہکوتان و چہسپاندنی گشت ناین و بیر، زور نابات توپڑال و چینی رہوانیائی بوجیکدین تا سہریہرشتی رتپورہوشی نائینی بگرنہ نہستو. لیرہدا نیمہ کارمان بہسہر چوٹیتی رپورہوشی نہوانہوہ نیہ، بہلام مایہی سہرنج نہوہیہ کہ زور لہوانہ دہستی بالایان بوہ لہنشیتی نہخشہی بیر و بوجوونی سہرہتایی. پاش زہردہشت، کہ چہرخیکہ تہنانت دہسنیشانکردنی بوجوونیش نیمہیش گرانہ، کہمکم لہ تیراندا دہسہلاتی چینی رہوانیان یہکجار زوربوہ. بیگومان لہچہرخی ساسانیاندا دہسہلاتی رہوانیان گہیشتوہتہ نہوپہری و ہندہیان زبان بہ میٹروی نیران گہیاندوہ ہرگیز کہلتینی پرناییتہوہ. نہو سہردہمہ

¹⁷⁰ - یہستا ۱۷، ۱۹

فرمانی یہکجار زور و ہر فراوان و جؤزہہا پلہویاہیان بہرہوانیان سپاردوہ، بہلام نہوی نائیتستا دہریدہخات، حہوت پلہی پیشہوایی نائینیہ. دہکرتت بہشیتوہیہکی پروونتر بلین، حہوت پلہ بوجہوت پیشہی رہوانی و لہ لوتکھی بہرپرسیاریدا موہدی مہزن بوہ. دیارہ بہلگہنامہگانی نہو حہوت پلہ نائینیہ پرووندہگہنہوہ، پاشکوتہی نہو دابہشکردنہ ناشکراہگہن¹⁷¹ و بریتین لہمانہ:

زہوتہر Zaoatar یا زہوت کہ پیشہوای مہزن و سہرکردہی حہوت مویدی تر و چاودتیری نائینی لہسہربوہ.

۱ - ہاقنان Havanan پیشہوہا و مویدی نامہدہکاری شیرہی ہوم یان ہومہ بوہ کہ گیاہکی پیروز بوہ.

۲ - ناتروفہخش Atrovaxsh موید و پیشہوای تیمارگاری ناگری پیروز بوہ.

۳ - فرہبرہتہر Fraberetar مویدہی نامادہکاری گہرہستہی پیروزی ناہنگہ نائینیہکان بوجہ پیشہوایانی مہزن.

۴ - نابیرہت Aberet پیشہوہا یا مویدہی بہرپرسیار لہ ناودتیری کاتی بہرتپوہچونی ناہنگی نائینی.

۵ - ناسناتار Asnatar یان مویدی بہرپرس لہدواقوناعی نامادہکردنی نوشاوی ہوم.

۶ - رایت فیشکارہ Raeth Wishkara یان «راسپی» کہ نوشاوی پوختہ و پالوتہی ہومی تیکہل بہ شتی پیویست ردوہ و بہخشیبوہتہوہ.

۷ - سہروشاورز Sraoshavarez یان مجتبور و کارگوزاری پہرستگا - بہلام لہپاش نہمانی ساسانیان و ہیرشی عارہب و نشوستی فرہدنگ و شارستانہتی نیران دیمہنی کاتی و ناشکرای پیشہ و پلہ رہوانیان کہموہتہوہ تا

لہو ہشت پلہ و پایہیہ تہنہا دوو پلہی رہوانی ماوہتہوہ. یہکھم زوت و دووہم راسپی کہ تا نہم سہردہمہی نیمہیش نہرکی سہرشانی نہو دوو مویدہ کارو باری نائینی و ویرد و سرود خوتندنہوہیہ.

لہنتو زہردہشتیاندا سن نوپڑی ہناویانگ و یہکجار کورت ہن لہکاتی تایبہت و جؤراوجؤردا دہخوتنرین. ہشہ جؤراوجؤرہگانی نائیتستا بہشیتوہی زور تایبہت باسی نہو سن نوپڑہ دہکات. چاوپیشخانیککی سووک بزمانی پرووندہکاتوہ کہ لہ چہند وشہی ساکاری نہوسہردتایہ ویرد و سکالای کاریگہر و سہیریان داہیناوہ.

¹⁷¹ - فیسپہرت - ہشی سیلیہم - ہندی یہک - فہندباد - فرہ کوردی پینج ۵۷ و ۵۸

سج نوپژ ههن بهوشی کورت دهسپتدهکن و په پوهندیان ههیه بهسره تای هه ریهک لهوانه وه، نهوی لهنوسین و لیکولینهوهی زهردهشتیدا بهناویانگ بوون وشه گه لیکن وهک: یه تانا هوقه میریه و ... دهسپتدهکات و به فارسی «لیره ده» به کوردی «وهرگپ»
 نهمی خواره وه دهگه یتیت:

چهنی چاکترین سهروهه نهو کهسهیه [بهیسی یاسای پیروز زهردهشت چاکترین داده وه]
 که ههلوتستی رهوش چاکی جیهان بههولای مهزدا و نهو شهه ریهاره دهبات که خوی بو
 چاودیری بیتچارهکان دایناه و بههرو روی ناهورای دیتیت.

دوههم به وشهی کورتی: ناشم فههو ... بهناویانگه و نهو واتایه دهگه یتیت:
 راستی چاکترین بهه ریه و ههروهه [مایه] شادمانیه، شادمانی بو نهو کهسهیه که
 نارهوکاری باشترین چاکهیه -

کورتی نوپژی سپههم به: یهنگه هه هاتام ... بهناویانگه و نهمه واتاکه یه تی:
 لهنیو بههوهاتوانی ژن و پیادا ناهورامهزدا نهو کهسه دهناسیت که ستایش له پتی ناشا
 [راستی] یوه چاکترین پاداش بهو دههخشیت، نهمه ستایشی نهو ژن و پیوانه دهکین -
 ههروهه له خورده نافتیستایشدا که تاییه ته باسی ویرد و بهزمی ناپینی، پینج
 نوپژ یا پینج ویرد ههیه بو خورتندنهوهی له پینج کاتی رۆژدا - یه کههم «خورشید
 نیایش» که رۆژی سج جار دهخوتنرتیت: کاتی خوره لههاتن و کاتی نیوه رۆ و نهو
 کاتهی خۆر ناوا ده بییت - دوههم «میهر نیایش» که وهک خورشید نیایش و پاش
 نهو رۆژی سج جار له ههمان کاتدا دهخوتنرتیت - سپههم «ماه نیایش» و مانگی
 سج جار دهخوتنرتیت: سهههتا له کاتی بهدیگردنی کهوانه ی مانگ له ئاسمان،
 دوههم که خشتهی مانگ پرده بیته وه و سپههمیش که له ناوا بووندا وهک سهههتا
 ده بیته وه به کهوانه - نهردویسوره Ardedvisura یس نوپژتیکه له «نابان روز» دا
 واته رۆژی دهیه می گشت مانگیک له که ناری ده ریا یان که نار جزگه یه کی تاو
 دهخوتنرا - پینجهه همیشه نوپژی «ئاتش بههرام» به رۆژی پینج جار دهخوتنرا و
 سههه رای نهویش له رۆژی ناژردا که دهکاته رۆژی نوهه می گشت مانگیک
 دهخوتنرا، وه کتریش ئاتش بههرام له کاتی تاسایش بهدهر زور خوتنراوه¹⁷².

هه ر وهک له بهشی پیتشوی تاییهت به یهزدان روانیمان یهک بهشی نافتیستا

¹⁷² - واتای نهو ناوه فارسیانه نهمانه: خورشید نیایش = نوپژی خۆر. میهر نیایش = نوپژی
 هه تاو. ماه نیایش = نوپژی مانگ. آبان ناوی مانگی هه شته می سالی هه تاویه که دهکاته
 دوههم مانگی پایز، و آبان روز ناوی دهیه مین رۆژی گشت مانگیک هه تاویه. آتش بهرام
 = نوپژی ناگر. روز آذر = رۆژی ناگر. - وهرگپ

تهرخان کراوه بو پینج یهزدی ناوبراو و «یهشت» ی تاییهت بههه ریهک لهوانه ههن
 و له باسی یهزداندا له سهه نهو یه شتانه دواین، خورشید یهشت، میهر یهشت، ماه
 یهشت و نابان یهشت که تاییهت به فریشتهی ناوهکان خاتو یهزد نهردویسور
 ناناھیتا Aredvisura Anahita - بهلام لهناو یه شتهکاندا بهشی تاییهت به یهزدی
 ناگر نیه چونکه له سهه رانسه ری نافتیستا دا پر به پیتستی خوی له سهه ر پیز و مهزنی
 ناگر رۆز شتوه، یانیش له بهر نهوه پوه که له نیو روداوهکانی آذر یه شتدا که به شتیکه
 له نافتیستا باسی نهو ههیه، بهلام نهویش وهک به شه بزروهکانی تری نافتیستا
 نهگه یه شتوته دهست نهمه. لهو پینج نوپژی خورده نافتیستا، که رامانهکانی
 وهرگیراون له یهشتی گرتدرای خویان، نهو نوپژانه بهگشتی ستایشن بو ناهورا
 مهزدا، نه مشاسپهندان و گشت چاکه و رهگهزی باش و بهسود. بیتگه ردی مرۆفی
 شادمان و میهره بان لهو نوپژانه دا دیارن، لهو نوپژانه دا که دوور و پالوتهن له گشت
 تارایشی سههرووسروشتی، ستایش و سپاسی مرۆفی رهوانناس نیشان ده دات به
 رهگهزه سروشتیهکانی وهک ناو، خۆر، مانگ، ناگر، روناکی، چاکه و گشت
 بوونیک یه سهه ند. گشت شتی چاک، بهسود و باش بوته مایه ی ستایش و پیز -
 مهگه ر خودا به چاکه ی پوخت و سهه رچاوه ی سود و شادمانی نیه؟ که واته نوپژکردن
 بو گشت چاکه و بهسودتیک له خورده ستایشه بو خودا وهند و راستی لهو ناترازیت و
 له خورتندنهوهی نافتیستا نهو راستیه بهروونی ده بیین.

پیتویسته بهههمان راده یس باسی جهژنه مهزنیکانی مهزنیسنا بکهین. که واته
 جهژنهکانیشیان بهزوری بو ریزلینان و پیروزکردنی رهگهزه بهسودکان و چاکه ی
 سروشت و به پیروز زانینی یاوبا پیران و کار و ههلوتستی چاکه هاتوه ته بهر.
 سالنامه ی مهزدا یی پیتویستی بهو ناماژیه بوه که هه ر یهک له سپرۆزه ی مانگ
 به ناوی یهزدتیکه وه بییت - و له نیو نهو سی رۆژهدا، دوانزه فریشته هه ریهک به جیا
 ده بیته نماینده ی دوانزه مانگی سال و له هه ر مانگیکدا یهک رۆژی تاییهت کراوه
 به جهژن - لهو دوانزه جهژنه یس بهدهر له سالنامه ی مهزدا ییدا شهش جهژنی مهزنی
 تر ههن که بهرانبه رن بهو شهش قوناغه ی دروستبوونی جیهانن که ناهورامهزدا له
 ماوه ی یهک سالدا نهجمامی داوه. نهوانه یس ریتگه یه کن بو ستایشکردن و ریزگردن
 له گشت رهگهزی پاک و چاک و بهسودی جیهانی ناهورایی - دیاره ویرد و سرودی
 تری تاییهت ههن که بهزوری له به شه جورارجورهکانی نافتیستا وهرگیراون بو
 خورتندنه وه لهو جهژنانه دا، باس و لیکولینهوهی نهو ناھنگ و جهژنانه بهسترون به
 راده ی ناگاداری شیوه پاشینهکانی ناپینی زهردهشتی و شیوازه شیواوهکانی، چونکه

ثانی زردهشتیش و هک تاینه مهزندهکانی تری پاش چهرخی سهره تا دو چاری دهسکاری بوه و مهلایان له بهر بهرزه و هندی تاییهت به حق، چیرۆک و باسی پر و پوچی زۆر و جۆراوجۆریان تیکهال کرده .

ناقیتستا

بهو کۆمهله دهقه تاینیهی زردهشتیانی ئەمڕۆ دهگوتریت ناقیتستا Avesta . ئەو وشهیه له کولتوری فارسی پاش هیرشی عاره به کانهوه به چه نندین جۆر ناوده بریت، و هک: هستا، ئابستا، ئاسته، ئەستا، ابستا، ئاویتستا، ناقیتستا، ئافستا و چهند جۆری تر . بهلام شپوهی بناغهیی ئەوی پێ دەناسریت هەر ناقیتستا یه . شاره زایان سهبارته به واتای ئەو وشهیه یه کبیر نین¹⁷³ . ههندیگ به « پهنا » ی تیدهگن و دهسته یه کیش به « هوشیاری و زانست » و کهسانی تریش هه ریده که و به جۆرتکی بیه لیده که نهوه . بهلام ئەوی ئەمڕۆ له سهری ریکه و تین به زۆری وشه ی واتای وشه ی ناقیتستا، بناغه یان چنن و ناوه خنی راستی ده به خشیت.

زمانی ناقیتستایی، واته ئەو زمانه ی دهقی ناقیتستای پینوسراوه ته وه، زمانی کۆنه و له گه ل زمانی سانسکریت زۆر لیکده چن و له یه ک ره گه زن . دیاره له خوله کانی پاشدا ئەو زمانه له ناوچه، بهلام هه ر به شپوهی زمانیکی تاییهتی تاین ماوه و به و بۆنه به وه له سهردهمی ئەشکانی و ساسانیاندا و هک زمانیکی پیرۆزی تاینی بوه و دهق و په رتوکه تاینیه کانی پینوسراوه ته وه و له نتیو په وانیاندا به کار هاتوه . سهبارته به وه ی له بنه رته دا ئەو زمانه ئەقیتستاییه ی کاتی زردهشت له کوی به کارهاتبیت، له ویشدا زانا و لیکۆله ره وه کان و هک بابته کانی تر یه کبیر نین، و له راستیدا ئەوه به ستراوه ته وه به دۆزینه وه ی قۆناغی ژبانی زردهشت . هه ندیک نیشتمانی سه ره کی زردهشت به باکووری رۆژهه لاتنی ئیتران ده زانن و له و باوه ره دان په یامبه ر له باکووری رۆژهه لاتنه وه روو له رۆژئاوای ئیتران و به لخ کۆچی کردوه و زمانی ناقیتستایی هه مان ته و زمانه یه که له باکووری رۆژهه لاتدا باویوه . تاخمیکی تر زمانی ناقیتستایی بهو زمانه ده زانن که له به لخ، واته رۆژئاوای ئیتران باویوه، و هه ندیکی تر زمانی ناقیتستایی به زمانی به کارهاتووی نتیو ماده کان ده زانن . بهلام

¹⁷³ - بۆ نوێترین لیکۆلینهوهی ئەم باسه بروانه « گوهرهای نهفته » له نویسنی مراد اورنگ.

لیکۆله ره وه بۆ ئەوه ده چیت که نیشتمانی بنه ره تی زردهشت باکووری رۆژهه لاتنی ئیترانه، و زمانی ناقیتستایی هه مان زمانی به کارهاتووی ئەو هه ریمه بوویت¹⁷⁴ . له وانه یه هه رکات یه کیک له باره نادیاریه کانی ناقیتستا ئاشکراییت و بگاته ناستی باوه ر ئەوسا بیته کلیل به دهست نه وه کانی وه بۆ ئاشکراکردنی شاراوهی تر . بهلام به داخه وه نادیاریه کان تاقیتستا نه گه یشتونه ته ناستی باوه ر . له وانه یه گرتگری نی یه کیک له و باره نادیاریه انه بریتیه له دۆزینه وه ی میژوی قۆناغی ژبانی خودی زردهشت و دیرینی ناقیتستا . گشت جیاوازی بیه ر و بۆچون که له سه ده ی چواره می پیش زاینه وه تا کو ئەم چه رخه سه بارته به دیریاکردنی دیرینی و میژوی رۆژگاران زردهشت، به گشتی له گه ل ئەو دیاردانه ی هه ن بینه مایه ی باوه ر به وه ی که ئەو قۆناغه یه کجار کۆنه . به ده ستینیشانکردنی چوار سه ده ی پیش زاین و به لکه له ویش پیتشر، میژو نووسان له کاتی سه یر ده وین و هه مان کات هه یانه نمره ی زۆر دوورتر و نادرست نیشان ده دن . بهلام له گه ل گشت ئەوانه، ئەوی ئەمڕۆ هاتوه ته باوه ر ئەوه یه که میژوی زردهشت و ناقیتستا ده گه ریته وه بۆ هه زاره ی پیش زاین . چاو خشانندیگ به گاتا کان که رشته ی خودی زردهشت یا شاگردانی هاو چه رخی ئەون و هه ره کۆنترین به شه له و ناقیتستاییه ی ئەمڕۆ له به رده ستدایه، ئاشکرای ده کات پێ هیچ گو مان نیشانه ی دیرینی به شیک له و سرودانه هه زار و سینه د تا هه زار و پینج سه د سال پیش زاین ده بیت . له سه ر رۆشنایی گاتا کان له دیرینی ناقیتستا کۆلینه وه ئەمڕۆ به کاریکی ته و او زانستی ده ژمه ردریت و لیکۆلینه وه ی زانستی ئەم چه رخه ییش تارا ده یه ک رێ له گو مانی مه زن ده گرن و چیه تر ئەو باسی سه ده ی ششی پیش زاینه که گوایه چه رخی ده رکه و تنی زردهشت و په یدا بوونی ناقیتستایه، به سه رچاوه یه کی یه کجار کۆن و بیبا یه خ ده رخواه .

به بوونی چه رخی ئەوتۆ دیرین که ته نانه ت له سه ده ی چواره می پیش زاینیشدا کۆلینه وه له دیرینی ئەو باویوه، ئاشکرایه کات که ده قه کانی ناقیتستا دو چاری ئاشووبی، سه رینه وه و تیکدانی زۆر بوون . باس له و باره ی ناقیتستا له پاش هه خامه نشیا نه وه زۆر توند و تیه رتر بوه به جیبی باوه ر . دیاره زۆر زانا و لیکۆله ره وه له و باوه ردان که ناقیتستا تا کو سه ده ی شه ش یان چه وته می زاینی و ته نانه ت کاتی

¹⁷⁴ - لیکۆلینه وه ی ناقیتستا ناسنی رۆژئاوایی ده ریخستوه که زردهشت له و ختله کۆچریانه بوه که له که ناری گۆمی ورمین ژباون، و به ره و رۆژ ئاوا ی ئیتران کۆچی کردوه . زمانی ناقیتستاییش هه مان زمانی زگماکی خۆیه تی . پروانه پیشه کی - ناقیتستا، نامه ی مه ی نه قی تایینی زردهشت، به شی یه که هم - نویسنی ئەنداز چه ویزی - (وه رگیز) .

ساسانیان هر له سنگدا پارێزراوه و له وکاته به دواوه به پیتی ناخستایی که داهێتانی هه مان ئه وکاته به خراوه ته سه ره په ره، ته مرۆ ژۆر به پرونی و په نا به دیاردهی زانستی و مێژویی به تهوی، دیارده کانی پیش پووچه له دهینه وه - تهوی له بهردهست ئیمه دایه ناخستای ئه و چه رخی پرکیشه و نااسایانه به که دوا ی چه رخی هه خامه نشیان له ئیراندا ده رکه وت، تا سه ره تای کاری ساسانیان و تا ما وه به کی ژۆر دوور به ده ستیکه وتتی دوژمنان دو چاری تیک چوون و له ناو بردن بوه - به لام له سه رده می ساسانیان که نو تیکه ره وه ی مه زنی و راپه رین بوو، دووباره ناخستای له ناو چوو به کوششی فراوان کۆکراوه ته وه - به لام دیاره ئه و ناخستایه وه که تهوی پیش نابیت. به پیتی پتداویستی رۆژگار و ره وه ئایینی و یاساییه کانی ئه وکاته، ناخستای کۆکراوه هه ره وک رۆژگارانی سه ره تا پیکهاته له بیستویه که نامیلکه یان بیستویه که نه سکه Nsak. به لام پاش هێرشه که ی ته سه که نده ری مه کدونی، تا ده گاته هێرشی عاره بی با نه گه ر و به ره ره کانی عاره یستان - زیانی که ته وه به ره ره انه داویانه له مێژوی جیهان له زانی مه غوله کان پتر بوو، چونکه ئه وانه مرۆ فگه لیک بوون دوور له گشت به ره ره ی زانست، شارستانیه ت، فه ره نگ، مرۆ فایه تی و چاکه ¹⁷⁵، بیری ئه وان ته نها له لای کوشتن، جه رده یی، تۆ له له ده سکورتی رۆژانی پتیشوو و ده ستگیرکردن له تالانی و سامان و ده ستیان له هه یج تا وان کاری به که نه پاراستوه - گشت شکۆ و شارستانیه ت و فه ره نه گی رۆژه لات که ئیران به شیکه له و تالان کراوه. هه ره نه ده شارستانیه تی ئیران به کوششی خودی ئیرانیان دووباره نو ی و زیندو کرایه وه، به لام زیانه کان هه نده تووشن ساریژ کردنی

¹⁷⁵ - (ابن قفطی) له په رتوکی (تراجم الحکماء) دا نووسیویه ده لیت... (عمر ابن العاص) له میسه رده نامه به کی سه باره ت به سه ره نه نجامی په رتو کخانه ی ته سه که نده ره (که هه زاره ها په رتوکی جوړاو جوړی سه ده کانی پیش زاینی تا کو ئیسلام تیدا بوو) نارووه بۆ عومه ری کو ی خه تتاب - ولای (خه لیفه الاسلام) ته م جوژه فه ره مانه بووه (و اما الکتب التي ذکرتها، فان كان ما فيها يوافق كتاب الله فغني كتاب الله غني عنه، و ان كان فيها ما يخالف كتاب الله تعالى فلا حاجة اليها، فتقدم باعدامها). په روانه - عه بدوللا فه ره داغی (ملا علی) - به ریانگ ژماره ۸۱، ل ۶۲ - وه رگه تر هه ره وه - له نووسینی که دا ابن خلدون ده لیت: کاتی که عاره به کان ده ولته تی ئیرانیان داگیر کرد په رتوکی که یه کجار ژۆری ئه و سه ره زه مینه یان که وه ته ده ست، لیره دا سعد بن ته بی وه قاص (که سه رکرده ی له شکر بوو) نامه به کی سه باره ت به و په رتو کانه نووسیویه بۆ عومه ری کو ی خه تتاب. خه لیفه پیش له ولایدا بۆی نووسیویه، ده لیت: گشتیان بسووتیتان یان بیانه و نه ناو ناوه - گه ر ئه وانه ریتنایی کارین، خودای ئیمه له وانه ریتنایی کارتره، ته گه ر گوهر اکه ریشبن پیتوسته خودا وه ند له شه ریان به پارێزین - په روانه، موید ارده شیر آژرکشسب - خورده ناخستای ل ۴۸، ۵۶ - وه رگه تر

له توانا به دهره و ئیستایش و چوارده سه ده ی به سه ردا تپه ری هه شتا جیهان گشت ئه و درنده یی و ژ و نامرۆ فایه تبه ی له به رنه کردوه و جته ده ستی زیان کارکان هه ره ماوه. یه کی که زیانه کان ناخستای نو تیکراوه ی کاتی ساسانیه، و له ویش به ترازیت گۆرینی ئاینه له ئیران، و ئه و ته گه ره به ی توند ره ی ئایینی ئیسلام خسته وه ته رتی کاری نازادی ئیرانیانی خاوه ن باوه ر به ئایینی رابوردوو و زیندو کردنه وه ی ئه و. به لام له گه ل گشت ئه وانه دا کورته ی ئه و گه نجینه مه زنه ی رابوردوو هه رچۆن تیک بووبیت و له یاد چووبیت و سه ره رای کورتی ناخستای ته مرۆ هه شتا له جیهاندا ژۆر شکۆ داره، ناخستای ته مرۆ کراوه به پینج به ش که بریتین له مانه:

۱- یه سنا ۲ - یه شت ها ۳ - قیسپه رت ۴ - خورده ناخستای ۵ - فه ندیدا د. کۆلینه وه و گه تر گۆ له باره ی گشت یه کی که له م پینج به شه ی ته مرۆ هه ن پیتوستی به هه لی یه کجار ژۆره و له م کورته یه دا که مه به ست ناساندنی ناخستای ئیستا و ده ق و ناوه رۆک و بۆ چۆنه کانیه تی، ته نها به یه ک پتیرست ته وا و ده بیت. پینج به شی ناوبراو له پوی چه ندی و چۆن تپه وه، دتیرینی و نرخی مێژویی، په سه ن و نار په سه ن بوونیان که م یان ژۆر جیاوازه و به و پتیه ی له سه ره وه ده رکه وت، ئیستا یه ک له دوا ی یه ک دتینه سه ر باسیان.

۱ - یه سنا Yana به شی سه ره کیه و گرن گه رین پارچه یه له ناخستای. ئه و وشه یه واتای ستایش، نو ی و نا هه نگ ده به خستیت، و له گاتا کاندای که کۆن ترین به شی ناخستایه چه ندین جار ئه و وشه یه به هه مان ئه و واتانه به کار هاتون. به نده ی جوړاو جوړی ته م به شه به ی پیتوست و له کاتی جوړاو جوړ و تایبه ت به جه ئنی ئایینی خو تیراونه ته وه. کۆی به شه کانی یه سنا، خه فتاو دوو نامیلکه ن و هه ره یه ک له و نامیلکانه ناوی یه ک هایتی Haiti هه یه و ئه و وشه یه شتیه ی "ها" یان "هات" ی ته مرۆ ده نویتیت. رۆژه لاتناس و شاهه زایانی فارس خه فتاو دوو نامیلکه ی یه سنا ده کهن به دوو یان سن به شه وه، به لام ئه و دابه شکردنه هه یجی به سه ر ناوه خن یان دیاری کردنی دتیرینی ئه وانه نیه. ئه و بابه تانه ی له به شه کانی ته و نامیلکه یه دا هه ن، هه مه چه شه و جوړاو جوړن. سه باره ت به ژبان و نرخی ئه و، وانه ی نامۆژگاری په وشتی و خوشی ژبن، ژۆر به ره هیتانه وه ی سن په گه زی بناغه ی ئایینی زه رده شتی، واته: به رکردنه وه ی چاک، گه فتاری چاک و کرداری چاک - و چه رۆکی ژۆر قول و داستانی خاوه ن په گ و ریشه و سه رچاوه ی مێژویی و سه ده ها رمان و بۆ چۆنی تری به شی «یه سنا» له سه ری ده روات. وه ک ئه وه ی سه رو دپه ره پاکشاین و په ریا وه ران به ره وشتی ژبانی ما ده ی و په ندی کارا و دلاوه ر و پاله وانی، له سه رانه ری خه فتا

و دوو بهشی ناوبراودا دایانرپشتوه بۆ ستایشی رهوشتی چاکه، سهروسامان و شکۆ داری سهه رپی راستی و دروستی. ژن و پیاوی نایندار، دپهاتی و پیشه وایانی نایینی بهی، دلیر و جدهنگاوه رانی رپی راستی و دروستی مایه ی ستایش بوون -
 نهو سهروودانه بۆنی ژبیانی سهه رتایی شوان دهگه تینیتته ناو میتشک، لیکۆله ره وهی تیربین ده توانیت زۆر به جوانی ههست بهو شتیوه ژبیانه ی لادی، دپهاتی سهه رتای شارستانی هت بکات که له توتی ناماژه و نهنگاوتیهی ناوه رۆکی سهرووده کاندان.
 نهو کۆمه له چاکه، راست و دروستی کردوه به پرۆگرامی فرامۆش نه کراوی و دروشم بۆ خۆی. بیزاری، دوودلی، نیشانه ی سستی، گوشه گیری و ده رویشی نهیتوانیوه ری بیاته ناو نهو سهروودانه، به لکو نه وهی بوه هه ر جۆش، جموجۆل، کارو کۆتشن -
 سهه رپای گشت نهو نار به وایه ی به درێژیی چه ند سه ده ی نادیاردا کراوه به رانه به به «ناقیتستا»، هیتستا نه وه نه ده ی که ماوه له گه ل گشت که موکووپیه کی کانی پر و دهوله مه ندن بۆ لیکۆله ره وه کانه تا هه ر رۆژه ی دهسته یه کی نوێ له با به تی میتژیی و ناین و زمان و جۆره ها باری تری تیندا بدۆزنه وه.

گاتاها - وهک باسکرا، دیرینترین بهشی ناقیتستا، گاتا یان سهرووده کانی ناو بهشی «یهسنا» یه. گاتاگان یا سهرووده کانه به هله بهستی خودی زه رده هشت ده زانرین -
 دیاره لیکۆله ره ان له ویا ره وه یه کبیر نین، چونکه گشت سهرووده کانه به هله بهستی خودی زه رده هشت نازانن به لکو هه ندیکگی به هله بهستی شاگرده سهه رگیه کانی نهو ده زانن. بهلام نه وهی سهملابیت زۆر کۆنبوونی زمانی نهو سهروودانه یه، چونکه ده بیت به وه قیلین که له رووی زماناسیه وه جیاوازی نیوان نهوان و به شه کانی تری ناقیتستا ماوه ی تارا ده یه ک دوور هه یه. هه ره ک له باری ناوه رۆک، بیرو بۆچون و باره کانی تری ژبان و رهوشی نهوان و ناماژه کانی لهو به شه دا هه ن به هیه ج جۆرتیک ناتوانریت میتژی دارشتنیان بگپێدریتته وه بۆ که متر له هه زار و دووسه د سالی پیش زاین. هه چکات قایلین به وهی نهو سهروود و هه له به ستانه له سهه ر شتیوه په خشان ی کورت دارپێژراون تا ناسانتر له بهر کرین و به هۆش به سپیتر دین، نهوسا بۆ دیتته وه ی دیرینی نهوان کارمان به ته نانهت به سهه ره سهه سه و گومانیشه وه نیه.

به هه رحال دیاره و به لگه هه ن که گاتاگان یان سهرووده کانه به زۆری هینی خۆدی زه رده هشتن، و کراون به پینج به شه وه، وله هه ر به شه ییدا چه ند «یهسنا» هه یه وهک نه مانه ی خواره وه:

۱ - شاهونه هه د Ahunavaiti بریتیه له حهوت نامیلکه، یان حهوت "ها" ی یه سنایی - هاگانی ۲۸ تا ۳۴.

۲ - نوشته هه د Ushtavaiti به گشتی بریتیه له چوار "ها" - هاگانی ۴۳ تا ۴۶.
 ۳ - سهه نتهه د - سهپینتامه ینو Spentamainyau خاوه ن چوار به بنده، ۴۷ تا ۵۰.
 ۴ - فوهوخشه تره Vohuxshathra خاوه ن یه ک بره گه یه، واته "ها" ی ۵۱.
 ۵ - فه هیشتریشتی Vahishtoishtay له مدا یه ک "ها" هه یه، واته بره گه ی ۵۳.
 له ناقیتستادا به شتیک ناوی «حهوت ها» یان «حهوت نامیلکه» یه، یاش گاتاگان که له وه بهر باسکرا، کۆنترین بهشی ناقیتستایه - هه ر چه نه ده نیستا نهو حهوت "ها" یه به بهشی گاتاگان نازمیردیت، بهلام له یه کچونی بیرو بۆچون و وشه ی نهو له گه ل سهرووده کانه بوته هۆی نه وه ی نه میش به به شتیک له کولتوری گاسانیک، واته به هاوچه شنی گاتاگان بژمیرن. بهم حهوت "ها" یه نامیلکه یه کی تری دیتته سهه ر و کۆی ده بیت به هه شت نامیلکه، واته له "ها" گانی سی و پینج تا چل و دوو - به پینچه وانه ی گاتاگان نه م نامیلکانه په خشانن، بهلام وهک گوتمان نه مانه یاش سهرووده کانه کۆنترین بهشی ناقیتستایین.

۲ - یهشت ها - وشه ی ناقیتستایی یه شتی Yashti له هه مان ریشه ی وشه ی ناقیتستایی «یهسنا» یه و به واتای نوێژ، به خشیش و به زم دیت - وهک گوتمان یه سنا به گشتی له ناستی ستایش و په رستندا ده خورتیتته وه، بهلام یه شته کانه تاییه تن به ستایشی خوداوه ند، نه مشاسپه ند و یه زده کانه - نهوی لیکۆله ره وه کانه ده یلین، سهه رتا یه شته کانه له شتیوه ی هه له به ستدا بوون و درێژ نه بوون، بهلام یاشان ورده ورده باسی تری تیکه له بوه و له شتیوه هه له به ست لایداوه - به پیی نهو دابه شکرده ی زۆر جیی باوه ره یه شته کانی ماونه ته وه بۆ نه مپۆ بریتین له بیست و یه ک یه شت به لام به گوتیه ی هه ندیک لیکدانه وه ی تر ژماره یان که م یان زۆر له وه به ره وه خواره - هه ر یه شته ی بریتیه له نامیلکه یه کی دیار و خاوه ن ناوه رۆک و بیرو بۆچونی تاییه ت - هه ر یه شته ی به ناوی یه کتیک له یه زده و نه مشاسپه ندانه، بهلام یه شتی سهه رکه ی «هورموزد یه شت» ی ناوه و تاییه ته به خوداوه ند و هه لوتیست و شتیوازه کانی نهو - نیشانه ی یه کجار زۆری نایینی ئاریایی له یه شته کاندایه دیده کرتیت و سهه رچاوه و ناوه رۆکی تیندایه له راده به ده ر کۆن دیارن - کۆنترین یه شته کانه بریتیه له: آپان یه شت، تیر یه شت، میهر یه شت، فره ره دین یه شت، بهه رام یه شتی، نه رد یه شت و زامیاد یه شت. له بهشی «هه له به ست و داستانی یه زده کانه» دا زۆر به ته واوی باسی یه زدان و یه شته تاییه ته کانه کراوه.

۳ - قیسپه رد یان قیسپه رت که بهشی سهه مه له ناقیتستای نه مپۆ و سهه رچاوه ی ناقیتستایی نهو وشه یه Visperatavo «قیسپه راتافو» ده به خشیت، واته «گشت

سهره‌وران». له‌بهرته‌وهی قیسه‌په‌رد له‌داتی نه‌بج‌امدانی تا‌هه‌نگی تا‌ینیدا له‌گه‌ل
یه‌سنا خو‌یتراوه، لی‌تره‌دا نا‌کریت به‌ نامیلکه‌یه‌کی جیا‌واز بزانی‌ت، به‌لام له‌رووی
بایه‌تی نا‌وه‌رۆک و شت‌وه‌ی دارشتیه‌وه له‌گه‌ل یه‌سنا نام‌زیی و ها‌وچه‌شنیشی تیت‌دا
دیاره، نه‌وجا له‌ په‌رتووکی تایه‌تدا ده‌رکه‌وتنی له‌به‌ر قایل‌بوونه به‌و بیست و س‌ن
تا بیست و ه‌وت به‌نده کورته‌ی ستایشن بۆ نه‌مشاسپه‌ندان، یه‌زدان، نا‌هورامه‌زدا
و گشت چاک و مه‌زنه‌کان، و ستایشی چاکه و کرداری چاک که له‌ناوه‌رۆکدا تا‌ماژه
ده‌دهن به‌ زۆر په‌وشی ئاینی تر.

٤ - خورده‌ نا‌قیستا چواره‌مه‌ین به‌شی نا‌قیستایه و له‌سه‌رده‌می شاپوری دوو
«٣١٠ - ٣٧٩ ی زاینی» دا به‌یارمه‌تی تا‌زیه‌د میه‌رته‌سپه‌ند دانراوه و نوسراوه‌ته‌وه.
ته‌م نامیلکه‌یه کۆکه‌رده‌وی وێرد و په‌وشی ئاینی تایه‌ت به‌ ئاستی جو‌راوجۆری رۆژ
و مانگ و ساله. بیتیگومان نا‌شکرایه که‌سه‌رچاوه‌ی نه‌و نا‌قیستای مه‌زنه و مویه‌دی
ناوبراو که‌م یان زۆر ده‌سکاری رامانه‌کانی کرده‌ تا یه‌ک په‌رتووکی وێرد و
ستایشی بخاته به‌رده‌ست ئاینداران. بۆ خو‌یتنده‌وه‌ی بایه‌تی تایه‌ت به‌ کات و
شو‌ینتی جو‌راوجۆری وه‌ک، خو‌شی و شادی، شین و دلته‌نگی، شایی و مه‌رگ،
رۆژی جو‌راوجۆری مانگ و پینچ کاتی دیاری بۆ رۆژ، جه‌ژنی مه‌زن، و بچوک و
هه‌ندیک کاتی تر.

٥ - له‌ نا‌قیستای نه‌مه‌رۆدا فه‌ندیداد Vandidad دا‌به‌ش و پینچه‌مه‌ینیانه،
سه‌رچاوه‌ی وشه‌ی Vidaevadata «فیدای فاداتا» «یاسای دژ به‌ دیو» ده‌گه‌یتیت.
کۆکرده‌وه و نووسینه‌وه‌ی نا‌قیستا له‌چه‌رخ‌ی ساسانیدا له‌به‌رته‌وه‌بوو که‌ زۆریان
پت‌ویست به‌ په‌وشیکی یاسای ئاینی بوه. چونکه‌ وه‌ک با‌سکرا نا‌قیستا ما‌وه‌یه‌کی
دوو‌ر و درێژ و به‌هۆی ه‌یرشی گ‌یره‌شپو‌ینتی زۆره‌وه تووشی زۆر زده‌ بوه و ته‌نانه‌ت
دو‌جاری له‌نا‌وچوونیش بوو. کۆکه‌ره‌وانی نا‌قیستا، له‌نووسینه‌وه‌ی به‌شی فه‌ندیدات
ناچار په‌نایان برده‌ته به‌ر سه‌رچاوه‌ی په‌سه‌ن و نارسه‌نیش و ده‌سمایه‌ی به‌ره‌م
بوه به‌و فه‌ندیداده‌ی ئیستا له‌به‌رده‌سته. زۆر رامان له‌ فه‌ندیدادا هه‌ن ه‌یچ جو‌ره
سازگاری و ها‌وتاه‌نگی‌یان نه‌یه له‌گه‌ل نا‌قیستا و جه‌وه‌ه‌ری ئاینی زه‌رده‌شتی و له‌و
بیست و دوو «فه‌رگه‌رد Fargard» یان پارچه‌یه‌ی لیتی پت‌که‌هاتوه ته‌نها دوو یان
س‌ن پارچه‌ نه‌بیت نه‌وانیستر به‌گشتی با‌سی یه‌ک رسته‌ یاسا ده‌که‌ن له‌باری
هه‌لبازی، ر‌ئ و په‌وشی ناشتن، میت‌کردن، پا‌ق‌ژی، په‌یمان و جو‌ره با‌سی تر.

ژنی چه‌رخ‌ی نا‌قیستایی

له‌کۆمه‌لگه‌ی ئیتراندا چی له‌چه‌رخ‌ی نا‌قیستایی و رۆژگاران‌ی ژبانی زه‌رده‌شت و
چیش له‌پیش نه‌و ر‌ئز له‌ پله و پایه‌ی ژن گیراوه. بیتیگومان به‌ ده‌رکه‌وتنی زه‌رده‌شت
و چاکه‌سازیه‌کانی، وه‌ک نا‌قیستا و به‌شه‌ پشینه‌کانی ده‌ریانه‌خستوه، پله و پایه‌ی
ژنیش وه‌ک چاکسازیه‌کانی تری نه‌و ر‌ابه‌ره‌ ناراییه‌ چه‌سپیه‌وه. ژنیش خاوه‌ن مافی
یه‌کسانی بوه به‌ له‌گه‌ل پیاو، و کاریگه‌ری نه‌و له‌نا‌و کۆمه‌لدا به‌و ر‌اده‌یه‌ بوه که
توانیستی وه‌ک یه‌ک مرۆف کار نه‌بج‌امدات. نارزه‌زوی ژن و ک‌چ، چی له‌ماله‌ پاوک
و چیش که‌ شو‌بکرده‌وه و چه‌وته‌ ماله‌ میت‌رد، تا‌زادبوه و توانیویه‌تی زه‌ره‌کی و هۆشی
خۆ به‌راستی به‌کاریتیت و شو‌تنده‌ستی دیاریتیت. له‌په‌رتووکی‌کی تر^{١٧٦} پتر
با‌سی ژنی پیش زه‌رده‌شت هه‌یه، به‌لام لی‌تره‌دا با‌سمان ته‌نها له‌سه‌ر با‌ری ژبانی ژنی
چه‌رخ‌ی زه‌رده‌شته.

دیاره له‌به‌ر زۆر هه‌لت‌ویست و هۆی پاش زه‌رده‌شت، به‌تایه‌ت کاتی ساسانیان
که‌با‌ری نشوستی گشت لایه‌نیکی گرتوه‌ته‌وه، پایه‌ی کۆمه‌لایه‌تی و مافی ژنیش
دو‌جاری نه‌و نشوستیه‌ بوه، بۆیه به‌داخه‌وه چیتر ژن له‌نا‌و کۆمه‌لدا تا‌زادی پشویان
نه‌ما و نه‌وی له‌به‌ره‌ی ماف و پله و پایه‌ی ژبانی ئیترانی با‌ستان بۆ ئیتمه‌ مایته‌وه
نه‌و با‌سانه‌ن که‌ له‌رووی به‌لگه‌نامه‌ په‌هله‌ویه ده‌سکاریگراوه‌کانه وه‌رگیراون. به‌لام
له‌گه‌ل نه‌ویشدا له‌توتی هه‌مان ئاساوه‌ری چه‌رخ‌ی شت‌اودا، مافی ژن و پله و پایه‌ی
نه‌و له‌ نه‌بج‌امی کاری گه‌نجینه‌ی چه‌رخ‌ی نا‌قیستاییدا ده‌بینن.

له‌وکاته‌یدا له‌یونانی با‌ستان، رۆم، چین، سۆمه‌ر و بابل، هیندستان، میسر و
نا‌و خ‌یلتی جووله‌که‌ ژن ب‌تبه‌هره‌بوون له‌مافی کۆمه‌لایه‌تی و له‌نا‌و خ‌یتران و کۆمه‌لدا
ب‌یماف بوون و تا‌راده‌یه‌کیش پیاو که‌مه‌پایه‌تر له‌وانی روانیوه، له‌ ئیترانی چه‌رخ‌ی
نا‌قیستاییدا ده‌بینن ژن و پیاو شانبه‌شان و وه‌کیه‌ک خاوه‌ن گشت جو‌ره مافی
کۆمه‌لایه‌تی بوون. به‌هره و دروستی و راسته‌ه‌وی له‌ویدا‌یه که‌ مرۆف ب‌تج‌یاوازی
له‌گشت مرۆشان بروان‌ریت. گشت ژن و پیاوی راسته‌ه‌و، تیکۆشه‌ر، چاک‌کردار و
تا‌زاد له‌نا‌و کۆمه‌لدا پایه‌دار و به‌ر‌ئز بوون. و هه‌لت‌ویستکاره‌کانی به‌دکار، ته‌نبه‌ل،
دز و جه‌رده له‌ مافی کۆمه‌لایه‌تی دورخراوه‌ته‌وه. جا گه‌ر نه‌و به‌دکارانه ژن بووبن

¹⁷⁶ - دین قدیم ایران - له‌نووسینی هه‌مان ته‌م نووسه‌ره.

یۆنانی باستاندا که به لانهی پیتشپهوت و نازادی مرۆقانی به ناویانگ بوو، ژن تیتیدا هیچ ریز و شوینهواری نه بوه . له ماله باوک و پاشانیش له مالتی میترد وهک بهنده و که نیزه لیبیان روانیوه . له کاتی به شوانیدا باوک خواست و ناره زوی نهوی له بهرچاو نه گرتوه و هه رگیز هیچ کیژیک بۆینه بوه باس له چاره نویسی خووی بکات، خاوهن ناره زوی خووی نه بوه و ته نه باوکسالاری یان میتردسالاری به سه ر کچ یا ژندا سه پاوه، نه گهرچی چاک بوايه یان خراپ. له هیندستان و یۆنان و زۆر شوینی تردا جۆره ها رهوشی جیوازیان له ناویوه. به لام یهک ئاوړدانه وه لهو به شه یه کجار سه رنج کیتشه ی گاتاگان یا سروده کانی زه رده شت، که به یادگار بۆیتیمه ماوه ته وه، و به به شتیک له کۆنترین سروده کانی په یامبه ر ده ژمیترین، زۆر چاک باری شوکردن و سه رهستی کیژ له په سه ندردنی میترد نیشان ده دات، و تا چا ده یهک لهو چه رخی ئاقیستایه دا نامۆزگاریه کانی زه رده شت کاریگه ر و سوودی گه یاندوه به ناستی ژن، و بۆ راستی نواندنی نهو رواله ته دیرینه ده توانین له ئاقیستادا رامانی زۆر ده رکه ین یه کسانی ژن و پیماو به سه لیتن. یه سناکانی په نجا و سه ی باسی زه ماوه ندی کیژی زه رده شت ده گیتته وه و چۆن زه رده شت لهو ئاهنگه دا و ته په کی یه کجار خوش بۆ کۆچی گوتگران دلیت و شیکردنه وهی نهو و ته په ی له ویدا بۆ کور و کچانی گیتراوه ته وه، واتای نازادی ده به خشیت، که ده لیت:

مه زترین ری و پاقرترین رهوشی ژبان راست کرداری، راست گفتاری و راست نه ندیشه ییه . خودا به من که زه رده شتم ژبان و ناوی هه میشه یی به خشی، چونکه په پیره ویم کرد بهو دره خشانیهی خودا به خشیویه تی - و نهو جۆره به ره ره به گشت که سیتی په پیره و کاری گفتار و کردار و نه ندیشه ی چاک ده به خشیت:

بۆ راگرتنی دلی خودا وهند، و هه روه ها له پیتناو سه رفرازیدا پیتویسته خواست و ناره زوو بکه یه سه رمه شقی ژبان له پیتناو چاکی نه ندیشه و گفتار و کردار، چونکه له خۆیدا نه وه تا که رتگه ی په رستنی وستایشه بۆ خودا وهند - واته په پیره و یکردن به خواست و ناره زوی مرۆف بۆ کرداری چاک، گفتاری چاک و نه ندیشه ی چاک له خۆیایی نیه - هه ر له پیتناو هه مان رهوشدا بوو که ی گوشتاسب و کوری زه رده شتی سه پهنیمان بوون به یاریده ر بۆ بلا و کردنه وهی تاینی مه زدایی.

نه وه پیتشه کیه له یه سناکانی په نجا و سیدایه که زه رده شت له ئاهنگی به شوردانی جوانترین کچی خۆیدا گوتوو یه تی. باوک میتردیکی نهو توژی بۆ کچه که ی ده سنیشان کردوه خو و رهوشتی بیتهاوتا بوه، به لام نهو توژیش هه ر نه یویستوه کچه که ی بی

ئیتستا تو نه ی پوروچیستا Poruchista که یه کیکی له به نه ماله ی سه پهنیمان و جوانترین کچی زه رده شتیت، من له رووی پاکی و راستی و خووره وشت چاکیه وه جاماسیم بۆ ته هه لبرارد و له بهر نه وهی یه کیکه لهو راستکردارانه ی به ن به پشتیوانی راستی بۆ تاین. ئیتستا بچۆ بیر و هۆش بکه به ریتما و که ی په سه ندت بوو نهو سا بریاری زه ماوه ند بده .

جاماسپ لهو ئاهنگه دا ده لیت: له گه ل راستی و دروستی پوروچیستای جواندا به جۆتیک روو له ژبانی راستی ده که م، نامۆزگاریم له سه ر روشنایی تاین و خۆم له به رانه ر باوک و هاو سه ر و وه رزێران و گشت مرۆف ملکه چ و به ره رسیاری یزانم، تا نهو به ره ره یی خودا وهند بۆ نهو مرۆفی دیریکردوه به نهویش بکه ویت .

نهو جا لهو کۆره دا زه رده شت دووباره دیته باس و به تاماده بووان، و به تاییه تی کور و کچانی گهنج ده لیت: کچه کان و نهی کورانی لاو، که ده گه نه ژبانی په یان بۆ ژن و میتردی، نهو نامۆزگاریه ی ئیتستا ده یلیم له میتسکی بگرن و له یادی نه که ن. کۆشش و نامانجی ژبانان به ریتی راستی بسپین. پیتویسته گشت یه کتیک له نیتوه له سه ر ریتی کردار و گفتار و نه ندیش چاکی له گه ل هاو تاکانی یکه ویته پیتشپرکی. نامۆزگاریتان ده که م هه ر له سه ر نه م رتگه یه بن و رهفتاری گشت یه کتیکتان بۆ شاد و به خته وه ر کردنی نهوانی تر بیت .

چه نده ها جاری تر له گاتاگاندا نامه ژه دراوه به نازادی ژن و ریزگرتن له مافیان و به جیهیتانی ناره زوی نهوان و مافی بریاری ناینده بده نه ده س خۆیان. وهک له به شه کانی پیتشوو دا ده یان، له تاینی زه رده شتیدا رهوشی ناره زوی مرۆف پیرۆز و مایه ی ریز بوه . نه گهرچی له گاتاگاندا نیشانه ی (زه بر) به رچاو ده که ویت، به لام له گه ل نه وه شدا سووربونی نهوان له سه ر رهوشی ناسایی ژبان و نامۆزگاریه کانی باری ناره زوو له خۆیدا به ره رچدانه وه یه بۆ زه برکاری، به تاییه ت نه وهی ته نها له یهک شوینی گاتاگاندا ده بینریت. له به نه رته دا جیوازی نیوان توندی زه بر و چه سپاندنی ده سه لاتنی بنبری ناسمانی یان باری باهه تی خودا وه ندی و له راده یه ده ر هه لکیتشانی نهو . واته نه گه ر له نیتو ده زگای ناییندا به هه چ راده یهک ده سه لات بدریت به باری میتافیزیکی و له ناسمانیش ده زگایه کی ده سه لاتنی هه بیت و یهک سه رکرده ی به هیت و پرزه بر و باوه ر به بریاری خۆ بیبات به رتیه، نهوا تا بیت زه بر توند و ده سه لات فراوانتر ده بیت به سه ر گشت لایه کدا. به لام لهو ناینده که زه رده شت رایگه یاندوه باری میتافیزیکی به راده یهک ناسایی و گونجاوه میتسک په سه ندی بکات . ناهورا

مهزدايش له ويدا دهسه لاتی خزسه پینه نه، به لکو دک، یهک په یکه ری رهوا و نیشانه ی رهوانی به دیه پینه ری ژین خوری دهرخسته - نهوه ی له ناینی مهزدا پیدا زور فراوان و هه مه لایه نه بیت باری په رسته - گشت چاک، به سود و کارامه یهک بوته مایه ی ریز و ستایش، و ناینی مهزدا یی هر بهو جوړه رهوشه مرؤقی راهیناوه بو رهفتاری چاک و ژینی سازگار و ناساپش. له سهرتاسه ری ثاقبیتا دا زور ده بینین که: نیمه ستایش گشت ناوه پاکه کان دهکین، هی گشت چواریتی به سود، گشت گیا و روهکی مهزدا کرد، ناسمانی شین و هه وری باران ریژ، خوری دره خشان و ژین بهخش، کیوه مهزدا کان و دهشتی سهوز و هیرگوزاری جوان. روبار و دهریاکان، مرؤقی چاک، گشت کارداری مرؤفانه و به سود و کردار و رهفتاری شایسته، ناگری بهسود و نهو زهویه ی بوته لانه ی ژیا نه ... و به هه مان راده دوژمنی گشت خرابه، بهدی، په گزی بیسود و شتی زیان بهخش بوه و بریاری حق دوورخسته وهی دراوه له وانه:

له پیناوی پینج کاردا هم، له گهل پینج کاردا نیم: له پیناوی نه نیشی چاکم و له گهل نه نیشی خراب نیم - له پیناوی گفتاری چاکم و له گهل گفتاری خراب نیم - له پیناوی کرداری چاکم و له گهل کرداری خراب نیم - له پیناوی فرمانداری (سهر ری) راستم و له گهل نافرمانی نیم - له پیناوی راستدام و له گهل درؤدا نیم¹⁷⁷.

هوی بوونی دوو په گهل لمریان و بوونی نهو دوو په گهل له گشت شوین و گشت باریک بو نهوه یه مرؤف - ژن نایا پیانو - به گشت تواناوه په پیره و کاری راستین و گرتنی ریگه ی راستی بکن به خو، سهرکه و تن و پیگه پشتن بو نهو که سانه ده بیت که خواست و ناره زوویان بو هه لبراردنی ریگه ی راست به کاره پیناوه:

به گوتی خوتان چاکترین وتار بیستان، به ههستی روون لهوه بکولنهوه، ژن نایا پیانو دهین خویان ری خویان بدوزنهوه، بهم جوړه رهوشه شایسته به ده توان گوتن ایهلی گشت ناموزگار به کانم بن¹⁷⁸.

له گشت بهسه پینینه کانی ثاقبیتا، ناوی ژن و پیانوی رهوشت چاک و به ناین پیکه وه دهرکه و توون، و له ژن و پیانوی ناره سمن و به دخوو به هه مان یهک راده و هه کیهک نه فرات کراره - له شوینیکدا ناواته خوازی یار و یاوه ره بو گشت نه وانه ی

177 - یه سناکان، ۱۰، بهندی ۱۶
178 - یه سناکان، ۳۰، بهندی ۲

په پیره و کاری راستین، بوژن و پیانو و کیژ و کوپ و وه رزیران ...¹⁷⁹ و نه بیت کاری راگه یاندنی ناین ته نها به پیانو سپیرد رابیت، به لکو له وده ژنیش بهر پرسیار بوه. له کومه لدا هم ژن بهر پرسیاره و هه پیانو، چونکه له زه مینه ی کومه لایه تیدا پله و پایه و مافیان یهک جوړ بوه:

نه گهر پیانوی نایا ژن که دروست و چاکتی بوون، نهوا پتویسته کاربان پتیسپین و کهسانی تریش ناگادار بکن که نهوانیش به هه مان مه رج دهینه بهر پرسیار¹⁸⁰.

هه روهک باسکرا، سهنگ و ته رازوی لپهر سینه وهی باری راست سه بارهت به ژن نایا پیانو وه کیهک بوه. گشت نه وانه ی له پیناوی ری راست و پاکیدا کوشاون و جوامتیریان نواندوه چی ژن بوو بیتن یان پیانو مایه ی ستایش بوون؛ نیمه ستایشی نهو جوړه پیانو و نهو جوړه ژنانه دهکین¹⁸¹. زور سووربو به سهر ریچک و رهوانی و زور جار نهویاره روون و ناشکرا دوویا تکراره ته وه. ده توانین لهو کومه لکه دیهاتیه کونه ی کار و کوشش گشت لایه کی گرتیوهوه، نهوه رچا و کهین که تا چراده یهک ژن شانه شانی پیانو کاری کرده، و ناینی راگه یاندوه، و هاوشانی جهنگاوه ران دژ به جهرده و نه یارانی شارستانیهت و کشتکاری جهنگیوه، و هه رکات ژن کاری شایسته ی نیشاندایت نهوا پله و پایه ی له پیانو بلندتر بوه. لاناقتیستا دا یه کسان و شانه شانی یهک ستایشی فرهغه هه ری پیانو و ژنی ناین دار کراره¹⁸². به زاراهوی یه کجار خروش و پایه بهرز و چیژ و توانای و تیره یی، ستایشی ژن و زهوی کراره، که ده لیت: ژن که ناوس ده بن مندا ل دین تا نهوه ی راستگور زور بکن و که سهوی دیتته بهر، بهو بهر هه مه ژیان دریره ی ده بیت و به هیت:

نیستا ستایشی نهو زهویه دهکین، ستایشی نهو زهویه منی گرتوته خو و هه روه ها هینی ژنان - و ستایشی نهو ژنانه دهکین که له سهر ری و رهوشی توون نهی ناهورامه زدا و ریگه ی راستی خویان دوزیوه ته وه و له سهری دهرؤن¹⁸³.

له ناناقتیستا دا ستایش کردنی چاکه و گشت په گزی شایسته و بهسود و کهسانی چاکی سهر ری راست گیترا نهوه ی جوړه داستانیکی دلیره هه رگیز مرؤف لیتی

179 - یه سناکان، ۶۸، بهندی ۱۲
180 - یه سناکان، ۳۵، بهندی ۶
181 - بهندی ده له هه مان نامیلکه
182 - یه سناکان، ۳۷، بهندی ۳
183 - یه سناکان، ۴۸، بهندی ۱ و ۴

بیتزارنابیت. گشت نهو ژن و پیاوانه‌ی کرده به مایه‌ی ستایش که په‌یره‌وکاری پیی راستین و له‌پیتناو راگه‌یاندنیدا ده‌کوشن. له ستایشکردنی نه‌وجوره پیاو و ژنده‌ا، پی و شوینی هوز و نه‌ته‌وه، بیانی و خیشی لیکنه‌داوه‌ته‌وه، چونکه هر چاکه و راستی شایانی ستایشن نه‌ک میلیبیه‌ت و نه‌ته‌وایه‌تی، چکه‌سی و له‌چی شوین له‌دایک‌بوون:

... نیستا ستایشی په‌وانی ژنان و پیاوانی پاک ده‌کین، له هه‌چکوی له‌دایک بوویتن - هی نه‌وانی نارزه‌ویان له سرکه‌وتی (راستی) یه و له پیتناویدا کوشاون و ده‌کوشن¹⁸⁴.
... ستایشی په‌وانی پیاوان و ژنانی به‌ناین ده‌کین له‌هه‌چکوی له‌دایک بوویتن هر له‌هر نه‌وه‌ی ویزدانیان به‌راستی راهیناوه یان راده‌هین¹⁸⁵.

نه‌ته‌نھا بۆ جیهانی ماددی، به‌لکو مه‌زدا بیان نا‌واته‌خواری نه‌و هاونا هنگی، هاوتایی و یه‌کسانیه‌ن بۆ جیهانی مه‌نیویش¹⁸⁶. چی بۆ پیاو بیت یان بۆ ژن سزای تاوان و هه‌له هر وه‌کیه‌کن. وه‌ک له‌سهر هه‌له رووی گله‌یی و بیت له‌پیاو ده‌کرت، په‌قتار به‌ران به‌ ژنی تاوانکاریش هر هه‌مانه¹⁸⁷. سهر نه‌نجام پیتویسته نه‌وه‌مان له‌یاد بیت که نه‌و زور پاتکردنه‌وه‌یه هر دره‌ژیه‌ی هه‌یه. له‌وتیدا که فره‌قه‌هری پاکان ستایشی کراوه، ستایش فره‌قه‌هری که‌نیز یا کاره‌کری گشت خیزانیکیکیشی کرده، جا نه‌و له‌نیشانه‌ی ریز و به‌توی بیروباوه‌ری قوول و به‌تهو به‌راستی په‌قتار و ناینه‌وه دیت که بۆ چه‌سپاندنی په‌گ و پشهی مرو‌ثایه‌تی و له‌سهروی گشته‌وه سهر‌فرازی بوونه. له سهر‌تاسهری فره‌قه‌ردین په‌شتدا ناوی ژن و پیاوی نایندار و گرو‌ی راستکاران وه‌کیه‌ک هاتوه و شانیه‌شانی په‌ک ستایش کراون. نابان په‌شت که‌بریتیه له‌داستانی ستایشی ژنان و نیشاندانی گرنگی نه‌وان له‌ناو کۆمه‌لدا، رامانی په‌کجار سهر‌نجکیش تیدا به‌دیده‌کرت.

وه‌ک روانیمان، ژنی چه‌رخى نافیستایی سه‌نگ و بارستایی خوی هه‌بوه و ریزی لیگیراوه. ژن خاوه‌ن راز بوه و ریز له‌ناره‌زه به‌جیکانی گیراوه. کیژ له‌ماله باوکدا گشت جوړه مافی بوه و به‌ناره‌زوی خویان ژیاون و بۆ دایک و باوک نه‌بوه بی نارزه‌وی خویان هیچ باریکیان به‌سهردا به‌سپیتن. زور به‌لگه و سهر‌چاوه

¹⁸⁴ - په‌سناکان ۳۹ - به‌ندی ۲

¹⁸⁵ - فره‌قه‌ردین په‌شت - ۱۵۴

¹⁸⁶ - په‌سناکان ۴۱ - به‌ندی ۲

¹⁸⁷ - په‌سناکان ۵۸ - به‌ندی ۱۵ و په‌سناکان ۶۱ - به‌ندی ۳

ده‌ریده‌خه‌ن که له‌و چه‌رخه دیرینه‌دا، نارایاییانی تری هیچ جوړه مافیکي ژنیان نه‌پاراستوه و ژنیان لا وه‌ک که‌رسته‌ی نابوری و نامیری مندال هیتان بوه. له یونان و روم و هیندستانی کوندا به‌دبه‌خترین مرو‌ث نه‌و ژنه‌بوه که چه‌ندجار له‌سهریه‌ک کچی ده‌بوو، چونکه نارزه‌وی گشت باوکیتک هر زورکردنی کور بوه، چونکه کیژ نه‌که‌له‌پووری به‌رده‌گه‌وت و نه‌سهر‌وکاری مالی پی‌سپیتردراوه. به‌لام وه‌کتر ناشکرایه ژنی چه‌رخى نافیستایی وه‌ک پیاو خاوه‌ن گشت مافیکي کۆمه‌لایه‌تی بوه. له به‌زم و په‌زم، له‌کارگه و هه‌روه‌ها ده‌ره‌وه‌پشدا شانیه‌شانی پیاوان هه‌لسوراون و ته‌نانه‌ت په‌وتی بلا‌وکردنه‌وه‌ی په‌وشی راستیشیان پی‌سپیتردراوه. بۆیه په‌یوه‌ستی نیتوان خیزانی چه‌رخى نافیستایی مایه‌ی سهر‌نجه. نه‌وجا ده‌مانه‌ویت چار له جوړه باس و په‌وش و ناموزگاریانه پی‌وشین که پاشان تیکه‌ل به‌م په‌وشه بوه.

که‌واته جیتی داخه ژن له‌پاش نه‌و چه‌رخى نافیستایه که‌مه‌کم به‌هوی هه‌لویتست و رووداوی زوره‌وه له‌و پایه پی‌شکه‌وتوه‌یدا نه‌میتیت که ته‌نانه‌ت به‌راورد کردنی مافی ژن و پله و پایه‌ی چه‌رخى هه‌خامه‌نشی له‌گه‌ل چه‌رخه سهر‌تایبه‌که‌ی نافیستا زورسته‌مه. له‌و چه‌رخى ساسانیه‌دا که‌سهره‌تا باسکرا، باری نشوستی ژنانیشی زور خیرا گرتوه، هه‌ندیدات که‌به‌ره‌می ده‌سته‌ی توند په‌وانی ناینی و مویه‌دانی گیر و چه‌وتی نه‌و سهر‌ده‌مه‌یه، ده‌ریده‌خات که نه‌وسا پله‌ویایه‌ی ژن تاچه‌راه‌یه‌ک روو له‌نشوی بوه. نه‌گه‌رچی گرو‌یه‌ک ویستویه‌تی یاسا نافیستایه‌کان زیندوو بکه‌نه‌وه، به‌لام له‌گیتراوی باری نه‌وتو نا‌ناسووده‌دا ده‌نگی هیچیان نه‌بیس‌تراوه. چیر ژن به سهر‌کار و که‌بیانوی مال نه‌ژمیردراوه، و باوی خاوه‌نداری چه‌ند ژن یان که‌نیزه بۆ پیاو ده‌رکه‌وتوه، چاره‌نووسی کچ په‌ده‌ست خوی نه‌ماوه. به سستکردنی یاسای په‌هاکردنی ژن (طلاق) ده‌ستی پیاوی چه‌رخى نشوستی دره‌ژکردوه بۆ نه‌و بیدادیه. به‌لام نه‌وتویش هر له‌توتی به‌ره‌می کولتوری په‌هله‌وی و سهر‌چاوه‌کانی خولی نشوستیدا نیشانه و چیده‌ستی کوششی رابه‌ری خاوه‌ن ناموز دیارن.

هەچکات بمانەوتت ورد و دوربین لە بەرھەمە کولتووڕیە ئاینیەکانی ئاقیستا و پەهلەوی بروانین و لیتی بکۆلتەمەو، مێژوی چیرۆکی ئەفسانەیی ئێرانمان بەجۆرێکی روون و دلخۆشکەر دیتیتە پەرچاوە کاکلەیی ئەو چیرۆک و روداو ئەفسانەییانەیی بوونەتە بەسەرھاتی ئاینی و داستانی ئاقیستایی و پەهلەوی، بەرەبەرەکانی ئێوان رۆشنی و تاریکی، نەبەردی چاکەیی دژ بە خراپە کە خودا و ئەھرمەنان بوونەتە ھۆن ھەلسوڕانی. دەبینین گشت ئەو چیرۆکانە سەرکەوتنی چاکە و شکست و دۆرانی خراپە و ئەھرمەنان دەردەخەن. تاپیەتەندی قارەمانی مرقۆھی ئاقیستایی و زەبری بێ بەزەیی ئەوانی دژ بە خراپە و بەدکاری، سەرتاسەری ژبانی ئێرانیانی گرتووەتەو و لەوجۆرە چیرۆک و داستانانەیی نەبەردی چاکەیی دژ بە خراپە دەگێرێتەو، رووان کردووەتە ناو زۆر داستان و ئەفسانەیی نەتەوێکانی تر.

داستانی لافاوە و ئاگر، و ئەفسانەیی باسی ئافرینی لای زۆر نەتەوێ کەم یان زۆر لەیک دەچن. داستانی لافاوە کە دەلیت، فریشتە یان دێویانی ئێزیدیەکان لە ناو پەلەیی ھەورەو دیتەدەر بۆ ریتگرتن لەباران و پاشان بەکوشت دەچت. و زۆری بێ ناچیت ناو رووی زەوی داپۆشیووە. لە چیرۆکی یۆنانیدا باس لە زالبوونی ھیراکلس Hirakles دەکات بەسەر دێویکی سێ پەیکەر ناوی گریۆنیوس Geryoneus و ھەرھە جەردەیک بە ناوی کاکیۆس Kakus چونکە گای ھەوونیا لە چالیکدا بەند کردووە. ھەردوو کە ھەمان مەبەست دەگەینن. داستانەکانی سەبارەت بە ئاگریش ئەوتۆیە کە دەلیت؛ بەھۆی بالندە یان کەسانی ئازا و بەجەرگی وەک پرومیشیوس Prometheus لە ئاسمانەوێ ئاگر دادەگرنە سەر رووی زەوی. بێگومان لە نێو میلەت و نەتەوێکانی دراوسێی ئێراندا چیرۆک و ئەفسانەیی زۆری لەو بابەتە ھەن لە داستانە ئێرانی بچن، گشت ئەوانە دێرینی نەبەرد و بەرەبەرەکانی چاکەیی دژ بە خراپە روونە کە نەوێ. لە نێو چیرۆکە ئێرانیاکاندا کە قالبیکی روالەتی بەو بارە بەخشیووە، گشت ئەو چیرۆکە ئەفسانانە روون و ئاشکرا دەکەن کە بەرەبەرەکانی ئێوان چاکە و خراپە، بەھەر و نەرەوایی، رۆشنایی و تاریکیان لە شتیوێ چیرۆکی دلخۆشکەر خستووەتە روو. زاینی زەردەدشت و نەبەردی دژ بە ئەھرمەنی، جەنگەکانی دژ بە ئازادی دەھاکێ ناو ئاقینسا، و کیشمەکتیش و نەبەردی سەرکەوتنی تیش تریە

Thishtrya یەزەدی باران بەسەر ئاپە ئوشە Apausha ی دێوی وشکسازدا کە لە بەشی دووانزەدا بەدەرێی باسکرا و زۆر چیرۆکی تری لەم بابەتە ھەن.

مێژوی داستانە ئێرانی لەوشۆنەوێ بوو تە ماوەی بەھێزبوونی بیری دوالبزمی، سەرگوروشتە و نەبەردی زۆری تری روون و ئاشکرا کردووە گرنگترینیان بریتییە لە: باسەکانی زالبوونی ئازیدەھاگ بەسەر جەمشیدی پادشای چەرخی زۆرین و لافاوە، کوشتنی گای سەرەکی بە دەستی میترا Mithra، نەبەردی ئێوان ئەنگرەمەنیو و سپەنتامەینیو خولی سەرەتای ئافرین، جەنگی زەردەدشتی دژ بە ئاینی دێوان و سەرئەنجام نەبەردی سوشیا نەتە چاوەروانگراوەکانی لەکو تایی ژیندا دەردەکەون و تەخت و تەراجی دێو و بەدکاران تیکە دەن. جەنگی ئێوان دوو ئافرین گرنگترینی ئەو نەبەردانەییە کە بە یەکتیک لە قەشەنگترین باسەکانی مێژوی چیرۆک و داستانە ئاینیەکان دەژمێردریت و بە شتیوێکی کورت شیکراوەتەو.

ناھورامەزدا، سەرورە چاکە و رۆشنایی بارەگای ئاسمانی دەکا بە جینیشتمەیی خۆی، ئەھرمەنی رەگەزی شەر و خراپەکار ژیری زەوی دەکا بە مۆلگا. پاش لەوێ ناھورامەزدا لە کاری ئافرین دەبیتەو، بریار دەدا مرقۆخان ماوەی سێھەزار سال لەو پەیکەرە بەھەشتییە خۆیاندا بژین. لێرەدا دێوی خراپە و بەدکاری لە ژیری زەویووە سەرھەلدینیت و بریار دەدات جیھانی رۆشن و پاقر بشتوینیت، بەلام چونکە ئەو لەبەر تیشکی چاکەدا خۆی بە لاواز دەزانیت، ناچار دەگەریتەووە بۆ مۆلگا تاریکە کە ی ژیرەوێ و دەکەوێتە ھاندانی دێو و رەگەزە شەرخوازەکان تا خۆبگەیننە لانەیی رۆشنایی. ناھورامەزدا ئارەزوو دەکات ئەوان لە خراپەکاری دورخاتەو، پتیا ن رادەگەینیت کورنوش بۆ رۆشنایی و چاکە بەرن. بەلام دێوی تاریکی و درۆ بەلین نادات و دەلیت ئەو بە گشت ھێزیک دەبیتە تەگەرە لە پتیی رۆنکی و سەرچاوە رۆشنایی. ناھورامەزدا پتیشیا ریکی تری دەکات و دەلیت با قۆناعی جەنگ بکەن بە نۆ ھەزار سال. ئەھرمەن لە بیتیشکی خۆی قایل دەبیت و نۆھەزار سال بەو جۆرە دەکات کە خۆی دەپوێت. ناھورامەزدا لە سێ ھەزار سالی پەیکەرە ئەوێ دەپوێست کردی، و لە سێ ھەزار سالی تردا ئارەزووی ھەردوکیان کەوتە کار، و لە دوو سێ ھەزار سالی ھێزە ناھورامەزدا ھەندەیان دەسلالت پەیدا کردبوو ئەھرمەن و یاوهرانی سەرپا نابو بوون. پاشان ناھورامەزدا سەردیکی خۆتند لە تاوا دێوان بەگشتی ھەلتاھتە ناو کون و قوژنی ژیری زەوی، و ناھورامەزدا کەوتە ئافراندنی جیھانی ماددی. ناھورامەزدا سەرەتا ئەھومەنە (دەرونی چاکە) ی بەبوو ھیتاوە و ئەھرمەن ئاکە مەنە Akamana (دەرونی بەدی) ی بەبوو ھیتاوە. ئەوجا ناھورامەزدا

نهمشاسپه‌ندان و یه‌زده‌کانی به‌بووه‌یتاوه و نهریمه‌نیش برانبهر به‌گشت یه‌کیتک له‌وان یه‌ک ره‌گزی خرایه‌کاری به‌دییه‌یتاوه - دوا قوناغه‌کانی تری نافرین بهم چه‌شنه بوه: ناسمان، ناو، زهوی، گیاکان، ناژول و مروژ.

به‌بووه‌اتنی ناسمان هاوکاته به‌جنگیتی یه‌کجار سه‌خت و درتیرخایان که تیتیدا دیتوان ده‌شکین و هه‌لدین. ناهورامه‌زدا له‌نافریدنی ناسماندا سه‌ره‌تا قولایی ناسمان و نه‌ستیره سه‌ره‌کیه‌کان و رتچکه‌ی بورجه ناسمانیه‌کان به‌بوودیتیت. نه‌و نه‌ستیرانه له‌شکرناسا به‌شداری جه‌نگی هه‌میشه‌یی دژ به‌دیتوان ده‌بن. ژماره‌ی شه‌ش ملیون و چوارسه‌د و هه‌شتا هزار نه‌ستیره‌ی بچوک به‌بوودیت و چه‌ندین نه‌ستیره‌ی مه‌زن له‌چوارگوشه‌ی ناسماندا به‌دی دیتن بۆ سه‌روکاری نه‌وان، نه‌میش ناویانه؛ تیش‌ته‌ریه *Thishtarya* یا شیعرای یه‌مانی له‌روژه‌لات. هه‌پتوکرینگ *HaptokRing* جه‌وت ناو‌رنگ یا ورچی مه‌زن له‌باکور. ساته‌وه‌س *Sataves* یان پاشینی نه‌و له‌روژناوا، و پاش نه‌وانه مانگ و پا شانیش خوری به‌بووه‌یتاوه.

که نه‌هریمه‌ن له‌مولنگاکه‌یدا له‌شیرینی خودا ده‌بیت، جه‌هی *Jahi*، دتیه‌ میتی بیتفه‌ر به‌ناگای دیتیت و رتیمایی ده‌کات. پاشان گرو‌ی دیتوان به‌سه‌روکاری نه‌هریمه‌ن به‌مه‌لبه‌ندی رووندا بلا‌بوونه‌وه و جیهانی روشنایی نا‌لۆز ده‌کن. نه‌وجا نه‌هریمه‌ن نه‌ستیره‌ی گه‌روک به‌بوودیتیت تا بینه ته‌گه‌ره له‌رتی مه‌زداکرده‌کان و به‌لیتکدانیان جیهان بشیتوت. له‌و زه‌مینه پر تاشویه‌دا جه‌نگیتی دژوار ده‌بیت به‌جه‌نگ له‌نیتوان نه‌شاسپه‌ندان و یه‌زده‌کان له‌لایه‌ک و دیوان له‌ولا، تا پاش نو‌شه‌و و روژ دیتوان شکست دیتن و هه‌لدین، و سه‌ره‌نه‌نجام تاسایش و نارامی و پوناکی سه‌رانسه‌ری زه‌مینیه‌ی یه‌زدی ده‌گریته‌وه.

دووه‌مین قوناغی به‌بووه‌اتنی جیهان، به‌بووه‌اتنی ناوه‌کانه که باسیان له‌سیانزه‌ه‌مین به‌شی بونده‌ه‌شدایه. نه‌وسا له‌کانیه‌ک به‌ناوی ناردویسوره‌نا‌ناهیتا *Ardivisura Anahita* ناوی زۆر به‌یه‌ک هه‌زار ناو‌ریتزدا ده‌چورت و ده‌رژتته‌ ناو نه‌و ده‌ریا فراوانه‌ی یه‌کله‌سینی زه‌وی داگیرکرده‌وه. بیتجگه له‌وه داستانیکی تر چیرۆکی ده‌ریا و ده‌ریاچه‌کان ده‌گیتیرته‌وه که گوایه بیست و شه‌ش گۆم و ده‌ریای سوئیش هه‌ن سۆ دانه له‌وان ده‌ریای مه‌زن، و به‌رینتریان نه‌و ده‌ریای پوتیتیک *Poitike* به‌یه که به‌که‌نداوی فارسی ده‌زانین و نارام بوون و شه‌پول و هه‌لچون و دامرکانی به‌ستراوه به‌هتیزی مانگه‌وه که هه‌میشه له‌گه‌ل هه‌له‌تاشیدا دوو فه‌رمان ده‌دات - یه‌کیتکیان "دامرکن" و نه‌ویتر "هه‌لچۆ" - و به‌هتزی نه‌و دوو فه‌رمانه‌وه ده‌ریا داده‌مرکیت و هه‌لده‌چیت.

سپه‌مین قوناغی نافرین، دروستبوونی وشکانی یا زه‌وییه - تا ماوه‌یه‌کی زۆر بارانی ره‌هتله ناسا باریوه و گشت جانه‌وه‌ری زیانبه‌خشی له‌ناو‌برده‌وه. پاش نیشته‌وه‌ی لافاو سیوسۆ جوړ زه‌وی ده‌رده‌که‌ویت، نه‌ویش کراوه به‌سۆ به‌شه‌وه؛ یه‌که‌هم باسی پتیکه‌اتنی زه‌ویه و دوو به‌شه‌که‌ی تر باسی چۆنیتتی دروستبوونی جه‌وت کیشوه‌ری زه‌وی. نه‌وجا دتوی چه‌په‌ل و نه‌هریمه‌نی به‌دکار به‌وه هه‌راسان ده‌بن و له‌زیر زه‌ویدا ده‌که‌ونه جوته و نه‌و هه‌لسوو‌رانه‌یان زه‌وی دیتیتته له‌رز و نه‌نجامی بوومه‌له‌رزیش دروستبوونی کیتو و شیو و دۆله‌کانی سه‌ر زه‌ویه. کیتوی نه‌له‌بورز یا «هه‌ره به‌رزتتی» *Hara berezaiti* مه‌زترین کیتوه که لوتکه به‌رزه‌کانی بووته‌ته مایه‌ی باس و چیرۆکی نه‌فسانه‌یی زۆر. تایره *Taera* یه‌کیتکه له‌و لوتکانه‌ی به‌هه‌له‌تینه‌ری مانگ و خۆر و نه‌ستیره‌کانه ناو‌راوه، و لوتکه‌یه‌کیتر به‌ناوی هوکایریه *Hukaiya* که سه‌رچاوه نادیاره‌کانی ناوی پیروژ له‌وتیه هه‌لده‌قولیت، و گیای هه‌ومه *Hauma* ی پیروژ یا هه‌ومه‌ی زتیرین له‌سه‌ر هه‌مان لوتکه روواوه.

نامیریتات *Ameretat* که نه‌مشاسپه‌ندی سه‌ره‌رشتکاری گیاکان بوو، پاش دروستبوونی زه‌وی ده‌که‌ویتته‌کار و به‌هاوکاری تیشته‌ریه‌ی نه‌ستیره‌ی باران‌ریتز روی زه‌وی داپۆشن به‌گیای زۆر. نامیریتات ده‌هه‌زار گیای ده‌رده‌پر و ده‌رمانی ده‌چیتیت و نه‌هریمه‌نیش به‌رانبه‌ر به‌وان ده‌هه‌زار گیای بیمارزای دیتیتته بوون، له‌و ده‌هه‌زار گیایه‌ی نامیریتات نه‌و سه‌ده‌هه‌زار گیا ر بنجی روه‌که په‌یدا ده‌بیت که نه‌م‌رۆ یه‌گشت جیهاندا بلا‌وه. پاش نه‌وه له‌ناوه‌ندی ده‌ریادا دره‌ختی هه‌مه‌توخم ده‌رویت تا بیتته هتیز بۆ گشت روه‌ک و مایه‌ی گه‌شه‌کیتدانیان، و بۆ به‌رگری کردن له‌دره‌ختی هه‌مه‌توخمه له‌که‌ناریدا گاوکهرنه *Gau Kerena* یا «شاخی گا» په‌یدا‌بوه. نه‌وجا به‌پن په‌وشی خۆی نه‌هریمه‌ن به‌بۆ له‌ناو‌بردنی گاوکهرنه یان دره‌ختی هه‌مه‌توخمه له‌توتی شه‌پۆله‌کانی ده‌ریا سوسمار دیتیتته به‌ر، به‌رانبه‌ر به‌وه ناهورامه‌زدا ده‌ماسی مه‌زنی کار *Kar* به‌بوودیتیت تا دره‌خته‌که‌ی پین به‌پارتیت، و کیشمه‌کیشه له‌قولاییه‌کانی توفاندا درتیره‌ی ده‌بیت تا کوتایی جیهان و شکستی یه‌کجاره‌ی نه‌هریمه‌ن.

داستانی نیرانی زۆری چیرۆکی نه‌فسانه‌یی له‌سه‌ر ناگر و نافرین تیتدایه. نه‌وی نیتمه لیتیکه‌یشتووین ناگر له‌لای نیرانیاں زۆر پیروژبوه و پرتیان لیتگرتوه. نیرانی له‌وباوه‌ره‌دابوون که ناگر رواله‌ت و نیشانه‌ی خودایه له‌سه‌ر رووی زه‌مین بۆیه ده‌بوو له‌ماتی مروژی دلپاک و ناپیارتزدا هه‌میشه بری. له‌روژانی باستاندا زۆریان ریتز له‌و ناگره ده‌گرت که له‌تاتشکه‌ده (ناگردانه) کاندا به‌دار و گولاو بلتیسه‌ی هه‌بوو و نه‌و ناگردانانه‌ی جوړه‌ها ناگری به‌پیتی جوړی نا‌هنگ تیتدا گراوه، دوو جوړ بوون.

لهداستانی ئیترانیشتدا وهک چیرۆکه ئهفسانهییهکانی هیند ناوی چهند جۆر ناگر بهم پتیبه دهركهوتوه: بهرهزی سهوانه Berezisavanha یان «زۆر بهسود» كه ناوی تهواوی ئهو ناگری بارامه، و ئهو ناگرهیه كههممیشه لهبارهگای ئاهورامهزدا دهگرا. دووههم قههوه فریانه Vohu Fryana ئهو ناگره زۆر خوشهویستهیه كه لهناو لهشی مرۆف و ئاژولهدا دهگرتت و ههمیشه ئهوان بهگهرمی دیتلتهوه. سیپههم ئورفازیشتا Urvazishta یا «شادی بهخش» ئهو ناگرهیه كه لهناو روهكددا ههیه و لهتهنجامی لیتكخشانندن بلیتسهی دهبیته. چوارههم فازیشته Vazishta یا «گری بروسكه» كه ئاسمانی تریشكهییبه و گۆمهزی شینی ئاسمان پاك رادهگرتت و سهرهنجام سپهن جدهغریه Spenjaghraya ئهو ناگرهیه كه دیوی چهپهلی پهن دهپهزیت و سپهنیشته Spenishta یا «زۆر پیروژ» له جیهانی بهههشتیدا بهرانبهر به ئاهورامهزدا دهگرتت.

بابهته ئاینیهکانی پههلهوی، بهبووهاتنی جانهوهران و بهشیتیک له روهک به دووبراله دهژمێرن. لهو رۆژه یهكجار دورانهدا كه تاكه ئافرین لهسهر زهوی ئهو گایه بوه كه تۆوی گشت جانهوهر و روهک له تهنی ئهونا بوه و به ئاسایی ژیاوه. بهلام ههلویتستی بهدی ئههریمهنی ئهو گایه بيمار دهکات و ئهو گا سهردکیده دهمرتت و روهک و جانهوهر له لاشمی ئهو پهیدا دهبن. له ههریهک له ئهندامانی لهشی ئهو گا سهرهتاییه پهنجاو پینج جۆر تۆو و دوانزه جۆر گیای دهزمانی دهرویتت و به تۆوی مانگ ههراش دهبیته. ئهوجا تۆوی گا بهمانگ دهگات تا پوخته و پاڤژی بکات. له ئاویتتهی ئهو دوو تۆوه یهک گا و یهک مانگا پهیدا دهبیته و پاشان دووسههه و ههشتا و دوو جوت لهوانه پهیدا دهبیته و لهههر جوتتهی یهک جۆر ئاژوله لهسهر رووی زهمین دهردکهوتت و سامانی بوون لهوهدايه كه چوارپیتیان رووی زهوی و مهلهکان له ئاسمان و ماسیهکان له ناویان پکروهتهوه.

لهنتیو داستانی جۆراوجۆری میللهتاندا، داستانهکانی باسی بهبووهاتنی مرۆف لهگشتی گرنگتر و شکۆدارترن. یهکهمهین مرۆف كه داستانه ئاینیهکانی ئیتران دهیگتیهوه کایهماردهتان Gaya Maretan «ژیانی مرۆفایهتی» یا کیومههرت بووه: «یهکهمهین كهسه گوئی لهوتاری ئاهورامهزدا راگرتبیتت و ئاهورامهزداي به بهدیپتههری گشت خیزانی میللهتانی ئاريا (ئیران) و نهژادی ئاری زانیبیتت»¹⁸⁸ کایهماردهتان بوه كه یهکهمهین مرۆف بوو، ههروهها سهوشیانته Saochyant كه

¹⁸⁸ - یهشتی ۱۳، بهندی ۸۷

دهبیته دوامرۆف بیته:

ستایشی فرهغههری پیاوچاگان دهکهن و ستایشی فرهغههری ژنانی پاك دهکهن، ستایشی گشت فرهغههرانی چاک و بهتوانا و پیروژ دهکهن - لهوانه فرهغههری کیومههرت تا دهگاته سهوشیانته¹⁸⁹.

وهک دهیگتیهوه کیومههرت لهروژی پهسلاندا پیتش گشت ههلهدهستیتتهوه¹⁹⁰. لهسهرهتادا بوونی رهوانی ئهو لهو قۆناعی سن ههزار سال دهسهلاتهی ئاهورامهزدا نیشانیهکی مهعنهوی ههیه. كه ئاهورامهزدا بهسهلیقهی خۆی لهیهیکههری لاوتیکی پانزهسالیدا نواندووویهتی¹⁹¹. ئهوجا ئههریمه و دیوان و رینماییی کارانیان بۆ تاریک و ئالۆزکردنی جیهان، لهقۆناعی پاشدا یهکهمهین مرۆف دهخهنه ژیر باری ترس و ئههریمه سن ههزار دیوی دهنتیرتت بۆ لهناوبهرنی. بهلام خوداوهند بریاری داوو كه ئهو سی سال بژی. بۆیه ئهو لهجهنگیتکدا دیوهکان دهپهزیتتت و سهروکی دیوانه دهکوژیتت كه ناوی ئارهزورا Arezura بوه. جههی كه ماددیوی سامناک و بهدخووه رتیگهچارهی بۆ ئههریمه دۆزیهوه كه بتوانیتت زهر بهخاته ناو لهشی ئهو مرۆقه سهرهتاییه و بیتکاته هۆی نهخۆشی و لهرزوتا و بيماری، بوشیاستا Bushyasta دیوی تهمهبهلی و شوڤیدوتو StoVidhotu دیوی مهرگ لهرووی دهركهوتن. کیومههرت لهتهنجامی ئهو ههلویتسته ئههریمهتیانه مالتاوايي له ژیان دهکات و لهشی دهبیته به مسی تهاوه و له ئهندامانی لهشی ئهو چهند جۆر میتالی وهک: ئاسن، زێر، زیو، قورقوشم، فافۆن، جیوه و ئهلماس پهیدا دهبیته. زێر له تۆوی سههرکی گایهماردهتان یا کیومههرت پهیدا دهبیته و وهک بارمه دهخرتته ژیر زهوی و به ئهمشاسپهندان دهسپێدرتت - سپهنته ئارمایتی Spenta Armaiti (سپهندارمذ) دهگرتت به چاودێر و پارێزگاری کانزاگان. جا ئهوهی دهیگتیهوه، واته پهیدا بوونی میتال لهلهشی یهکهمهین مرۆف کوتومت له دروست و پهیدا بوونی گیا و چوارپیتیان دهچیتت كه له تهنی یهکهم گا بوه. پاش چل سال جوتیک مرۆف واته ماشییه Mashya و ماشیوی Mashioi یا ماشیه و ماشیانه لهشیوهی یهک چل گیای رتواسی به پانزه گهلاوه له تۆوی کیومههرت چهکهره دهکهن¹⁹².

¹⁸⁹ - یهستا ۲۶، ۱۰
¹⁹⁰ - بوندههیش ۷، ۳۰
¹⁹¹ - بوندههیش ۱، ۲۴
¹⁹² - مینۆخورد ۱۸، ۲۷

نهو جووته مرؤفه نير و ميتيه كاتى بهبووهائن وهك دوو چله رتواسى له يهك هه لپچراو سهريان له خاك دهره يئاوه و رواه تى مرؤفيا ن ورده ورده ليتنيشته و روانيان تيدا په يدا بوه. پاشان خودا وهند به گويي اندا ده خوي نييت و ده ليت؛ بؤ نه وهم به بووه يئان كه چاك نه نديش، چاك كردار و چاك گفتارين و به ناپنداري ژيان به رنه سهر. پاشان ماشيه و ماشيانه ده كه ونه ناهورا په رستي و ريزان له گشت به بووه اتوان. به لام هه نده به سه رنا چيت دتوي درؤ و وه سه وه سه ي نه هريمه ن كار ده كاته سهر نه نديشه يان. به وه گشت دتوان دلشاد دهن و نه و باره ده بيت به سه رته تاي چاره نوسى نه گبه تى بؤ نه وان و ده كه ونه داري درؤ و گومرا بوون.

سى رؤژ بين نان و خوراك و بين بهرگ سه رگه ردان دهن و تنها گيا ده بيت به پؤشاك يان، پاش نهو جوژه ژيانه بزنيكي سپيان ده ستگير ده بيت، كه شيره كه ي ده نؤشن مه شيانه ده ليت نيستا كه ميگ هه ست به خو شبه ختى نه كه م. پتويسته نه وه مان له ياد بيت كه له وان به خوار دنه وه ي شيري بز ن تا وان يش نه بوو بيت، به لام نه بيت نه وه بزاتين كه ماشيه و ماشيانه سو نديان خوار دبوو ريز له به بووه اتواني ناهورا مه زدا بگرن، بؤيه بهو خوار دنه وه ي شيري بز نه دهن به په يمانش كين. جا به بؤنه ي نهو شادي دهر پينه وه كه نيشانه يه بؤ په يمانش كين توشى سزاي سه خت بوون و بؤيان بوه هؤى نه وه ي چيستر تامى خؤراك يك نه كه ن. پاش سى رؤژى تر سه رگه ردانى مه ريكيان كو شتوه و خوار دويانه، و له شيري مانگ يان خوار دتوه نه وه نه مانه گشتى بوونه ته هؤى دلخوشى نه هريمه ن. به وه توشى رهنج و نا نارامى و به ديه ختى و تنگ و چه له مه ي نهو تؤ بوون ما وه ي په نجا سال كه وتوونه ته ژير خويكي قورس و ناگايان له يه كتر نه ما وه، كه هوشيار ده بته وه، هه ستي به يهك گه يشت يان ده بزويت و ماشيانه پاش نؤ مانگ دوو مندالى ده بيت، به كيكي يانى خؤى ده ي خوات و نه وي تريان ماشيه. خودا وهند پاش نهو گشت سزايه به زه يي پيان ديتته وه و دوو باره ماشيانه ناوس ده بيت و جهوت جوت مندالى ترى ده بيت. جوت يك لهو جهوت جووته ناشاك Nashak و سياكماك Siyakmak بوه و له وان فره ئاك Fravak و فره ئاك يان Fravakain ده بيت. نهو جا لهو دووه پانزه جوتى تر ده بيت كه به نؤزه دهن به پشت بؤ جهوت نه زادي مرؤف و نه وه كاني نه وان يش به گشت زهويدا بلاوه ده كه ن. ماشيه و ماشيانه پاش سه د سال مالتا وايى له ژيان ده كه ن، لهو قؤناغه به دوو وه به شى دوو هه مى چيرؤ كه نه فسانه ييه كاني نيران ده سته يته كه ن كه نه ويش سه رگور شته ي پالنه وان و شاكان و چه رخي زتير ينى شاسوران ده سپته ده كات.

كه له پوورمان له كولتورى په هله وي

كولتورى په هله وي، نهو ناسه واره دتيرينه ي نيران، له گه ل گشت كه مو كؤز يبه ك و دوو چار بوونى دزي و چه پاوتى و له ناو پر دنيدا هيتش تا له روى دوله مه ندى و بهر هه مى زؤر، نه فسانه و چيرؤكى كؤن، داستانى نه بهرد و رهنم، په نندنامه، رؤژ ژمير و سالنامه و لاوكى داستانى دلرفين بوونه ته مايه ي شادي و وه كتر يش سهر سوورمانى ليكوله ره وه كان. هه ويئى سه ره كى ويزهر، فهيله سوف، داستان بيژ و زانا و دانايان، پزيشكاني نيرانى و عاره ب، تا سه ده ي جهوته مى كؤچى له هه مان ناسه وارى په هله وي بوه و وهر گير دراوه بؤ زمانى فارسى و عاره بى. زؤر داستانى هه لبه ستر او، په خشانى كورت و بهر ز كه زؤرى له ناو چوون و تنها ناو، يان به شى يه كچار كه ميان لي ما وه ته وه، به گشتى بوون لهو كولتوره په هله ويه وهر گيراون، پاش ئيسلام تنها كولتورى نيران مايه ي سه رنج بوو بين له وه ي سه رچا وه يشى ديار بيت. نهو گؤران و ويرانه كار يه مى له نه نجامى هيرش و چه پاوتى و درنده يى و ده ستر يژى عاره بى درنده كردو ويه تى له روودا كوده تايه ك بوو له نيراندا تنها ده زگاي كؤمه لايه تى گؤز بووه، به لام مايه ي سه ره كى و ژير خانى كؤمه لايه تى و فره ننگى نيران پاش يهك خولى كورت دوو باره سه رى هه لدا يه وه، به لام نه مجاره تنها خؤى زيندوو نه بوه ته وه به لكو عاره به كاتيشى پيشخست و به جيهاندا بلاو بوه ته وه. نهوى پتويست بيت ليكوله ره وه و ميژو نووسان لتي بكوئنه وه نهو بابه ته يه كه چؤن كه له پوور و ژير خانى نيرانى باستان، نيوه ي شارستانيه تى جيهانى نوبى پاش ئيسلامى ساز كرده.

سه رچاوه و بابه تى دهره كى زؤريان كار كرده ته سه ر بار و ريشه ي كولتورى په هله وي و له كولتورى ناينى و رهوشى نافيستاييان دوور خستوه ته وه بؤيه بارى رهوشى و ناينى له گه ل كولتورى چه رخي نافيستا مايه ي بهر اورد نيه. به لام له گه ل نه ويشدا پا يه ي كولتورى نهو گه نجينه يه هه نده خو شه ويست و به ترخه ده بيت به ديده نى نوي و چاوى ره خنه گر هه لسه ن گيتير يت. نهو گه نجينه كولتور يه ي په هله وي نه مرؤ كه مه به لام كه لتي وهرد بيسته وه وهر گيرانه فارسى و عاره بيه كان نه نجامى ليكوله يه وه نهو اتمان ده داته ده ست. هه ركات په نندنامه كاني په هله وي له گه ل كولستان و بوستان بهر اورد كه بين ده بينين وهر گيراني ته وان له په نندنامه و چيرؤك و داستانه په هله ويه كان. به شيك له نووسينه پيرؤزه كاني عاره ب كه له باره ي نامؤژ

و ردوشی نائینی و پهنندی رهوشتیسهوه نوسراون، لیتکولرهوهکان پهلهوی بوونی
سهراچاوهی نهوانیان دهرخستوه . نیتستایش بۆ روونکردنهوهی چهرخی ناویستایی
و کولتوری نهر، بهو بهشه کهمهی کولتوری نائینی پهلهویدا دهچینهوه کهلایدکی
زۆری لهناوچوه و کهمی بهنیمه گهیشتوه، و نهم باسهمانی پت تهواودهکین.

نامیلکهی دینکهرد Dinkard لهمهزنترین نوسینه نایشیهکانی پهلهویه . نهو
لهراستیدا یهکیتکه لهگرنگترین پهرتوکه نایشیهکانی پهلهوی که بهنیمه گهیشتوه و
سیمای بنکهی زانیاری و فهرههنگنامهی نائینی نهوان دهنرتیت و خاوهن گشت
ههلویتسه مهزدیتساییهکانی چهرخی ساسانیه . داستانه پهلهویهکان دهیگرتیهوه
که سهرهتا نهو نامیلکهیه لهلایهن یهکیتکه له شاگردانی پیتشکهوتوری زهردهشتهوه
نوسراوه، و تا سهردهمی نهسکهندهریش ههر مابوو . بهلام نهویش وهک ثافتستا له
نهجمای هیرشهکهی نهسکهندهر لهناوچوه و لهکاتی ساسانیاندا کهچهرخی راپهرین
و پیتشکهوتن بوو، (تهنسررد) دانای مهزنی بادینان دووباره کۆیکردوهتهوه . بهلام
هیرشی عارهب و درندهیی و نارهوایی نهوان گشت پهرتووک و گهنجینهی زانیاری
و نائینی نیرانی لهناوردهوه¹⁹³، نامیلکهی دینکهردیش یهکیتکه لهوان که نیرانیان
دووباره پاش چهند سده کۆیانکردوه و له نۆ نامیلکه نهمرۆ ههر حموت نامیلکهی
لیحاوتهوه، نامیلکهی یهک و دوو و ههندیک لهنامیلکهی سیتهم لهناوچوون و
نهوی مابیتسهوه نریکهی سهه و هفتاهزار وشه دهپیت.

نهوی لهنامیلکهی سیتهم ماوهتهوه بهزۆری یاسه لهسهر سن لایهن . یهکههمیان
وتوویره لهسهر زۆر بیروبوچونی نائینی که لهوانیه دورین لهگوسان و دوودلی و
نوسهرهکان بوچوونی خویان یه بهلگه و دیاردهی بهجیوه دهردهخن تا مهزدیتسان
پت باوهریتسهوبن . دووههم بریتیه لهتاخمتیک کاکلهی داستانی نیرانی که لهگشت
حموت نامیلکاندی بهردهست نیتمهدا کهم یان زۆر باسی هیه و لهوانیه بتوانریت
لهرووی دینکهردهوه بهشی زۆری میتولوجیای نیرانی بنوسریتسهوه . سیتهمهیش
بریتیه لهچهند باسی پتچاوپتچی سهبارت به کاژمیر و رۆژ ژمیر و ساتنامه .

نامیلکهی چوارهمهیش وهک نامیلکهکانی تر لهباسی جۆراوجۆر دهودیت و
ههره گرنگیان باسی ثافتستای چهرخی ساسانی دهکات . بهگوتیهی نهو چیرۆکانه
ثافتستا بریتیه لهبیست و یهک نهسکه Naska یا بیست و یهک بهش و
نامیلکهی دابهشیزون بهم پتیهی خوارهوه:

¹⁹³ - بردهانه پهراوتیزی 175 - وهرگتیر

یهکههم، شودکار نهسک Shudkar ی ناوبوه و ناوهروکی سهبارت به پهرسن
و نائنداری بوه .

نهسهکی دووههم ناوی فهرشت مانسهر Varshtmansar یان شههیش
مانتار VahishtMantar بوه و له چاکهکاری و کار و ههلویتسه پیرۆز و باری
دیدنی نائینی شایسته دواوه .

نهسهکی سیتهم بهگو Bago یان بهغ Bagh ی پیگوتراوه و باسهکانی سهبارت
به رهوشی نائینی مهزدیتسا و کار و ههلویتسه نایشیهکان و نامۆزگاری و نوپۆ بوه .
چوارهم دامداد نهسک Damdad یا دوازده ها Davazdah Hmast ی
پیگوتراوه و لهروژی زیندویونهوه یان پهسلان و سزا و پاداش و تاوان دواوه .

نهسهکی نادهر Nadar یا Natar پیتنجهمینیانه و له نهستیرهگهری و نهستیره
ناسی دواوه .

نهسهکی شهشههم پاچهک Pajak یا پاچهم Pajam ی ناوبوه و بریتیهوه له
ههندیک بیرو بوچونی یاسایی مهزدیتسان .

نهسهکی چهوتهم رادودانایتگ RadodadAitag یان راتوشتایی Ratushtai
بهشیکهوه تایبته به کۆلینهوه لهباری رامیاری و کۆمهلایهتی و کاروباری ولات
بهرتیرهبردن .

نهسهکی ههشتم بهریش نهسک Barish ی ناوبوه و لهکاروباری یاسایی و
دادوهی دواوه .

نهسهکی نۆبهم کاشکی روو Kashkirobo یان کاشروبو Kashrobo بریتی
بووه له ههندیک رامانی سهبارت به ناین و کارو ههلویتسه نائینی .

نهسهکی دههم ناوی فیشتاسپ شاستو Vishtasp Shasto بوه و باسهکانی
تایبته بوون به فیشتاسپ یان کهی گوشتاسپ پاشای کهیانی که هاوچهرخی
زهردهشت بووه .

نهسهکی یانزههم فاشتهک Vashtag یان فاشتی Vashti ی ناوبوه و سهبارت
به ههلویتستی نائیناران ریتمای شایستهبووه بۆ رهوشی نائینی و دودک Dodak
نهسهکی پیگوتراوه .

نهسهکی دوازههم چیترهداد Chitradad یان جیراشت Jirasht ی ناوبوه و له
کاروباری پزشکی و بهکارهینانی رهواناسی بۆ تیمار و دهرمانکاری دواوه .

ناوی نهسهکی سیانزههم سپهند Spand بوه و باسهکانی سهبارت به سودی
چاکهکاری بوه و ههرهها بهشیک له ژبانی زهردهشت بوه .

به‌غان یه‌شت Baghan Yasht که نه‌سه‌کی چواره‌ده‌مینی نافیستای کاتی
ساسانیان بوه و تایبعت بوه به باسی ناهورامه‌زدا و نه‌مشاسپه‌ندان و یه‌زده‌گان -
نیکادوم نه‌سک Nikadum یا نیاروم Nyarum که پانزده‌مینی نه‌سه‌کی
نافیستای چهرخی ساسانیان بوه و بیرو بۆچونه‌کانی شیکردنه‌وه‌ی چاکه‌کاری و
پیداویستیه‌کانی چه‌سپاندنی یاسا و دادوه‌ری بوه بۆ کاروباری رۆژانه و شه‌وش له
رووی یاسا‌کانی سزایی و مافه‌وه بیتگومان باس و لیکولینه‌وه‌ی زۆری له‌سه‌ره -
ناوی نه‌سه‌کی شانزهم گوناباد سه‌ره‌نگیاد Gonabad Sarnigad بووه که
له‌باره‌ی ژن و میژد یان خزمایه‌تی، ره‌وشی باوه‌ر و یاسای تاوان و سزا بوه -
هوسپاره‌م نه‌سک Husparam یان نه‌سه‌کی حه‌فده بریتیبوه له‌ه‌ندیک باسی
سه‌باره‌ت به‌ دوارۆژی ژیان و یاداشت و گوناح و نه‌ستیره‌ناسی -

نه‌سه‌کی ساکادوم نه‌سک Sakadom یان به‌شی هه‌ژده‌یم له‌باره‌ی رۆژی
چاوه‌روان کراو، یاداش، داد و ره‌وشی تایبعت به‌ شاکان و پیداویستی جه‌نگی دژ
به‌ نه‌هریمه‌ن و به‌دکاران بوه -

نه‌سه‌کی نۆزده‌م ناویانگی به‌ شه‌ندیداد Vandidad یان قیدیداد Vididad
ده‌رکردوه و تاکو نه‌مه‌ریش هه‌په و له‌ یاسا، پاک و گلاو، و سنوری ناین و یاسای
په‌په‌وه‌کاری ده‌ویتی -

ناوی بیسته‌مینی نه‌سه‌ک هادوخت Hadokht بووه و تایبعت بوه به‌کاروباری
فریشته‌گان و هه‌لتیستی نه‌وان -

ستود یه‌شت Stod Yasht ییش بیست و یه‌که‌هم و دوا نه‌سه‌کی نافیستای
ساسانی بوو که بریتیبوو له‌ باسی ناهورامه‌زدا و یه‌زده‌گان و کاروباری ناینی
مه‌زده‌ستان -

له‌رووی بابه‌تیه‌وه، کۆی بیست و یه‌ک نه‌سه‌کی نافیستای ساسانی کراوه به
سۆ به‌شی سه‌ره‌کی، و هه‌ریه‌ک له‌و به‌شانه بریتی بوون له‌ حه‌وت نه‌سه‌ک - به‌شی
یه‌که‌هم "گاسانیک" ی ناوه که هه‌مان گاتاگان یان سه‌روه‌کانی خودی زه‌رده‌شت
ده‌گرنه‌وه و نه‌و حه‌وت نه‌سه‌که‌ی گاتاگانیک بریتیبوون له‌ نه‌سه‌که‌کانی: یه‌ک،
دوو، سۆ، یانزه، سیانزه، بیست و بیست و یه‌ک. به‌شی دوو که "هاتک
مانتریک" ی ناوه بریتیبوو له‌ باسی ره‌وشتی و په‌ند و یاسای ناینی و نه‌سه‌که‌کانی
نه‌مانه‌بوون: چوار، پینچ، شه‌شه، حه‌وت، هه‌شت، نۆ و ده - به‌شی سیه‌هم
گوتراره‌ داتیک یان ده‌رک و زانست و یاسای ناینی، و تایبعت بوه به‌ ریک‌خستنی
یاسای نابوری و کولتوری ناینی و په‌ندی رینمایی ناینداران و حه‌وت نه‌سه‌کی نه‌م

سیه‌مینی به‌شه بریتیبوون له‌ نه‌سه‌که‌کانی: دوانزه، چواره‌ده، یانزه، شانزه، حه‌فده،
هه‌ژده، و نۆزده -

هه‌روه‌ها نامیلکه‌ی چواره‌می دینکه‌رد باسی شاکان و میژو و داب و نه‌ریتی
مه‌زده‌ستان و زانیاریه گشته‌کانی تیران ده‌کات له‌ نه‌ستیره‌ناسی و فه‌لسه‌فه و
پزیشک و ماقاتییک -

نامیلکه‌ی پینجه‌می دینکه‌رد بریتی بوه له‌ بابه‌ته‌کانی په‌په‌ندیان هه‌یه به
چهند لایه‌نی نه‌ستیره‌ناسی و شیکردنه‌وه‌ی ره‌وشی ناینپارتیز و رودای میژویی -
له‌م نامیلکه‌یه‌دا هه‌ندیک بۆچونی مسودانی دژ به‌ نه‌یارانی ناینی به‌هی هه‌ن -
هه‌روه‌ک باسی تیندایه له‌سه‌ر رۆژی چاوه‌روانکراو و سزا و پاداش و ناینی و
بنچینه‌ی دو‌الیزمی - کورته باستیکی ژیانی زه‌رده‌شت و یاران و باوه‌رپه‌یتنه‌ران و
دژ و نه‌یارانی شه‌وش له‌م په‌رتوکه‌دا هه‌ن -

نامیلکه‌ی شه‌شه‌م بریتیه له‌ کۆمه‌لتیک ریتز و سپاسنامه و ره‌وش و په‌په‌روی
ناینی و ره‌وشتی و هه‌لتیستی مه‌زده‌ستان - نامیلکه‌ی حه‌وته‌هم که له‌راستیدا به
به‌هه‌رنامه‌ی مه‌زده‌ستان ده‌ژمه‌ردرت گشت به‌هه‌ر و کاره نااسایی و سه‌روشته‌کانی
له‌ رۆژگارانی کیومه‌رثی یه‌که‌همین سه‌روه‌وه رویدا بیت هه‌یه تا ده‌گاته سه‌وشیانتی
دوا سه‌روقی چاوه‌روانکراوی مه‌زده‌ستان - له‌پیش گشت پیتیبینی و به‌هه‌ری مه‌زن،
په‌روژان و شاکان و درۆژی ژیانی زه‌رده‌شت له‌ نامیلکه‌ی حه‌وته‌همدا تۆمارکراوه -

نامیلکه‌ی هه‌شته‌م کورته‌باسه له‌سه‌ر نه‌و بیست و یه‌ک نه‌سه‌کی نافیستای
چهرخی ساسانی که ناومان هیتا و نه‌مه‌رۆ بوه به‌رووی کورته‌به‌شی دینکرد و تا
را‌ده‌یه‌کیش به‌ پیناسه‌ی نه‌و نافیستایه ده‌زانن که سه‌رده‌می ساسانیان کۆکراوه‌ته‌وه
و بۆ تیه‌مه بوه به‌ شیاو - نامیلکه‌ی نۆه‌میش چهند کورته‌یه‌که له‌ هه‌ندیک به‌شی
نافیستا و باس و شیکردنه‌وه‌ی نه‌و -

پاش دینکه‌رد، له‌نیتو کۆمه‌لتی گرنگترین و فراوانترین ناسه‌وه‌ره‌کانی په‌هله‌ویدا
پتیبسته ناوی بونده‌هیش بیتین که «سه‌رچاوه‌ی بوون» ده‌گه‌تینیت. باسه‌کانی نه‌و
نامیلکه‌یه روونکردنه‌وه‌ی ناقیرینه هه‌ر له‌یه‌که‌م رۆژه‌وه تا نه‌نجام. جگه له‌و
هه‌رگه‌پانه زۆرانه‌ی له‌زمانی نافیستاییه‌وه بوه بۆ په‌هله‌وی کراون و ژماره‌یان
ده‌گاته ۱۴۱.۰۰۰ وشه، نه‌وی له‌کولتوری په‌هله‌وییه‌وه بۆ تیه‌مه به‌جیماوه نزیکه‌ی
۴۴۶.۰۰۰ وشه‌ن و بریتین له‌ ده‌قی ناینی و کولتوری و زه‌وشتی په‌هله‌وی. نه‌وه
له‌کاتیکی‌دا ده‌قه ناانیه‌کانی په‌هله‌وی خۆ ده‌ده‌ن له ۱۴۱.۰۰۰ وشه -

ناژهل کوژی - قوریانی

نافرین - بهبووهاتن (خلیقه) - نافریندانن = دروستکردن (خلق).

نهیران - Anyran - له لای زردهشتیان نو فریشته می مارده پینه -

نه ندیشه - لیکنده وه، بیرکردنه وه.

نه هریمن - Ahriman - رتینیشاندهری بهدی، روانه تی تالوژی و تاریکی و

ناخوژی و چه پهللی، واته شه یتان.

ناینزا - بیروبوچونی کومه لیکتی تاییه ت له نایندا. (مذهب).

ناینی بیتهی - Veh - ناینی چاکه، ناسناوه بو ناینی زردهشتی.

بوینده هیش - Bundahish - بهبووهاتن، سه ره تای دروست بونی ژیان. یه کییکه

له به شه کانی ناقیتستای چهرخی ساسانی و به زمانی پهلوی نوسراوته وه.

به بوچونی زردهشتیان، چونیتی دروستبوونی ژیان ده گریته وه.

بوهاتن - (وخی، إلهام).

به رزهخ - زه مینه یه کی نیوان به هشت و دوزه خه، له قورئاندا به (اعراف) ناوبراوه.

بهغ - خردا، یه زدا، په رورده گار - پیتش ده رکه وتنی زردهشت ناوی یه کییک بوه له

بته کانی نه ته وه کانی نارایی.

به هره و سزای دواروژ - پاداش یان سزای روژی په سلان بو هلویتستی ژیانی

پیشوو.

بته دینان - په پره کاران ناینی بیتهی، پاک ثاینان.

په رستیار - یان په رستکار - که سی یار به په رستنی ناینیک (زاهد).

په سلان - دواروژی ژیان و زیندبوونه وهی گشت مردوان له پاش کورتایی هاتن به

ژیانی مادهی سه رزه مین.

پیتوانه سازی - موثول (المثل).

ناته بایی - گوهرایی، له ریگهی راست لادان، بزریون.

تهن - گیان (نفس)

چوار ره گزی ژیان - نار، ناگر، گل و نه ند (هوا).

خاوه ندرتیی - مالک.

خردان - خاوه ن (خودا که بهبووهیتنهری گشته، واته خاوه نیه تی)

خودای به ردین - بت.

خوزا - له خووه هاتنه کایه (تلقاتی).

خیتش - خزم و کهس - خوئی.

دوزهخ - Dusaxv - دوزه، جیگهی تاوانکارانه له جیهانی تر - چه هه نهم.

دوالیزمی - Dualisme وشویه کی فره نسیه ناقیتستاییه که ی Doganak - واته

باوه پ بهو رهوشی ژیان که له نه نجاسی به ره ره کانتیی دوو ره گه ز دروس

ده بیته - وهک زردهشتی که باوه پری به ناهورامه زدای بهبووهیتنهری گشت

چاکه کان و نه هریمن به پاکه ری گشت خراپهی ژیان.

دوکتین - Doetrine - رتیباز، بیرو بوچون.

دوناودون - گواسته وهی ره وان پاش مهرگ بو له شی زینده وه رتیکتی تر (تناسخ

الارواح).

دیو - Dév - په کییکه رتیکتی نه فسانه یی زور زل و به هیتز و سامناکه و دوو شاخی

ترسناکی هه یه. له مروژت به هیتز تر و به توانا تره. هاول و یاریده ری نه هریمنه

له به ریاکردنی ناپه سندی و ناروهایی ژیان.

دیویسانان - دیوپه رستان، خراپه کاران، نه یارانی ناینی زردهشتی.

رهوانی - پیتشه وایانی ناینی (روحانی)

ریشه ی پیتگه یانندن - (قاعده التکامل).

زاینهر - بهبووهیتنهر، نهو کهس یان وزه یه ی له نه بوو شت به بوودیتنیت.

ره هاگردنی ژن - طلاق.

ره های - (مطلق)

سیانیهی - سیلایه نی - باوه پ به سن ره گزی ژیان له نایندا.

سپیتهمان - Spitaman - ناسناوی بنه ماله ی زردهشته و "سپیتهمه" ناوی

باپیره گوره ی بوه.

سپیده - روشنایی به ره به یان.

عیل - کومه له که سیکتی له بنه رتدا خاوه ن یهک بنه چه ی ره گزی.

فره شه هر - Fravahr - ناوکه و گهر دیله ی خودایی که له ناخی بهبووهاتوانی

په زیددا گیرساره ته وه و پیشه ی رونکردنه وهی ریگهی ژیان و رتینجایی

کردنیه تی بو چاکه ی ژیان.

له پ - پیت، به هره، سود.

کووروی نه‌ستیره‌کان - کۆمه‌له نه‌ستیره‌یه‌کی خاوه‌ن یه‌ک ری‌تچکه .
 که‌ره‌پان - نه‌وه‌ی گویی هدی‌ه به‌لام وته‌ی چاک و ره‌وا نابیسیت . زه‌رده‌شتیان
 به‌وکه‌سانه‌یان گوتوه که گوتراپه‌لی نامۆزگاریه‌کانی زه‌رده‌شت نه‌بوون، یان
 نه‌وانه‌ی دژ و نه‌یاری ناینی زه‌رده‌شتی بوون - هه‌روه‌ها کاوی هه‌مان واتا
 ده‌به‌خشیت .

که‌له‌پوور - له‌پیشیان به‌جی‌ماو (میراث)

که‌نیزه - Kanēçak - که‌نیشک، کیژۆله‌ی بچوک - (ملک) .

کود - په‌ین .

گابۆر - بو‌راندنی گا به‌ده‌م نازاری زۆره‌وه .

گاتا، گاتا - Gasan - کۆنترین و پیروزترین به‌شه له‌سرودی خودی زه‌رده‌شت و
 شاگردانی هاوچه‌رخه‌ی نه‌و . گاتا‌کان به‌گشتی یه‌ک نامیلکه پی‌کدین و
 بریتین له‌ ۲۲۸ کۆپله یان ۸۹۶ دێر .

گه‌ردونه - عاره‌بانه‌ی جه‌نگی .

گه‌روزمان - Garotman - ته‌خت، ته‌ختی ناهورایی، ته‌ختی شاهی .

ماک - خودی مرۆف (ذات) .

ماگ - نه‌فسون، جادو، سیه‌حر .

موگ، موغ - ره‌وانی یان پی‌اوی ناینی ره‌وشی زه‌رده‌شتی .

مه‌یزه‌د - Myzad - جو‌رتیک له‌خواردنی بووه له‌کات و ناهنگی ناینی تایبه‌تدا بو
 میوانان دانراوه .

میتال - که‌ره‌سته‌ی خاوی کان له‌ژێر زه‌وی، وه‌ک: ناسن، قورقوشم و

میترا - Mitra - خۆر، فریشته‌ی سه‌رکاری خۆر و روناکی و خۆشه‌ویستی بوه .

میترایزم - Mitraism - خۆرپه‌رستی، ناینی خۆر په‌رستان .

میهر - نه‌خته‌ر، خۆر، یه‌کتیک بووه له‌خودایانی ئاریایی پیش زه‌رده‌شت .

واتای خودی - (المعنی الذاتی)

هه‌نبازی - Hambàz یا Hanbàz واته‌هاوتا بو‌خودا په‌یداکردن - شرک - کفر .

هه‌یف - دوانزه مانگی سال .

یه‌شت - Yest - په‌رستن، وێرد، نوێژ . به‌شیک له‌په‌رتوکی ئافیس‌تا که تایبه‌ته‌به
 په‌روه‌ردگار و نه‌مشاسپه‌ندان .

یه‌کتایی - تاک و ته‌نها، بی‌هاوتا، بی‌هاوبه‌ش - واته، تاکه‌خودا په‌رستی .

پێڕست

۱	پیشه‌کی
۵	روداوی پیش له‌دایکبوون
۹	له‌زاینه‌وه تا هه‌رزه‌کاری
۱۴	له‌راپه‌رینه‌وه تا مردن
۱۷	په‌یره‌ویان و خیزانی
۲۲	زه‌رده‌شت و نه‌یاران
۳۱	سیمای په‌یامبه‌ر له‌به‌در روشنایی سروده‌کان
۴۳	شۆرش کۆمه‌لایه‌تی
۵۱	ره‌وشی پاداش له‌م جیهانه و جیهانی تر
۵۹	یه‌کتا په‌رستی
۶۵	یه‌کتایی یان دو‌الیزمی
۶۸	نه‌مشاسپه‌ندان - ره‌گه‌زه‌کانی چاکه و خراپه
۷۴	لاوک و داستانی نه‌به‌رده په‌زدانیه‌کان
۸۸	فره‌قه‌هه‌ر - به‌سه‌ره‌اتی رۆح و ره‌وان
۹۶	ره‌وانیان، پیشه‌تایی
۱۰۰	ئافیس‌تا
۱۰۷	ژنی چه‌رخه‌ی ئافیس‌تایی
۱۱۴	چیروک و داستانی ته‌فسانه‌یی
۱۲۱	که‌له‌پوورمان له‌کولتوری په‌هله‌وی
۱۲۶	فه‌ره‌نگۆک

لمو دیده‌ناردا میترآ زوران له‌گه‌ل گای به‌ردین ده‌گریت.

میترا یومی ته‌ور یایی لسه‌ر بناغدی قلمسه‌ته و نده‌سانه ته‌ور یاییه‌کان په‌روی سه‌نده و گشت ته‌و داستانه زوروی لسه‌ر « میهر »

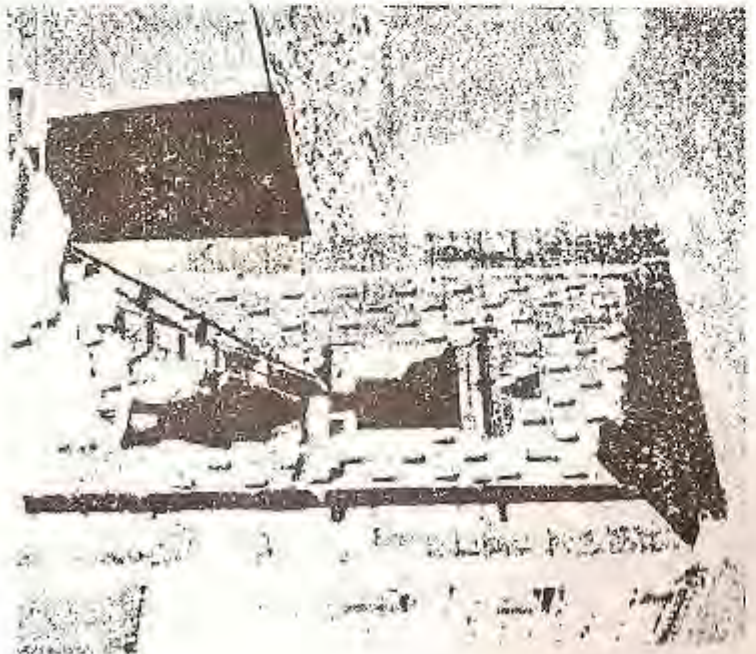

قلمسه‌ستراون سه‌روچا وه‌یان یوتانیه.

« میهر »

— — — — —

آه‌نگری و له‌گه‌ل سه‌ر یاییه، آه‌نگر و سه‌ر یاییه، آه‌نگر و سه‌ر یاییه...
سه‌ر یاییه و له‌گه‌ل سه‌ر یاییه، آه‌نگر و سه‌ر یاییه، آه‌نگر و سه‌ر یاییه...
آه‌نگر و سه‌ر یاییه، آه‌نگر و سه‌ر یاییه، آه‌نگر و سه‌ر یاییه...
آه‌نگر و سه‌ر یاییه، آه‌نگر و سه‌ر یاییه، آه‌نگر و سه‌ر یاییه...
آه‌نگر و سه‌ر یاییه، آه‌نگر و سه‌ر یاییه، آه‌نگر و سه‌ر یاییه...
آه‌نگر و سه‌ر یاییه، آه‌نگر و سه‌ر یاییه، آه‌نگر و سه‌ر یاییه...
آه‌نگر و سه‌ر یاییه، آه‌نگر و سه‌ر یاییه، آه‌نگر و سه‌ر یاییه...
آه‌نگر و سه‌ر یاییه، آه‌نگر و سه‌ر یاییه، آه‌نگر و سه‌ر یاییه...
آه‌نگر و سه‌ر یاییه، آه‌نگر و سه‌ر یاییه، آه‌نگر و سه‌ر یاییه...
آه‌نگر و سه‌ر یاییه، آه‌نگر و سه‌ر یاییه، آه‌نگر و سه‌ر یاییه...

دیه‌نیچک که‌عبدی زوره‌شیت له‌ نه‌غشی روستاوم، که له‌و انه‌یه
تا ته‌شکده بیان په‌رستگا بووینیت.

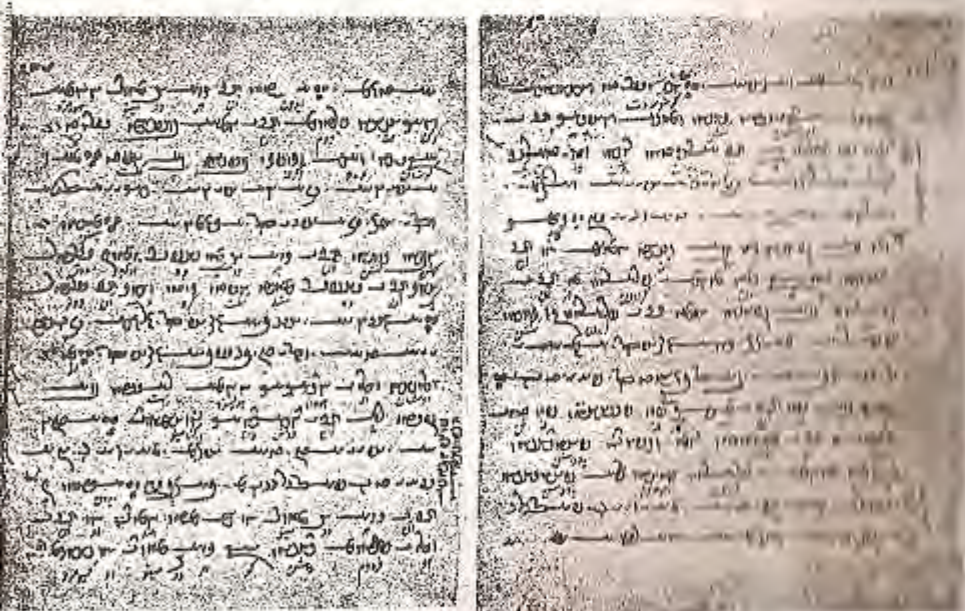
خوونه‌ی په‌ک لاپه‌روی کون له ده‌سفروسی نا‌قیتسانی که له
کوتیهایه‌یکن هه‌ل‌گه‌ل‌گیروه

نیگاری فرقه هدر له سدر دهرکی بهردینی کوشکی جه مشید

دیتهنی ناسه وهری په رستگه یه کی میهر له نیشاپوری نرنگ به کارون
که لیکوله ره وه کان به په رستگه و ناور که دهی زهرده شتی ناوده بن.

له ده لور به ده که لور هه لسته تی رایدرینه تی له سه رده می ساسانیاندا رویداوه، و ده که
تافستایه کانی تیدا کراوه به په هله وی

شو نیگاره دهر به ریوه له ده ختی بوستاندایه، و میتره ده نوتیتیت، به لام
ساو دیه کتاسخی لیکوله ره وه نهو په یکه ره بیان به زهرده شت و یاشاتیش به
ناهورا مه زدا زانیور.